

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA

PUBLICATION NO. 54

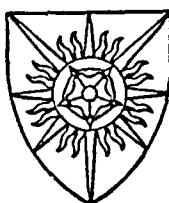
CORPVS PHILOSOPHORVM MEDII AEVI
CORPVS COMMENTARIORVM
AVERROIS IN ARISTOTELEM

CORPVS
COMMENTARIORVM AVERROIS
IN ARISTOTELEM

CONSILIO ET AVSPICIIS ACADEMIAE AMERICANAЕ MEDIAEVALIS
ADIVVANTIBVS VNITIS ACADEMIIS

Ediderunt

HENRICVS AVSTRYN WOLFSON
DAVID BANETH
FRANCISCVS HOWARD FOBES

Versionum Latinarum
VOLVMEN VII

COMPENDIA
LIBRORVM QVI PARVA NATVRALIA VOCANTVR

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
Cambridge, Massachusetts

1949

AVERROIS CORDVBENSIS

COMPENDIA

LIBRORVM ARISTOTELIS QVI PARVA
NATVRALIA VOCANTVR

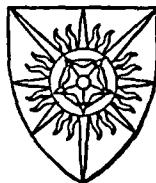

RECENSVIT

AEMILIA LEDYARD SHIELDS

ADIVVANTE

HENRICO BLVMBERG

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
Cambridge, Massachusetts

1949

*The publication of this book was made possible by
a grant to the Academy from the Lucius
N. Littauer Foundation, Inc.*

COPYRIGHT

BY

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA

1949

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA
PRESS OF THE JEWISH PUBLICATION SOCIETY
PHILADELPHIA, PENNA.

PRAEFATIO

PRAEFATIO

ITEM ante sedecim annos vir clarissimus H. A. Wolfson consilium in medium protulit quo ad artis criticae rationem Corpus Commentariorum Averrois in Aristotelem ederetur. Quod consilium ut dilucide ac commode explicaret, attulit Wolfson complura ad historiam horum commentariorum pertinentia,¹ ex quibus pauca ad rem nostram apposita nunc excerpta et in angustum redacta hic repetere velimus.

Apud Arabes ipsos parum multos annos Averrois valebat auctoritas, brevi enim post obitum eius, labante Almohadum fortuna, philosophicis de rebus cogitare desierunt. Quo factum est ut inter suos reliquerit Averroes nec discipulos qui propagarent doctrinas nec adversarios qui oppugnarent. Commentariorum igitur ab eo arabice scriptorum tertia fere parte perditum cum pauci codices arabici hodie exstant (quorum nonnulli hebraicis exarati litteris a Iudeis sunt conservati) tum librorum in quibus arabico sermone de doctrinis eius tractatum est nulla fere manent vestigia.

At per translationes profecto et latinas et hebraicas maximo animi impetu incitati sunt philosophi Europaei. De undetriginta commentariis quos distinxit Wolfson undecim omnino in latinum transtulerunt Michael Scotus (anno 1236 mortuus²), Hermannus Alemannus (fl. medio saeculo XIII), Guillelmus de Lunis (fl. saeculo XIII). Translationum hebraicarum prima anno 1232, ultima anno 1321 in lucem prodiit, quos intra annos translati sunt omnes commentarii, bis translati quattuor. Harum versionum partem maiorem ediderunt Moyses ben Samuel Ibn Tibbon (fl. 1240–1283) et Kalonymus ben Kalonymus (fl. ineunte saeculo XIV).³ Quam sedulo autem Iudei commentariorum studiis operam dederint, testimonio sunt codices hebraici totiens transcripti: compendi v. g. *Parvorum Naturalium* usque ad hanc nostram aetatem pervenerunt codices quinque fere et viginti. Quid, quod hos commentarios viri cum singuli tum in coetus scholarum congregati tam studiose lectitabant et cogitabant ut tandem conscriberentur libri illi critici explanatoriique qui supercommentarii sunt appellati?

¹ *Speculum, A Journal of Mediaeval Studies*, VI (1931), 412–427.

² Ante annum 1230, ut videtur, hos labores aggressus est; v. S. D. Wingate, *The Mediaeval Latin Versions of the Aristotelian Scientific Corpus, with Special Reference to the Biological Works* (Londinii, 1931), pp. 121–122; Rev. P. R. de Vaux, "La Première Entrée d'Averroès chez les Latins," *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques*, XXII (1933), 201, 241; U. Monneret de Villard, *Lo Studio dell'Islām in Europa nel XII e nel XIII Secolo* (Civ. Vat., 1944), p. 23.

³ v. M. Steinschneider, *Die hebraischen Uebersetzungen des Mittelalters u. d. Juden als Dolmetscher* (Berolini, 1893), I, p. 154.

Cum tamen in latinum non esset translata commentariorum pars maior, mentisque Averrois falsam nonnumquam ostendissent effigiem Averroistae latini, non poterat qui neque arabice neque hebraice sciebat quin nesciret Averroem; desiderabat ergo reliquorum commentariorum versiones latinas, quas qui multo post (saeculis scilicet XV et XVI) praebuerunt ex hebraicis nimirum versionibus hauserunt, nam arabicis commentariis ex parte deperditis totum corpus philosophiae arabicae velut per successionem acceperant heredes Iudaei. Tandem medio saeculo XVI ex hebraico in latinum translati erant omnes fere commentarii, plus quam semel nonnulli; sane impletus erat novarum quae vocantur versionum numerus.

At lacunis aliisque mendis scatebant et veteres et novae versiones, quippe quae ad unam, quod sciamus, criticis quas dicimus curis caruisserunt. Mederi autem mendis nec poterant editores per saeculum XVI paene innumerabiles nec poterit quisquam donec codicibus commentariorum arabicis, hebraicis, latinis excussis, supercommentariis editis adhibitisque, versionibus denique quotquot fuerint inter se comparatis, editionum quas dicimus criticarum fuerit compos. Laborum profecto Herculeorum pusilla parte functi lectori benevolo hunc librum commendimus.

Mense Februario anni M D CCCCXXXVII.

Aem. L. S.
F. H. F.

TABVLA

	PAGINA
PRAEFATIO	vii
PROLEGOMENA	xiii
CODICVM VERSIONIS VVLGATAE CONSPECTVS	xxxii
SIGLORVM CONSPECTVS	xxxiii
NOTARVM CRITICARVM CLAVIS	xxxiv
AVERROIS CORDVBENSIS COMPENDIA LIBRORVM ARISTOTELIS	
De Sensu et Sensato	3
De Memoria et Reminiscentia	47
De Sompno et Vigilia	75
De Causis Longitudinis et Brevitatis Vite	129
IN VERSIONEM VVLGATAM INDEX LATINO-ARABICO-HEBRAICVS . .	153
IN INDICEM LATINO-ARABICO-HEBRAICVM INDEX GRAECO-	
LATINVS	267
INDEX LOCORVM	273

PROLEGOMENA

PROLEGOMENA

In Aristotelis *Parva* quae vocantur¹ *Naturalia* (velut in *Metaphysica*) *Compendium* vel *Epitomen* solum scripsit² Averroes. Hoc *Compendium*, in quo de opusculis *De Iuventute et Senectute*,³ *De Vita et Morte*, *De Respiratione* omnino non tractatur, in plerisque codicibus latinis ex quattuor partibus constat: (1) *De Sensu et Sensato*,⁴ (2) *De Memoria et Reminiscentia*, (3) *De Sompno et Vigilia* (hac in parte de opusculis quoque *De Sompniis* et *De Divinatione per Sompnum* tractatur), (4) *De Causis Longitudinis et Brevitatis Vite*.

In hebraicum aestate anni 1254 *Compendium* transtulit Moyses ben Samuel Ibn Tibbon.⁵ Latinae versiones duae sunt, quarum alteram, quam *Vulgatam* appellabimus, multis in codicibus⁶ multisque in libris impressis⁷ obviam, “Gerardo” tribuit codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 14385,⁸ Michaeli Scoto tribuunt viri docti plerique,⁹ alteram versionem

¹ Aristotelis *Parva Naturalia* rec. Guil. Biehl (Lipsiae, 1898), p. iii; Wingate, op. cit., p. 53, n. 34.

² Seviliae, inito mense Ianuario anni 1170 ad finem perductum esse hoc opus testantur codices Mutinensis arab. I. D. 10 (anno 1356 litteris hebraicis exaratus), Parisinus Bibl. Nat. arab. 1009 (anno 1402 litteris hebraicis exaratus); v. Steinschneider, ibid.

³ Hunc titulum duobus primis opusculi *De Vita et Morte* capitulis praemiserunt editores nonnulli.

⁴ In codicibus semiticis titulo סִסְמָלָן בְּנֵי = עַמּוֹן וְחַדְרָה = *De Sensu et Sensato* comprehensae sunt etiam reliquae partes tres.

⁵ v. Steinschneider, ibid.

⁶ v. infra, pp. xii–xxv.

⁷ Primum anno 1473 vel 1474 Patavii edidit Laurentius Canozius (Hain 1716; *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* 2427; *Manoscritti, Incunaboli e Libri Figurati del Secolo XVI* [Mediolani (Ulrico Hoepli), 1930], pp. 103–104).

⁸ f. 44v: “Incipit liber Aristotelis phylosophy, viri clarissimi et totius philosophye principis, de Sensu et Sensato quem Gerardus transtulit in latinum.” Si (quod veri simile est) per “Gerardum” indicatur Gerardus Cremonensis (1114–1187), non sane impossibile est, quod ad temporum rationem attinet, librum arabicum anno 1170 scriptum intra annum septimum decimum esse translatum. At haud veri simile videtur; in antiquis autem operum Gerardi indicibus (F. Wuestenfeld, “Die Uebersetzungen arabischer Werke in das Lateinische seit dem XI. Jahrhundert,” *Abhandlungen der koenigl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Goettingen, Histor.-Philolog. Classe*, XXII. 3 [1877], 55–81; B. Boncompagni, “Della Vita e delle Opere di Gherardo Cremonense,” *Atti dell’Accademia Pontificia de’Nuovi Lincei*, IV [1851], 388–391) non comparet titulus.

⁹ In eisdem saepe codicibus invenitur haec versio in quibus aut commentarius Averrois in librum *De Anima* aut eiusdem in librum *De Coelo* aut utriusque (quos Michaeli Scoto attribuunt omnes fere viri docti). Nempe codicum quinque fere et viginti in quibus invenitur haec versio integra praebent viginti codices aut commentarium in librum *De Anima* aut commentarium in librum *De Coelo* aut utrosque. In tredecim autem horum viginti codicum *Compendium* nostrum vel aliqua eius pars aut proxime subsequitur commentarium in librum *De Coelo* (sc. in Matritensi Bibl. Palatii VII. G. 2 [2. C. 2] 430; Parisino Bibl. Nat. lat. 14385), aut proxime antecedit commentarium in librum *De Anima* (sc. in Montepessulano Bibl. Facultatis Medicinae 33), aut proxime subsequitur commentarium in librum *De Anima* (sc. in Dunelmensis Bibl. Capituli C. I. 17 [B] et C. III. 15; Graecensi

(vel paraphrasim¹), quam *Parisinam* appellabimus, in codice Parisino Bibl. Nat. lat. 16222 latentem² tredecim fere abhinc annis invenit v. d. Iacobus A. Corbett, qui nobis benevole permisit ut primae eam typis mandaremus.

Has ergo duas versiones in eisdem paginis ita disposuimus ut facile inter se comparari possint. Qui autem comparaverit paene primo aspectu videbit eas in opusculis *De Sensu et Sensato* ac *De Memoria et Reminiscencia* ratione dicendi et ordine verborum plerumque inter se congruere, in opusculo autem *De Sompno et Vigilia* ac magis etiam in opusculo *De Causis Longitudinis et Brevitatis Vite* rarissime cohaerentes hic illic longissime discrepare. Atque in *Parisina* inveniet complura nomina ex Scripturis Sacris (mirabile dictu) manifesto hausta: scilicet “beatum Paulum” (202vb39: infra, p. 113) et “Danielem” (202vb38: infra, p. 122) et “Moysen” (203ra5: infra, p. 119).

Versionis vulgatae codices vel totos vel ex parte contulimus quadragesima; unum et viginti negleximus. Et sunt quidem hi:—

LIBRI QVI PLENE COLLATI SVNT

Siglum nostrum	Siglum in libro qui <i>Aristoteles</i> <i>Latinus</i> inscribi- tur adhibitum
-------------------	--

B 654 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 15453. Olim Sorb. 943.

De Sensu, ff. 259r–260v.
De Memoria, ff. 260v–261r.
De Sompno, ff. 261r–263r.
De Longitudine, f. 263r–v.

Membran., mm. 395 x 275, ff. 414, binis columnnis. Codex maximi momenti a librario mediolanensi exaratus et sedulo castigatus. Anni 1243

Bibl. Vniversitatis II. 482; Matritensi Bibl. Palatiⁱⁱ VII. G. 2 [2. C. 2] 430; Oriolensi 7; Parisino Bibl. Mazarineae 3473; Parisini Bibl. Nat. lat. 15453 et 16151; Palatino lat. 1033; Marciano lat. VI. 52; nec non in deperdito codice Vindobonensi Bibl. Fratrum Praedicatorum R. 7). His rebus perpensis Michaelem Scotum (v. C. H. Haskins, *Studies in the History of Mediaeval Science* [Cantabrigiae Massachusettensium, 1924], pp. 272–298) interpretem fuisse arbitratus est vir clarissimus E. Renan (*Averroès et l'Averroïsme*^b [Parisiis (1903)], pp. 205–207), cui assentiuntur Wingate, op. cit., p. 122, de Vaux, op. cit., pp. 221–223, A. Birkenmajer, *Aristoteles Latinus*, I (Romae, 1939), 107. In dubio tamen est utrum prius solvi possit haec quaestio quam rationes scribendi et in hac versione perpensae sint et in aliis permultis; quo potissimum consilio confecti sunt *Indices nostri*.

^a v. Birkenmajer, ibid.

^b v. J. Corbett, “Les Manuscrits Alchimiques du Fonds Latin de la Bibliothèque Nationale de Paris,” *Positions des Thèses . . . 1935* (Parisiis [1935]), p. 68.

- G 680 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16151. Olim Sorb. 932.
De Sensu, ff. 146r–149r.
De Memoria, ff. 149r–151r.
De Sompno, ff. 151r–155v (“151r–154v” perperam G. Lacombe, *Aristoteles Latinus*, pars prior [Romae, 1939], p. 568).
De Longitudine, ff. 155v–157r (“155r–157r” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 568).
Membran., mm. 310 x 215, ff. 158, binis columnnis. Codex lautissimus eleganter exaratus. Saec. xiii
- H 333 Codex Oxoniensis, Bibl. Bodleianae, Digbeianus 55.
De Sensu, ff. 86r–89r.
De Memoria, ff. 89r–91r.
De Sompno, ff. 91r–94v (“91r–94r” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 395).
De Longitudine, ff. 94v–95v.
Continue alterantur, ff. 95v–96r.
Membran., mm. 200 x 145, ff. 252. Codicis miscellanei pars aristotelica binis columnnis manu tenui currenti anglica exarata. Glossae emendationesque perpaucae. Saec. xiii ex.
- K 309 Codex Londinensis, Musei Britannici, Regius 12. C. XV.
De Sensu, ff. 244r–246v.
De Memoria, ff. 246v–247v.
De Sompno, ff. 247v–250r.
De Longitudine, ff. 250r–251r.
Continue alterantur, f. 251r.
Membran., mm. 230 x 165, ff. I & 264, binis columnnis. Codex manu tenui exaratus. Emendationes rariores. Saec. xiii in.
- L 482 Codex Laudunensis, Bibl. Municipalis, 412. Olim Sanctae Mariae Laudunensis.
De Sensu, ff. 51r–52v.
De Memoria, ff. 53r–54r.
De Sompno, ff. 54r–57r.
De Longitudine, ff. 57r–58r.
Membran., mm. 275 x 195, ff. 228, binis columnnis. Glossae marginales passim. Saec. xiii

- M* 273 Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C. III. 15.
De Memoria, ff. 106v–108r.
De Sompno, ff. 108r, 111v–114v.
De Longitudine, f. 108r–v.
De Sensu, ff. 109r–111r (“109r–110v” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 366).
 Membran., mm. 345 x 230, ff. 130, binis columnis. Codex a pluribus librariis alterna vice eleganter exaratus. Glossae breves permulta. Saec. xiv in.
- O* 123 Codex Vindobonensis, Bibl. Nationalis, 2438. Olim Vniv. 379.
De Memoria, ff. 137r–138v (“137r–139r” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 292).
De Sompno, ff. 138v–142v (“139r–142v” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 292).
De Longitudine, ff. 142v–143v.
Continue alterantur, f. 143v.
 Membran., mm. 240 x 175, ff. 147. Ff. 137r–143v longis lineis exarata (“binis columnis” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 293). Annotationes nullae, sed in marginibus variae lectiones alterius translationis et antiquioris perscriptae sunt. Saec. xiv in.
- P* Codex Toletanus, Bibl. Capituli, 95. 12.
De Sensu, ff. 41r–44v.
De Memoria, ff. 44v–46v.
De Sompno, ff. 46v–51v.
De Longitudine, ff. 51v–53r.
 Codex membranaceus manu pulchra diligenter exaratus. Binis columnis. Glossae marginales nullae, emendationes paucae. Saec. xiii in.
- I* Editio Aristotelis-Averrois apud Laurentium Canozium Patavii typis expressa et in Bibl. Nationali Parisina (Rés. R. 357) adservata.
De Sensu, vol. iv, ff. 6v–8v.
De Memoria, vol. iv, ff. 10r–11r.
De Sompno, vol. iv, ff. 16v–18v.
De Longitudine, vol. iv, ff. 20r–21r.

- J Editio Aristotelis omnium quae exstant operum apud Iuntas Venetiis typis expressa.
De Senu, vol. vi, ff. 191v–193v.
De Memoria, vol. vi, ff. 195v–196r.
De Sompno, vol. vi, ff. 201r–203r.
De Longitudine, vol. vi, f. 256r–v.

Anni 1550

LIBRI EX QVIBVS SELECTA ET COLLATA SVNT SPECIMINA TRIA:
Et istud quidem est verum—Et ista pars est postrema (De Senu, 193ra1–rb51), Iste tractatus incipit—Secundus autem est esse (De Memoria, 195va2–vb58), movent sensus, et sensus communis movet—non comprehendimus istas causas (De Sompno, 202ra1–rb57)

Siglum nostrum Siglum in libro
qui Aristoteles Latinus inscribitur adhibitum

- 65 34 Codex Admontensis, Bibl. Monasterii, 487.
De Senu, ff. 69v–72r.
De Memoria, ff. 72r–73v.
De Sompno, ff. 73v–76v.
De Longitudine, ff. 76v–77v.
 Membran., mm. 273 x 198, ff. 99. Ff. 69v–77v binis columnnis exarata. Emendationes nullae. Anno 1937 Londinii apud E. P. Goldschmidtii societatem prostabat hic codex; quis fuerit emptor nescimus. Saec. xiii–xiv
- 34 235 Codex Cantabrigiensis, Bibl. Collegii Gonville et Caii, 486 (482).
De Senu, ff. 487v–489v.
De Memoria, ff. 490r–491r.
De Sompno, ff. 491r–494r.
De Longitudine, ff. 494r–495r (“f. 494rv” perperam *Aristoteles Latinus*, p. 348).
Continue alterantur, f. 495r.
 Membran., mm. 395 x 234, ff. II & 452, binis columnnis. Codex una manu anglica nitide exaratus. Saec. xiv in.
- 48 270 Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C. I. 17 (B).
De Senu, ff. 226r–228r.
De Memoria, ff. 228r–229r.

- De Sompno*, ff. 229r–231v.
De Longitudine, f. 232r–v.
Continue alterantur, ff. 232v–233r.
- Membran., mm. 400 x 250, ff. 266, binis columnis. Codex lautissimus a librario italicico, ut videtur, perscriptus. Saec. xv in.
- 42 274 Codex Dunelmensis, Bibl. Capituli, C. III. 16.
De Longitudine, f. 77r–v.
De Sensu, ff. 81r–82v.
De Memoria, ff. 82v–83v.
De Sompno, ff. 83v–85r.
- Membran., mm. 345 x 215, ff. II & 88, binis columnis. Codex a duobus librariis anglicis manu abbreviata exaratus. Emendationes paucae; annotationes nonnullae usque ad f. 84, deinde rariores. Saec. xiv in.
- 106 313 Codex Londinensis, Musei Britannici, Regius 12. E. XXV.
De Longitudine, ff. 108v–109v.
De Sensu, ff. 110r–113r.
De Memoria, ff. 113r–114v.
- Membran., mm. 190 x 135, ff. 184, longis lineis. Codex una manu fere currenti nitide exaratus. In marginibus comicae imagines. Saec. xiv in.
- 124 335 Codex Oxoniensis, Bibl. Bodleianae, Digbeianus 104.
De Sensu, ff. 116r–119v.
De Memoria, ff. 119v–121v.
De Sompno (Desinit in verbis *corporum celestium*, 202rb25), ff. 121v–123v.
- Membran., mm. 230 x 160, ff. II & 200. Codicis miscellanei pars aristotelica binis columnis una manu currenti anglica saec. xiv ex., atramento subnigro exarata. Nec glossae nec emendationes. Saec. xiii et xiv
- 30 343 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Balliolensis, 105.
De Sensu, ff. 2r–5r.
De Memoria, ff. 5r–6v.
De Sompno, ff. 6v–10v.
De Longitudine, ff. 10v–11v.
Continue alterantur, ff. 11v–12r.
- Membran., mm. 370 x 260, ff. 170, binis columnis. Codex nitide exaratus. Emendationes et glossae perpaucae. Saec. xiv

- 56 345 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Balliolensis, 112.
De Sensu, ff. 127r–129r.
De Memoria, ff. 129r–130v.
De Sompno, ff. 130v–132v.
De Longitudine, f. 173r–v.
Membran., mm. 360 x 250, ff. 174, binis columnnis. Codex duabus vel tribus, ut videtur, manibus similibus anglicis, atramento subnigro exaratus. Glossae breves hic illic; emendationes nitidae frequentes. Saec. xiv in.
- 57 347 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Balliolensis, 114.
De Sensu, ff. 167r–169r.
De Memoria, ff. 169r–170r.
De Sompno, ff. 170r–172r.
De Longitudine, ff. 172r–173r.
Continue alterantur, f. 173r.
Membran., mm. 360 x 245, ff. 186, binis columnnis. Codex una manu rotundula anglica, atramento rufulo exaratus. Glossae breves in angustis marginibus; per totum codicem emendationes sedulae. Saec. xiv in.
- 35 371 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Mertonensis, 282.
De Sensu, ff. 49r–51r.
De Memoria, ff. 51r–52r.
De Sompno, ff. 52r–54r.
De Longitudine, ff. 54r–55r.
Membran., mm. 345 x 270, ff. 177, binis columnnis. Codex una manu nitida quamvis rufula exaratus. Glossae emendationesque frequentes. Saec. xiv in.
- 33 375 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii Orielensis, 7.
De Sensu, ff. 164v–166v.
De Memoria, ff. 166v–167v.
De Sompno, ff. 167v–170r.
De Longitudine, ff. 170r–171r.
Membran., mm. 330 x 230, ff. II & 207, binis columnnis. Codex duabus manibus anglicis atramento subnigro exaratus. Hic illic breves glossae, emendationes non-nullae. Saec. xiv in.
- 53 454 Codex Burdigalensis, Bibl. Municipalis, 426. Olim Augustinorum Burdigalensium.
De Sensu, ff. 177v–179v.
De Memoria, ff. 179v–180v.

- De Sompno*, ff. 180v–182v.
De Longitudine, ff. 182v–183r.
- Membran., mm. 315 x 230, ff. 190, binis columnnis. Codex una manu atramento subnigro exaratus. Variae lectiones alterius versionis in marginibus positae. Emendationes sedulae. Saec. xiii ex.—xiv in.
- 29 493 Codex Montepessulanus, Bibl. Facultatis Medicinae, 33. Olim Clarevallensis 85.
De Sensu, ff. 97r–98r.
De Memoria, ff. 98r–99r.
De Sompno, ff. 99r–100v.
De Longitudine, ff. 100v–101r.
- Membran., mm. 340 x 245, ff. 140, binis columnnis. Codex bipartitus, ff. 1–84 et 85–140, a pluribus librariis exaratus. Emendationes sedulae. Anni 1321
- F 534 Codex Parisinus, Bibl. Mazarineae, 3473 (506). Olim S. Iacobi Parisiensis.
De Sensu, f. 123r–v.
De Memoria, ff. 123v–124r.
De Sompno, f. 124r–v.
De Longitudine, ff. 124v–125r.
- Membran., mm. 400 x 277, ff. I & 194, binis columnnis. Ff. 123r–125r manu nitida exarata. Emendationes nullae; glossae paucae. Saec. xiii ex.—xiv in.
- 9 587 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 6506. Olim Col bertinus 2564, deinde Regius 5414.
De Longitudine, ff. 10v–11v.
Continue alterantur, f. 11v.
De Sensu, ff. 11v–13v.
De Memoria, ff. 13v–15r.
De Sompno, ff. 15r–17v.
- Membran., mm. 270 x 185, ff. 119. Ff. 10v–17v binis columnnis exarata. In marginibus notabilia et emendationes paucae. Saec. xiii
- 18 634 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 14385. Olim S. Victoris 171.
De Sensu: Incipit liber Aristotelis philosophy, viri clarissimi et totius philosophye principis, de Sensu et Sensato quem Gerardus transtulit in latinum . . . , ff. 44v–45v.

- De Memoria* (Desinit in verbis *post eius absenciam intentionem rei ymaginate et iudicare esse illam intentionem illius quod prius sentiebatur*, 195va56), f. 45v.
De Sompno, ff. 46r–47v.
De Longitudine, ff. 47v–48r.
Membran., mm. 385 x 260, ff. II & 231 & 2 non numerata, binis columnis. Ff. 44v–48r manu tenui et nitida exarata. In marginibus glossae rariores nec ullae emendationes. Saec. xiii ex.
- 47 700 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16601. Olim Sorb. 1880.
De Sensu, ff. 66v–69r.
De Memoria, ff. 69r–70r.
De Sompno, ff. 70r–73v.
De Longitudine, ff. 73v–74v.
Membran., mm. 250 x 195, ff. 85, ff. 1 et 85 thecis agglutinatis, binis columnis. Codex pluribus manibus currentibus fere evanidis ita neglegenter exaratus ut difficilis lectus sit. Nullae emendationes; annotationes rariores. Saec. xiv
- 148 729 Codex Parisinus, Bibl. Vniversitatis, 569.
De Sensu, ff. 111v–113v.
Membran., mm. 272 x 203, ff. I & 114. Ff. 111v–113v binis columnis. Codex una crassa manu tremula exaratus. Emendationes et glossae rarae. Saec. xiii–xiv
- 54 875 Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 79.
De Sensu, ff. 131v–132v.
De Memoria, ff. 132v–133r.
De Sompno, ff. 133v–135r.
De Longitudine, f. 135r.
Membran., mm. 302 x 225, ff. I & 219, binis columnis. Pars aristotelica una manu currenti germanica exarata, multis in textu locis vacuis. Glossae nullae; emendationes paucae. Saec. xiv in.
- 93 907 Codex Erfordiensis, Amplon. Qu. 342.
De Sensu, ff. 1r–4v.
De Memoria, ff. 5r–7r.
De Sompno, ff. 7r–11v.
De Longitudine, ff. 11v–13r.
Chart., mm. 227 x 150, ff. III & 138. Pars aristotelica

- longis lineis una manu currenti abbreviata difficili lectu exarata. Glossae breves raraeque; emendationes nullae.
Saec. xiv
- D Codex Matritensis, Bibl. Palatii, VII. G. 2 (2. C. 2) 430.
De Longitudine, f. 213r-v.
De Sompno, ff. 213v-214v.
De Sensu, f. 215r-v.
De Memoria, ff. 215v-216v.
- Codex membran. lectu facilis nitidissime exaratus. Ff. 213r-216v binis columnis. Glossae multae; emendationes nonnullae.
Saec. xiii
- 67 Codex Assisiensis, Bibl. Communalis, 663. Olim S. Francisci.
De Sensu, ff. 78r-81v.
De Memoria, ff. 81v-83v.
De Sompno, ff. 83v-88r.
De Longitudine, ff. 88r-89v.
- Codex membran. diligenter et eleganter exaratus. Ff. 78r-89v binis columnis. Glossae nullae; emendationes nullae. (v. S. D. Wingate, *Mediaeval Latin Versions*, p. 125, n. 31.)
Saec. xiv
- 206 Codex Caesenas, Bibl. Malatestiana, XXIII. dext. 6.
De Sensu, ff. 35v-36v.
De Memoria, f. 37r-v.
De Sompno, ff. 37v-39r.
- Membran., mm. 285 x 202, ff. 60. Codex nitidissime exaratus et diligenter ornatus. Ff. 35v-39r binis columnis. Glossae multae et emendationes nonnullae in marginibus exterioribus. (v. *New Palaeographical Society*, Ser. II, Tab. 21.)
Anni 1320
- 96 Codex Laurentianus, S. Crucis, Plut. XV. sin. 9.
De Sensu, ff. 32v-35r.
De Memoria, ff. 35r-36r.
De Sompno, ff. 36r-38r.
De Longitudine, ff. 38r-39r.
- Membran., ff. 77. Codex laute et diligenter exaratus. Ff. 32v-39r binis columnis. Glossae nullae; emendationes per paucae.
Saec. xiii

- 17 Codex Neapolitanus, Bibl. Nationalis, VIII. E. 36.
De Sompno, ff. 530r–531v.
De Longitudine, ff. 531v–532r.
Continue alterantur, f. 532r–v.
De Sensu, ff. 532v–534r.
De Memoria (Desinit in verbis *quoniam autem sit rememoratio et*, 196rb13), f. 534r–v.
Membran., ff. 537. Codex laute exaratus. Ff. 530r–534v binis columnis. Emendationes paucae. Saec. xiv in.
- 49 Codex Patavinus, Bibl. Antonianae, XVII. 378.
De Sensu, ff. 142v–144v.
De Memoria, ff. 144v–145v.
De Sompno, ff. 159r–161v.
De Longitudine, ff. 161v–162r.
Chart., mm. 330 x 240, ff. 162. Codex neglegenter exaratus et lectu difficilis. Ff. 142r–162r binis columnis. Glossae emendationesque nullae. Librarius opusculorum *De Sensu* et *De Memoria* scripsit f. 145v: “Explicit liber de memoria et reminiscientia sapientis averois per me fratrem bartholomeum de aquis in provincia provincie quem scripsi in libraria padue dum eram studens a. 1454 (“1474” perperam A. Maria Iosa, *I codici manoscritti della biblioteca Antoniana di Padova* [Patavii, 1886], p. 42) die videlicet in vigilia omnium sanctorum.” Saec. xv
- 222 Codex Senensis, Bibl. Civicae Intronatorum, L. III. 21.
De Sensu, ff. 280r–282r.
De Memoria, ff. 282r–283v.
De Sompno, ff. 283v–286r.
De Longitudine, ff. 286r–287r.
Codex membran. elegantissime exaratus et pulcherrime ornatus. Ff. 280r–287r binis columnis. Glossae nullae; emendationes perpaucæ. Saec. xiv
- 61 Codex Vrbinas, lat. 221 (olim 414).
De Sompno, ff. 160v–163r.
De Longitudine, f. 163r–v.
Continue alterantur, ff. 163v–164r.
De Sensu, ff. 164r–166r.
De Memoria, ff. 166r–167r.

- Membran., mm. 367 x 243, ff. I & 257. Codex manu pulchra et diligentia lautissimus ornatissimusque. Ff. 160v–167r binis columnnis. Glossae et emendationes nullae. Saec. xv
- 223 Codex Vaticanus, Pal. lat. 1033.
De Sensu, ff. 129v–134r.
De Memoria, ff. 134r–136v.
De Sompno, ff. 136v, 138v–142v.
De Longitudine, ff. 143v–145r.
 Membran. Averrois textus, in marginibus manu currenti exaratus, lectu difficillimus. Ff. 129v–145r binis columnnis. Glossae et emendationes nullae. De hoc libro manuscripto benigne nos certiores fecit Rev. P. A. Pelzer. Saec. xiv–xv
- 20 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, Z. lat. 250.
De Sensu, ff. 86v–89r.
De Memoria, ff. 89r–90v.
De Sompno, ff. 90v–94r.
De Longitudine, ff. 94r–95v.
 Membran., mm. 330 x 218. Codex manu italica clare et perspicue exaratus. Ff. 86v–95v binis columnnis. Glossae nullae; variae lectiones nonnullae. Saec. xiv
- 188 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. VI. 21.
De Sompno, ff. 232v–234r.
De Longitudine, f. 234r–v.
De Sensu, ff. 234v–236r.
De Memoria (Desinit in verbis *virtutem scilicet que facit*, 195vb13), f. 236r.
 Membran., mm. 363 x 240. Codex manu deformi confuse et neglegenter exaratus atque lectu difficillimus. Ff. 232v–236r binis columnnis. Glossae et emendationes perpaucæ. Saec. xiv
- 45 Codex Venetus, Bibl. Marcianae, lat. VI. 52.
De Sensu, ff. 297r–300r.
De Memoria, ff. 300r–302r.
De Sompno, ff. 302r–306r.
De Longitudine, ff. 306r–307v.
 Membran., mm. 410 x 283. Codex manu non pulchra exaratus. Ff. 297r–307v binis columnnis. Glossae et emendationes perpaucæ. Saec. xv in.

LIBRI NVLLA EX PARTE COLLATI

Siglum nostrum Siglum in libro
qui Aristoteles Latinus inscribitur adhibitum

- 236 57 Codex Graecensis, Bibl. Vniversitatis, II. 482. Olim S.
 Lamperti apud Carinthios.
De Longitudine, ff. 183v–184v.
De Sensu, ff. 217r–218v.
De Memoria, ff. 218v–220r.
De Sompno, ff. 220r–222v.
 Membran., mm. 295 x 210, ff. 242, binis columnnis.
Saec. xiii ex.
- 5 102 Codex Vindobonensis, Bibl. Nationalis, 1633. Olim Vniv.
 323.
De Memoria, ff. 76v–78r.
De Longitudine, ff. 78r–80.
 Membran., mm. 224 x 165, ff. 80, binis columnnis. Saec. xiii
- 75 165 Codex Bruxellensis, Bibl. Regiae, 812–27 (2894).
De Sompno, ff. 102v–105r.
 Membran., mm. 300 x 219, ff. 105, binis columnnis.
Saec. xiv in.
- 43 254 Codex Cantabrigiensis, Bibl. Domus Petri, 126 (pars iv).
De Memoria, ff. 3v–4v.
De Sompno (initium tantum), f. 4v.
 Membran., mm. 337 x 216, ff. 146 & 60 & 13 & 8, binis columnnis.
Saec. xiv
- N 361 Codex Oxoniensis, Bibl. Collegii B. Mariae Magdalena, 112.
De Longitudine, ff. 240r–241v.
 Membran., mm. 350 x 240, ff. 243, binis columnnis.
Saec. xiv
- 14 525 Codex Parisinus, Bibl. Mazarineae, 3462.
De Memoria, ff. 77r–80r.
 Membran., mm. 305 x 230, ff. I & 87. Saec. xiii ex.
- 137 Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 6530.
De Longitudine, f. 320r–v.
 Chartac. Saec. xv

141	671	Codex Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16110. Olim Sorb. 612.

<i>De Sensu</i> (initium tantum), ff. 100v–101r.
<i>De Sompno</i> , ff. 101v–103v.
Membran., mm. 340 x 240, ff. 283, binis columnnis. (v. R. de Vaux, “La première entrée,” p. 229.) | Saec. xiv |
| 86 | 868 | Codex Erfordiensis, Amplon. Fol. 32.

<i>De Longitudine</i> , ff. 87v–88v.
Membran., mm. 281 x 195, ff. I & 101, binis columnnis. | Saec. xiii |
| 237 | 952 | Codex Herbopolitanus, Mp. Med. f. 3. Olim Monasterii B. Virginis de Ebrach.

<i>De Sensu</i> (pars prior), ff. 199v–200v.
<i>De Sompno</i> , ff. 200v–203r.
Membran., mm. 300 x 205, ff. 231, binis columnnis. | Saec. xiii ex. |
| 211 | 957 | Codex Lipsiensis, Bibl. Universitatis, 1228.

<i>De Longitudine</i> , 79r–81v.
Chart., mm. 200 x 158, ff. 178, longis lineis. | Saec. xv |
| 238 | 1001 | Codex Magdeburgensis, Bibl. Gymnasii Ecclesiae Cathedrales, 201.

<i>De Sensu</i> , ff. 232r–235v.
<i>De Memoria</i> , ff. 235v–238r.
<i>De Sompno</i> , ff. 238r–242v.
<i>De Longitudine</i> , ff. 242v–244r.
<i>Continue alterantur</i> , f. 244r–v.
Membran., mm. 215 x 144, ff. I & 341, longis lineis. | Saec. xiv in. |
| 59 | 1020 | Codex Monacensis, Bibl. Bavaricae Publicae, Clm. 374.

<i>De Longitudine</i> (finis deficit), f. IIIv.
Membran., mm. 240 x 172, ff. IV & 81, binis columnnis. | Saec. xiv |
| 239 | 1097 | Codex Pommersfeldensis, Bibl. Palatii, 176/2824.

<i>De Longitudine</i> (deficit initium), f. 133r–v.
Membran., mm. 250 x 190, ff. II & 135, binis columnnis. | Saec. xiv |
| 113 | | Codex Neapolitanus, Bibl. Nationalis, VIII. E. 19.

<i>De Longitudine</i> , 32v–33r.
Membran. | Anni 1327 |

- 114 Codex Neapolitanus, Bibl. Nationalis, VIII. F. 31.
De Longitudine.
- 219 Codex Neapolitanus, Bibl. Nationalis, VIII. F. 35.
De Longitudine, ff. 5v–6r.
 Membran., ff. 111. Saec. xiii
- 217 Codex Romanus, Bibl. Angelicae, 508 (D. 8. 12).
De Longitudine, ff. 130r–131v.
De Sompno, ff. 132r–134v.
 Membran., mm. 225 x 165, ff. 149, binis columnis.
 Saec. xiv
- 40 Codex Vrbinas, lat. 220 (olim 213).
De Longitudine, f. 198r–v.
 Membran., mm. 363 x 245, ff. II & 417. Saec. xiv
- 177 Codex Vaticanus, lat. 2416.
De Longitudine, f. 48r–v. Saec. xiii
- 225 Codex Vaticanus, lat. 3070.
De Sensu, ff. 51v, 54r–v, 52r.

Versionis parisinae codex unicus est

Siglum nostrum Siglum in libro
 qui Aristoteles
Latinus inscribi-
tur adhibitum

- Q 688 Parisinus, Bibl. Nationalis, lat. 16222.
De Sensu, ff. 40r–41v.
De Memoria, ff. 41v–42v.
De Sompno, ff. 42v–44v.
De Longitudine, ff. 44v–45r.
 Membran., mm. 305 x 240, ff. 92, binis columnis. Codex neglegenter exaratus. Tituli nulli in summis paginis. Hic illic in marginibus annotationes manu currenti exaratae difficiles lectu; f. 91v: “Iste liber est pauperum scolarium de Sorbona ex legato magistri Gerardi de Trajecto, precii 2 sol<idorum>.” (v. *Aristoteles Latinus*, I, pp. 572, 18–19, 107, 219–226.) Saec. xiii

Codices illi quadraginta quos vel plene vel ex parte contulimus vinculis parum claris inter se conexi sunt; idque tribus, ut videtur, de causis: primum quod librarii, minus verbis quam rei intenti, particulias aliaque minoris momenti verba neglegentius asservabant; deinde quod

libri plerique ad normam aliorum librorum correcti sunt; deinde quod, licet spatio temporis satis parvo antecesserit archetypum codicibus,¹ perierunt tamen codices nonnulli a quibus mediis plerique nostrorum manaverant. Quo factum est ut duodeviginti codices desperemus; duorum et viginti reliquorum affinitates quasdem videmur nobis discere. Quibus affinitatibus quamvis incertis fretae hoc qualemque stemma instruximus (v. FIGVRA i).

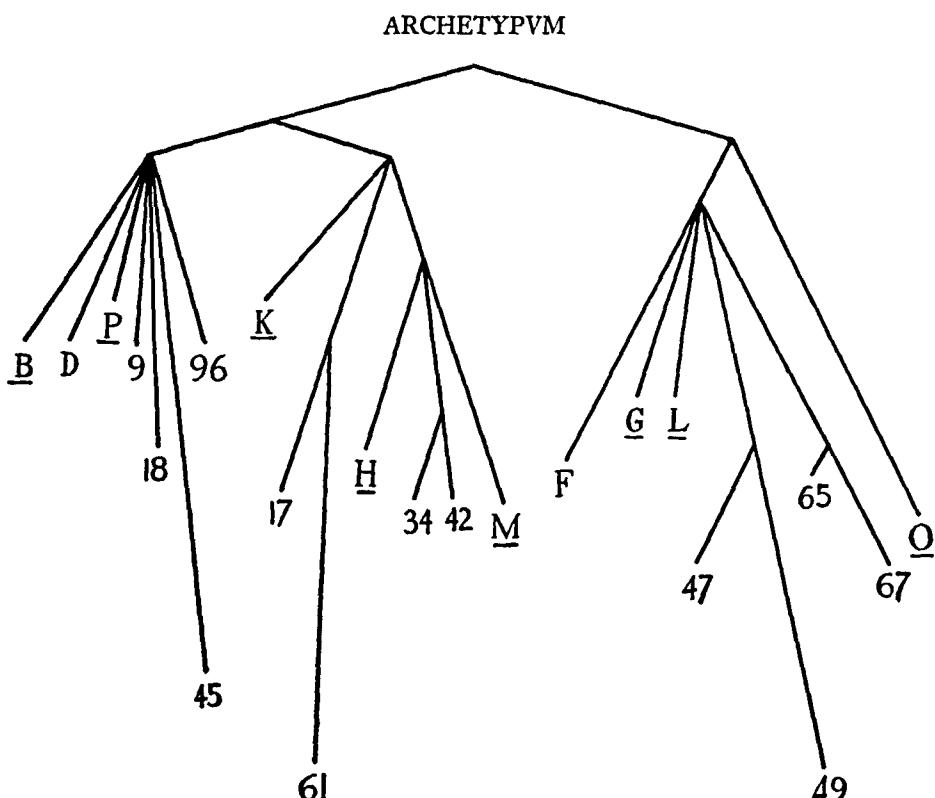

FIGURA I

¹ Exeunte iam saeculo xii natum esse Michaelem Scotum arbitratus est vir clarissimus C. H. Haskins, *Studies in the History of Mediaeval Science*, p. 273. Codicum autem veterissimorum *B K P* codex *B* novissimus idem atque praestantissimus anno 1243 exaratus est.

Quod vero ad rem orthographicam attinet, in *Vulgata* versione, quoniam codices, constantis scribendi rationis omnino expertes, longe inter se differunt, eas praetulimus formas quas in codicibus melioribus frequentiores invenimus;¹ in *Parisina*, quoniam hic de uno solum codice agitur, exemplari diligenter transcripto tales servavimus formas quales a librario erant scriptae.²

Ut denique dispositionem huius libri partium perspicuam reddamus, haec fortasse commemoranda. Versionem *Vulgatam* in unaquaque pagina sequuntur bini apparatus critici, quorum primus lectiones varias exhibit e latinis codicibus a nobis congestas, alter lectiones varias quas in codicibus arabicis et hebraicis invenit atque in latinum translatas instruxit Blumberg. Qui apparatus, licet plenissimi videantur, neque eas praebent lectiones quae manifestum calami lapsum p[re]se ferunt neque eas quae in uno tantum codice obviae parvi sunt momenti. In marginibus exterioribus locos nonnullos Aristoteleos, menti Averrois fortasse obversatos, notavit Fobes. In extremo denique libro additi sunt indices tres: index latino-arabico-hebraicus in versionem *Vulgatam*, index in hunc indicem graeco-latinus, index locorum, primus a Shields et Blumberg, alter et tertius a Fobes confecti.

Suscipientibus nobis abhinc annis quindecim labores pecuniam ad photographicas codicum imagines comparandas exorante Societatum Doctarum Concilio Americano munifice donaverunt ii qui copiis Carnegieis praesunt. Libri autem typis exprimendi sumptus maiore ex parte suppeditavit Academia Americana Mediaevalis, cui liberaliter subvenerunt qui copiis praesunt Littaueranis. Quibus omnibus gratias ex animo agimus maximas. Sensimus praeterea viri doctissimi Iacobi Corbett benevolentiam memorabilem, qua permisit ut *Parisina* translatio, quam anno 1934 invenerat, primum hic typis exprimeretur. Neque intermittenda est mentio artificum peritissimorum quibus in ipsis typographeo operantibus opus perficiendum delegavit erudita illa *Jewish Publication Society of America*.

Restat ut ceteris viris doctis qui in hac editione praeparanda benignissime nos adiuverunt gratias agamus ex animi sententia, ex quibus praecipue nominandi sunt hi: scriptores libri optimi *Aristoteles Latinus*, in primis †Georgius Lacombe americanus et Martha Dulong parisina et Aetius Franceschini patavinus; Rev. P. Anselmus M. Albareda, O. S. B.,

¹ Admisimus igitur formas *hec pro haec, vite pro vitae, etas pro aetas, sompnus pro somnus, nichil pro nihil, ymago pro imago*, etc. Reiecimus autem *eciam pro etiam, temperancior pro temperantior, senciunt pro sentiunt, puericia pro pueritia, tercia pro tertia, rethe pro rete*, etc.

² Admisimus v. g. formas *hec, vite, etas, sompnus, nichil, ymago, eciam, temperancior, senciunt, puericia, tercia, rethe*.

bibliothecae Apostolicae Vaticanae praefectus; Ivor Atkins, eques, bibliothecae Capituli Wigorniensis praefectus; K. C. Bayley, Capituli Dunelmensis clericus; Georgius W. Cottrell Georgii f., olim Academiae Americanae Mediaevalis secretarius; Ludovicus Ferrari, bibliothecae Nationalis Divi Marci Venetiarum praepositus; Rev. P. Fridericus Fiedler, bibliothecae Monasterii Admontensis praefectus; Henricus Fletcher noveboracensis; E. P. Goldschmidt londinensis; Guerriera Guerrieri neapolitana; Rev. P. Ludovicus Guidaldi, bibliothecae Antonianae Patavinae praepositus; Fabius Jacometti, bibliothecae Civicae Senensis Intronatorum praefectus; Leslie W. Jones, in Collegio Vrbis Novi Eboraci professor; Waldo G. Leland, olim Societatum Doctarum Concilii Americani secretarius perpetuus; Theresa Lodi, bibliothecae Mediceae Laurentianae praeposita; Iohannes Marshall, olim Academiae Americanae Mediaevalis secretarius; Carolus R. D. Miller, Academiae Americanae Mediaevalis secretarius; R. A. B. Mynors, in Vniversitate Cantabrigensi professor; Arturus Stanley Pease, in Vniversitate Harvardiana professor; Rev. P. A. Pelzer, bibliothecae Apostolicae Vaticanae scriptor; D. Eminentissimus Eugenius Tisserant, Cardinalis, olim bibliothecae Apostolicae Vaticanae propraefectus.

CODICVM VERSIONIS VVLGATAE CONSPECTVS

<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
<i>B</i>	<i>B</i>	<i>B</i>	<i>B</i>
<i>D</i>	<i>D</i>	<i>D</i>	<i>D</i>
<i>F</i>	<i>F</i>	<i>F</i>	<i>F</i>
<i>G</i>	<i>G</i>	<i>G</i>	<i>G</i>
<i>H</i>	<i>H</i>	<i>H</i>	<i>H</i>
<i>K</i>	<i>K</i>	<i>K</i>	<i>K</i>
<i>L</i>	<i>L</i>	<i>L</i>	<i>L</i>
<i>M</i>	<i>M</i>	<i>M</i>	<i>M</i>
	<i>O</i>	<i>O</i>	<i>O</i>
<i>P</i>	<i>P</i>	<i>P</i>	<i>P</i>
	5		5
9	9	9	9
	14		
17	17 (deficit finis)	17	17
18	18 (deficit finis)	18	18
20	20	20	20
29	29	29	29
30	30	30	30
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
			40
42	42	42	42
	43	43 (initium tantum)	
45	45	45	45
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
53	53	53	53
54	54	54	54
56	56	56	56
57	57	57	57
			59 (deficit finis)
61	61	61	61

<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
65	65	65	65
67	67	67	67
		75	
93	93	93	86 93
96	96	96	96
106	106		106
			113
			114
124	124	124 (deficit finis)	
			137
141 (initium tantum)		141	
148			
188	188 (deficit finis)	188	177 188
206	206	206	
			211
		217	217
			219
222	222	222	222
223	223	223	223
225			
236	236	236	236
237 (deficit finis)		237	
238	238	238	238
			239 (deficit initium)

SIGLORVM CONSPECTVS

Codices Versionis Vulgatae Latini

- B* = Parisinus 15453, anni 1243
G = Parisinus 16151, saec. xiii
H = Digbeianus 55, saec. xiii exeuntis
K = Regius 12. C. XV, saec. xiii ineuntis
L = Laudunensis 412, saec. xiii
M = Dunelmensis C. III. 15, saec. xiv ineuntis
O = Vindobonensis 2438, saec. xiv ineuntis (huic codici deest Compendium libri *De Sensu et Sensato*)
P = Toletanus 95. 12, saec. xiii ineuntis

Editiones Versionis Vulgatae Latinae

- I* = Editio Canoziana, Patavii, anni ?1474
J = Editio Iuntina, Venetiis, anni 1550

Codex Versionis Parisinae Latinus

- Q* = Parisinus 16222, saec. xiii

Codices Arabici

- Γ* = Parisinus, Bibl. Nationalis, 1009 (litteris hebraicis exaratus), anni 1402
Δ = Mutinensis, Bibl. Estensis, I. D. 10 (litteris hebraicis exaratus), anni 1356
ΙΙ = Constantinopolitanus, Yeni Çami, 1179 (litteris arabicis exaratus)
Ω = Codicum Γ Δ ΙΙ consensus

Codices Hebraici

- α* = Parisinus, Bibl. Nationalis, 950, anni 1603
β = Bodleianus Canonicianus Orientalis 48
γ = Londinensis, Beth Hamid, 42
δ = Parisinus, Bibl. Nationalis, 948
ε = Parisinus, Bibl. Nationalis, 956
ζ = Parmensis, Bibl. De Rossi, 2444
η = Vaticanus 39
θ = Vindobonensis, Bibl. Nationalis, 51
ω = Codicum α β γ δ ε ζ η θ consensus

NOTARVM CRITICARVM CLAVIS

Signis [] inclusae sunt litterae omissae, signis < > litterae additae,
 [] litterae deletae, [< >] litterae primo additae deinde deletae.

...	=litterae (tres) quas clare dispicere nequimus
///	=litterae (tres) rasura deletae
***	=lacuna (trium litterarum)
B ¹	=corr. B (manus prima)
B ²	=corr. B (manus altera)
B ₁	=varia lectio B (manus prima)
B ₂	=varia lectio B (manus altera)
[et gustus] K	=et gustus om. K
et <ideo> K	=et] et ideo K
<in> quibus B	=quibus] in quibus B
192ra61 in oculo calor L calor G	=192ra61 calor in oculo] calor G in oculo calor L
256rb18 corrumpetur <fortia — iuvenes> II [] 256va25–vb22 II	=huc post corrumpetur transfert co- dex II verba fortia — iuvenes (256va25–vb22)
256va25–vb22 [fortia — iuvenes] II < > 256rb18 II	=hic om. codex II verba fortia — iuvenes; post corrumpetur (256rb18) habet
[et] J sue G [et] M	=et] sue G om. J del. M
in [<in>] M	=in] corr. M in in M (manus prima)
habet] (L) habent L ²	=habet] L (manus prima) habent L (manus altera)
debilitetur] (L ¹) debiliture L	=debilitetur] corr. L (manus prima) debiliture L (manus prima)
describitur] describetur M ₁ P ₂	=describitur] describetur var. lect. in codicibus M (manus prima) P (manus altera)
[melius — non] P melius — non P ²	=melius — non] P (manus altera) om. P (manus prima)

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SENSV
ET SENSATO

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SENSV ET SENSATO

Versio Vulgata

Edito
Iuntina
1550

Edito
Berolinensis
1831

191vb 31 Virtutes quidem sensibiles, quedam sunt
necessarie in esse animalis et quedam

Inscriptio: Liber de Sensu et Sensato B De Sensu et Sensato HM 191vb32 necessarie]
necesse G || animalis B animalium HM

191vb31 <Cum diceret Aristoteles in libro de Animalibus de membris animalium et accidentibus eorum et postea diceret in libro de Anima de anima et partibus eius universalibus, coepit hic dicere de virtutibus particularibus eorum et distinguere comprehendentem omnia animalia a propria. Et universaliter scrutabitur hic omnes virtutes quas habent animalia secundum quod habent animalia. Et quia iste virtutes sunt duorum modorum quorum unus attribuitur corpori animalis propter esse animam ei, sicut sensus et motus, et aliis attribuitur anime propter corpus, et iste sunt generum quorum quedam sunt sompnus et vigilia, quedam iuventus et senectus, quedam mors et vita, quedam introitus anime et exitus eius, et quedam salus et morbus, et quedam longitudine et brevitas vite; dixit vero de primo modo in libro de Anima sermone universalis; incipit hic dicere sermone particulari, scilicet dicit partes communes omnibus animalibus et proprias cuique modo, et complebit sermonem cum eo quod restat ei de causis virtutum illarum; verbi gratia, quod dixit in libro de Anima de virtute movente animalia in loco, que est et quomodo movet, et hic restat ei quod dicat que sunt membra et instrumenta quibus completur iste motus. Et postea dicet modum secundum istarum virtutum, et iste modus necessarius est in esse animalis quia queque virtus eius comprehendit multas virtutes virtutum anime et est quasi genus eis; et ideo est magis necessarius quam modus primus; sicut sompnus et vigilia, quia sompnus est quies omnium sensuum et vigilia est motus eorum. Et similiter mors et vita, et iuventus et senectus, et salus et morbus. Et sermonum Aristotelis qui inveniuntur in ista regione nostra, de ipsis rebus quas promisit dicere in prefatione istius libri, sunt tres solum.

In sermone primo dicet de virtutibus particularibus que sunt in sensibus et sensibiliibus. De ista etiam parte nominatur iste liber. In sermone secundo dicet de remembrance et cogitatione et sompno et vigilia et sompno. In sermone tertio dicet de longitudine et brevitate vite. Dicimus primum de ipsis sermonibus eius qui inveniuntur, secundum nostrum usum; et si Deus extendat nostram vitam, dicemus de rebus aliis. Et incipimus dicere de sensu et sensibili, et iste sermo generaliter comprehenditur in quatuor partibus: scientia istarum virtutum et quiditas cuiusque partis earum; scientia instrumentorum quibus completur actio istarum virtutum; scientia eorum que comprehenduntur ab ipsis virtutibus, scilicet sensibilium; et scientia modi quo iste virtutes comprehendunt ista sensibilia. De omnibus ipsis iam dixit sermone universalis in libro de Anima. Hic vero petit ut compleat sermonem de rebus particularibus que sunt in eis et de propriis quibus virtutes ipse appropriantur, et que appropriatur in unoquoque animali, et de propriis comprehendentibus, et enuntiat quod restat ei de natura sensibilium, propter quod illud non dixit in libro de Anima nisi in sermone valde universalis. Et dicimus quod> virtutes Ωω 31 [quidem] II δ omnino ΓΔαβγεξηθ

Versio Parisina

191vb 31 Virtutum sensitivarum quedam sunt necessarie propter esse animalis o 40m
et quedam sunt propter melius esse ipsius; et omnes iste diversificantur

- 437a1 sunt propter melius; et omnes iste diversantur
secundum fortitudinem et
438b12-14 remissionem. Tactus quidem et gustus 35
sunt necessarii; auditus vero et visus
438b15-17 et olfactus sunt propter melius: per gustum enim distinguitur
cibus conveniens a non convenienti; et per tactum distinguuntur
ea que corrumpunt corpus ex extrinseco et ea que conservant corpus. 39
Alii vero sensus
non sunt innati distingue talia; et ideo non sunt necessarii. 40
445a7-8 Et omnes iste virtutes convenient in hoc, quod

35 [quidem] *B* autem *GLPIJ* || [et gustus] *K* 36 [sunt] *H* || [vero] *L* autem *G*
37-38 melius: per gustum enim distinguitur—a non convenienti] (*P²*) melius per gustum enim
distinguitur—a [i] non convenienti *B* melius per gustum enim distinguitur—ab inconvenienti
M convenienti *P* melius per gustum distinguitur—a non convenienti *J* 39 corrumpunt
<totum> *BIJ* || [ex] *HKM* *P* ex *P²* || extrinseco extrinsecus *HKM* || [vero sensus] *GL* autem
sensus *L²* 40 innati nati *G* 41 et <ideo> *K*

33 sunt <in animali> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || iste <etiam> $\Gamma \Delta$ || diversantur <etiam in animali>
 $\Pi \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ diversantur in animali $\Gamma \Delta \alpha$ 35 remissionem <ee autem que sunt in
animali propter necessitatem> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta \theta$ remissionem ee autem que sunt animali propter
necessitatem $\beta \eta$ remissionem ee autem que sunt in animali secundum necessitatem δ ||
<sensus> tactus $\Omega \omega$ || [quidem] $\Omega \omega$ || <sensus> gustus $\Omega \omega$ 36 [sunt necessarii] $\Omega \omega$ ||
<ee autem que sunt propter melius, sensus> auditus $\Gamma \Delta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ et ee autem que sunt
secundum melius, sensus auditus Π ee autem que sunt propter melius sunt auditus *a* et ee
autem que sunt propter melius, sensus auditus $\beta \eta$ || [vero] $\Omega \omega$ || <sensus> visus $\Omega \omega$
37 <sensus> olfactus $\Omega \omega$ || sunt propter melius] et sensus vero gustus et tactus sunt
necessarii longitudini vite animalis quia eis distinguit res que introeunt in suum corpus ex
extrinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || <sensum> gustum $\Omega \omega$ || distinguit] distinguit ea que
corrumpunt ζ 38 [a non convenienti] θ || <sensum> tactum $\Omega \omega$ 39 corpus <uum>
 $\Omega \omega$ || conservant corpus] conservant id et similia sunt ei $\Omega \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ conservant id et similia
sunt $\alpha \beta$ 40 sunt innati est actio eorum $\Omega \omega$ || talia] ea que innata sunt advenire in corpus ex
extrinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || necessarii <in esse animalis> $\Omega \omega$

secundum fortitudinem et remissionem. Tactus et gustus sunt propter 34
necessitatem; auditus vero et olfactus et visus sunt propter melius esse 36
ipsius: per gustum enim discernit animal cibum convenientem ab incon-
venienti; per tactum distinguit inter extrinseca que corrumpunt corpus
et illa que ipsum conservant. Alii autem sensus non sunt innati distin-
guere talia: et ideo non sunt necessarii. Omnes autem isti sensus in hoc 40
convenient, quod actio eorum non completur nisi per instrumentum;

191vb

actio earum non completur nisi per instrumentum; et appropriatur tactui et gustui hoc, quia non indigent medio; alii autem indigent medio.

45 Instrumentum autem virtutis visibilis est oculus, et
in isto instrumento dominatur aqua, que est tera
diaphana. Et fuit tale ut in eo describantur forme sensibilium,
sicut in speculo; et ideo pars glacialis est valde
clara et alba. Et manifestum est quod istud instrumentum
50 est necessarium in comprehensione istarum virtutum.

Istud autem instrumentum non agit nisi quando fuerit in sua complexione naturali, nullo adveniente turbante ipsum. Et ideo iracundus in hora ire et habens calorem ascendentem

42 [earum] *P* eorum *G* // arum *H* earum *H²* *P²* 43 quia] quod *GJ* 44 [alii — medio]
M alii autem indigent *G* alii vero indigent medio *K* alii autem indigent medio *M²* 47 fuit]
(*L*) fit *ML²* || eo] eodem *GL* ea *HM* || scribantur *G* scribentur *L* rescribantur *M* || sensibilium]
(*L¹*) sensibilia *L* 49 instrumentum <valde> *IJ* 50 necessarium est *BGLPIJ*
51 istud] illud *G* 52 [adveniente] *H* adveniente et *B* 53 [et] *LJ* sue *G* [et] *M* ||
accidentem *G*

42 earum] eius $\alpha\gamma\epsilon\theta$ 42–43 [nisi — indigent] β 42 instrumentum <proprium> α
43 appropriatur] appropriatur virtutes $\Gamma\Delta$ appropriatur virtus $\Pi\alpha\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ appropriantur
virtutes δ || tactui et gustui] tactus et gustus $\Pi\alpha\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ || hoc — indigent] quod non indi-
gent in actione earum $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 44 alii autem] et appropriatur tribus aliis quod $\Omega\omega$
46 in isto instrumento] appropriatur isti instrumento quod ea que $\Omega\omega$ || dominatur <in compo-
sitione eius vero est> $\Omega\alpha$ dominatur in compositione eius est $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || est <corpus> $\Omega\omega$
46–47 tera diaphana] tersum diaphanum $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ diaphanum tersum α 47 fuit] fuit
instrumentum eius $\Omega\beta\gamma\epsilon\zeta$ fuerunt instrumentum eius $\delta\theta$ fuit omne α || tale <in forma
ista> $\Omega\omega$ 47–48 [in — sicut] θ in eo describantur forme sensibilium sicut describantur forme
 $\Omega\delta\epsilon\zeta\eta$ describantur forme $\alpha\beta\gamma$ 48 glacialis] glacialis eius $\Omega\delta$ diaphana eius $\alpha\beta\gamma\epsilon\eta\theta$
diaphana glacialis eius ζ 50 istarum virtutum] istius virtutis $\Omega\omega$ 51 non agit nisi] agit
actionem eius $\Omega\omega$ 52 turbante <et movente> $\Omega\omega$ 53 iracundus — ire] ille in quo
excitat ira sua et rubescunt oculi eius $\Omega\alpha\beta\gamma\theta$ ille quem excitat ira sua et rubescit facies eius
 δ ille quem excitat ira sua et rubescunt oculi eius $\epsilon\zeta\eta$ || ascendentem <ad caput suum>
 $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon$ ascendentem et ad caput suum $\zeta\eta\theta$

tactui tamen et gustui hoc appropriatur, quod non indigent medio; alii vero tres sensus indigent medio.

45 Instrumentum igitur virtutis visive est oculus, in quo dominatur aqua, que est dyaphona; et fuit talis ut in eo describantur forme rerum sensibilium, sicut in speculo. Et ideo pars glacialis est in ipso valde clara
49 et alba. Et manifestum est quod illud instrumentum inter omnia in-
50 strumenta sensitiva comprehendit suum obiectum valde vere et valde
51 certe. Et istud instrumentum non agit cum certitudine nisi quando
52 fuerit in sua complexione naturali, nulla ei turbacione adveniente;
53 propter quod accidit quod iracundus in hora ire et habens calorem

recipiet inde corruptionem sui visus, et forte videbit
unum duo propter motum contingentem spiritui apud
iram, quoniam, quando pars recipiens formam movetur
et venerit ad suum locum ex alia parte, describitur
forma in secunda parte; et adhuc non abscisa est a prima
parte: et sic una forma apparebit forme due, sicut forma
solis cadens super aquam currentem apparebit due.

Et quia istud instrumentum, scilicet oculus, non agit nisi quando
fuerit in temperamento complexionis, ideo accidit
quod, quando fuerit infrigidatum a rebus extrinsecis infrigidatione
intensa, ut visus debilitetur. Et ideo obscuratur
visus in locis in quibus est multa nix aut multa aqua;

54 recipit *G L M* || [inde] *L* || [forte] *L* 55 spiritui] ipsum *B H* spiritum *L* spiritu *L²* ||
apud] ad *G L* 56 [movetur] *M* movet *G* movetur *M²* 57 venerit] (*L²*) veniat *G*
venit *H M* velud *L* || locum suum *H K M* || alia] (*L*) illa *L²* || describitur] (*M*) describetur
L P M₂ I J 58 et] cum *G* || est abscisa *L* 59 [forme] *B G K L P J* || sicut forma] (*M²*)
sicut *H M* 60 [solis] *K* sol *H M* solis *H² M²* || duo *H* 61 [et] *G L* et *L²* || id *H M* illud *K*
192ra1 fuerit] est *M* || <sue> complexionis *I J* || <et> ideo *L* 2 fuerit infrigidatum]
infrigidatur *H M* infrigidarit *K* || <et> infrigidatione *H M* 3 debilitetur] (*L*) debiliture
L || ideo] (*L²*) non *L* 4 visus] oculus *B G L P I J*

54 videbit] vidit $\Omega \beta \gamma \eta \theta$ 55 spiritui] spiritui visibili $\Omega \alpha \beta \gamma$ virtuti visibili $\delta \epsilon \zeta \eta \theta$
|| apud] propter γ 56 formam <ab oculo> $\Omega \omega$ || movetur <necesse est ut videat formam
unam duas, quia, quando movetur pars illa> $\Omega \omega$ 57 ex alia parte] alia pars $\Omega \omega$ 58-59 [in
— apparebit] β 58 et <figura eius> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [adhuc — est] *II* 59 <illic>
forme $\Omega \omega$ 59-60 [sicut — due] *II* θ 60 solis] celi $\gamma \zeta$ || [cadens] δ || aquam <multam>
 ϵ || <forme> due $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 61 [istud instrumentum, scilicet] α || agit <actionem
eius> $\Omega \omega$ 192ra1 complexionis <sue> $\Omega \omega$ || [ideo] accidit <ei> $\Omega \omega$ 3 intensa]
insolita $\Omega \omega$ || visus <eius> $\Omega \omega$ 4 visus] oculus $\Omega \omega$ || locis in quibus] loco in quo $\eta \theta$

ascendentem ad oculos non videt cum certitudine: immo forte videbitur
ei quod una res sint due, propter motum contingentem spiritui visibili 54
in hora illa. Quando enim pars recipiens formam rei in se movetur 55
subito et venit ad locum suum, in alia parte ipsius describetur eadem 58
forma, antequam forma prius recepta evanescat. Et sic una res vide- 59
bitur esse due, sicut accidit in aqua super quam cadit lux solis, quoniam¹ 60
in ea, si fuerit quieta, videbitur tantum unus sol; et si fuerit mota, 60
videbuntur in ea plures soles. Quia igitur illud instrumentum non 61
comprehendit formas visibles secundum certitudinem nisi quando fuerit 61
in sua complexione et compositione naturali, oportet quod, si infrigi- 61
detur a rebus extrinsecis infrigidacione intensa, quod debilitetur. Unde 61
obscuratur in locis in quibus est multa nix aut multa aqua. Et propter 192ra1

¹ quoniam *Fobes* quam *Q*

102ra

- 5 et ideo apparent ripe maris turbide et pauce lucis; et similiter loca nivis. Cum igitur calor oculi aut frigus oculi fuerint intensa plusquam secundum naturam, statim visus debilitatur. Et ista actio actionum oculi est partis grandinose aquose, et complexio istius partis est causa perfecte visionis.
- 10 Et propter hanc causam fuerunt palpebre posite in bonis oculis, scilicet ad conservandam complexionem eorum a rebus extrinsecis, sicut vagina gladii. Et ideo qui grossiorem habent palpebram magis inspicient in remoto, quia conservant illam partem a calore
- 15 extrinseco et a frigore extrinseco. Et ideo multa animalia inspiciunt

421b29

438a22-24

5 [et (2)] *J* || paucō *K* 6 loco *L* || nivis] virtus *K* || cum] (*G*) eum *G* quando *I J* || igitur calor] ergo caliditas *G* || aut] vel *G* et *L* || [oculi (2)] *B G L I J* 7 fuerint] fuit *L* || secundum naturam] naturaliter *G L* || debilitabitur *B L P¹ I J* debilitabatur *P* 9 [et] *G L* || complexio <vero> *G L* || partis istius *M* || causa] (*P²*) tam *P* 10 causam] cum *L* complexionem *L²* || fuerunt] (*L²*) fuit *G* fuerint *K L M* 11 [scilicet] *P* scilicet *P¹* || conservandam complexionem] conservacionem complexionis *L* 12 gladio *P* || [et] *J* 13 grossiore] maiorem *B P* maiorem et grossiore *L² I J* || habet *B G L P I J* || palpebram] (*L²*) palpebrem *L* || inspicient] aspicit *B* inspiciat *G* respiciat *H* inspiciat *K P L² I J* inspiciat *L* respiciat vel inspiciat *M* respiciunt *H²* 14 [in] *M a G* in *M¹* || quia] qui *G* 15 [et a frigore] *K* || [extrinseco (2)] *B G K L I J* || et ideo ideoque *G L* || animalia multa *K* || respiciunt *H* *K* magis inspiciunt *M*

5 ideo ea causa $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || ripe] regiones Ω || maris] aque $\alpha \beta \epsilon \eta \theta$ aque maris δ || pauce] pauca $\Gamma \Pi \alpha \beta \gamma$ || [lucis] η 6 loca] in locis β || nivis <conservat autem naturam aque istius, in esse eius, aer extrinsecus, quia inter eos consimilitudo naturalis> $\Omega \omega$ || [calor] $\Gamma \Delta$ || oculi <fuerit intensus plusquam secundum naturam> $\Omega \omega$ || frigus [oculi] $\Omega \omega$ 7 [fuerint — naturam] $\Pi \eta$ || [statim] $\Gamma \Delta \omega$ et $\Pi \beta$ || [visus] β visus eius $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 8 est <vero> $\Omega \omega$ || grandinose] frigide grandinose ζ 9 [complexio] $\epsilon \zeta \eta \theta$ 11 in bonis oculis] in oculis boni visus $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ in oculis eorum qui bonum visum habent α 12 rebus extrinsecis] mutatione rerum extrinsecarum et turbiditate eorum $\Omega \omega$ 13-14 [magis — quia] θ 14 in remoto] res in remoto Ω res remotas $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || conservant] grossities palpebrarum prohibebit $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ grossities palpebrarum prohibebunt η || illam partem] turbationem illius aque Ω mutationem illius aque $\alpha \gamma \delta \zeta$ mutationem β mutationem earum $\epsilon \eta$ mutationem caloris θ 15 <congelationem et grossitatem eius> a frigore $\Omega \omega$ || inspiciunt <res> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

- 5 hoc ripe maris apparent turbide et pauce¹ lucis; et similiter loca nivium. Unde constat quod, si calor aut frigus oculi exierit temperamentum nature, quod visus debilitabitur. Quia igitur ista actio est partis grandinose que est in oculo, manifestum est quod debita copulacio istius partis 10 est causa perfecte visionis. Et propter hoc fuerunt palpebre et supercilia, vel cilia, apposita ad conservandum oculum a rebus extrinsecis, sicut vagina ad conservandum gladium. Unde qui maiores habet palpebras et cilia videt magis a remotis, quia conservant partem illam a 15 calore extrinseco et a frigore. Unde accedit quod propter grossiciem

¹ pauce *Shield*: paucis *Q*

in remoto plusquam homo propter grossitatem
 438b20 palpebrarum. Et instrumentum auditus est aer
 impositus auri; et quanto magis aer iste fuerit subtilior
 et perfectioris quietis, tanto magis actio eius erit
 perfectior. Et similiter instrumentum olfactus est aer
 impositus naso; instrumentum autem gustus est lingua; instrumentum
 420b18 tactus 21
 est caro. Et est proprium omnibus instrumentis
 sensuum hoc, quod nichil habent in actu ex eis que comprehendunt
 nisi instrumentum tactus, qui componitur ex qualitatibus
 quas comprehendit; et ideo non comprehendit 25
 nisi intensas qualitates propter suum temperamentum.
 Et propter hoc quanto magis fuerit caro temperata,
 tanto magis comprehendit qualitates simplices, scilicet

16 in] a J || plusquam] quam M 16-17 grossiorem palpebram GL² grossiorem palpebrem L
 17 et instrumentum] instrumentum autem B K L P I J instrumentum G et instrumentum autem H
 18 impositus] (H¹ M¹) interpositus HK incompositus M || quanto quando K || magis [*<est>*] P || aer iste] (P²) iste aer HM² iste M aer istum P || [fuerit] M fuerit M² 19 perfectioris] (B²) perfectionis B K P || eius actio GL 20 et] quia P quoniam P² || [similiter] L || est] (L²) et L
 21 impositus] (M¹) compositus M || <et> instrumentum H || [autem] B G L P I J || gustus est] gustus GHKL M gustus / P 21-22 instrumentum — caro] tactus autem caro B K M P H² I J instrumentum tactus caro est G tactus caro H 22 instrumentis omnibus G omnibus hiis instrumentis H 23 [sensuum] L sensum P sensum L² P² || in actu ex] in actum ex K ex actu in K¹ || comprehendunt G 24 tactus] (P²) tactui// P || qui] quod B q// M 25 comprehendit — comprehendit] (L¹) comprehendit K comprehendunt — comprehendunt L 26 intensas qualitates] intensas B K P L² intensus L res intensas I J 27 et] quia P que P² || caro fuerit B H M L² I J caro fuit L 28 comprehendet B P I comprehendat G || [scilicet] L

16 plusquam <inspicit> Ω ω || homo <scilicet> Γ Δ ω || [propter] θ 17 palpebrarum <eorum> Ω α β γ δ ζ η θ || auditus <proprium> Γ Δ auditus proprium eius Π ω 18 impositus qui est ω 20-66 [perfectior — illuminatus] Π < > 192rb40 Π 20 [instrumentum] Π 21 impositus] qui est ω 25 non comprehendit] comprehendit α β γ δ ε ζ η distinguit θ 26 [nisi] ω || qualitates <earum> Ω ω

palpebrarum multa animalia vident magis a remotis quam homo. Instrumentum autem auditus est aer qui est positus in aure: qui, quanto fuerit subtilior et quietior, tanto perfectius audietur. Eodem modo 20 instrumentum olfactus est aer impositus naso; instrumentum vero gustus est lingua; tactus autem instrumentum est caro. Omnibus autem instrumentis sensuum proprium est quod nichil habent in actu eorum que senciunt nisi instrumentum tactus, quod componitur ex qualitatibus quas comprehendit. Et ideo non sentit eas nisi intensas, propter suum 25 temperamentum. Et propter hoc, quantum caro est magis temperata, tanto magis comprehendit qualitates simplices, que sunt calidum, frigi-

- 192ra calidum et frigidum, siccum et humidum. Et ideo homo 441^a2
 30 est inter omnia animalia melioris tactus; et maxime 421^a21-22
 manus, scilicet caro palme et maxime caro indicis.
- Lingua vero nullum habet saporem in actu; et ideo
 quando imbibitur a quibusdam humoribus, corrumpitur
 gustus. Et similiter est de instrumentis aliorum
- 35 sensuum, et causa in hoc datur in libro de Anima. Et est
 proprium instrumentis trium virtutum, scilicet auditus
 et visus et olfactus, quod attribuuntur simplicibus;
 oculus autem aque et auditus aëri et olfactus : 419a32
 parti ignee fumose. Et ideo olfactibilia sanant cerebrum 444a8-15

29 [et (1)] *G H K L M I J* || siccum et] et *G* siccum *K M* scilicet et *B P* || humidum] huius modi *G*
 30 inter omnia animalia est *B* inter animalia est *GL* 31 indicis] in digitis *B* indiget *K* in
 digito *M* 32 <et> lingua *H* || nullum] (*L²* *M²*) nullam *L M* || actu] tactu *K* 33 bibitur *L* ||
 corrumpetur *G L P* 34 [et] *L* || [est] *H K M* 35 datur] dicatur *K* 36 instrumentis]
 (*M₂*) instrumento *M* || <sensuum sive> virtutum *H* 37 [et (1)] *B G K L* 37-38 [quod —
 olfactus] *K* 37 quod] (*L²*) et *L* || attribuunt *L* 38 [autem] *H L* || et auditus] auditus
H M L et *L* 39 igne] (*L²*) igne *L* || sonant *L*

29 siccum et humidum] humidum et siccum $\Omega \alpha \beta \epsilon \zeta \eta \theta$ siccum γ 30 [inter omnia
 animalia] $\Gamma \Delta$ || melioris tactus] perfectior comprehendere isto sensu $\Omega \omega$ || maxime <caro>
 $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \theta$ maxime melioris sensus $\zeta \eta$ 31 manus < eius > $\Omega \omega$ || caro palme] caro $\Gamma \Pi$
 palme ϵ || caro indicis] index carnis palme $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta$ medium carnis palme γ caro indicis de
 carne palme $\eta \theta$ 32 <et illud est signum intelligentie anime scilicet bonus sensus tactus>
 lingua $\Omega \beta \gamma \delta \eta \theta$ et illud est signum bone intelligentie hominibus scilicet bonus sensus tactus
 lingua $\alpha \epsilon$ et illud est signum clare anime hominibus scilicet bonus sensus tactus lingua ζ
 33 imbibitur — humoribus] imbibuntur in ea quidam humores in morbis $\Omega \omega$ 34 gustus
< eius > $\Omega \omega$ || instrumentis] omnibus γ 36 [trium] $\Gamma \gamma$ 36-42 [virtutum — indigent] γ
36 [scilicet] $\Gamma \Delta$ 37 attribuuntur] propria sunt $\alpha \beta$ 38 [autem] $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 39 igne] }
ignis $\alpha \theta$ || cerebrum < scilicet > $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ }
^{Debet codex Y}

- dum, humidum, et siccum. Unde homo, cuius caro est temperancior
 30 quam alicuius alterius animalis, quam omnia animalia melius et certius
 tangit et iudicat de tactu et maxime per manum et precipue per volam
 manus et precipue ad hoc per extremitatem indicis, propter maius tem-
 peramentum carnis. Lingua vero nullum habet saporem in actu. Unde
 si imbibatur aliquo sapore extraneo in poris suis, ut colera aut flegmate,
 falso corrumpitur gustus et iudicium eius.¹ Et similiter est suo modo de
 35 instrumentis aliorum sensuum. Et causa horum determinatur in libro
 de Anima. Instrumentis autem trium sensuum proprium est | quod q 40rb
 attribuuntur simplicibus: nam visus attribuitur aque et auditus aëri et
 olfactus igni, sive parti ignee fumose. Unde aromatica sanant cerebrum

¹ eius *Shield* est *Q*

frigidum propter calorem fumi. Dictum est igitur de propriis instrumentorum istorum sensuum.

Dicamus igitur de mediis quibus indigent isti tres 40
410a17-b1 sensus et de consequentibus eorum. Et medium quo utuntur isti tres sensus est aut aëris in animalibus agrestibus aut aqua in animalibus aquosis. Et manifestum 45
423b24-25 est quod isti sensus tres indigent medio, quoniam, quando sensibile positum fuerit super sensum, non comprehenditur ab eo; et similiter, quando inter eos et sensibilia interiacent corpora grossa, non apta ut sint media. Et universaliter appetet quod medium necessarium est istis 50
 sensibus ex hoc, quod, cum medium corrumpetur, corrumpetur et actio eorum. Et ideo proprium est medio ut sit

40 frigidum] (H^2) frigidum/ G factum H || fumi] suum fumi G suum $K L$ || [igitur] $K M$ ergo G instrumentorum] instrumentis $G H K L M I J$ 42 [igitur] H ergo G || mediis] (K^1) medicinis K 43 [et (2)] L et L^1 44 [tres] $B L P I J$ || est aut] ($L^2 M^1$) aut est G ut est K est L sit aut M 44-45 [agrestibus — animalibus] B terrestribus aut aqua in animalibus $G L$ agrestibus [et manifestum est quod isti tres sensus] aut aqua in animalibus K agrestibus aut aqua in animalibus B^2 46 tres sensus $B G H K M I J$ 47 supra $B M$ || comprehendetur $B G M P I J$ 48 eo; et] ea K || eos] eas K 49 interiaceat G || grossa <que> L^2 || apta <sunt> $K L$ 50 universaliter] similiter B || est necessarium $H L$ 51 [cum] M cum M^2 || corrumpetur, corrumpetur] (G^2) corrumpetur $B G H K$ 52 et actio eorum] eorum actio $G L$ et actio eorum corrumpetur H

Deest
codex γ { 40 frigidum propter frigiditatem eius et $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || calorem] in calore $\epsilon \eta \theta$ || fumi] partis fumose olfactibilis $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 41 [propriis] Π || instrumentorum] omnium ζ 42 mediis <tribus> Π 43 sensus <et de propriis eorum> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ sensus et de actione eorum β 44 isti tres sensus] isti sensus Ω iste virtutes $\alpha \delta \epsilon \eta$ virtutes $\beta \gamma \theta$ isti sensus virtutes ζ 46 [tres] θ 47 sensibile positum fuerit] sensibilia eorum posita fuerint $\Omega \omega$ 47-48 comprehenditur ab eo] comprehendit ea $\Omega \alpha \gamma \delta$ comprehendunt ea $\beta \epsilon \zeta \eta \theta$ 48 sensibilia] sensus ω 49 interiaceat] stant $\Omega \omega$ || grossa] turbida θ 50 medium necessarium est] media necessaria sunt β 51 sensibus <in actione eorum> $\Gamma \Delta \omega$ sensibus et actio eorum Π 52 [et] actio $\Omega \omega$

frigidum propter calorem fumi. Quia dictum est de proprietatibus 40 instrumentorum istorum sensuum, dicamus nunc de mediis quibus indigent predicti tres sensus non necessarii, et de consequentibus eorum.

Medium igitur in eis aut est aëris aut est aqua: aëris quidem in animalibus terrestribus; aqua vero in animalibus aquaticis. Quod autem isti tres sensus indigeant medio manifestum est, quoniam, si sensibile positum fuerit supra sensum, non comprehendetur ab eo: non eciam si inter sensum et suum sensibile fuerint corpora grossa, que non sic aptant sicut medium. Amplius, quod medium sit necessarium in istis 45 tribus sensibus appetet ex hoc, quod, si medium corrumpitur, et actio eorum. Propter quod oportet ut medium eorum sit de genere instru-

92ra

de genere instrumentorum propriorum, scilicet ut sit recipiens sensibilia aliquo modorum receptionis instrumentorum;
 55 et causa in hoc apparebit quando declarata fuerit natura sensuum quibus appropriantur media. Et proprium visui inter istos tres est hoc, quod cum medio indiget luce: non enim videt in obscuro. Et cum in aere accidit fumus aut vapor, qui prohibeant transitum lucis,
 60 debilitatur visio; et ideo, cum homo irascitur et excitatur calor in oculo, obscuratur visus propter vaporem. Et lux non est in oculo per naturam oculi sed intrat ipsum ab extrinseco; et, si esset ei de eius natura, tunc videret in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et
 65 post aperit, ut non vere videat, nisi postquam visus

53 de] in *H* || sit recipiens] sic recipient *H K* 54 aliquo] aliquo istorum trium *G* aliquo trium *H K M* aliquorum *L* aliquo modo *P I* || [instrumentorum] *L¹* istorum *L* 56 appropriatum *G* || media] medium *K* 57 visui] visus *G L* visui est *P²* || istos] eos *G* hos *M* || [est] *P* et *L* est *L²* 58 [enim] *K* || et cum] tunc *G* et *L* et . *L²* || acciderit *G K P I J* ascendet *M* 59 prohibeant] (*L¹ P¹*) prohibebant *L P* 60 debilitetur *G* debilitabitur *L* || irascetur *G L P* irascitur *L³* || excitetur *H K M* excitetur altius *G* 61 in oculo calor *L* calor *G* || vaporem <vel calorem> *M* 62 et lux [*<et>*] *L* || est in] (*H*) est *M* inest *H²* || intrat] (*L²*) nutrit *L* 63 [si] *P* si *P²* || [ei] *J* || natura eius *G L* 64 [ideo] *L* ideo *L²* || qui] (*L²*) quod *L* 65 aperiat *K* || videret *G* videret *P*

53 propriorum <eis> $\Omega \omega$ || [scilicet] $\Gamma \Delta$ 54 modorum] modo modorum $\Omega \alpha \delta \eta \theta$ modo modi $\beta \gamma \zeta$ 57 visui] virtuti visus $\Omega \omega$ 58 non enim] signum enim eius est quod non $\Omega \omega$ 59 vapor] ignis β || prohibeant] prohibeat $\Omega \omega$ || lucis] lucis in eo $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ aëris in eo $\gamma \zeta$ 60 visio] visus ω 61 oculo] oculis eius $\Omega \omega$ || visus <eius> $\Omega \omega$ || vaporem <et forte videbit unum, ut diximus, duo> $\Omega \omega$ 62 est <illud quod est> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [in oculo] $\Pi \theta$ || oculi] eius $\Omega \omega$ 63 [ei] $\Omega \omega$ || natura <ipsa> $\Omega \omega$ || videret <res> $\Omega \omega$ 64 accidit — claudit] videmus eos qui claudunt Π || oculos <suos> $\Omega \omega$ 65 aperit] aperit eos $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ aperiunt eos Π aperit eum α 65–66 visus eius] visus eorum Π oculi eorum ω

mentorum propriorum: hoc est, ut sit receptivum sensibilium aliquo
 55 modo receptionis instrumentorum, cuius causa apparebit cum declarata fuerit natura instrumentorum sensuum quibus media appropriantur. Proprium autem visui est quod cum medio indiget luce: non enim videt in obscuro. Unde si aëri acciderit¹ fumus aut vapor, qui impediat trans-
 60 itum lucis, debilitabitur visio. Et ideo in homine irato debilitatur visus propter vaporem a calore ire resolutum et ad oculos emissum. Hec autem lux que necessaria est in medio videndi non est in oculo sed advenit ab extrinseco: nam, si esset in oculo, videret rem existentem in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et tenet eos clausos
 65 longa hora, quod non videt cum certitudine quando primo aperit eos,

¹ acciderit *Fobes* non acciderit *Q*

eius fuerit illuminatus. Et accidit visui ut videat rem visione spirituali intrinsecus antequam videat ipsam ab extrinseco; et post declarabimus causam in hoc. Et ista visio non accidit in maiori parte nisi in obscuro et apud quietem. Et est proprium huic comprehensioni quod non sit bona nisi in temperata luce, non in intensa luce neque in pauca. Declaratum est igitur quod proprium est tribus sensibus comprehendere per medium et quod proprium est visui habere presentiam corporis lucidi; et dictum est de luce et de lucido et diaphaneitate in libro de Anima. Et necessarium est ut rete intrinsecum retium oculi illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre. Virtus enim sensibilis

418b3-419a21

66 [eius] *L* || accidet *G* 67 intrinsecus] et ut videat intra *M* et intrinsecus *L²* et ut videat intrinsecus *M²* || eam *GL* 68 declarabimus] (*L²*) declaravimus *L* 69 ita *B* ita *G* istam *K* || visio] sic *K* 192rb1 apprehensioni *GL* 2 quod non] (*L¹*) .non *L* || [in (2)] *B G H K L*
 3 [luce] *GL* luce [luce] *K* || neque] nec *P* || igitur] ergo *G* 4 [tribus] (*P²*) tribus [modis] *L* to *P*
 5 [quod] *L* quod *L²* || visus *M* 6 et (1)) ut *B I J* || [luce et de] *B G H K L P I J* 7 et] quia
GL || [rete] *L* recte *K P* rete *K¹ L² P²* || intrinsecum] (*M²*) intrinsecus *B K I J* extrinsecum *M* 8 [rete] *H* retium *H²* || [oculi] *M* oculi *M¹* || que] (*P²*) quod *P* || intra] (*M²*) inter *M I* 9 illuminetur
J || sensibilis] visibilis *M*

66 fuerit illuminatus] fuerint illuminati ω || et <forte> $\Omega\omega$ 67 [intrinsecus] $\Omega\omega$ || ipsam] eam in dispositione in qua est $\Omega\omega$ 69 accidit <videnti> $\Omega\omega$ 192rb1 est proprium] sunt propria δ
 3 <luce> pauca ζ || igitur <ex hoc> $\Omega\omega$ 4 [tribus] δ || comprehendere <sensibilia eorum>
 $\Omega\omega$ || per medium] cum medio ϵ 5 visui <cum esse mediis> $\Omega\omega$ || habere presentiam] esse ω
 6 luce] aëre ζ || lucido] recipiente θ || diaphaneitate] diaphano η || <et diaphano> in $\Omega\omega$ 9 virtus
 enim] nisi quod virtus $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$

antequam visus eius receperit dispositionem ad recipiendam lucem extrinsecam, sicut accidit illis qui surgunt a sompno. Bona autem visio non fit nisi in luce temperata que videlicet non sit nimis intensa neque nimis remissa. Visui vero quandoque accidit ut videat rem visione 66 spirituali intrinsecus, antequam videat eam ab extrinseco; cuius causa 67 dicitur post. Et huiusmodi visio ut plurimum accidit in loco obscuro 69 et homini quiescenti. Sic ergo constat quod proprium est tribus sensibus predictis comprehendere per medium et quod visus indiget presencia lucis. De lucido autem et¹ dyaphonitate dictum est in libro 5 de Anima quod necessarium est ut rethe intrinsecum, quod est ultimum retium oculi, illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre, quoniam virtus visiva est in orizonte istius rethis

¹ et Fobes de Q.

192rb

10 est in orizonte istius retis in parte cranei, non in parte
aëris. Et ideo ista retia, scilicet tunice oculi, conservant
virtutem anime, quia sunt media inter illam et aërem;
et signum eius, quod necesse est visui lucem pervenire
ad ista retia, est quia, quando contingit homini percussio

438b11-15

15 super palpebram, statim obscurabitur oculus et extinguetur
lux que est in oculo, sicut extinguitur candela,
et nichil videbit. Et quando declarabitur quomodo
sit comprehensio ab istis sensibus, tunc declarabuntur
iste res.

20 Et cum declarata sunt propria istarum virtutum in
instrumentis et mediis, dicendum est de sensibilibus

439a6-12

418a13-14

10 orizonte] (*B²*) orizonte *B* ori/////*P* || illius *H K* || in parte (1)] (*L¹*) ex parte *G* in partes *L* ||
carnei *GL* carnea et *HM* glaciali *H²* carnea *L²* 11 ideo] tunc *G* 12 virtutem [*<oculi>*] *H* || quia] que *H I J* 13 est necesse *M* || [lucem] *K* 14 [est] *GL* || quando] si *M* ||
hominem *L* || [percussio] *G* percussio *G²* 15 obscuratur *G* || extinguitur *GL* 16 <et> sicut *G*
17 videbit] (*L²*) vidimus *G* videmus *L* || et (2) sed *L* || declarabitur] (*L²*) declaramus *BL*
determinavimus *G* declarabimus *HMPIJ* declaraverimus *K* || quomodo] (*B² M²*) quo *B G*
quando *HM* 18 sit] fit *BHL* *P* fit [deter] *G* || [ab] *B* 18-20 [tunc — in] *L* tunc — in *L²*
20 [et] *H* || sint *K* || [in] *P* in *P²* 21 <et> instrumentis *L* || [et] *G* || sensibilibus] (*M²*)
sensibus *H K L M*

10 in parte cranei] quod inclinat cranio $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ quod inclinat a cranio β quo inclinat
cranium δ 10-11 in parte aëris] quod inclinat aëri Ω 11 [ista] ϵ 12 anime] sensus
 $\Gamma \Delta$ || sunt <in anima — dicitur> η [] 192vb38-193ra25 η || media] medium β || inter illam]
quoniam in eo η 13 lucem] aërem $\gamma \zeta$ || [pervenire] η 14 contingit homini percussio]
admisit homo β positus est homo ζ indicavit homo η 15 palpebram] palpebram eius Ω
palpebras eius ω || obscurabitur oculus Π || <eius> et $\Omega \omega$ || <statim>
extinguetur Ω 16 lux] aër β || <illa> que $\Omega \alpha \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ ille que β || oculo] oculis eius
 $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ oculo eius α 18-19 declarabuntur iste] declarabimus istas $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
declarabimus ζ 19 res <illuc enim declarabuntur cause que necessarias faciunt istas res
extrinsecas istis sensibus tribus> $\Omega \omega$ 20 declarata sunt] declaratum est $\epsilon \eta$ declarata sunt
quod ζ || proprium β 21 dicendum] declaratum γ

- 10 a parte cranei, non a parte aëris. Et propter hoc fuerunt omnia recia
oculi, que videlicet sunt tunice eius, posita in medio inter locum istius
virtutis et aërem extrinsecum, ut conservent hanc virtutem a nocumen-
tis. Quod autem necessarium sit visui lucem pervenire ad ista rethia
signum est quia, quando contigerit homini percussio super palpebram,
15 statim obscuratur oculus et extinguitur lux que est in eo, sicut extin-
guitur candela, et nichil videbit. Huiusmodi autem res declarabuntur
cum declaratum fuerit quomodo fit comprehensio ab istis sensibus.
20 Tunc vero, quia declarata sunt propria istarum virtutum in suis
instrumentis et mediis, dicamus de sensibus particulariter: nam in libro

particulariter; in libro enim de Anima dictum est
de eis universaliter, illic enim dictum fuit quod sensibilia
propria visui sunt colores et auditui soni et olfactui
odores et gustui sapores et tactui tangibilia. Remanet

^{439a21-25} ergo notificare naturas eorum. Dicamus ergo

quod elementa diversantur secundum multitudinem
et parvitatem diaphaneitatis, verbi gratia, aëris et aqua;

^{419a11} diaphanum autem est innatum recipere lucem et perfici
ab illa. Et cum diaphanum receperit lucem, fiunt
ex hoc colores diversi secundum fortitudinem et debilitatem
lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis.

Et hoc manifestum est ex coloribus diversis factis
quando lux solis adunatur cum nubibus: illi enim

25

30

23 hiis *H K M* || illuc *H M* 24 [visui] *H* visui *H²* || sunt] ?funt *G* || auditui <sunt> *GL*
 25 remanebit *GL* ?remaneat *P* 26 ergo] igitur *P* || eorum] corporum *K* eorum in
 compositione colorum *L²* 27 quia *L P* || diversificantur *GL* 28 paucitatem *GL* ||
 diaphaneitatis <et> *M* || aëris] (*L²*) a ea *L* 29 est recipere innatum *B* est innatum reperire
G innatum est recipere *HL²* innatum recipere *L* est innatum est recipere *P* 30 recipit
B ?recipit *B²* || <illam> lucem *K* 31-32 fortitudinem — paucitatem et multitudinem] fortitudo-
 nem — parvitatem et multitudinem *G* [fortitudinem] multitudinem et paucitatem *L* for-
 titudinem et debilitatem lucis et multitudinem et paucitatem *L²* 34 adiuvatur *G*

22 particulariter] que propria sunt istis virtutibus $\Omega\omega$ 23 eis <sensibilibus> $\Omega\omega$ || [universaliter —
 sensibilia] θ || universaliter <et sermo hic de eis vicinior est particulari ut dicit Aristoteles et dicimus
 quod> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta$ universaliter et sermo hic de eis vicinior est parti particulari ut dicit Aristoteles
 et dicimus quod ζ || [enim] $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 24 auditui] sono $\Gamma\Delta$ 25-26 remanet ergo] et
 illud quod remanet de sermone eius est $\Omega\omega$ 27 quod <quia> $\Omega\omega$ 28 et parvitatem dia-
 phaneitatis] diaphaneitatis et parvitatem eius $\Omega\omega$ || [verbi gratia] ζ 29 lucem] aërem ζ 30 lu-
 cem <et adunatum erit ei> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ lucem et adunatum erit θ || fiunt] fit $\gamma\zeta$ 31-32 et
 debilitatem lucis] lucis et debilitatem eius $\Omega\omega$ 32 paucitatem — diaphaneitatis] multitudinem
 diaphaneitatis et paucitatem eius $\Omega\omega$ 33 ex] in ω 34 adunatur] formis η || nubibus <et
 nubibus. Declaratum est quod> $\Omega\omega$ || [enim] $\Omega\omega$

de Anima dictum est de eis universaliter. Ibi enim dictum est quod
 sensibilia propria visus sunt colores, et auditus soni, et olfactus odores,
 gustus vero sapores, tactus quoque tangibilia. Restat igitur ut noti-
 ficemus naturas eorum. Dicimus igitur quod elementa diversificantur
 ab invicem secundum multitudinem et paucitatem dyaphonitatis, sicut
 appareat in aqua et aëre: dyaphonum enim natum est recipere lucem et
 perfici ab ea. Et cum ipsam receperit, fiunt secundum hoc diversi
 colores secundum fortitudinem et debilitatem lucis et multitudinem et
 paucitatem dyaphonitatis, sicut appareat ex diversitate colorum genera-
 torum a luce solis in nubibus, quorum diversitas accidit a fortitudine

25

30

192rb

- 35 colores fuint ab albedine lucis et
ex nigredine nubium: verbi gratia, colores qui sunt
in iride. Necesse est igitur ut color fiat ex admixtione
corporis lucidi cum diaphano. Et quia omnia composita
sunt ex quatuor elementis et diaphanum ex elementis
40 est aqua et aëris et lucidus est solus ignis et hoc
est quando fuerit mixtus, ideo necesse est ut colores
sint compositi ex istis duabus naturis, scilicet natura
diaphani et natura luminosi. Et quod diversitas istarum
duarum naturarum in quantitate et qualitate faciet
45 diversitatem eorum, color igitur albus fit ex admixtione
ignis clari cum elemento quod est valde diaphanum,
scilicet aëre; et color niger fit ex igne turbido, qui

442a12

35 et] et debilitate et L [debilitatem lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis] P et
debilitate lucis et G^2 propter debilitatem lucis $I J$ 36 [ex] $H K M$ || colores <iridis> H^2
37 [igitur] $G M$ ergo $H K$ 38 [et] L et L^2 39 [sunt] L fuit $B P L^2 J$ 40 aëris et aqua B
|| lucidum $G P I J$ || [est (2)] K 41 est (1) etiam $B K M P$ || <et> ideo $K M^2 I J$ 42 fiant
 M || duabus istis G natura L , duabus L^2 || natura (G^2) non G 43 illuminosi $P J$ 44 faciet
(L^2) faciat $G H I J$ faciunt L 45 eorum (B^2) earum $B K$ || color] colorum G || igitur] ergo G ||
albus (G^2) animalibus G 46 <et> cum L 47 color] colore G || [fit] B 47-48 turbido igne
qui admisceretur $G L$ admixtione ignis turbidi $H K M$

35 fuint] non fuent nisi $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || lucis] aëris ζ 36 nubium] nubis $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ arboris
 γ || verbi gratia, colores] ex coloribus Π || [sunt] η 37 iride <scilicet dominus viarum et
cetera> $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \theta$ iride scilicet domini viarum et cetera $\zeta \eta$ 38 cum <corpore> $\Gamma \Delta \omega$
|| [quia] Π 39 sunt] non sunt nisi $\Omega \omega$ 40 lucidus <eorum> $\Omega \omega$ || est <perfectior—
illuminatus> Π [] 192ra20-66 Π || [solus] Π 41 <etiam> quando $\Omega \omega$ || mixtus] mixtus
cum alio Ω ignitus cum alio ω 42 [sint] θ 43 diversitas] diversitas eorum η mutatio θ
43-44 istarum duarum naturarum] in istis duabus naturis η 44 faciet <et> ζ 45 diversi-
tatem] mutationem θ 47 [et color] θ

-
- 35 et debilitate lucis et raritate et densitate nubium; quod testantur colores |
yridis. Quia igitur color fit ex admixtione lucidi¹ corporis cum dy- q 40va
phono et quia omnia composita fuent ex quatuor elementis (ex elementis
40 autem dyaphona sunt aqua et aëris; lucidus vero est solus ignis; et hoc
quando fuerit mixtus, quia inquam ita est, necesse est ut colores fiant
ex admixtione predictorum corporum, et diversificantur secundum diver-
sитетem eorum in qualitate et quantitate lucis et dyaphonitatis), oportet
45 igitur ut color albus fiat ex admixtione ignis clari cum elemento maxime
dyaphonitatis, quod est aëris; et color niger ex igne turbido et elemento

¹ lucidi shields humidi 2.

admisceretur cum elemento minime diaphaneitatis, scilicet

^{430b10-27} terra; et colores medii inter album et nigrum diversantur

propter diversitatem istorum duorum secundum

magis et minus, scilicet corporis lucidi et corporis

diaphani. Et ideo color albus et niger sunt elementa

^{430b10-12} colorum. Et quia hoc manifestum est

de colore et color est in superficie corporis terminati, necesse

est ut color sit finis diaphani terminati, secundum

quod est diaphanum terminatum. Et per hoc distinguitur

^{430a26-27} color a luce: lux enim est perfectio diaphani non

terminati; et color non fit in composito ex vicinitate

partium minimarum diaphanarum que sunt in elementis,

sicut quidam dicebant: nichil enim fit ex elementis

secundum vicinitatem, sed secundum complexionem,

^{330a30 sqq.} ut dictum est in libro de Generatione. Et quia lux non

49 colores] (P^2) coloris P || medii <qui fiunt> H medii qui sunt KM || diversificantur GL

50 propter] secundum G || [diversitatem] L mixtionem L^2 || [duorum] G 52 [sunt] L sunt L^2

|| elemental] extrema M 53 colorum <scilicet mediiorum> J || quia] (L^2) propter GL

54 [est] J || in superficie] (L^2) superficies GL 56 per] propter GL 57 [non] K non K^2

59 partium minimarum] ($H^2 M_2$) minimarum H causarum L partium munitarum M ||

[diaphanarum] G || elementis] oculis B 60 dicunt GL || nichil enim] nisi cum K

61 secundum complexionem] (L^2) que complexionem L 62 [est] B || [in libro] H

48 elemento minime diaphaneitatis] minima diaphaneitate θ 49 inter — nigrum] ab albo et

nigro ω 49-50 diversantur propter diversitatem] fiunt a diversitate $\Omega \omega$ 51 magis et minus]

minus et magis $\Omega \omega$ || corporis lucidi et] diversitatem corporis lucidi et diversitatem $\Gamma \Delta \omega$ diversi-

tatem corporis diaphani et Π 52 diaphani] non diaphani Π || color] colores δ || sunt] est $\epsilon \zeta$

53 [hoc] β 54 colore] re coloris $\Gamma \Delta \omega$ 54-56 [necesse — terminatum] $\Omega \omega$ 58 non <est

id quod> $\Omega \omega$ 59 partium minimarum] rerum minimarum Ω partium ϵ 60 dicebant] opinati

sunt $\Omega \omega$ 61 [sed secundum complexionem] $\Omega \omega$ 62 dictum] declaratum $\Omega \omega$ || Generatione

<et Corruptione; et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ Generatione;

et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem $\Pi \epsilon$

minime dyaphonitatis, quod est terra; et oportet ut colores medii diver-

sificantur secundum diversitatem istorum duorum et secundum maius 50

et minus corporis lucidi et corporis dyaphoni: nam color albus et niger

ob causam predictam sunt elementa et principia omnium colorum.

Quia ergo color non est nisi in superficie corporis terminati, necesse est

ut sit finis dyaphoni terminati, secundum quod est dyaphonum ter-

minatum. Et in hoc differt color a luce, quoniam lux est perfectio

dyaphoni non terminati. Non fit autem color ex vicinitate parcium

dyaphonarum que sunt in elementis, sicut quidam dixerunt: quoniam ex

elementis nichil fit ex vicinitate vel per vicinitatem, sed per composi-

cionem, sicut dictum est in libro de Generacione et Corrupcione. Et

192rb

- apparet nisi in corpore diaphano, opinati sunt Pitagorici
 quod generatio lucis non est corporum luminosorum
 65 per se, nisi apud adunationem lucis cum alio corpore,
 sicut dispositio de igne: ignis enim non lucet
 nisi quando adunatur cum alio corpore; et differentia
 inter ignem et corpora celestia in hoc est manifesta.
 Et ex hoc quod dictum est de essentia coloris appetit
 192va
 quod aër primo recipit colorem, deinde conducit eum
 ad visum, secundum quod est diaphanum lucidum.
 Et signum quod aër patitur a colore et recipit eum
 est hoc quod appetit de coloratione eiusdem rei secundum
 5 illud per quod transeunt nubes lucide; verbi gratia,
 quod, quando nubes pertranseunt per plantas virides

761b19-20

63 [nisi] *L* || <et> opinati *G* 64 luminosorum] (*L³*) illuminatorum *B M* illuminantium *L*² 65 apud] (*M²*) ad *K M* || admixtionem *G* ymaginationem *K* adiunctionem *L* unionem *M* adunionem *M²* || [lucis] *K* || cum alio] (*P²*) cum aliquo *G H K* non est *P* 66-67 [sicut dispositio de igne: ignis — adunatur cum alio corpore] *K* sicut dispositio esse igne ignis — adiuvat cum aliquo corpore *G* sicut est dispositio de igne. Ignis — adunatur cum alio corpore *I J* 68 <supra> celestia *K* 69 [hoc] *B* hoc *B²* || corporis *L* 192va1 [primo] *L* primo *L²* || conduit quod dicit *G L* 3 signum <est> *G K M L¹* signum [est] *H P* || patitur <et> *L* || eum cum *K* ipsum *M* 4 [est] *K M* || [hoc] *G* || [eiusdem] *M* 5 istud *G* || [per] *L* secundum *G* || transeunt] pertranseunt *H K* 6 transeunt *G L* || planetas *L*

63 appetit] est *II* || [opinati sunt] *ξ* 64 lucis] visus *α* 65-66 [nisi — lucet] *α* 66-67 [sicut — corpore] *II* 66 ignis enim non lucet] non lucet enim $\Gamma\Delta\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 192va3 signum <eius> $\beta\epsilon\eta\theta$ || patitur] imprimatur *Ω* *α* *δ* *ξ* fit *γ* gaudet $\epsilon\eta\theta$ 4 eiusdem] alius *α* *β* *γ* *η* *θ* 5 nubes] res *α* *β* || lucide <et forte illuminant parietes et individua a coloribus in quos transeunt nubes> *Ω* lucide et forte illuminant parietes et individua a colore rerum in quas transeunt nubes *ω* 6 pertranseunt] pertransit *ω* || [per plantas virides] *θ*

192va

- quoniam lux non appetit nisi in corpore dyaphono, opinati sunt Pitagorici quod generatio lucis non est a corporibus luminosis per se, sed
 65 per coniunctionem lucis cum alio corpore, sicut appetit in igne, qui non lucet nisi in materia aliena; per quod manifesta est differentia inter ignem et corpora celestia, que lucent in materia sua propria. Ex
 69 hoc igitur quod dictum est de essentia coloris appetit quod aër primo recipit colorem, deinde conducit ipsum ad visum, secundum quod est dyaphonum lucidum. Quod autem aër paciatur a colore et recipiat ipsum, signum est illud quod appetit de coloracione¹ aliquarum rerum
 5 ab aliis: super aquas transeunt nubes, verbi gratia. Quando enim nubes transeunt super plantas virides, sepe colorantur parietes a colori-

¹ coloracione *Shield*: colore ratione *Q*

multotiens, colorantur parietes per colorem illarum
plantarum. Quoniam autem colores fiunt ex mixtione
ignis cum corporibus diaphanis et quod lux non
est causa in inductione colorum ad visum, sed
in esse eorum, manifestum est. Et dico etiam quod,
quemadmodum color albus est vilior luce, cum sit ex
eo, ita etiam alii colores viliores colore albo et nigro,
439b27-30 cum fiant ex eis. Et quia colores fiunt ex albo et nigro
secundum magis et minus et diversantur in hoc
diversitate infinita secundum materiam, ideo fuit necesse
ut colores sint infiniti in natura. Quoniam quantumcumque
ymaginata fuerit ratio intrinseca in eis aliquem

7 parietes] (*L³*) *peritas L* || colorem] colores *H K M* 8 planetarum *L* || quoniam] quod
J || mixtione] admixtione *J* 9 et quod] manifestum est quod *G* et quia *H M* quia quod *L*
10 causal] (*B P²*) causa tantum *L I J* tanta *M* tam *P* tantum causa *B² M²* || [in] *G L P* in *P²*
11 [est] *G* || et] (*L²*) quod *L P* quia *P²* || quod] quoniam *B L P I J* 12 [*<quod dico quod>*]
color *L* 13 eo] (*P*) ea *G L P² I J* || viliiores colore albo] albo sunt viliores *B H K P I J* sunt
viliiores albo *G L* 14 fiant] fiunt *L* || [et (1)] *G L* 15 <sed> secundum *G* || [et (2)] *G* ||
diversificantur *G L* || hac *K* 16 infinita] infinita sunt *K* [infinitate] infinita *M* || materiam]
(*B*) naturam *G K L P* numerum *B₂* || <et> ideo *L* || necesse] rectum *G* 17 sunt *G* || [natura]
secundum naturam *H K* secundum materiam *M* secundum materiam vel in materia et *qualitate M²*
|| quoniam] quia *G* 18 ymaginata fuerit ratio] (*L¹*) fuerit ymaginata ratio *B I J* fuerit ratio
ymaginata *G* ymaginata ratio *L* ymaginata[s] fuerit ratio *P*

7 multotiens <multotiens> *η* || parietes <et terra> *Ω ω* 7-8 colorem illarum plantarum]
colorem illius plante *Ω α γ η θ* naturam illius plante *β δ ε ζ* 9 lux] aér *ε* || [non] *II* 11 est
<ex hoc> *Ω ω* 12 albus <qui fit ex mixtione> *Ω ω* || vilior luce] vilior colore lucis
Ω β γ δ ε ζ η virtutes coloris lucis *α* virtutes coloris *θ* 12-13 cum — ita] quod est ex eo, ita
II cum sit ex eo *ζ* cum ita sint *θ* 14 fiunt] sunt *θ* || <colore> albo *β* || <ex> nigro *ε* 15 <et
admixtio eorum diversatur> secundum *Γ Δ ω* et diversitas eorum est secundum *II* || [et
diversantur in hoc] *Ω ω* 16 diversitate infinita] diversitatem specierum infinitam *Ω ω* ||
fuit] est *α*

bus illarum plantarum. Constat igitur ex predictis quod colores fiunt
ex admixtione ignis cum corporibus dyaphonis, et quod lux non tantum
est causa ut colores veniant ad visum per medium illuminatum, sed 10
est etiam causa esse eorum, eo quod ex ipsa et corpore dyaphono fit
color. Sicut igitur oportet ut color albus sit vilior luce, quoniam fit ex
ea, ita oportet ut omnes colores sint viliores albo et nigro, quia fiunt
ex eis. Rursus etiam, quia omnes colores fiunt ex albo et nigro et diver- 15
sificantur secundum maius et minus ipsorum diversitate infinita secun-
dum naturam, oportet ut sint infiniti secundum naturam: quoniam
quantumcumque modum mixtionis intendet in eis racio intrinseca,

102va

modum commixtionis, extrahet natura, licet ratio extrinseca
 20 non possit pronuntiare hunc modum. Et ideo
 ars in hac intentione, sicut dicit Aristoteles, est minor natura:
 artifex enim magis quod potest est assimilare se nature secundum
 suum posse. Et etiam ratio spiritualis, per quam
 et ex qua natura agit quod agit et extrahit quod extrahit,
 25 nichil habet quod prohibeat naturam a comprehensione
 eius quod dat ei, sicut est dispositio in ratione
 spirituali intrinseca, per quam agit artifex: anima

194a21-22
381b6

19 modum] modorum *G* || mixtionis *KIJ* coniunctionis *H* [e]mixtionis *M* || extrahit *H* ||
 intrinseca *H* 20 poterit *IJ* 21 intensione *H* || sicut licet *K* || dicit dicit *L* dixit
P || minor est *G* *L* 22 [enim] *L* || magis — se] (*B*) magis quod potest est assimilare per se *G* magis
 quod potest se assimilare *K* magis quod potest [est] assimilare se *L* quanto magis potest debet se
 conformare *B*² qui potest assimilare se *J* 23 [suum] *G* || posse <est melior> *J* || etiam] est *B*
 ideo est *I* ideo *J* 24 [et ex — quod] *L* agit ea que *G* ex qua natura agit quod *KP* vel ex qua
 natura agit quod *M* et ex qua natura agit quod *L²* *P¹* 25 [quod] *B* quod *B²* || prohibet
BHKMP 26 [dispositio] *L* depositio *K* dispositio *L²*

19 [modum] ε || extrahet] extraheant β || natura] natura eum ΓΔβγδξηθ eum Π
 eum naturaliter ε || [ratio] γ 20 hunc] proprium α 21 natura <ars enim extrahet ex modis
 colorum eos qui sunt in ratione intrinseca spirituali, et ideo est nobilior arte> Ω natura ars
 enim extrahet ex modis colorum eos qui sunt in ratione intrinseca et quos potest ratio
 extrinseca pronuntiare. Natura autem extrahet omne quod est in ratione intrinseca spirituali, et
 ideo natura est nobilior arte ω 22 artifex enim magis quod potest est} nobilitas enim artificis
 est bene Ω α β γ δ ε η θ tempus enim artificis est bene ξ 23 ratio] intrinseca ΙΙ 23-24 [per
 quam et] Ω ω 25 prohibeat naturam super naturam est ΙΙ 26-27 in — intrinseca] in ratione
 γ rationis spiritualis intrinsece θ

illum modum extrahet natura, licet illum modum non possit racio
 20 intrinseca comprehendere neque pronunciare. Et propter hoc in hac
 intentione ars minor est quam natura: nam maius quod artifex potest
 est conformare¹ se nature secundum totum posse suum, cum tamen ad
 eius perfectionem pervenire non possit. Et non solum est minor sed est
 eciam posterior, quoniam non potest aliquid operari nisi materiam suam
 recipiat a natura. Et ideo racio spiritualis extrinseca, per quam operatur
 artifex, non potest impedire rationem spiritualem intrinsecam, per
 25 quam operatur natura, a comprehensione omnium eorum que sunt in
 materia quam natura dat artifici: sicut est econtrario, scilicet quod
 26 racio intrinseca, que est maior et prior, impedit extrinsecam propter
 27 excessum sue potencie ultra illam, ne ipsa comprehendat omnes proprie-
 27 tates quas natura induxit in materiam super quam ipsa operatur. Amplius
 autem non solum racio exterior, per quam operatur artifex, non potest
 27 impedire interiore, per quam operatur natura, sed non eciam oppositum

¹ conformare *Fobes* confirmare *Q*

enim bestialis existens in animalibus non impedit actiones nature, sed gaudet et delectatur per illud quod natura extrahit de coloribus et sonis, quia sunt existentes in anima bestiali in potentia; et cum natura extrahit eos, anima bestialis gaudet per comprehensionem eorum. Ratio autem spiritualis extrinseca, per quam agit ars, prohibetur ab anima bestiali; et 30 ideo non comprehendit artifex ex eis que dat ei ratio spiritualis nisi passiones et accidentia que acquirit ex rebus quas dat natura. Et ideo res priores in cognitione apud artificem sunt posteriores in esse: econtrario dispositioni apud naturam. Et etiam artifex est

35

35

28 bestialis existens] (P^2) existens bestialis H existens K bestialis exiens P 29 [nature] H || istud GL || natura] non G 30 quia] M et LM^2 || existentes] (P^2) exientes P 31 in potentia] (L^2) imposta L || et] (L^2) quia et BI et quia G quod L quia J || natura] non G 32 eos <ducit> L eos tunc M eos dicit P eos [et] P^2 eos et ducit in actum tunc IJ || <et> gaudet L 32-33 per comprehensionem] in comprehensione G 33 ratio] non P || extrinseca spiritualis G 34 ars agit M agit [agit] ars L 35 ex] (M^2) ab M || ei] ei[s] M 36 acquirit] adequant H considerant L acquirunt I acquirunt J 37 rebus] eis L || quas] que K || natura] (M^2) nature $HKLM$ P || et] (P^2) quia P 38 cognitione] (B^2) ?communione B || econtrario] (P^2) econverso BIJ || econtrario M contrario P 39 naturam. Et] (M) naturam** qui autem L naturam ?nature qui autem L^2 naturam quia M^2

28 actiones] actionem $\delta \epsilon \eta \theta$ 29 [nature] Π || gaudet] intuetur a 29-30 natura extrahit] nature extrahunt $a\beta\epsilon$ 30 coloribus] naturis $\beta\eta$ 31-34 [in potentia — bestiali] η 32 gaudet <eos et delectatur> $\Omega a\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ gaudet eos θ 33-34 [ratio — bestiali] θ 33 [spiritualis] Π || extrinseca] intrinseca $\Omega a\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ 34 ars <in qua non> Π 35 comprehendit] ponit γ 36 passiones] impresiones $\Omega a\gamma\delta\epsilon\zeta\theta$ cum $\beta\eta$ 36-37 que acquirit ex] remota sunt a $\Omega\omega$ 37 dat natura] dant nature $\Omega\omega$ 38 posteriores] adunate $\beta\gamma$

ipsius rationis exterioris, quod est ignorancia artis. Anima enim ignorans 28 artem, que quantum ad hoc est anima bestialis, non impedit actiones 28 nature, immo sepe gaudet et letatur in eo quod natura extrahit per suas 29 opiniones de sonis et coloribus et figuris et aliis similibus: quia ista sunt 30 in ea in potentia. Et ideo gaudet in comprehensione eorum, quando natura producit ea in effectum. Huiusmodi tamen natura bestialis propter suam ignoranciam impedit actiones artis. Et propter predicta non comprehendit artifex per suam rationem spiritualem extrinsecam 35 nisi passiones et accidencia, quas imprimet in rebus super quas operatur: quas quidem res natura ministrat ei cum dispositionibus aptis ad huiusmodi passiones et accidencia recipiendas. Et propterea res que sunt priores in ymaginacione apud artificem sunt posteriores in esse: econverso dispositioni que est apud naturam. Et artifex eciam est extra rem, sed 39

192va

- 40 extra rem, natura autem est intra. Per hoc igitur differt
 ars a natura. Et ideo colores et tincture quas ratio extrinseca
 potest dicere sunt finite; colores autem qui sunt
 in ratione intrinseca fere sunt infiniti. Et ideo colores
 multi et tincture sunt a natura quas tintores non possunt
 45 invenire. Ars enim, quia consequitur naturam et
 procedit ad prius apud naturam a
 posteriori, ideo non comprehendit ex illis ordinibus
 qui sunt apud naturam nisi ordines qui sunt multum
 remoti adinvicem, inter quos sunt multi ordines apud
 50 naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in
 natura est aliud ab esse eorum in arte.

De sonis autem dictum est in libro de Anima; de

439b31-440a3

440b27-29

40 hoc] hec $P \parallel$ igitur] ergo G 41 [et (2)] $J \parallel$ quos $I J \parallel$ [extrinseca] $H M$ extrinseca M^2
 42 sunt finite] (M^2) sunt infinite $H M$ infinite K sunt finiti $J \parallel$ [qui] M qui M^2 43 sunt fere
 L fere G ?facte sunt $H \parallel$ infiniti] infinita $H K P \parallel$ colores <intensi> H 44 multi et tincture]
 et tincture multi $B P I J \parallel$ sunt [$<$ extra $>$] $K \parallel$ quas] (L^2) quam L quos $I J \parallel$ [non] K
 45 quia] (M^2) que $M \parallel$ sequitur $G L$ prosequitur M consequitur et sequitur M_2 46 ad prius] a
 priori $B H K L M P$ a posteriori G a priori secundum nos $I J \parallel$ apud] (L) secundum G per L^1
 46-47 a posteriori] ad prius et G autem posteriori J 48 [qui sunt (1)] apud $L \parallel$ [ordines]
 $M \parallel$ [multum] $H L$ multi K 50 igitur] ergo $G \parallel$ colorum esse G esse eorum L 51 [esse] J
 52 [in] I

40 intra <rem> $\Omega \omega \parallel$ per hoc igitur] ille sunt res per quas $\Gamma \Delta \omega$ illa est res per quam Π
 41 [quas] θ que $\beta \epsilon \eta$ 41-42 [ratio — qui] $\Pi \beta \epsilon \theta$ 42 autem <et tincture>
 $\Gamma \Delta \alpha \gamma \delta \zeta \parallel$ [sunt] $\beta \epsilon \eta \theta$ 43-44 [in — natura] $\theta \parallel$ colores — natural] manifestat natura
 ex coloribus et tincturis illas $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 45 invenire] celare Ω 46 naturam]
 eam $\Omega \omega$ 48 qui sunt] parvos scilicet $\Gamma \Delta$ magnos scilicet $\Pi \omega$ 49 remoti] separati
 $\beta \eta \theta$ remoti separati $\epsilon \parallel$ adinvicem <et> $\Omega \omega \parallel$ quos] illos ordines $\Omega \alpha \beta \delta \zeta \theta$ ordines γ
 illos ordines qui $\epsilon \eta$ 50 igitur <ex hoc> $\Omega \omega$ 52 est <satis> $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

- 40 natura est intra. Per hoc itaque differt ars a natura. Et propter hoc
 oportet ut colores et tincture quas ratio extrinseca potest comprehendere
 et facere sint finiti. Illi autem qui sunt in ratione intrinseca sunt fere
 infiniti. Unde multi colores sunt a natura quos artifices non possunt
 45 facere. Quia enim ars consequitur naturam et procedit a posteriori, ideo
 non potest comprehendere ex ordinibus qui sunt apud naturam nisi
 ordines valde remotos adinvicem, inter quos sunt multi alii ordines
 50 apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est
 51 aliud ab esse colorum in arte.

52 De sonis¹ autem dictum est in libro de Anima. Hic autem dicemus

¹ sonis *Fobes sompnis* *Q*

odoribus autem et saporibus determinandum est
 443a9-10 hic. Dicamus igitur quod manifestum est quod nullum elementorum
 habet saporem et odorem, et quod sapor et odor
 sunt admixti secundum quod est admixtum. Et quia forma
 cuiuslibet mixti attribuitur dominio alicuius qualitatum
 quatuor, considerandum est cui qualitati attribuitur
 442a1 sapor in corpore saporoso. Dicamus igitur quia
 gustabile est nutrimentum animalium et nutrimentum
 est simile animali et corpus animalis attribuitur dominio
 calidi et humidi, ideo sapor attribuitur caliditati et
 humiditati; natura enim humidi magis convenit
 animali quam natura terre. Et signum quod natura humidi

55

60

53 odorosis P || [autem] L || saporosis $B P$ || dicendum G 54 dicamus] dico GL || igitur
 ergo G || nullum] (P^2) nullus P 55 et (1)] vel B || et quod] et quia GP quia HLM
 56 admixti] admixta L || admixtum] mixtum M || [et] LM et L^2 57 admixti $BGLPIJ$
 57-58 qualitatum quatuor] (P^2) qualitatis quatuor $BLPIJ$ quatuor qualitatum G 58 est]
 enim est KH^2 est enim M || cui] (P^2) quod P || attribuitur G 59 [igitur] L ergo GH || quia]
 quod $GHKLM$ 61 [animali] G animali G^2 || dominio] omnino H 62 calidi] coloris B
 caloris MP || <et> ideo G || caliditati] calori GL 63 humiditati] humido L || natura]
 nature G 64 animali] nature animalis IJ || natura (1)] nature BPJ || [et] HK || signum]
 signum est G signum autem HK sicci P || natura humidi] natura $BHKM$ vero P aqua H^2

53 odoribus — saporibus] odorabilibus autem que sunt habentia odorum et saporum $\Omega\omega$
 54 [hic] $\Omega\omega$ 55-56 et odor — admixti] et odor sunt admixtionis γ est admixti θ
 56 secundum — admixtum] que est admixta γ 57 attribuitur] propria est $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ ||
 alicuius qualitatum] duarum qualitatum dominantium qualitatum $\Omega\omega$ 58 [quatuor] ϵ
 60 gustabile] gustus Π || nutrimentum animalium] extrinsecum animalibus $\beta\eta$ 61-62 dominio
 — humidi] dominio caliditatis et humiditatis in eo $\Gamma\Pi\alpha\beta$ dominio caliditatis et humiditatis
 $\Delta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ caliditati et humiditati θ 62 ideo] necesse est ut $\Omega\omega$ || attribuitur] attribuitur
 $\Omega\omega$ 63 natura enim] illud enim est ita quia natura $\Omega\omega$ || humidi <quod est aqua> $\Omega\omega$
 64 natura humidi] humiditas $\Omega\omega$

de odorosis et saporosis. Dicimus igitur quod nullum elementum habet
 odorem vel saporem. Et hoc manifestum est et quod sapor et odor 55
 sunt immixta secundum quod est mixtum. Quia ergo forma cuiuslibet
 mixti attribuitur alicuius dominio qualitatis de quatuor qualitatibus
 primis, idcirco considerandum est cui qualitati attribuitur sapor¹ in
 corpore saporoso. Quoniam autem gustabile est nutrimentum animalis,
 nutrimentum vero oportet esse simile ei quod nutritur, in corpore autem 60
 animalis dominantur caliditas et humiditas, oportet ut sapor attribuitur
 dominio caliditatis et humiditatis; natura enim humidi magis convenit
 animali quam natura terre. Quod autem natura humidi sit causa saporis

¹ sapor *Fobes* sapor est \mathcal{Q}

192va

65 est causa saporis in mixto est quod gustabilium quedam
 sunt saporosa in potentia et quedam saporosa in actu. Saporosa
 autem in actu sunt humida in actu; sicca vero in actu sunt
 saporosa in potentia et non sunt saporosa in actu, donec
 fiant humida in actu: verbi gratia, sal non est saporosum
 192vb donec humefiat et dissolvatur. Et cum ita sit, sapor
 necesse est ut sit ex mixtione partis sicce cum parte humida,
 quando fuerit digesta ex calore aliqua digestione;
 et modi saporum diversificantur secundum diversitatem horum
 5 duorum in paucitate et multitudine. Dulcedo igitur attribuitur
 caliditati et humiditati; amaritudo autem
 caliditati et siccitati aut frigiditati et siccitati in respectu

441b19-21

441b19-21

65 [est (2)] *G* 66 sunt saporosa] saporosa sunt *H K M* || [et] *K L* || [saporosa (2)] *B G H K M*
P I J 66-67 [saporosa autem in actu] *P* saporosa que in actu *G* saporosa in actu *L* saporosa
 autem in actu *P²* 67 [in (2)] *B* || vero autem *H* 68 et <ideo> *L* || fiunt *B P J*
 69 sal <sal enim> *B H K M P I J* 192vb1 humefiat (?*L²*) humescit *G* humeficat *L* || [ita] *M*
 2 necesse] necessario *G L I J* necesse [sit] *M* || est ut sit] fit *B G L P* fuit *I J* || mixtione
 commixtione *G L* || sicce <et> *B* 3 fuerit fiunt *B L P I J* || disaggregata *M* || ex calore <ex
 calore> *M* || digestione ?aliqua *L* digestione alia *G* alia disaggregatione *M* 4 modi saporum] in
 omni sapore *H M* || diversantur *B P I J* 5 <in> multitudine *H M* || igitur ergo *G L P I J*
 6 humiditati] humanitati *G* humidi *L* || [autem] *B K* quoque *G L* 7 aut frigiditati et siccitati in]
 aut siccitati et frigiditati in *H* et *M*

65 in mixto] mixti Ω 66 [saporosa] in actu $\Pi \alpha \beta \gamma$ 66-67 saporosa autem in actu] in
 actu autem $\beta \gamma \delta \epsilon$ 67-68 [sunt humida — in actu] Π 69 verbi gratia] sicut $\Omega \omega$ ||
 sal <et similia ei; hoc enim> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ sal et similia; hoc enim θ 192vb1 donec]
 nisi Π || humefiat et dissolvatur] dissolvatur et humefiat $\Omega \omega$ || cum ita sit] ita est ϵ
 2 [humida] γ 3 digesta] concocta $\Omega \omega$ || digestione] concoctione $\Omega \omega$ 4-5 horum
 duorum] harum duarum virtutum α harum duarum causarum $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 5 paucitate
 et multitudine] multitudine et paucitate ϵ 5-6 [dulcedo — humiditati] Ω 6 amaritudo]
 dulcedo Π || autem <attribuitur> $\Omega \omega$ 7 [et siccitati] Π || [aut — siccitati] $\Omega \omega$

192vb

65 in mixto, ex hoc apparet quod gustabilium quedam sunt saporosa in actu
 66 et quedam in potentia. Saporosa autem in actu sunt humida in actu;
 67 sicca vero in actu sunt saporosa in potentia et non in actu: quod declarat
 69 sal. Ipsum enim non est saporosum in actu nisi primo humefiat et dissol-
 vatur. Oportet igitur necessario ut sapor fiat ex mixtione partis sicce cum
 parte humida, quando fuerint digesta a calore digestione aliqua; et modi
 saporum diversificantur secundum diversitatem duarum rerum predi-
 5 tarum in multitudine et paucitate. Dulcedo igitur attribuitur caliditati
 et humiditati; amaritudo vero caliditati et siccitati in respectu humidit-

442a12-13 humiditatis dulcedinis; et sapores qui sunt inter
istos fiunt ex hiis duabus naturis, sicut colores fiunt ex
albo et nigro.

10

443a8 De odoribus autem appareat quod materia eorum est sapor,
441b19-21 qui fit ex mixtione siccitatis cum humiditate;
443a9-16 appareat enim per inductionem quod omne habens odorem
438b24 habet saporem. Et quia odores sunt de genere vaporum
443a21 fumosorum et per hunc modum defert eos aëris,

15

444a24-25 ideo attribuuntur siccitati et caliditati, que fit ex siccitate
mixta cum humiditate habente saporem, secundum quod habet
saporem. Et testatur quod natura odorabilium est fumosa
hoc, quod multa non habent odorem; et cum appropinquaverint
igni, habebunt odorem. Et per hunc modum
habet proprium in comprehendendo odores per
malaxationes: istud enim instrumentum per suam caliditatem

20

8 humiditas <et> *L* || et] (*L²*) quia *GLP* que *P²* || [sunt] *H* 9 fiunt (1) fuerunt *M* || hiis
istis *K* || colores fiunt] fiunt colores *K* colores *B* 11 est] sit *BHKMIJ* 12 mixtione]
admixtione *J* 15 [et] *GHL* *M* || defert] (*L²*) desunt *L* differt *M* 16 <et> ideo *H* *M* ||
attribuitur *GHKLM* || caliditati et siccitati *GKL* || que] Blumberg qui *BHKMPIJ* quia *GL* ||
siccitate] humiditate] siccitate *M* || habente] habenti *B* *P* habentes *G*
19 hoc] eo *K* per hoc *M* || non habent odorem multa *L* non habent odorem multa primo *G*
19-20 [et — et] *H* et cum appropinquant igni habent odorem et *GL* et *K* et cum appropinquaverint
igni habebunt odorem *P* *J* et cum appropinquaverint igitur habebunt odorem et *I* 21 habet]
(*L*) habent *L²* habet homo *I* *J* 22 malaxationes *H* malas actiones *KL²* assationes *L*

9 istos] istos sapores $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ modum istorum saporum α ista gustabilia $\eta \theta$ || [fiunt
— naturis] θ fiunt ex his duobus saporibus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || colores] qui fiunt $\eta \theta$ 11 odo-
ribus autem] modis autem odorum $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ modis autem odorabilium θ || appareat <ex re
corum> $\Omega \omega$ 12 cum] et α 13 appareat enim] et ideo appareat Ω || inductionem] scrutinem
 $\Omega \omega$ 14 et quia] nisi quod $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ nisi δ || odores] modi odorum ω 16 siccitati et
caliditati] caliditati et siccitati Π || fit] fiunt $\Omega \omega$ 18 fumosa] natura sumi $\Omega \omega$ 21 <homo>
habet $\Omega \omega$ || odores <rерum> $\Omega \omega$ 22 malaxationes <manus> $\Omega \omega$

tatis dulcedinis; sapores autem medii fiunt ex istorum duobus, sicut colores
ex albo et nigro.

10

De odoribus autem appareat quod natura eorum est sapor, qui fit ex
mixtione siccitatis cum humiditate, quoniam omne habens odorem habet
saporem. Odores autem sunt de genere vaporum fumosorum et per istum
modum defert eos aëris. Ideo vero attribuuntur caliditati et siccitati, quia 15
fiunt ex siccitate mixta cum humiditate habente saporem. Quod autem
natura odorabilium sit fumosa manifestum est ex eo, quod multa non
habentia odorem ex propinquitate ignis habebunt odorem. Unde etiam 20
per malaxacionem rerum odorabilium excitantur odores, quia per hoc

192vb

- et siccitatem innatum est movere hanc substantiam
a re gustabili. Et ideo apparet quod homo melius
25 distinguit differentias sensibilium olfactus quam cetera
animalia; et tamen multa animalia fortius comprehendunt
odores ex remoto. Dictum est igitur de proprietatibus
instrumentorum istorum sensuum. Perficiendus
est igitur sermo in qualitate comprehensionis:
30 de hoc enim universaliter dictum fuit in libro de Anima.
Dicamus igitur quod opiniones antiquorum in
comprehensione sensibilium sunt quatuor, quarum
una est opinio dicentium quod forme sensibilium sunt in
anima et in actu, et quod non acquirit eas ab extrinseco,
35 et quod forme extrinsece solummodo excitant et faciunt
rememorari illud quod tenet ex eis. Et istud est opinio

444a28-33

444b8-15

445b1-2

24 gustabili <habet> H^2 || appetet] dicit Aristoteles GL 25 [olfactus] GL 26 tamen] cum G || <multo> fortius M 27 [igitur] HM ergo G || de] ex K 28 instrumentorum istorum instrumentorum i^{er}um B i^{er}um instrumentorum G instrumentorum ipsorum HKM istorum instrumentorum L || [sensuum] H sensibilium B et sensuum L sensuum H^2 || <ergo> perficiendus G 29 igitur est H est GL || in] de K 30 fuit] est G 31 [igitur] GL 32 sensuum HK || quorum M 33 opinio est K || [sensibilium] L || sunt] (M^2) est M 34 quod] quia G || acquirunt IJ 35 [quod] M || excitant] excitantur HK 36 illud] istud LM || istud] ista IJ

23 [hanc] $\Omega\omega$ 25 differentias] in comprehensione differentiarum $\Omega\gamma\xi$ in comprehensione differentie $\beta\delta\epsilon\eta\theta$ 26 [tamen] $\Omega\omega$ || animalia] ceterorum animalium $\Omega\beta\gamma\delta\eta$ 27 odorem ω || dictum est] diximus $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\xi\eta$ declaravimus θ 28 instrumentorum] omnium ξ || sensuum <et perfecimus sermonem in natura sensibilium eorum> $\Omega\omega$ 29 comprehensionis <eorum> $\Omega\omega$ 30 dictum fuit] dictum fuit de eo Π est γ 32 comprehensione sensibilium] qualitate comprehensionis anime sensibilium eius $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\xi\eta\theta$ qualitate comprehensionis sensibilium eorum ϵ 33 dicentium] dicentis $\Omega\omega$ 34 anima [et] $\Omega\omega$ 35 solummodo] apud η || excitant] testantur $\beta\xi\eta$ 35-36 faciunt rememorari] intelligunt θ 36 quod tenet] quo indigemus $\Gamma\Delta$ quod tenent η || eis <et istud> Π || est] fuit $\beta\epsilon\eta\theta$ || opinio] in tempore η

- movetur pars fumosa odorabilis a gustabili re. Et ideo dicit Aristoteles
25 quod homo melius distinguit differentias sensibilium olfactus quam cetera
animalia, licet multa animalia forciter comprehendunt odores a remotis.
Quoniam autem dictum est de proprietatibus instrumentorum sensibilium
vel de sensibilibus, convenit ut dicamus nunc de modo comprehensionis;
30 quod dictum est universaliter in libro de Anima.

Dicimus igitur quod antiqui in modo comprehensionis sensibilium
diversificati sunt inter se quatuor modis. Platonici enim dixerunt quod
forme rerum sensibilium sunt in anima in actu et non veniunt ad eam ab
35 extrinseco sed intrinseco; tantummodo excitant animam ad rememorandum
de illis quas ipsa habet in se. Alii autem dixerunt quod forme

Platonis, aut fere. Secunda autem est opinio dicentium quod non est in anima aliquod sensibilium in actu, sed acquirit ea ab extrinseco. Et isti dividuntur in duo: quidam enim dicunt quod acquisitio formarum extrinsecarum est acquisitio corporalis non spiritualis, scilicet quod esse earum in anima erit secundum dispositionem secundum quam extra animam sunt. Illi autem qui dicunt quod comprehensio rerum extrinsecarum et acquisitio earum est acquisitio spiritualis sunt bipartiti. Quidam enim dicunt quod in comprehensione earum non indigent medio: dicunt enim quod anima comprehendit suum sensibile extrinsecum et movendo se ad ipsum et supponendo se illi. Et isti sunt opinantes visionem esse per radios exeentes ex oculo ad rem visam. Quidam autem dicunt quod anima recipit

40

45

50

437b12-13

419a20

37 [aut fere] *H L* || [autem] *G H L* || opinio est *L* opinio est opinio *B H K M P* opinio *G* 38 [aliquid] *M* aliquid *M²* aliquid *I J* || [in (2)] *K* 39 acquirit] (*H*) exquirit *H²* || ea] eam *K* 40 [enim] *K* autem *M* || [quod] *P* quod *P²* 41 corporalis <et> *H K M* || [scilicet] *G* || esse] (*M²*) erit *M* 42 [erit] *M* 42-43 sunt extra animam *H K M* 43 illi] alii *M* 44 [earum] *M* earum *M²* 44-45 spiritualis acquisitio *B* 45 sunt] non *L* non sunt *L²* 46 indiget *I* 47 quod] quidam de *B* quidam quod *B²* || extrinsecus *B* 48 superponendo se *B P I* supponendo *G* 48-49 sunt opinati *M* opinati sunt *H* opinantes *L* 49 ex] ab *G L* 50 adj] in *M* || autem] (*H²*) enim *G*. *H*

37 autem — dicentium] est opinio dicentis *Γ Δ ω* opinio est *Π* 38-193ra25 [in anima — dicitur] *η* < > 192rb12 *η* 38 [in actu] *ζ* 39 sed] et quod *Ω ω* 40 [quod] *Π* || acquisitio] sua acquisitio *Ω ω* || extrinsecarum <et perfectio sua per eas> *Ω α β γ δ ε η θ* extrinsecarum et occultatio sua per eas *ζ* 41 scilicet] et intentio eius est *Ω ω* 43 illi autem qui] et quida[m] *Ω ω* 45 spiritualis <non corporalis> *ζ* || sunt bipartiti] et isti dividuntur in duas *Ω ω* || [dicunt] *γ* 46 indigent] indiget *Ω ω* 46-47 dicunt enim quod] sed *Ω ω* 47 suum sensibile extrinsecum] sua sensibilia extrinseca *Ω ω* 48 [ad ipsum] *β* ad ipsa *Ω α γ δ ε ζ η θ* || illi] illis *Ω ω* 49 [ex oculo] *α* 50 quidam autem dicunt] pars autem secunda dicit *Ω ω*

sensibiles non sunt in anima in actu, sed acquirit eas ab extrinseco. Et horum quidam dixerunt quod anima acquirit eas secundum illum eundem 40 modum secundum quem sunt in rebus extrinsecis, quoniam earum acquisitionis est corporalis et non spiritualis, ut dixerunt; unde voluerunt quod 41 esse earum sit in anima, secundum eandem dispositionem secundum quam sunt in rebus extra animam. Alii autem dixerunt quod acquisitionis earum ab anima spiritualis est et non corporalis; et horum quidam dixerunt quod anima non indiget medio sed comprehendit formas extrinsecas 45 movendo se ad ipsas et supponendo se illis. Et isti dicunt visionem fieri per radios exeentes ab oculo ad rem visam, et non per adventum forme ad oculum. Alii dicunt quod forma movetur ad animam per media; primo 50

192vb

suum sensibile mediantibus mediis: primo enim recipiunt ea media et postea reddunt illud ad sensum communem, et indifferenter sive medium fuerit instrumentum aut corpus extrinsecum. Dicentes autem quod anima non indiget medio

55 habent duas ratiocinationes, ut narravit Aristoteles; quarum una est quod hec, si non reciperent per medium et non moverentur ad sensibilia, non indigerent motu forti apud sentire.

Et secunda est quod, si forme venirent ad animam per media, tunc anima non posset recipere ex

60 formis nisi quantum redditur illi. Dicentes vero radios exeuntes ab oculo habent rationes sufficientes. Et fortior earum est hec, quod ponunt in aspectu, scilicet quod cause visionis et eius quod accidit in visione sunt linee radiales,

51 suum] . suum K 51-52 recipiuntur ipsa K 52 et postea autem G || illud] istud L 53 indifferenter] (L²) \approx indifinitum L || <illud> medium M || instrumenti H K || aut] apud H || extrinsecus K 54 quod autem L || [non] M non M² || indiget] (L²) \approx indigat L 55 rationes G H K M || narravit Aristoteles] vult Aristoteles G Aristoteles vult L 56 hec quod G L quod H K M quod hoc P I || [per] J nisi per M² P² || moveretur L 57 indigent B 58 [et] M || [si] P si P² || forme <sensibiles> G L I J || ad] apud G L 59 media] medium J 60 redderetur G L additur J 61-62 et fortior earum] quarum fortior G L 62 hec, quod] et L hoc quod P || [in] B H K M P || aspectu] (P) aspectum B conspectu G aspectui P¹ || quod cause] (P²) quod esse G quod cause [cause] K quod // P 63 linee] (P¹) linee et L linee et figure non possunt describi nisi in corporeexeunte ab oculo et radius nos autem dicamus quod visus et quod accidit ei non fit complete nisi per huius (sic) lineas et figuram P

51 suum — mediis] sua sensibilia mediante sua receptione mediorum $\Omega \omega$ 52 et postea] donec $\Omega \omega$ || illud] illa $\Omega \omega$ 53 indifferenter] aut γ || fuerit] sit ϵ || aut corpus extrinsecum] corporis extrinseci II 54 indiget <ex eis> ϵ 55 ratiocinationes] partes $\beta \delta \epsilon \eta \theta$ 56 [quod hec] $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || non reciperent] reciperet illud Ω reciperet sensibile ω || moveretur] moveretur $\Omega \omega$ 57 indigenter] indigeret anima $\Omega \omega$ || forti <et conatu> $\Omega \alpha$ forti et contentione $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || sentire <sensibilia> $\Omega \delta \epsilon \zeta \theta$ sentire sensata $\alpha \beta \gamma \eta$ 58 <ratiocinatio> secunda $\Omega \omega$ 59-60 ex formis] formas α 60 redditur illi] reddit illi medium $\Omega \omega$ 61 rationes sufficientes] rationem sufficientem $\Gamma \Delta$ 62 ponunt — scilicet] ponit sciens aspectus $\Omega \alpha \beta \gamma \zeta \eta \theta$ ponunt scientes aspectus $\delta \epsilon$ || cause] causa η 63 in visione] in ea $\Gamma \Delta \omega$ ab ea II

enim recipiunt | eam media secundum ordinem ipsorum, sive medium q 41ta fuerit corpus extrinsecum sive instrumentum anime; et postea reddunt eam sensui communi. Dicentes autem quod anima non indiget medio,
 55 quia ipsa moveret ad formas, habent duas raciones. Una est quia, si reciperet formas per medium et non moveretur ad ipsam, non indigebit motu forti in senciendo. Alia est quod, si forme venirent ad animam
 60 per media, non posset anima recipere de formis nisi quantum redderet ei a medio; ita quod si medium esset magnum, videretur res magna, et si esset parvum, videretur res parva. Qui autem dicunt radios exire ab oculo ad rem visam, habent etiam raciones; et earum forcior est, quoniam visio fit per lineas rectas aut reflexas. Et hii ponunt visionem fieri per

recte aut reflexe aut converse. Et hii quidem ponunt
quod visio fit per figuram pyramidalem exeuntem
ab oculo et pervenientem ad rem visam. Isti igitur existimaverunt
quod iste linee et figure non possunt describi
nisi in corpore exeunte ab oculo, et est radius. Nos
autem dicimus quod visus et quod accidit ei non fit complete
nisi per huiusmodi lineas et pyramidem. Et istud
quidem est verum. Sed dicimus quod iste mensure nullum
habent subiectum nisi medium diaphanum: hoc enim
corpus innatum est recipere formam et colorem hoc modo
receptionis. Modo autem dicendum est de impossibilibus
contingentibus huic opinioni quod dixit
Aristoteles, et faciendum est post. Modo autem dicamus quod
qui dicit quod forme sensibilium sunt existentes in anima in

65

193ra

5

64 aut (2) et H || et hii quidem] et hoc quod $B K$ et hii qui L ex hoc quod P 66 [et] $G L$ ||
igitur] ergo $G H L$ enim M || estimaverunt $B H K L M P$ 67 i^o B ille G || [et figure] $H M$ et iste
figure M^2 || non possunt describi] describi non possunt [describi] M 68 est radius] / radii/s P in
radii P^2 69 dicamus P || [et] K est M || [ei] G || fit completem $B P$ sit complete $G K$ complete fit M
193ra1 huiusmodi] (P^2) huius $B H K L P$ || pyramidem <completum> K 1-2 [et istud —
verum] K est verum $B P$ 3 <per> medium B || diaphanum] (B^2) diffonum B 5 receptio-
num B receptum $G H L M$ receptivo $K P$ || [autem] K || est <quod> $I J$ 6 quod] que $B G H$
 $M P$ modo autem dicit *** quem L et quod $I J$ || dicit $L J$ 7 [et] $I J$ || est post] post est post L
est primo M est P || [modo autem] L modo B || quod] Aristotelem K 8 [quod] M 8-9 anima
in actu] actu in anima H anima et actu L anima M

64 [recte] II || reflexe aut converse] fracte aut reflexe $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ fracte aut rupte II fracte aut
reflexe a motu eius ζ || hii quidem ponunt] hoc quod ponit $\Omega \omega$ 65 pyramidalem] pyramidalem
conicalem Ω acutam α sicut pyramidem β medie pyramidis $\gamma \zeta$ acutam pyramidis $\delta \epsilon \eta \theta$ ||
exeuntem] in lineis exeuntibus ω 66 pervenientem — visam] terminatis in rebus visis $\Omega \omega$
|| isti <omnes> $\alpha \delta$ 67 [quod] θ || [iste] $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 67-193ra1 [non — pyramidem] ϵ
67 <que imprimuntur in visione> non possunt $\Omega \alpha$ que siunt in visione non possunt $\beta \delta$ que
dantur in visione non possunt $\gamma \zeta$ que describuntur in visione non possunt $\eta \theta$ 69 complete]
completa datio causarum eius $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 193ra1 huiusmodi] existimandum istas $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta$
existimandum ad $\alpha \theta$ || pyramidem] figuram pyramidalem $\Omega \alpha$ figuram pyramidalem $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$
2 [iste] γ 3 habent <defерens neque> $\Omega \omega$ || medium <scilicet corpus> $\Omega \omega$ 4 formam]
lucem $\Omega \omega$ 5 dicendum] numerandum $\Omega \omega$ 6 dixit] numeravit $\Omega \omega$ 7 faciendum est
post] redeamus illuc ubi suimus $\Omega \omega$ 8 dicit] opinatus est $\Omega \omega$

figuram pyramidalem, exeuntem ab oculo et pervenientem ad rem visam, 65
estimantes quod ille linee et figure non possunt esse nisi in corpore 67
exeunte ab oculo, quod est radius. Nos autem dicimus quod verum est 69
quod visio non completur nisi per huiusmodi lineas et figuram; sed sub-
iectum earum non est nisi medium dyaphonum, quod est innatum
recipere formam coloris hoc modo receptionis. Prima autem opinio sic 5
193ra

103ra

- actu et quod non indigent extrinsecis sensibilibus nisi ad
 10 rememorationem, falsum dicit, quoniam, si iste forme essent in
 ea actu, tunc non indigerent formis extrinsecis in sciendo
 eas; et tunc necesse esset ut sciret sensibilia
 antequam sentiret ea extrinsecus; et etiam, si ita esset,
 essent instrumenta vana et otiosa. Natura autem nichil facit
 15 otiose. Sermo autem dicentium quod forme sensibilium
 imprimuntur in anima impressione corporali destruitur
 per hoc, quod anima recipit formas contrariorum
 insimul. Et hoc non tantum invenitur in anima sed in
 mediis: apparet enim quod per eandem partem aëris recipit
 20 videns contraria, album et nigrum. Et hoc etiam,

476a12-13
744a36-37

9 indigit $H K M P$ || sensibus L 10 rememorationem (H^2) remorationem $B H K$ || falsum}
 factum $K M$ || dicit] est $B H K M P I J$ || quoniam] quia $G L$ 11 tunc] sic $H M$ || indigeret $H K$
 $M P$ indigent L || sciendo] sentiendo $G L I J$ 12 eas <vel sciendo> G || <non> necesse J ||
 [esset] L esset L^2 || scirent B sentirent G sentiret vel sentiet L sciret [ea] M sentiret vel sciret
 L^2 sentiret $I J$ 13 sentirent B sciret H 14 essent — otiosa] tunc instrumenta essent otiosa et
 superflua $B H K P I$ otiosa et superflua M || natura autem] nam natura H natura enim K
 16 pressione L 17 [formas] $G L$ formas L^3 || contrariorum] (L^3) contrariarum B contraria
 $G L$ rerum contrarias $H K M$ 18 invenitur] videtur $G L$ 19 [aëris] L 20 <scilicet>
 album $I J$ || <per> hoc M

10 rememorationem <et excitationem solum> $\Omega \omega$ || falsum <eius> $\Omega \omega$ || dicit] demonstra-
 bitur $\Omega \omega$ 11 ea] eis è anima θ || <in> actu $\Omega \omega$ || formis <lucis> $\gamma \zeta$ 11-12 sciendo eas]
 perveniendo ad scientiam earum $\Omega \omega$ 12 [necesse esset ut] $\Omega \omega$ || sensibilia <eius> $\Omega \omega$
 13 ea extrinsecus] res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod sensibile, iaciet in illud suum
 radium per se et comprehendet illud $\Omega \beta \gamma \epsilon \eta \theta$ res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod
 sensibile, iaciet in illud suos radios per se et comprehendet illud $\alpha \delta \zeta$ || esset] essent res $\Omega \alpha \beta \gamma \delta$
 $\epsilon \zeta \eta$ essent iste res θ 14 essent <ista> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || vana et otiosa] vana $\alpha \theta$ otiosa et
 vana $\beta \gamma \delta \zeta \eta$ otiosa et istud vanum est ϵ 14-15 [natura — otiose] θ 15 otiose] vanum
 $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || sermo autem dicentium] illi autem qui dicunt $\Omega \omega$ || [quod] Π 16 destruitur]
 demonstratur falsum suum $\Omega \omega$ 17 formas] formam $\beta \theta$ 18 insimul <et istud est impos-
 sibile in corporibus> $\Omega \omega$ || sed <etiam> $\Omega \omega$ 19 [quod] $\alpha \beta \gamma$ || aëris <non> ζ 20 contraria]
 colores contrarios insimul quando aspicit duo, unum eorum $\Gamma \Delta \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ colores contrarios
 quando aspicit duo, unum Π colores contrarios insimul quando affert duo, unum α colores contrarios
 quando intelligunt duo, unum eorum γ || <aliud> nigrum $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ unum nigrum $\alpha \epsilon$

- 10 destruitur, quoniam, si forme sensibiles essent in anima in actu, non
 indigerent formis extrinsecis ad sciendum eas. Posset ergo scire sensibilia
 que sunt extra, antequam senciret ea extrinsecus. Secunda opinio sic
 15 destruitur: si anima recipit formas rerum¹ sensibilium receptione cor-
 porali, duo contraria simul erunt in eodem, quia recipit formas contra-
 riorum simul; quod non solum invenitur in anima, sed etiam in medio.
 19 Per eandem enim partem corporis videtur album et nigrum. Amplius si

¹ rerum *Fobes* iterum *Q*

quod videtur, quod maxima corpora comprehenduntur a visu per pupillam, licet sit ita parva adeo quod comprehendit medietatem sphere mundi, est signum quod non existunt colores in ea secundum existentiam corporalem, sed spiritualem. Et ideo dicitur quod isti sensus non comprehendunt intentiones sensibilium nisi abstractas a materia: non enim apprehendunt intentionem coloris nisi abstractam a materia; et similiter olfactus et saporis et alii sensus sensibilium aliorum. Et cum declaratum est hanc comprehensionem esse spiritualem, dicamus negantibus sensus comprehendere per medium quod intentiones quas anima comprehendit spiritualiter, quedam sunt universales, scilicet intelligibilia, et quedam particulares, scilicet sensibilia. Et isti

21 [quod (1)] *K* quod maxime *M* || quod (2)] (*P²*) per *P* || corporum *G* || [a] *P* 22 ita sit *G* ita est *L* || [adeo] *H K M* adeo quidem *G* adeo que *L* 22-23 comprehendit medietatem comprehenduntur etiam *M* 23 <et> est *G* || [non] *B* 24 <non> secundum *B* || existentiam] $\Omega\omega$ extensionem *B G H K L M P I J* 25 dicit *H* || iste *M* || comprehendit *M* 26 sensibilium insensibilium *G* || abstractis *G* 27-28 [non — materia] *M* 27 comprehendit *B H K P* comprehendit *G L* || abstractum *G* abstracta *H* 28 olfacti et *B K P* olfactus *G* || [alii sensus sensibilium] *B H K M P I J* 29 et] quia *G L* 30 dicemus *B I J* || sensus negantibus *B P² I J* || negantibus *P* 30-31 per medium comprehendere *M* 32 spiritualiter] spirituales *G L* || [scilicet] *K* || intellecta *B M P²* intellectas *H* intellectiva *K P* 33 [et (1)] *K* || particulares] (*P²*) particularia *B* parti *K* particular// *P*

21 [quod videtur] $\Omega\omega$ 22 [ita] $\Omega\omega$ 23 existunt] accident $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\theta$ 24 colores <et consequentia eorum> $\Omega\omega$ || sed <existentiam> $\Omega\omega$ 25 dicitur dicimus $\Omega\omega$ || [quod] $\Omega\omega$ || isti] omnes ω 27 [non] $\Omega\omega$ || enim apprehendunt] apprehendunt enim Ω apprehendit enim ω 27-28 [coloris — similiter] β 27 [nisi] $\Omega\omega$ 28 similiter] in ea ζ || olfactus — sensus] apprehendit intentionem olfactibilis et gustabilis $\Omega\omega$ || sensibilium] sensuum $\alpha\theta\eta$ 30 dicamus] dicatur II 31 medium] media $\alpha\theta$ || [comprehendit] γ 32 spiritualiter] comprehensione spirituali $\Omega\omega$ || universales] particulares II || intelligibilia] sensibilia II 33 particulares] universales II || sensibilia] intelligibilia II

colores essent in anima secundum existentiam corporalem, et non 20 spiritualem, nunquam per pupillam, que est ita parva, comprehendenderemus medietatem spere celestis, que est ita magna. Oportet igitur ut sensus non comprehendendant formas sensibilium nisi abstractas a materia. Visus 25 enim non recipit colorem, sed intencionem eius abstractam a materia; et similiter est de odore et sapore et aliis sensibilibus. Postquam igitur declaratum est quod comprehensio rerum sensibilium a virtute sensitiva est spiritualis, conveniens est ut destruamus opinionem que dicit hanc virtutem non comprehendi per medium. Dicimus igitur quod rerum que 30 comprehenduntur ab anima spiritualiter quedam sunt universales, et iste comprehenduntur per intellectum; et quedam particulares, et ille com-

193ra

- duo modi intentionum aut comprehenduntur ab anima
 35 uno modo modorum spiritualium aut ambobus.
 Et si esset uno modo, tunc intentiones universales et
 particulares essent eadem, quod est impossible. Comprehendit
 igitur intentiones universales uno modo et
 particulares alio modo. Universales autem comprehendit
 40 comprehensione non communicante cum materia
 omnino, et ideo non indigent medio. Particulares vero
 comprehendit per res convenientes rebus particularibus,
 scilicet per media. Et si hoc non esset, tunc intentiones
 comprehendere essent universales, non particulares.
 45 Et esse formarum in mediis est modo medio inter
 spirituale et corporale: forme enim extra animam habent

34 duo — autem comprehenduntur *G* autem comprehenduntur modi intentionum duo *L*
 35 [modo] *GL* || spiritualium modorum *M* quatuor spiritualium *H* || ambobus] //obus *P*
 duobus *P²* 36 [et (1)] *L* sed *B K P J* || essent *I J* || <hoc> uno *GL* || intentiones universales
 tunc *L* tunc intellectuales universales *G* tunc intentiones spirituales universales *M* 37 edem]
 idem *G* || impossible est *B* || comprehendendum *L* 38 igitur ergo *G* || universales intentiones *G*
 universales *H* 39 comprehenduntur *HM* comprehendunt *L* 40 [non] *M* 42 rebus
 <spiritualibus> *M* 43 [scilicet] *P* 44 <et> non *HK* 45 et] et quasi *BPI* quia
 dicimus quod *GL* et quod *HKM* || formas *H* || in mediis est] est in medio *GL* || modo medio
 medio modo *HL*² modo *L* 46 spiritualem et corporalem *BGM* corporalem et spiritualem
HK || <patet> forme *M* || enim] autem *GL* || habent] (*L³*) habet *L*

34 intentionum aut comprehenduntur] intentionum non absolvuntur de illo quod aut comprehenduntur $\Omega\gamma\epsilon\xi$ intentionis non absolvuntur de illo quod aut comprehenduntur α intentionum non absolvuntur de illo quod aut $\beta\delta\eta\theta$ || [ab anima] θ 35 [modorum spiritualium] II γ
 35–36 [aut — modo] γ 36 esset] essent α 36–37 universales et particulares] particulares et universales ξ 37 essent edem] essent unus modus Ω ex eadem $\alpha\gamma\delta\epsilon$ || impossible
 <et cum sit res ita> $\Gamma\Delta\omega$ impossible et cum sit istud ita II 38 [igitur] $\Omega\omega$ 38–39 [uno— autem] $\beta\theta$ 39 universales autem] intentiones autem universales $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\xi\eta$ 41 [non] γ || indigent] indiget in eis $\Omega\omega$ || medio] mediis ξ || particulares vero] intentiones vero particulares $\Omega\omega$
 43 [per] $\Omega\omega$ 44 [comprehens] θ || non] ad ϵ 45 formarum] forme II || modo] illo modo ξ
 46 corporale] comprehensibile α || forme enim] esse enim formarum $\Omega\omega$ 46–47 habent
 esse] est $\Omega\omega$

prehenduntur per sensum. Et quia universale non potest esse particulare, necesse est ut isti duo modi comprehendendi intenciones rerum universali et rerum particularium sint diversi: nam universale comprehenditur per intellectum et particulare per sensum. Et quia comprehensio rerum universalium nullo modo communicat cum materia, ideo huiusmodi comprehensio non indiget medio. Comprehensio autem rerum particularium, quia communicat cum materia, necesse est ut fiat per medium: nam si hoc non esset, intenciones comprehendere essent universales et non particulares. Forme igitur quas virtus sensitiva comprehendit, habent in rebus extrinsecis, in quibus sunt, purum esse corporale; et in anima,

esse corporale purum, et in anima spirituale purum, et in medio medium inter spirituale et corporale. Et dico medium in hoc loco instrumenta sensuum et ea que sunt extra sensum.

Instrumentis igitur non indigent sensus, nisi quia comprehensio eorum est individualis; universalis autem non indiget istis instrumentis. Manifestum est igitur ex hoc sermone quod propter hoc, quod ista sunt in anima spiritualia particularia, ideo comprehensio est per medium. Et recte fit hoc: natura enim non vadit de opposito ad oppositum nisi per medium; et impossibile

50

55

47 [et — purum] *P* 47–48 [et in medio — corporale] *L* et in medio medium inter esse spirituale et corporale *G* et in medio medium autem inter spirituale et corporale *M* et in medio medium inter corporale et spirituale *L*² 48 medium (2) media *B G M P I J* 49 instrumenta et instrumentum *K* 50 instrumentis] instrumenta *B K P I J* igitur] enim *G* ergo *G* ² || sensus] sensibus *B K P J* 51 earum *H K M* || individualis] indivisibilis *P* || universale *G L* universales *I J* 52 indigent *I J* || [sistis] *K* || [igitur] *H K* ergo *G* 53 [ex hoc sermone] *G L* ex hoc sermone *L*² 53–54 propter — particularia] particularia propter quod sint in anima spiritualia *G* propter hoc quod ista sunt manifesta spiritualia per particularia *H* propter hoc quod ista sunt in anima spiritualia per particularia *K* particularia quod sint in anima spiritualia *L* propter hoc quod ista sunt manifesta spiritualia et particularia *M* propter hoc quod ista sunt in anima spiritualia particularia et *P* 55 fit] fuit *B H K M P* || [non] *K* || de] ab *H K M* 56 ad] in *H* 56–57 [et impossibile est ut — a corporali — medium] *M* et impossibile est ut quod — a corporali — medium *B* et impossibile ut — corporali — medium *G* et impossibile est et — corporali — medium *L* et impossibile est ut — corporali — medium *L*²

47 <esse earum> in anima $\Omega \omega$ || <esse earum> in medio $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ 48 inter — corporale] medium *II* || [dico] β 49 sensum] sensus $\Gamma \Delta \omega$ || extra sensum] extrinseca in sensibus qui indigent eo $\Omega \omega$ 50 instrumentis igitur] instrumentis universaliter $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ universaliter θ 51 individualis <spiritualis> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ individualis non spiritualis $\gamma \zeta$ || universalis autem] spiritualis autem universalis $\Omega \omega$ 53 propter hoc, quod] esse $\Omega \omega$ || ista] istarum formarum que $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ istarum comprehensionum que β || [in anima] β 54 spiritualia particularia] spirituales particulares est causa que necesse facit quod $\Omega \omega$ || ideo comprehensio est] ista comprehensio sit Ω iste comprehensiones sint ω 55 [et] ζ || hoc <ita> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || natura enim <innata est ut> $\Omega \omega$ || vadit] vadat $\Omega \omega$ 56 opposito] existentia opposita $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ ei $\alpha \beta$ || per <avadendum primum ad> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \theta$ per vadendum prime partis ad $\zeta \eta$

a qua comprehenduntur, purum¹ esse spirituale. In medio habent esse 47 medium inter purum corporale et purum spirituale:

48

sic enim oportet esse, quoniam natura non transit de opposito ad oppositum nisi per medium. Et propter hoc impossibile est ut spirituale 55 acquiratur a corporali nisi per medium, quod, quanto subtilius fuerit, 56 tanto verior et certior erit comprehensio.

59

Dico autem medium in hoc loco instrumenta sensuum et ea que sunt 48 extra sensum usque ad rem sensibilem. Patet igitur quod virtus sensitiva 49 necessario indiget instrumentis, quia comprehensio eius est individualis. 51

¹ purum Shields puto \mathcal{Q}

193ra

est ut spirituale acquiratur a corporali nisi per medium.
 Et ideo quanto magis ista media fuerint subtiliora,
 tanto magis comprehensio erit melior. Sermo autem
 60 dicentis quod, si anima comprehendit per medium, non
 reciperet nisi secundum quantitatem corporis medii,
 scilicet quod, si esset parvum, reciperet ipsum parvum, et si
 magnum, magnum, verum est in comprehensione corporali,
 non spirituali. Et Aristoteles destruit sermonem dicentium
 65 quod virtus visibilis extenditur ab oculo donec
 perveniat ad rem visam per rationes; quarum
 una est quod secundum hoc possibile esset videre in obscuro,
 sicut in luce. Dicentes autem radios extendi non
 indigent medio neque luce. Et etiam si virtus anime, scilicet

437b12-14

58 <dixit> quanto *M* || fuerunt *M* 60 anima [*<non>*] *M* || comprehendit] (*P*) compre-
 henderit *B P² I J* 61 recipit *GL* || qualitatem *G* || mediū medium *H* 62 [scilicet] *K* || esset
 parvum [*<verum>*] *L* || et si <ipsum> *K* 63 [verum] *BHKMP* verus *G* est compre-
 hensione verum *L* est in comprehensione verum *L¹* 64 <et> non *M* || destruet *B* destruit
GLM destrut *P* 65 visibilis] sensibilis *GL* vigilis *M* || extenditur] exit *G* 66 visam <ab
 oculo> *BHKLMPIJ* || quarum] (*P²*) qua/ *P* 67 esset] est *K* 68 sicut in lumine *L*
 est in luce *J* 68-69 [dicentes — et] *L* dicentes etiam radios extendi non indigent medio neque
 luce quia *G* dicentes autem radios extendi non indigent medio in luce et *HKM* dicentes autem
 radios non vident medio nec luce et *P* dicentes autem radios extendi non indigeret medio neque
 luce et *L²* dicentes autem radios extendi non indigent medio nec luce et *P²* 69 [scilicet] *M*

57 acquiratur al ymaginatum sit a ΓΔ dicatur Π comprehendat ω || corporalij corporibus α
 58 ista <instrumenta> γ 59 comprehensio <eorum> β ε || melior] perfectior et nobilior Ω ω
 60 [quod] β 61 reciperet <ab eo> Ω ω || [corporis] Π 63 magnum, magnum] esset
 magnum reciperet ipsum magnum Ω ω || verum] hoc necesse Ω α γ δ ε ζ η θ hic sermo necessarius β ||
 comprehensione] corporeitate η θ 65 extenditur] exit η 66 visam <in eo> Π 67 hoc
 hanc opinionem Ω ω || videre] quod homo videret res Ω ω 68 sicut <viderer eas> Ω ω
 || [in luce] θ || dicentes] dicens Ω β γ δ ε η θ || extendi] extendere α 69 indigent] indiget visus
 apud eum Ω ω

52 Universale enim non indiget instrumentis. Patet etiam quod comprehensio rerum sensibilium necessario fit per medium, propter quod intentiones earum in anima sunt spirituales et particulares.

53 Dicentes autem quod, si anima comprehendenteret per medium, necesse
 60 esset ut comprehendenteret secundum quantitatem medii (videlicet, si
 61 medium esset parvum, comprehendenteret ipsum parvum; et si medium
 62 esset magnum, comprehendenteret ipsum magnum), verum dicunt de
 63 comprehensione corporali, sed non est hoc verum de comprehensione
 64 spirituali. Qui autem ponunt quod virtus visiva exeat ab oculo et extendatur
 65 donec perveniat ad rem visivam multiplicitate errant. Si enim ita
 66 esset, videremus utique in obscuro, sicut in lumine, et non indigerent q 41rb

sensus communis, extenderetur ad res visas, tunc non indigeret
 retibus oculi, neque esset quod, quando destrueretur
 aliquod rete, quod ista virtus corrumperetur. Et etiam si
 anima extenderetur donec occurreret sensibili, tunc eodem
 modo comprehenderet omnia visa propinqua et remota.
 Et universaliter dicentes radios exire ab oculo non
 possunt fugere duo: aut ponere istos radios esse
 corporales aut non. Sed si corporales, contingit ut visio
 sit in tempore, et maxime quando res visa fuerit remota
 (declaratum est enim quod omne corpus motum
 movetur in tempore), et intelligere corpus exire
 a pupilla, deinde dilatari quoisque superponatur medietati
 celi, quod est impossibile. Et etiam anima visibilis

193rb

446a29-30

10

193rb1 communis] (L^2) rationis L || extendetur L || tunc non indigerent HM non tunc indigent G
 2 retibus] rebus L || neque] nec P || esset] esse necessarium G || [quod] H 3 rete] (L^2) recte
 L || [quod] K || virtus ista HKM || corrumpetur L 4 sensibili] (? G^2) sensibiliter G ||
 [tunc] G tunc G^2 5 modo] (M^2) medio M || comprehendunt L comprehendet J 7 duo] a
 duobus J 8 corporales (1) (M^2) euales M || contingit $GHKL$ || visio] rei visio HKL^2
 viso L 9 tempore] corpore K || visa res B || mota K 10 enim est M || [omne] G L 11 move-
 tur] (P^2) movit G movet P || [in tempore] L || et <etiam> B I J || intelligere] intelligunt $GHKIJ$
 intelligit L intelligitur M 12 [a] K || dilatar] dilatatur G || supponatur $GHKL$ 13 celi
 [$<\text{oculi}>$] L || impossibile est B || visibilis] (L^2) sensibilis L

193rb1 communis <esset ille qui> $\Omega\omega$ || visas] donec eas sentiret $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ donec eas
 comprehendenter $\alpha\zeta$ 2 oculi] que sunt in oculo, scilicet tabulatis Ω que sunt in oculo,
 scilicet velis ω || neque <necesse> $\Omega\omega$ || destrueretur] corrumperetur γ 3 [quod]
 $\Omega\omega$ 4 [extenderetur donec occurreret] γ 5 propinqua et remota] remota ab eis et
 propinqua $\Gamma\Delta\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ remota et propinqua Π remota et propinqua eis $\alpha\zeta$ 7 possunt
 fugere duo] possunt fugere unum duorum $\Gamma\Delta\omega$ comprehendunt illud unum duorum Π
 8 corporales (1) ponit eos esse corpora $\Omega\omega$ || non] ponere eos esse radios luminosos non corpora
 $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ ponere eos esse radios aut non corpora α || si corporales] ponit eos esse corpora
 $\Omega\omega$ || visio <rerum> $\Omega\omega$ 9 res visa] a re visa $\alpha\delta$ 10 [corpus] $\Omega\omega$ 11-13 [et — impossibile]
 $\Pi\beta$ 11 et <etiam> $\Gamma\Delta\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 12 pupilla] primo $\eta\theta$ || superponatur medietati]
 coniungatur pari suo super medietatem $\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 13 [quod] $\Omega\omega$

193rb

radii exeuntes medio neque luce. Amplius etiam non indigeret oculus
 retibus suis, neque destrueretur visus quando accideret lesio in aliquo
 suorum recium. Rursus si anima extenderetur donec occurreret rei
 sensibili, eodem modo comprehenderet propinqua et remota. Univer- 5
 saliter autem dicimus quod qui ponunt radios exire ab oculo, necesse
 habent ponere ipsos esse corporales aut non corporales; quod si posuerint
 ipsos esse corporales, necessario oportebit ut concedant quod visio fiat
 in tempore; videlicet ut res magis remota videatur in maiori tempore,
 et minus remota in minori, quoniam probatum est quod omne corpus 10
 motum movetur in tempore. Oporteret etiam quod corpus quod egre-
 ditur a pupilla dilataretur, quoisque supponeretur medietati celi, quod
 est impossibile. Amplius si corpus exit ab oculo, deferens secum virtutem

193rb

debet esse ordinata in hoc corpore, et nullum corpus in
 15 animali est subiectum anime nisi calor naturalis. Et si
 calor naturalis separaretur ab oculo, statim infrigidaretur
 et adnichilaretur. Et si illud quod exit ab oculo sit
 lux, non corpus, tunc non possemus dicere quod anima est
 posita in illa luce: subiectum enim anime est substantia,
 20 non accidens. Et cum anima non fuerit posita in illa luce
 sed intra oculum, quomodo igitur comprehendit sensibilia,
 cum non tangit ea? Omnis enim actio et passio fit
 per contactum aut per medium aut sine medio.

14 corpore] corporale exeunte *G* 15 color *GK* 16 color *KL* separatur
HM 17 exit] est *G* || ab ex *G* || [<non>] sit *G* 18 non possemus] nisi possemus *G* non
 possumus *L* 19 luce illa *H* 19-21 subiectum — accidens — in illa luce sed] (*L*) subiectum
 — ab oculis — in illa luce sed *G* subiectum — accidens — nisi *L* sed *M* 21 intra] intus *M* inter
H || igitur ergo *GHM* || apprehendit *L* 22 tangat *GM* || et passio] aut *G* in passione *HK*
 aut passio *L* vel passio in passione *M* 23 tactum *HKM* contactum et hoc *I* contactum
 et hic *J*

14 ordinata] ligata ω 15 est <quod est> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 16 [calor naturalis] $\Omega \omega$ || [ab
 oculo] Π || infrigidaretur] separaretur $\alpha \beta \gamma \eta \theta$ corrumperetur $\delta \epsilon$ 17 [et adnichilaretur] Π
 19 posita] ligata ω || [luce] Π 20 cum] ita $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || fuerit] erit $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 21 sed
 <posita fuerit> $\Omega \alpha \zeta$ sed posita erit $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || quomodo] quo δ 23 contactum <et movere
 medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
 istius virtutis cum suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum> $\Gamma \Delta$ contactum et movere
 medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
 istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum $\Pi \delta \theta$ contactum et movere
 medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
 istius virtutis in comprehensione sensibilium quod unum sit movens et aliud motum α contactum
 et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
 accidat instrumento istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum β contactum
 et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
 accidat instrumento virtutis in comprehensione sensibilium quod unum sit movens et aliud motum γ
 contactum et movere medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
 accidat instrumento istius virtutis in comprehensione sui sensibilis quod unum sit movens et aliud
 motum ϵ contactum et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per
 necessitatem ut accidat isti instrumento suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum η
 23-25 [aut per — contactum] $\Omega \omega$

visivam, quoisque occurrat rei visibili, oportet quod illud corpus sit
 15 calor naturalis, quoniam nullum corpus est subiectum anime nisi calor
 naturalis; et si calor naturalis egredieretur ab oculo, necessario infrigida-
 retur oculus et periret in eo virtus visiva. Quod si dixerint illud quod
 egreditur ab oculo non esse corpus sed lucem, oportebit eo concedere quod
 anima non sit posita in luce illa, eo quod subiectum anime oportet esse
 20 substanciam et non accidens. Et cum anima non sit in luce illa sed in
 oculo, non poterit comprehendere sensibilia, que sunt extra, quia nulla
 actio aut passio fit nisi per contactum, et hoc aut cum medio aut sine

Si per medium, necesse est primo moveri medium per contactum; et necesse est, si posuerimus quod illud quod exit ab oculo est lux, dicere medium esse; et si non, non perveniret motus sensibilis ad sensum. Et nulla differentia esset inter hunc sermonem et sermonem dicentem quod visio compleetur per medium et lucem: lux enim apud nos non est in ipso oculo sed ex extrinseco. Sed hoc non dicunt. Et si dicerent hoc, contingenter eis videre in obscurio. Et fecit eos errare hoc, quod viderunt istum spiritum per quem fit visio convenientem luci; quapropter opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod

v.625 Kühn lux est corpus. Galienus autem in tantum applicabatur errori quod existimavit aërem esse sentientem.

Et cum declaratum est quomodo comprehendit anima

24 si] sed L || medium primo moveri L medium primo motum G ut primo moveatur medium H K ut moveatur medium M 25 tactum $H K M$ || et [$<\text{si}>$] B et sic $I J$ || ponimus G || istud $G M$ 26 esse; et si] et non posuerint et si L esse et etiam sine quo L^2 27 [non] $B G H K$ $M P$ || perveniret) (L^2) pervenerit $G L$ 27-28 esset differentia G differentia est L 30 non est] (L^2) non H neque L || [in] J || [ex] $G H K L$ ab M 31 dicerent] dixerint $G L$ || continget G contingit L non contingenter $M P$ 32 facit H faceret K || hoc, quod] hoc quod non $B L^2 J$ quod non G in hoc quod $H K M$ quoniam non L hoc quod [non] P || vident $G L$ viderent K || ipsum M 33 [spiritum] M || quem] quod M || conveniens M || <luxem> luci L 34 [ipsum] B 35 [lux] K || [$<\text{et}>$] corpus L || autem] enim $K M$ || [in tantum] L || applicabitur G applicabat H 36 quod] (L^2) et $K L$ || existimavit) estimavit $B G H K L M P$ || aërem esse sentientem] (B) sentientem errorem esse L [errorem] aërem esse sentientem M aërem esse sustinentem B_2 sentientem aërem esse L^2 37 et cum] et cum hoc K sicut P || quomodo] quando H || [comprehendit] P comprehendit P^2

26 lux] lux non corpus $\Gamma \Delta \alpha \beta \delta \epsilon \theta$ non corpus Π lux et non corpus $\gamma \eta$ || dicere <per> $\Omega \omega$ || [non] $\beta \gamma$ 27 perveniret <per necessitatem> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \eta \theta$ || [differentia] Π 28 esset <per necessitatem> $\Omega \omega$ || et <nostrum> $\Omega \omega$ 29 lux enim] nisi quod lux $\Omega \omega$ 31 dicerent] diceremus η 32 fecit eos errare] error eorum est ω 33 luci] rei Ω 35 errori <in ista re> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ errori in ista θ

medio. Et cum fit per medium, necesse est primo moveri medium per contactum. Rursus si illud quod egreditur ab oculo est lux (lux autem non potest esse nisi in corpore dyaphono), sequitur ex dicto eorum quod visio non compleetur nisi per medium et lucem. Lux enim, quantum ad presentem intencionem, non est in oculo sed extrinsecus; sed hoc non dicunt. Quod si dicerent, contingenter eis videre in obscurio. Erraverunt autem, quia viderunt spiritum visibilem esse convenientem luci: propter quod opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod lux sit corpus. Galienus autem intantum applicabatur huic errori quod estimavit aërem sentire.

Postquam ergo declaratum est sermone universali quomodo anima

103rb

sermone universalis, consyderemus quomodo ordinatur ista comprehensio per medium in tribus sensibus.

40 Dicamus igitur quod aér mediante luce recipit prius formas rerum, deinde reddit eas reti extrinseco, et rete extrinsecum reddit eas aliis retibus, quousque motus perveniat ad ultimum rete, post quod est sensus communis. Et in medio istorum retium comprehendit rete

45 grandinosum formam rei; et est quasi speculum medium inter naturam aëris et naturam aque. Et ideo recipit formas ex aëre, quia est quasi speculum, et reddit eas aque, quia natura eius est communis inter has duas naturas. Et aqua, de qua dicit Aristoteles quod est post humorem grandinosum,

50 est illa quam vocat Galienus vitreum. Et ista pars

438a5-6, 13
v.623 Kühn

38 [quomodo ordinatur] L quando ordinatur H quomodo ordinetur $K L^2$ 39 sensibus <iam dictis> L 40 igitur ergo G 41 reddit eas] reddit H 42 retibus] motibus $I J$ 43 post per L || [quod] P quod P^2 || communis sensus G sensus L 44 [et] $B P$ et P^2 45 forma G || rerum $H M$ || [quasi] G quod L quoddam L^2 46 aque naturam M 47 [quasi] G 48 commune $H M$ communis [si materia] aëris L || has] istas M || naturas <aëris> L 49 aquam $H K L M$ || qua] aqua $H L$ || quod] que $G L$ || [est] $H K M$ || [grandinosum] G 50 [est] L [et] est B || illam quam L quod H || Galienus vocat $G H K M P$ || vitreum <intrinsecum> H

38 consyderemus] res α || ordinatur] ligatur γ 39 comprehensio] observatio θ || per <quodque> $\Gamma \Delta \omega$ || sensibus <qui comprehendunt per medium> $\Omega \delta$ sensibus qui comprehendunt per media α sensibus qui comprehendunt per medium $\beta \gamma \eta \theta$ sensibus qui comprehendunt per media ϵ 41 [formas] γ formam $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || rerum] corporum Π 41-42 [rete extrinsecum] $\beta \gamma$ rete ultimum ϵ 42 [redit] γ et post β 42-43 [cas — retel] γ 43 sensus communis] sensus communis et comprehendit formam rei $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta$ in sensu communi et comprehendit formam rei γ sensus communis et comprehenditur res θ 44 comprehendit] est $\Omega \omega$ 45 [formam rei] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ aquosum ϵ 45-47 [medium — speculum] Π 46 ideo <est quod> $\delta \eta \theta$ || formas] formam θ 48 eius] eorum γ 50 [vitreum] η humorem vitreum ut opinor $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta$ humorem vitreum ut mihi videtur $\epsilon \theta$ humorem ut opinor η || ista pars] istud tabulatum Ω istud velum ω

sensitiva comprehendit sua sensibilia, declareremus nunc sermone particuli quomodo illa comprehensio fiat per medium in tribus sensibus.

40 Et primo declarabimus hoc de visu. Dicimus igitur quod aér mediante¹ luce prius recipit formas rerum, deinde reddit eas extrinseco reti oculi. Et rete extrinsecum reddit eas aliis humoribus et retibus per ordinem, quousque perveniatur ad ultimum rethe, post quod est sensus communis.

45 Et in medio istorum recium est humor cristallinus, qui comprehendit eas, quasi speculum medium inter naturam aëris et aque, que est post ipsum. Et hec aqua, de qua dicit Aristoteles quod ipsa est post humorem cristallinum, est² illa quam Galienus vocat humorem vitreum. Idcirco autem

¹ mediante *Fobes* medium \mathcal{Q} ² est *Fobes* et \mathcal{Q}

est postrema partium oculi et per illam aspicit sensus communis formam. Et cum sensus communis recipit formam, reddit eam informanti, et est virtus ymaginabilis; et tunc recipiet eam informans receptione magis spirituali; et tunc illa forma erit in tertio ordine. Forme 55 igitur habent tres ordines, quorum unus est corporalis, et secundus est in sensu communi et est spiritualis; tertius autem est in virtute ymaginativa et est magis spiritualis. Et quia est magis spiritualis quam in sensu communi, non indiget virtus ymaginativa in faciendo 60 eam presentem presentia sensibilis rei extra; econtrario

51 postrema <pars> *GL* || oculi partium *L* || [per] *H* per *H²* 52 formas *H K M* || receperit *B M P* ceperit *H K* 53 formam] (*M²*) formas *M* || reddit *B K P* || <virtuti> informanti *H K* virtutem informanti *M* || virtus ymaginativa *GL* ymaginabilis virtus *M* 54 [et] *L* || recipit *GL* || informans] in formis *G* || magis <quam> *L* 55 in tertio] (*P¹*) intentio *P* 56 igitur ergo *G* 57 [<est>] secundus est *L* || [in] *L* || sensu communi] ?natura communi *L* sensum communem *L²* 59 [et — spiritualis] *B* || quam <in sensu communi ideo> *G²* 60 indiget] eget *M* 60–61 in faciendo eam presentem] in faciendo presentem eam *B* faciente eas presentes neque *GL* in presentem faciendo eam *H* in presente faciendo ipsam *K* represente faciendo eam in *M* iam in presente faciendo eam *P* 61 presentia] presentiam *M* || rei sensibilis *G* || econtrario] (*L² P¹*) econverso *B K L² I J* et contra *L* contrario *P*

51 postrema] postremum $\Omega\omega$ || partium] tabulatorum $\Gamma\Delta$ tabulati Π velorum ω 52–53 [et — formam] θ 53 formam] eam $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 54 [eam] $\alpha\beta$ || magis] maxime Π 55 ordine <spiritualis> $\Omega\delta\zeta\eta$ ordine spiritualium $\alpha\beta\gamma\epsilon\theta$ 55–56 forme igitur habent] forma igitur habet hic $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ forme igitur habent hic β 56 quorum unus] ordo primus $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ ordo unus ϵ 57 et secundus] tunc sequitur eum ordo qui $\Omega\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ tunc sequitur eos ordo qui $\alpha\beta$ tunc sequitur semper eos ordo qui δ 58–59 [tertius — quam] α 58 magis] maxime Π 59–60 in sensu communi] communis in sensu α 60 [non] Ω || virtus ymaginativa] virtute ymaginativa ϵ 61 [eam] γ || extra] in sensu β 61–62 econtrario dispositioni] dispositio econtrario $\alpha\gamma\delta\epsilon$ dispositio econtrario dispositioni β

recipit eas ab aëre et reddit eas aque, quoniam natura eius est medium inter naturas illarum duarum rerum. Et ista aqua, que coniuncta est reti posteriori, est postrema parcium oculi et per eam recipit sensus communis formas venientes ad ipsum ab extrinseco; quas cum receperit, mandat eas virtuti ymaginative et virtus ymaginativa recipit eas receptione magis spirituali quam receperit eas sensus communis. Unde sunt tres 55 ordines huiusmodi formarum, quorum unus est corporalis et secundus est spiritualis in sensu communi et tertius est ad hoc magis spiritualis in virtute ymaginativa, et propter maiorem spiritualitatem istius virtutis non indiget ipsa presencia rei sensibilis extrinsece ad habendum presentem 60 formam quam recipit. Immo abeuntibus rebus sensibilibus remanent in

193rb

dispositioni in virtute sensus. Informans autem non aspicit illam formam et abstrahit intentionem eius nisi post maximam quietem et intuitionem magnam.

- 65 Et ordines istius forme in ipsis virtutibus sunt, sicut dicit Aristoteles, quasi homo acciperet speculum habens duas facies et aspiceret in alteram duarum facierum et posuerit secundam faciem in directo aqua. Continget enim tunc ut forma aspicientis signetur in speculo,

193va

deinde de speculo signabitur in aqua. Si igitur aliquis inspexerit faciem speculi, scilicet faciem que est in directo

aqua, videbit illam eandem formam descriptam secundo

62 dispositioni] (P^2) depositioni K disponi P || informans] in formas G quia communi natura in formas G^2 63 [et] K || <non> abstrahit B^2 || nisi <prius> L 64 intuitionem] intentionem G intentionem H K || magnam] cum magna L e magna L^2 65 forme [$<\text{et}>$] L || dixit $M P$ 66 quasi] quod L 67 altera G || duarum] illarum duarum $B P I J$ dictarum G 68 posuerit] poneret H || secundam faciem] (M^1) secundum formam M || contingere $H K M$ contingit $I J$ 69 [enim] $G L$ || tunc ut forma aspicientis] ut forma [aque] aspicientis tunc M || significetur K || speculo <primo> G 193val de speculo sign] <ifc> habitur in aqua G signabitur in aqua de speculo L || aliquis igitur inspexerit M ergo aliquis inspexerit G igitur inspectus L igitur inspexerit L^2 igitur inspexerit aliquis L^2 2 faciem (2)] (B^2) facie B || [$<\text{deserto}>$] directo M 3 descriptam<in directo aqua> K

63 abstrahit intentionem eius] abstrahit intentionem eius et similitudinem eius $\Gamma \Delta \alpha$ abstrahit similitudinem eius et intentionem eius Π excitatus est ab intentione et similitudine eius $\beta \gamma \delta$ $\epsilon \zeta \eta \theta$ 64 [maximam] Π || intuitionem magnam] conatum magnum $\epsilon \zeta \eta \theta$ 65 ordines istius forme] similitudo ordinum istius forme Ω similitudo ordinum istarum formarum $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ sua similitudo ordinum istarum formarum $\eta \theta$ || virtutibus <et motus earum ab ordine in ordinem subtiliorem eo> $\Omega \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ virtutibus et motus earum in ordinem subtiliorem eo $\alpha \delta$ 67 [duarum facierum] ω 68 posuerit secundam faciem] advenerit secunda facies Ω aliquam secundam faciem η || <et Aristoteles —est> in directo η [] 195vb18–58 η || aque <et fuerit speculum subtile, diaphanum et clarum> $\Omega \omega$ || [continget] Π 69 aspicientis signetur] istius aspicientis signetur primo $\Omega \omega$ 193val signabitur <forma eius> α 2 <secundam> faciem speculi $\Omega \omega$ 3 [eandem] γ || secundo] tertio $\Omega \omega$

-
- ea intenciones earum, informate et impresse, quod non est in sensu communi propter minorem spiritualitatem ipsius. Verumtamen virtus ymaginativa non recipit impressionem istius forme nisi post longam 65 quietem et magnam meditacionem. Huiusmodi autem ordines, sicut dicit Aristoteles, sunt velud si quis acciperet unum speculum habens duas facies et poneret ipsum in directo alicuius aquae, ita quod, quando 69 aspiceret in primam faciem ipsius speculi, forma eius recepta in prima facie ipsius speculi reflecteretur | ad aquam et ab aqua iterum reflecteretur ad secundam faciem ipsius speculi; et quod esset alias secundus homo qui in hac secunda facie videret ymaginem primi hominis aspicientis in prima.

193va

a 41va

de aqua in speculo. Forma igitur aspicientis est sensata et speculum est aër medius et aqua est oculus. Et secunda facies speculi est virtus sensibilis et homo comprehendens eam est virtus ymagnativa. Si igitur inspiciens non inspicerit in hoc speculo, amittetur forma a speculo et aqua, et remanebit inspiciens in secunda facie speculi ymagnando formam. Et ita est de virtute ymagnativa cum forma que est in sensu communi, quoniam, quando sensatum absentaverit se, statim absentabit se forma eius a sensu communi, et remanebit virtus ymagnativa ymagnando illam. Declaratum est igitur ex hoc quod

4 aqua] qua I || igitur] autem G || inspicientis GM aspiciens H || sensata est L est sentita M
 6 secunda] sancta K || facies (B²) species B || homo <secundus> G 7 [eam] G || est] et M || ymagnata H || [*<cum>*] si P || igitur] ergo GHKM || inspiciens (P²) aspiciens HKM inspiciens P 8 [non] GHKLMPIJ || aspicerit HM || in hoc] et hoc in H || a] in K 9 et (1)] in L || [et (2)] K || [inspiciens] G inspiciens P inspiciens P² 10 ymagnativa] (P²) ymagnata P 12 [sensatum] HK || absentabit se] absentabitur B absentabit L 13 sensu forma HKM 14 [igitur] GLJ || ex hoc] [ex] B

4 speculo <anime — esse> βθ [] 195va32–195vb58 βθ || <aëris> forma ξ || aspicientis est] hominis aspicientis est quasi Ωω 5 aër medius et aqua est] quasi aër medius et aqua quasi ΓΔ quasi aër medius et aqua est quasi Παβδεηθ quasi quasi γ quasi medius et aqua est ξ 6 secunda facies] similitudo descriptionis eius in secunda facie Ωω || homo comprehendens] similitudo hominis comprehendentis Ωω 7 [eam] Π eas αγεηθ || est <quasi> Ωω || ymagnativa] speculi ξ || [inspiciens] β 8 a speculo ab eo Ωω 9 <amittetur ab> aqua Ωω || [et remanebit inspiciens] θ 11 [communi, quoniam] β quoniam communis α 12–13 [quando — sensu] β 14 ex hoc] deinde η

In hoc exemplo primus homo est in loco rei sensibilis scilicet extra et prima facies speculi est sicut aër medius. Aqua vero est sicut oculus et secunda facies speculi est sicut sensus communis. Secundus autem homo, qui in hac secunda facie speculi comprehendit formam primi hominis, est quasi virtus ymagnativa. Quod si primus homo discesserit a prima facie speculi, non erit forma eius in speculo primo neque in aqua neque in speculo secundo; ipsa tamen remanebit comprehensa ab homine secundo. Et sic est de virtute ymagnativa et sensu communi, quoniam, quando res sensibilis absentaverit se, statim amittet formam eius sensus communis, que tamen remanebit in virtute ymagnativa, informata et impressa apud eam. Et sic potes notare hic quinque ordines forme visibilis: quorum primus est in re corporali extra, secundus in medio, tertius in oculo, quartus in re communi, quintus in virtute ymagnativa; et potes addere sextum in virtute memorativa et septimum in virtute collativa, sive rationali, que componit et dividit, ut patebit infra in secundo tractatu. Constat igitur ex predictis quod virtus ymagnativa recipit

193va

- 15 sensus communis videt formam mediante oculo, et oculus
mediante aëre, et videt eam in humore aquoso qui
est in oculo, mediante grandinoso ex aqua que est in
oculo et aëre qui est extrinsecus; et humor aquosus est
ille quem Galienus vocat vitreum. Quomodo autem visus fit
16 per media declaratum est. Quomodo olfactus
fit mediante aëre et aqua dicendum est. Hoc enim fit per
preparationem existentem in aëre ad recipiendum olfactibile.
Ista enim elementa innata sunt reddere sibi adinvicem
fumos factos ex eis propter consimilitudinem
25 que est inter ea. Terra autem reddit aëri vaporem humidum
et aër recipit ipsum propter coniunctionem cum
humido; et aër reddit ipsum igni propter coniunctionem

419a9-21

442b26-443a8

15 <illam> formam G 16-17 [qui est in oculo] K qui est ḥm/lo G 17 grandissono G
grandinoso qui est H M 18 oculo et aëre] aëre et in oculo G || humorum G 18-19 ille est B
19 vocant L vocavit L² || quomodo] quando H [quo] quod P || visus fit] fit virtus G 20 [per]
P per P² || medium G L || quomodo] quando H K quomodo autem L I J quomodo vero P
21 fit (1) sit H || aqua et aëre M || fit (2) sit H 22 olfactile J 23 nata M 23-24 sibi
adinvicem fumos] (P²) fumos adinvicem fumos G L sibi adinvicem ***** P sibi adinvicem
vapores L² 24 similitudinem M 26 ipsum] eum M || propter] per H K || cum] ipso G cum
ipso L 27 ipsum] [id est] eum L

15 [sensus communis] η || formam] descriptionem forme Ωω 15-16 [mediante — eam] η
16 in] ex Π 17 ex aqua] inter aquam Ω α β γ δ ζ η θ et inter aquam ε 19 [ille] Π
20 media] medium γ δ || est <ex hoc> Ω ω || quomodo <autem> Ω ω 21 fit (1) est θ ||
[dicendum est] Ω ω 22 recipiendum <corpus fumosum> Ω ω || olfactibile <et per illam que
existit etiam in aqua> Ω ω 23 reddere] mittere γ ζ || sibi <sibi> γ 24 [ex eis] Π
25 autem <que> ζ η || reddit] reddit vaporem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter
consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit Γ Δ e reddit vaporem siccum ad
aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius Π mittit vaporem siccum ad aquam,
et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit
α β γ δ η θ mittit aërem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem
eius cum terra in frigore, et aqua reddit ζ 25-26 [aëri — coniunctionem] Π 26 coniunctio-
nem] consimilitudinem eius Γ Δ 27 [ipsum] Ω α β δ η θ || coniunctionem] consimilitudinem Ω

- 15 formas rerum a sensu communi; sensus autem communis videt eas
mediante oculo; oculus vero recipit ipsas mediante aëre et aqua, que est in
ipso, et humore cristallino et vitreo; et sic patet quomodo visus fit per
20 media. Olfactus autem fit mediante aëre et aqua; hec enim elementa
reddunt sibi adinvicem fumos et vapores, generatos ex eis propter simili-
25 tudinem que est inter ea. Terra enim et aqua reddunt aëri vaporem
humidum et aër recipit eum propter similitudinem quam habet cum eo in
humiditate et reddit ipsum igni propter similitudinem quam habet cum

que est inter ea in calore. Quomodo autem aër reddit sonum
 11.8 dictum est in libro de Anima. Proprietas autem comprehensionis
 istorum sensuum in animalibus non est eadem.

Homo enim comprehendit differentias rerum et intentiones
 earum proprias, que sunt in re sensata, quasi
 medullam de fructu. In animali autem bruto comprehenduntur
 ea que sunt extra, que sunt quasi cortices fructuum.

Et signum eius est quod bruta non moventur a sensibilibus
 sicut homo movetur: homo enim movetur apud cantum,
 quod non faciunt bruta. Et similiter movetur homo a
 tincturis et figuris motu quo non moventur bruta. Et

28 [in] $L \parallel$ quomodo] quando $H K$ 29 proprietas] (L^2) et etas $L \parallel$ comprehensionis] (L^2)
 comprehensus L in comprehensione M 30 sensibilia L sensuum sensibilium G sensuum
 naturalium $K \parallel$ non est eadem] eadem est K est eadem L 31 [enim] L enim $L^2 \parallel$ comprehendens
 $K \parallel$ differentias] naturas M 32 que] qui K 33 medulla $B G H \parallel$ [de] G in L de $L^2 \parallel$ animali
 vero bruto $K M$ animali vero H animali *** brut/ P animalia autem bruta $P^2 \parallel$ comprehenduntur
 (L^2) comprehendunt $L P I J$ 34 <extra> cortices K 35 est eius H huius est M 36 [homo
 enim movetur] $M \parallel$ cantum] causatum H tantum L tactum L^2 37-38 [et — bruta] L et similiter
 homo movetur a tincturis — movetur bruta $G L^2$ similiter etiam movetur homo a tinctura — moventur
 bruta H similiter etiam movetur homo a tincturis — moventur bruta K similiter etiam homo
 movetur a tinctura — moventur bruta M

28 calore] materia θ 29 dictum] declaratum $\theta \parallel$ proprietas] proprietates $\delta \parallel$ [comprehensionis] γ
 comprehensionum $\epsilon \eta$ 30 sensuum <quinque> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta \parallel$ est eadem] sunt eadem δ
 31 homo enim comprehendit] in homine enim comprehendunt $\Omega \omega$ 32 in] de $\Omega \omega$ 33 me-
 dullam] fructus ω 33-34 [fructu — quasi] ϵ 33 fructu] cortice $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta \parallel$ animali]
 ceteris animalibus $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta \parallel$ [bruto] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta \parallel$ comprehenduntur] comprehendunt
 $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 34 <ad res> quasi $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta \parallel$ cortices fructuum] cortex medulle de
 fructu Ω cortex fructus qui est intra ω 35 sensibilibus] istis sensibus $\Omega \omega$ 36 homo movetur
<ab eis> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta \parallel$ movetur apud audiendum Ω gaudet apud audiendum α
excitatur apud audiendum $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ dolet apud audiendum $\theta \parallel$ cantum] cantus $\Omega \omega$ 37 quod]
et $\Omega \omega \parallel$ faciunt] moventur Ω gaudent α excitantur $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta \parallel$ bruta <nisi illud dicitur de eis
ambigue> $\Pi \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ bruta nisi dicitur de eis ambigue ζ 37-38 [et — bruta] $\Gamma \Delta$
38 tincturis et figuris] visu tincturarum et figurarum $\Pi \omega$

igne in caliditate. De sono autem nichil hic dicimus, quoniam dictum
 est in libro de Anima. Non est autem idem modus comprehensionis
 rerum sensibilium in animalibus et in homine. Homo enim non solum
 comprehendit formas rerum sensibilium quas comprehendunt animalia,
 sed etiam comprehendit differentias et intentiones rerum proprias, que
 sunt in ipsis rebus, quasi medullam de fructu. Animalia vero comprehen-
 dent ea que sunt extra, quasi cortices fructuum. Cuius signum est quod
 animalia non moventur a sensibilibus, sicut homo. Homo enim movetur
 a cantu armoniaco in gaudium; a contrario vero in tristiciam; quod non
 faciunt animalia. Movetur etiam a coloribus et figuris motu quo non

193va

similiter de modis saporis et odoris, licet bruta communicent
 40 in hoc, propter corporeitatem istorum. Et similiter
 est de virtute tactus: manus enim hominis habet
 proprium in hoc, quod non habet aliud. Et homo cognoscit
 per olfactum saporem convenientem et inconvenientem,
 et curatur per olfactibilia, sicut per gustabilia. Olfactibilia
 45 enim curant ab infirmitatibus capitis, quia caput
 est frigidum et humidum et olfactum est in maiori
 parte calidum et siccum. Et auditus in homine est via
 ad disciplinam: disciplina enim fit per loquelandam,
 que non redditur nisi per auditum. Sed intelligere
 50 quid verba significant non est auditus sed intellectus.

444a10-15,

22-25

437a11-14

39 modis] naturis K || odoris et saporis G K L 40 i^orum B eorum M 41 [est] M
 41-42 proprium habet I J 42 [aliud] L a/ H aliquid K alio scilicet animal H² aliud L²
 aliquod J 43 inconvenientem] non convenientem GL 45 curant] iuvant K || infirmitate K
 46 olfactibile est GL olfactum H 47 <est> calidum H 48 [enim] L autem G || [fit] P
 non redditur nisi sit G non redditur nisi L non fit nisi I J 49 [sed] G et L || intelligere
 <autem> GL 50 quid] que GL quedam K || signant M || non est] enim K

39 de — odoris] de modis gustabilium et odorabilium Ω β γ δ ε ξ η θ sapor et odor α 40 hoc
 <magis> Ω α γ ε ξ 41 habent] habent ε 42 [in hoc] ε 43-44 [et — gustabili] γ
 44 sicut <curatur> Ω α β δ ε ξ η θ 45 curant] sunt causa sanationis Ω sunt causa salutis ω
 46 [et humidum] β γ δ ε η || olfactum] cerebrum η 46-47 [in maiori parte] θ in capite ε
 47 [et] siccum Ω α β γ ε θ || in homine] apud hominem δ 48 [disciplina enim] θ || per
 loquelandam] et loquela η 49 que] et loquela Ω ω || [intelligere] Ω ponere ξ 50 quid] illud
 quod Ω α β γ δ η θ quod ε ξ

moventur animalia; similiter eciam de saporibus et odoribus, licet bruta
 40 animalia propter corporeitatem ipsorum magis communicent in hoc, in
 quo tamen precellit comprehensio hominis. Homo enim per olfactum
 distinguit inter genera saporum et cognoscit quis sapor conveniens et quis
 45 inconveniens, et curatur ab aliquibus infirmitatibus capitis, eo quod
 cerebrum frigidum est et humidum. Olfactibile autem pro maiori parte
 est calidum et siccum. De comprehensione vero que fit per tactum,
 manifestum est quod cercior est in homine propter equalitatem sue
 complexionis; unde inter omnia instrumenta tactus manus hominis
 optime tangit. In ea quoque comprehensione que fit per auditum mani-
 festa est differencia inter hominem et animalia, eo quod auditus in
 homine est via ad disciplinam. Disciplina enim fit per loquelandam, que
 non comprehenditur nisi per auditum, quamvis intelligere quid verba
 50 significant sit proprium intellectus. Amplius autem predicti sensus in

Et quilibet sensus istorum in homine est via ad prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et ideo dicit Aristoteles quod illa que non carent hiis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Ista igitur est summa eorum que dicta sunt in hoc tractatu breviter. Quod autem dicit in fine istius tractatus in dando causam de fortitudine et debilitate rememorationis loquendum est de eo in secundo tractatu huius libri.

55

51 quilibet] (*P²*) quibus *P* || sensus — est] istorum sensuum est in homine *GL* sensus in homine est *HKM* || via <una> *H²* 51-52 prima intellecta existentia] propria intellectiva existentia *G* propria intellectiva *L* intelligentia existentia *L²* 52 genere illo *K* 53 <sicut> dicit *G* || [non] *L* non *L²* || carent] currunt *K* 54 maioris] (*L²*) minoris *L* 55 est igitur *BPI* ergo est *G* enim est *K* || summa] via *H* 55-56 sunt dicta *G* 56 dicitur *GLIJ* 57 tractatus istius *L* huius tractatus et *HK* huius tractatus *M* || in dando] vivendo *G* iudicando *K* || de] in *G*. 58 rememorationis] (*H²*) rememorationis *H* || [est] *B* est *B²* 58-59 [in secundo tractatu] *B P* 59 [huius libri] *B L P I J*

51 istorum <sensuum> $\Omega\omega$ 52 existentia] accidentia in eo $\Omega\omega$ 53 illa que] homines qui $\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 53-54 carent hiis duobus sensibus] excitant hos duos sensus ζ 55 eorum] istorum ϵ || [dicta] $\Omega\omega$ 56 breviter] quam brevissime possumus Ω 57 causam] causas α 58 loquendum —eo] locus conveniens loqui de eo est apud sermonem $\Omega\omega$ 59 tractatu huius libri] tractatu de virtute rememorationis $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ tractatu de virtute rememorationis. Finitur tractatus primus libri de Sensu et Sensato et laudetur Deus dominus mundi II tractatu de virtute loquele ζ

homine sunt via ad comprehendendum prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et dicit ideo Aristoteles quod ea que non carent istis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Hec igitur est summa eorum que dicenda erant in hoc 55 tractatu.

56

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE MEMORIA
ET REMINISCENTIA

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE MEMORIA ET REMINISCENTIA

Versio Vulgata

Edilio
Iuntina
1550

Edilio
Berolinensis
1831

- 195va 2 Iste tractatus incipit 449b4
 perscrutari de rememoratione et
 inquisitione per rememorationem et
 5 dicit quod res comprehendere aut sunt comprehendere
 in instanti et in tempore presenti,
 verbi gratia comprehensibilia sensus, aut
 future sunt, et iste sunt res existimabiles,
 aut preterite. Et manifestum est quod rememoratio

Inscriptio: Liber de Memoria et Reminiscencia B M Liber Secundus de Rememoratione G De
 Memoria et Reminiscencia H Sermo de Rememoratione K (*manu altera*) 195va2 [iste tractatus] K
 in secundo tractatu huius tractatus B P I J 4 <de> inquisitione G L O 5 comprehendere —
 comprehendere] sunt comprehendere H M comprehendere aut comprehendere K comprehendere sunt L compre-
 hendere aut sunt O L² 6 [et] L O aut G H K M O² et L² 7 comprehensa L comprehensiva O
 || sensus, aut] autem sensus G sensus que L 8 future sunt] future B H K M P² sunt futura G
 sunt future L O facture P || i^o B ille O || res sunt G L O || estimabiles G K L O P

195va2 iste tractatus] tractatus secundus; et in isto tractatu Γ Δ ω tractatus secundus libri de
 Sensu et Sensato Aristotelis, compendium Alcadi Abu'l Walid ibn Rushd, Deus eis det misericordiam;
 et in isto tractatu II 4 rememorationem <et primum inquirit descriptionem per quam differt ista
 comprehensionis a ceteris comprehensionibus anime; tum inquirit cui virtuti virtutum anime est, et
 cum coniunctione cuius virtutis est in animalibus que rememorantur; tum declarabit quomodo fiunt
 rememoratio et inquisitio per rememorationem et quid est ordo istius virtutis virtutum anime;
 et quare sunt aliqui bone rememorationis male conservationis, et aliqui econtrario; et cetera conse-
 quentia istarum virtutum et contingentia eis> Ω ω 5 dicit] dicimus Ω ω || comprehendere <a
 nobis> Ω ω || sunt] est a || [comprehendere (2)] Ω ω 8 future sunt] accidunt in tempore futuro Ω ω
 9 preterite] sunt comprehendere in tempore preterito Ω ω

Versio Parisina

- 195va 2 In hoc secundo tractatu perscrutandum est de memoria et remini- q 41vb
 scencia, quid sit et in quo differant ab invicem. Dicimus igitur quod
 5 comprehensionis rerum particularium ab anima aut est rerum presencium
 aut futurarum aut preteritarum. Comprehensionis autem rerum presencium
 est virtutis sensitive; futurarum vero est virtutis estimative; et com-

est in istis: non enim vocamus rememorationem nisi illius

^{449b22-23} quod presciebatur in preterito. Rememoratio enim est reversio
in presenti intentionis comprehensio in preterito.

Investigatio autem per rememorationem est inquisitio istius
intentionis per voluntatem et facere eam presentari post

^{453a7-9} absentiam. Et ideo visum est quod investigatio per rememorationem
est propria homini. Memoratio autem

est in omnibus animalibus ymagnantibus: existimatur enim quod
multa genera animalium non ymagnantur, sicut vermes et

^{451b2-5} habentia conchas. Rememoratio autem differt a conservatione,
quia conservatio est illius quod semper fuit in anima,

postquam fuit comprehensum; rememoratio autem est eius quod

10

15

20

10 illius] aliquid *K* 11 quod] qui *O* || presciebatur] (*O²*) precipiebatur *G* percipiebatur *H*
preciebatur *K* perficiebatur *M* sciebatur *O* presciebatur vel perficiebatur *M²* || [enim] *I* vero *GLO*
autem *H K M P* 11-12 in presenti reversio *GLMO* conversio sive reversio in presenti *H*
13 illius *HM* 14 facere] (*P²*) faciet *P* || perscrutari *GL* || post] (*L² O²*) secundum *K* per *LO*
16 est] sit *GL* vel est *O* || hominis *H* huiusmodi *J* || rememoratio *KO* 17 ymagnantibus]
(*O²*) ymagnibus *O* || estimatur enim *G H K L M O P* existimatur *B* et existimatur *I J*
18 animalium genera *KMH¹* animalia genera *GH* || [non] *L* non *L²* || [et] *GL* 19 [habentia]
M habentes *GL²* habente *L* habentia *M²* || [autem] *K* 20 quia conservatio] conservatio enim
G || fuit] (*M²*) fit *M* 21 [*<quod>*] postquam *M* || fuit] fuerit *H* || rememoratio] (*L² P²*)
memoratio *BLPJ* || [autem] *GLO*

10 rememorationem <illud quod scimus in instanti et non quod adhuc non fuit; homo autem non
rememoratur> $\Omega \omega$ || illius] illud $\Omega \omega$ 11 in] a α 11-12 [rememoratio — preterito]
 $\Gamma \Delta \beta \epsilon \eta \theta$ 11 reversio] inquisitio ζ 12 [in preterito] δ 14 voluntatem <quando
fuit oblitus eam homo> $\Omega \omega$ 15 absentiam <per cogitandum eam> $\Omega \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
absentiam per cogitandum $\alpha \beta$ 16 est propria] non est propria nisi $\Omega \omega$ 17 est] virtus α
17-18 [existimatur — animalium] α 18 ymagnantur] obvenit α || sicut] in $\alpha \eta$ 18-19 vermes —
conchas] habentia conchas et vermes $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ habentia conchas Π habentibus conchas
et vermis $\alpha \eta$ 19-20 α — illius ab investigatione per rememorationem in illo Π 20 quod
<non> θ || anima <a tempore comprehensionis eius in preterito ad presens> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
anima in tempore comprehensionis eius in preterito ad presens α 21 [postquam fuit
comprehensum] $\Omega \omega$

prehensio preteritarum est virtutis memorativa. Memoria enim habet 10
facere res illas que fuerunt note in preterito notas in presenti secundum 11
quod fuerunt note; alioquin esset nova noticia et non memoria. 12

Et si noticia huiusmodi fuerit ab ipsa prima comprehensione continua,
tunc dicetur proprie conservacio sive memoria. Si vero fuerit intercisa,
dicetur memoracio: conservacio enim est illius quod semper fuit in anima, 20
postquam fuit comprehensum; rememoracio vero eius quod post suam 21
comprehensionem fuit abscisum. Unde conservacio est rememoracio 22
continua et rememoracio est conservacio abscisa; propter quod patet 23

195va

fuit oblitum. Et ideo rememoratio est conservatio abscisa; conservatio autem est rememoratio continua. Ista igitur virtus est una in subiecto et due secundum modum. Rememoratio 25 igitur est cognitio eius quod fuit cognitum, postquam cognitio eius fuit abscisa. Investigare autem per rememorationem est acquisitio cognitionis, et laborare et facere cogitativam laborantem in representatione illius cognitionis. Et ista actio est virtutis 30 que dicitur rememorativa.

Consyderemus igitur quid est ista virtus et cuius ordinis est de virtutibus anime. Et manifestum est quod est

22 est conservatio] fuit *K* 23 servatio *J* || est] eiusdem *GL* || continua <id est> *M* || igitur ergo *G* autem *M* 24 virtus] [est] virtus scilicet rememorativa *M²* || una in subiecto] (*M²*) in subiecta una *G* una in subiecta *H* *M* una multo *K* in subiecto una *LO* 25 igitur] ergo *G* || [est] *G* est *G²* || cognitum <secundum quod fuit cognitum> *BGHMOL²IJ* 26 fuerit abscisa *HM* || investigari *GLO* 27 rememorationem] (*H¹*) rememorations *HK* 28 cogitativam] cognitionem *G* cognitivam *H* cognitionem *K* cognitionem *L* per cognitionem *O* ***** *P* causam *L²* per cogitativam *O²* 29 presentatione *HM* || [illius] *G* || cognitionis] cognitionis *GIJ* cognitionis vel cognitionis *L* || ⁱ*B* illa *H* || est actio *G* || virtutis] (*P²*) virtus *PIJ* 31 igitur] ergo *GL* || quid] quod *G* || [est ista] *O* est ⁱ*B* sit ista *H* sit illa *M* est ista *O²* 32 [de virtutibus — quod est] *L* virtutibus — quod est *M* de virtutibus anime et manifestum est quod [de v] *L²* de virtutibus — quod est *M²*

22 [est] *θ* || conservatio abscisa] conservans abscisum *Δ* 24-25 [rememoratio — cognitum] *η* 25 est <omnino> *Ωαβγδεζ* 26 <de modo quo fuit cognitum> postquam *ω* 27 acquisitio cognitionis] inquisitio istius cognitionis quando non fuit *Ωω* 28 [et laborare] *Ωω* 28-29 in — cognitionis] in representatione istius *Ωαβγδεζη* istam *θ* 29 <declaratur quod necesse est quod> ista *Ωω* || est] sit *Ωω* || virtutis <non sensus neque yimaginatio et illa est> *Ωβγδεζηθ* virtutis non sensus neque yimaginatio illa est *α* 32 anime <et cui earum communicat> *Ωω* 32-195vb58 [anime — esse] *βθ* < > 193va4 *βθ* 32 <istius — antiquo> et manifestum *η* [] 195vb58-196ra32 *η* || manifestum est <de re> *Ωω*

24 quod ista virtus est una in subiecto et due secundum modum. Reminiscencia vero est voluntaria investigacio intencionis olim comprehense, 25 que est oblivioni data.

15 Hec autem virtus videtur propria esse hominis, eo quod in huiusmodi 13 investigacione facit homo laborare virtutem cogitativam ut representet 14 intencionem illam que per oblivionem deleta est.

17 Nam alia animalia non videntur istam investigacionem habere, licet 18 memoria sit in omnibus habencibus yimaginacionem. Multa enim sunt 19 animalia que non videntur habere yimaginacionem, sicut vermes et conchilia et alia plura.

20 Quia igitur actio huiusmodi est virtutis illius que dicitur rememorativa, consideremus de ipsa que virtus sit et in quo ordine sit inter virtutes 31 anime. Constat autem quod ipsa est de virtutibus comprehendentibus 32

de virtutibus comprehendentibus res particulares individuas:
 rememoratio enim alicuius non fit nisi post sensum
 et ymaginacionem eius secundum quod fuit sensatum et ymaginatum. 35
 Universalis enim natura quantitatis, quam intellectus
 comprehendit, non comprehenditur a virtute rememorativa:
 non enim comprehendit nisi quantitatem terminatam,
 quam presensit et ymaginabatur. Quomodo autem rememorabitur
 universale dicendum est post. Et cum manifestum est de hac 40
 virtute quod ista virtus est particularis et quod indiget in sua
 actione ut precedant illam due virtutes, scilicet virtus sensus et
 virtus ymaginacionis, consyderemus in quo differt illa

33 res] tres *G* || [individuas] *L* de virtutibus anime et manifestum est quod est individualis *O*
 34 [enim] *G* ergo *L* igitur *O* || post] per *L* || sensus *L* 35 et ymaginacionem] ymaginacionem *G* et
 ymaginatio *L* et ymaginem *O* || fuit] fit *L* 36 enim natura quantitatis] (*L*) quantitas *G* enim
 quantitatis *L* || <secundum> quam *O* 37 comprehendit, non] (*B*) comprehendit *B* {non}
 comprehendit *O* || comprehenditur <autem> *K* 38 comprehendit enim *O* || quantitatem <vel
 qualitatem> *O* || terminatam vel qualitatem terminatam *G* tantam *L* 39 presuposit
G precessit *H* precensit *H* || ymaginabitur *B* *K* || quomodo] quando *O* || [autem] *H* 39-40 reme-
 morabatur universale *K* *P* universale rememorabitur vel ymaginabatur *G* ymaginabatur universale
L universale rememorabatur *O* rememoratur universale *I* *J* 40 [et] *P* || [cum] *H* *O* 41 virtus
 ista est *G* *L* virtus est ista *O* || [in] *M* in *M*² 42 ut] quod *G* *L* *O* || precedunt *L* || istam *O* 43 yma-
 ginis *O* || consyderemus <ergo> *H* || ista *G* *O* i.a *P*

36 universalis—quantitatis] natura enim quantitatis, verbi gratia, universalis $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ natura
 enim virtutum, verbi gratia, universalis $\alpha\zeta$ 37 comprehenditur] liberatur ζ 39 rememorabitur]
 investigabit per rememorationem $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\eta\theta$ 40 manifestum est] diximus $\beta\eta\theta$ 40-41 de
 hac virtute] de re huius virtutis $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ in re huius virtutis α 41 [ista virtus] $\Omega\omega$
 42 [scilicet] $\Omega\omega$

res particulares individuas: nam nullius rei possumus rememorari nisi 33
 eius que fuerit comprehensa per estas duas virtutes. Quantitas enim 35
 universalis que comprehenditur per intellectum non venit in comprehen- 36
 sionem¹ virtutis memorativa, quia ipsa non comprehendit nisi virtutem
 terminatam, que fuit prius comprehensa per sensum et ymaginacionem.
 Quomodo autem universale veniet in rememorationem dicetur post.
 Cum igitur manifestum sit quod ista virtus non comprehendit nisi res 40
 particulares, propter quod ipsa ponitur in ordine virtutum particularium, 41
 et quod actio eius indiget ut precedant eam actio virtutis sensitive et 42
 ymaginative, considerandum est nunc in quo ista virtus a virtute ymagi- 43
 nativa differt. Nam inter ipsam et virtutem sensitivam manifesta est 43
 differencia: sensitiva enim non operatur nisi presente sensibili: ista vero

¹ comprehensionem *Shield*: comprehensione *Q*

195va

- virtus a virtute ymaginationis. Apparet enim, licet non
 45 sint idem, quod habeant communicationem in actione. Dicamus ergo
 quod manifestum est quod, licet omnis rememoratio et investigatio
 per rememorationem non sit nisi propter ymaginationem,
 tamen intentio rememorationis alia est ab intentione ymaginationis
 et quod actio istarum duarum virtutum est diversa.
 50 Actio enim virtutis rememorative est facere presentare
 rei ymaginate intentionem post eius absentiam et iudicare
 ipsam esse illam intentionem quam ante sensit et
 ymaginabatur. Sunt igitur quatuor, ymago et intentio illius
 ymaginis et facere illam intentionem esse presentem et

44 a virtute ymaginis *O* ab ymaginatione vel a virtute ymaginativa *M* [enim, licet] (*H² O²*)
 [quod] licet *H* enim quod licet *M* licet enim *O* 45 sint] fuerit *K* sit *L* [quod habent
 communicationem *H* quod communicent *G* hanc communicationem habent *M* quod habeant
 communicationem [...] *P* [actione] (*L²*) actione et *L* 45–46 [dicamus — licet] *L* dicamus
 ergo quod licet manifestum sit quod *G* dicamus igitur quod manifestum est quod licet *MPL²*
 dicamus ergo quod hoc manifestum sit quod licet *O* 46 <omnis> investigatio *GLO*
 47 sit] fit *BLO* [nisi post ymaginationem *B* nisi cum ymaginatione *G* [dicamus ergo quod
 licet manifestum sit] cum ymaginatione rerum *L* nisi cum ymaginare *O*... ymaginationem *P*
 nisi ... ymaginationem *P²* 48 ab [<ymaginatione>] *L* [ymaginatio] ymaginis *O*
 49 [<et quod accidens>] et quod *BL* et quod accidens et quod *OP* 50 memorative
BPI [presentare] presentem *H* presentem presentari *H²* representare *K* presentare est *O*
 51 rei — absentiam post eius absentiam intentionem rei ymaginate *BHKPIJ* post eius
 absentiam intentionem *M* post eius absentiam intentionem forme ymaginate *M²* 51–52 et iudi-
 care ipsam esse illam intentionem] et iudicare illam esse intentionem *GL* illam *M* et iudicare istam
 esse intentionem *O* et iudicare ipsam esse intentionem *M²* 52 quam ante sensit et] (*B²*) quam ante
 sensit *BHKM²* illius ymaginationis alia est littera quam antecessit ymaginativa que prius sentie-
 batur et sensus *G* illius ymaginationis que prius sentiebatur et sensus *L* quam non sensit *M* illius
 ymaginis que post sentiebatur et *O* quam ante [sese] *P* 53 ymaginabatur] (*B*) ymaginativa
HKM ymaginatio ymaginabatur *B²* ymaginativa presensit et ymaginabatur *H²* [igitur] ergo *GLO*
 [ymago] ymaginatio *LM* 54 ymaginis ymaginationis *BKMP* intentionis *M₂* 54–55 [et
 facere — eam esse — ymaginis] *M* et facere — illam esse — ymaginis *GLO* et facere — eam esse —
 ymaginis *M²*

44 enim <de re> $\Omega\omega$ 45 actione <earum> $\Omega\omega$ 46 [omnis] α 46–47 investi-
 gatio per rememorationem] rememoratio γ 47 propter ymaginationem cum ymaginatione
 $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ ibi ymaginatio γ 50 [virtutis] ω 51 [ymaginate] Π [iudicare] iudicare
 in instanti $\Omega\delta\theta$ iudicabit in instanti α iudicabit $\beta\gamma$ 52 [ante] $\Omega\omega$ 53 sunt igitur
 est igitur in eis α 54–56 [et facere — ymaginem] θ

-
- 44 sic. Inter eam autem et ymaginativam non est illa manifesta, quia, licet
 45 ipse non sint idem, tamen necesse est quod communicent in actione.
 Dicimus igitur quod quamvis rememoracio non possit esse nisi cum
 ymaginacione, diversa tamen est una virtus ab alia: nam actiones earum
 50 diverse sunt. Ymaginativa enim primo comprehendit formam rei sensi-
 bilis; memorativa vero intencionem huius forme, que nota fuit ymagina-
 cioni, representat ei post absenciam ipsius, secundum hoc quod fuit ei

iudicare eam esse intentionem illius ymaginis que prius sentiebatur. Facere igitur ymaginem esse presentem necesse est ut sit alterius virtutis a virtute que comprehendit intentionem.

Et ista virtus invenitur duobus modis. Si

comprehensio eius fuerit continua, dicetur conservans; si divisa, dicetur rememorativa. Iudicare autem quod ista intentio est istius ymaginati est in homine in intellectu, quia iudicat in eo secundum affirmationem et negationem. Et in animalibus rememorativis est simile intellectui: ista enim virtus est in homine per cognitionem, et ideo investigat per rememorationem.

453a7-9 In aliis autem est natura, et ideo rememorant animalia

56 sciebatur *P* || igitur] ergo *G* || ymaginem] (*M*) ymaginacionem *B K* intentionem rei ymaginate *M₂* ymagine *I* 57 que] quam *I* qua *J* 58 invenitur] (*O₂*) nominatur *G L O* invenietur *H M* || si] scilicet si *O* si enim *I J* 59 apprehensio *L* || [eius] *G L* || [dicetur — divisa] *H* dicetur conservativa divisa *M* dicetur conservativa si diversa *H²* dicetur conservativa si divisa *M²* dicetur conservans si diversa *O₂* 60 autem] etiam *L* autem est *O* || [est] *G* 61 illius *G H K M* || ymaginata] (*M²*) ymaginata *K* ymaginacionis *M* preymaginati *O* || [in (2)] *O P* || intellectu] intellectiva *P* 62 [et (1)] *O* et *O²* || [et (2)] *G* || rememorativis] (*P²*) rememoratis *G P* 63 est simile intellectui] (*M²*) est simile actioni *B K M P I J* simile est actioni *G* est simile huic actioni *H* simile accidit *L* similiter accidit *O* || ¹a *B* ita *M* ista *M²* 64 cognitionem] cogitationem *O* || [*<non>*] investigat *B* 65 [est] *B H M* cum *K* est *B²* || natura] / *M* non *M²*

55 [eam] *β* 55-56 prius sentiebatur] erat precedenti sensate *Ω β γ δ ε ξ η* erat precedens sensata *α* 57 alterius virtutis a] altera cum *η* 58 invenitur] comprehendit *δ* 59 si] et si fuerit *Ω β γ δ η θ* et si *α ε ξ* || divisa] corrupta *β δ* 60 intentio <que> *β* 61 in intellectu] intellectus *Ω α β γ δ ε ξ η* intellectus *θ* || quia <ille> *Ω ω* 61-62 [in eo] II 63 simile] propter rem similem *Γ Δ* res similis II *ω* || ista enim] ita ista *α* 64 <cognitionem et> cognitionem *Ω ω* 65 [autem] *β* animalibus *Ω α γ δ ε ξ η θ* 65-67 [est — nomen] *β* 65 naturalis II

nota, et iudicat istam intencionem esse illius ymaginis prius comprehense 55 ab ipsa ymaginacione. Unde constat ex hoc quod virtus memorativa est alia ab ymaginativa, sive memorativa representet intentionem quam semper habuit presentem sive illam que aliquando fuit per oblivionem deleta. Nam ista duo licet differant, unum tamen et idem sunt in subiecto, ut prius dictum est. Iudicare autem quod intencio per memorativam virtutem representata sit illius ymaginis que fuit per ymaginativam virtutem comprehensa proprium est hominis, quoniam respicit virtutem rationalem, propter hoc quod iudicium illud fit secundum affirmacionem 60 et negacionem, quod non potest esse in aliis animalibus: licet in eis sit 62 aliquod simile huic. Investigare igitur aliquid per rememorationem debetur virtuti rationali sive cognoscitive in homine, que in animalibus 65

105va

sed non investigant per rememorationem. Et ista virtus
in animalibus non habet nomen et est illa quam Avicenna vocat
existimationem. Et per hanc virtutem fugit animal naturaliter
nocitiva, licet numquam senserit ipsa. Sunt igitur tres actiones
trium virtutum, quarum due sunt fixe per duas res simplices,
ex quibus componitur forma composita ex eis,
quarum una est ymago rei et secunda intentio
ymaginis rei; tertia autem virtus componit has duas
intentiones adinvicem: in formis enim ymaginabilibus

Avicenna
De Anima
fol. 8ra15-21
(Papie, 71483)

105vb

67 [*<que>*] quam *O* 68 existimationem] estimationem *GH KLMOPJ* 68-69 naturaliter
nociva *H* *K M* nocivum naturaliter *G L O* 69 licet] sed *H* || senserit] sentit *H* sensit *O* || [ipsa]
K ipsum *G L O* illa *M* || igitur] enim *B* ergo *G* 195vb1 [trium] *O* trium *O²* || [sunt] *K* || fixe] sue
K || per duas res simplices] (*M²*) secundum tres simplices duas *G* per duas simplices *K* secundum
res simplices duas *L O* per res simplices duas *M* 2 componitur] componuntur *L O* || forma]
corpora *L* 3 quarum <scilicet rerum> *I J* || una — rei] (*M² P²*) [est] ymago rei est una *H*
una est ymaginatio rei *L O* una est ymago forme *M* una est *P* 3-4 [et — componit] *P* et secunda
intentio ymaginis rei tertia autem virtus component *B* et secunda est intentio ymaginis rei tertia
autem virtus ponit *G* et secunda est intentio ymaginationis rei tertia autem virtus ponit *L* et
secunda intentio ymaginis rei cum autem virtus componit *M* et secunda est intentio ymaginis rei
tertia autem virtus componit *O* et secunda est intentio ymaginationis rei tertia autem virtus
componit *L²* et secunda intentio ymaginis rei tertia autem virtus componit *P²* et secunda intentio
ymaginis rei tertia autem est virtus componit *I* et secunda intentio ymaginis rei tertia autem est
virtus component *J* 5 ymaginabilibus] ymaginibus *G L O*

67 [nomen] $\eta\theta$ || vocat <scilicet in lingua arabica> α 68 existimationem] existimationem
ymaginativam α cogitatiam δ cognitionem ϵ 69 ipsa <sicut multe aves innoxie fugiunt
rapientes licet numquam viderint eas> Ω ipsa sicut multe fugiunt aves rapientes licet numquam
viderint eas ω 195vb1 due] tres $\eta\theta$ 2 componitur forma composita] componuntur forme
composite Ω 3 [rei] β 4-5 has duas intentiones] ex his duabus intentionibus γ
5 in — ymaginabilibus] forma enim ymaginabili Ω $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ forma enim ymaginabili ζ

non est; sed est in eis aliquid loco huius, quod non habet nomen, sed
68 potest dici instinctus nature, per quem instinctum animalia | fugiunt suum q. 42ta
68 inimicum, licet ipsum nunquam alias senserint, ut agnus lupum. Et
67 instinctus iste naturalis est alia virtus, quam Avicenna vocat estim-
68 tivam; sed instinctus iste non potest esse estimacio, quoniam, ut scribitur
68 Secundo de Anima, estimationem consequitur fides. Et fidem sequitur 428a20
68 sufficiencia et qui sibi sufficit habet racionem. Ideoque nullum carens
68 ratione habet estimationem: ita argumentatur philosophus circa finem
68 Secundi de Anima; propter quod sequitur quod instinctus predictus sit 428a22-24
68 quedam virtus in animalibus brutis, que quidem non est estimacio sed
69 aliquid innominatum, simile estimationi. Sunt igitur, ut patet ex pre-
105vb 1 missis, tres virtutes habentes diversas operaciones, quarum due com-
prehendunt res simplices et tercia componit illa simplicia adinvicem.
5 Una enim ex rebus simplicibus est ymago rei et hanc comprehendit
4 virtus ymaginativa. Alia res simplex est intencio huius ymaginis

est aliquid quasi subiectum, scilicet lineatio et figura,
et aliquid quasi forma, et est intentio illius figure. Individuum
enim extra animam, quia est compositum, accedit
ei ut sit in anima secundum hoc, et quod receptio duarum
partium ex quibus componitur sit duarum virtutum diversarum,
et quod compositio earum sit tertie virtutis.

Declaratum est igitur ex hoc sermone hic esse tres virtutes:
virtutem scilicet que facit presentari ymaginem rei, et
virtutem que facit presentari intentionem illius ymaginis,
et virtutem que componit illam intentionem
cum sua ymagine. Et ideo investigatio per rememorationem
completur per istas tres virtutes, quando unaqueque

10

15

6 quasi] (*L²*) quod *L* 7 aliquid <etiam> *GL* aliquid est *MO* || quasi] quod *L* || et est] scilicet
G et *M* || [*ad*] individuum *P* 8 [enim] *L* || [extra animam] *M* extra materiam *K* est extra
animam *O* || quia] (*M²*) quod *LM* 9 [ei] *GHK* enim *B* enim ei *L* || in anima ut sit *K* ||
<et> secundum *GLO* || [et] *GHLMO* || [quod] *K* 10 componitur sit] compositio fit sit *G*
compositio fit *LO* componitur fit *P* 11 [quod] *L* || eorum *H* || sit] fit *P* || virtutis <scilicet> *KP*
12 est igitur] ergo est *G* || [hoc] *B* || hic] hoc *J* 13 scilicet virtutem *M* || presentari <et> *L* ||
ymaginem] ymaginacionem *HALO* || <illius> rei *H* 14 intentionem illius ymaginis]
ymaginacionis illius intentionem *G* 15 ponit *L* /ponit *L²* || [intencionem] *K* 16 sua] illa
HKM || ymagine] ymaginacione *G* || <illam> rememorationem *M* 17 istas] illas *HM* ||
quando] (*O²*) quoniam *GLO* quarum *M*

6 lineatio] cranium *a* accidentis ε || [et] ε η 7-8 [individuum enim] η θ figura enim ΓΔ
individuum enim est β 8 compositum] composita ΓΔ 9 secundum hoc] simile
huic ε 12 [ex hoc sermone] Π 13 [scilicet] Ωω 13-14 [ymaginem — presentari] Π
15 componit illam intentionem] componitur ab illa intentione Π 16 [sua] α 17 completur]
non completur nisi Ωω || istas — quando] iuvamentum istarum trium virtutum adinvicem
et Ωω

et hanc comprehendit virtus memorativa; et forma illa quam virtus 27
ymaginativa comprehendit est velut pictura in pariete descripta: illa 29
vero quam memorativa recipit et reddit est velut intencio istius picture. 30
Namque individuum, quod est compositum ex suo subiecto et sua forma, 6
comprehenditur ab anima tribus modis. Nam a sensu communi comprehen- 7
henditur ydolum eius, ut representans totum compositum. Ab ymagi- 10
nacione comprehenditur ymago istius ydoli, tamquam subiectum eius.
A memoria vero comprehenditur intencio istius¹ ymaginis, quasi forma 14
ipsius: tamquam fines, simplicem lineacionem, et figuram alicuius picture
diceremus esse subiectum ymaginis; colorem vero et figuram sive infor- 15
macionem ipsius picture diceremus esse intencionem ymaginis; totum autem sic compositum diceremus esse ydolum rei. Hoc enim ultimum 16
in hoc exemplo esset, sicut illud quod recipitur a sensu communi; primum

¹ istius <istius> Λ

195vb

earum facit presentari suum proprium. Et Aristoteles declarat quod ista virtus rememorativa est alia a virtute ymagnativa,
 20 et quod sunt duo in definitione et subiecto per hoc, quia quandoque comprehendimus intentionem forme ymagnabilis sine forma ymagnabili et quandoque comprehendimus formam absque eo quod spoliamus intentionem forme. Et ideo possumus retinere multa insimul
 25 et non possumus ymagnari ea. Et iam diximus quod virtus conservationis et rememorationis est idem in subiecto et duo secundum modum. Quod igitur virtus ymagnativa comprehendit de subiecto est illud quod pictor describit in pariete. Et illud quod comprehendit
 30 virtus rememorativa est intentio illius picture;

450a22-25

450b20-27

18 istarum facit K facit earum O || representari G L O || declarat) (O²) dicit O 19 est alia] (L²) alia G alia est H K M et alia L || [a] O a O² 20 due in definitione G L O in definitione duo K || et (2) et in L in O 21 quia] (M²) quod H L et M || intentiones M 22 ymagnalis G || ymagnali G || quandoque] (P²) quando P 23 apprehendimus M || eo] (?P²) ea B // P || spolia[vi]mus G spoliemus I J || intentione P 24 [<dicere>] retinere M 25 <ideo> non M || iam] ideo G O 26 virtus [<ymagnativa>] K 27 due L O || quod igitur] quod ergo G quod vero O // quod P quia quod P² 28 ymagnativa] (P²) ?ymagnis O || apprehendit L || subiecto] secundo L // P || sorte P² || illud] istud L id O 29 [pictor] O pictor O² || pariete] (L²) picture L || [et] O || illud] istud L 29-30 comprehendit virtus rememorativa] (P²) virtus rememorativa comprehendit G virtus comprehendit rememorativa L O

18 [earum] γ 18-58 [et Aristoteles — est] η < > 193rb68 η 18 declarat] intendit Ω α β δ η θ nititur eo γ ε ξ 19 virtus <scilicet> Ω ω || [virtute] γ 20 definitione] quiditate Ω α β γ δ ε ξ θ nutibus η 20-21 [per hoc] Ω ω 22 [sine forma ymagnabili] Η || quandoque <quod> γ ξ 23 spoliamus <adhuc> ε 24 multa] res θ 25 ea] ea et iam possumus retinere multa insimul et non possumus ymagnari ea η eas θ 27 modum <quia> β γ δ ε ξ η θ 28 subiecto] individuo Zaid predicto Ω individuo Reuben predicto ω || [illud] δ 29 describit <de eo> Ω α β ε θ || [pariete] ε conservanti Ω ymagine α β γ δ ξ η θ 30 [illius] θ

vero, sicut illud quod recipitur ab ymagnacione; et secundum, sicut illud quod recipitur a memoria.

37 Tercia autem virtus componit duas res simplices predictas; videlicet intentionem representatam a memoria cum ymagine comprehensa a virtute ymagnativa. Et illa virtus dicitur distinctiva sive cognoscitiva que
 38 quidem, sicut habet componere per affirmacionem, ita habet dividere per negacionem; et quemadmodum affirmando indicat hanc intentionem esse huius ymagnis, ita eciam negando indicet illam non esse illius.
 39 Fit eciam divisio in distinctione rei sensibilis comprehense. Dicit illud
 40 ydolum quod a sensu communi comprehenditur distinguitur in ymagnem ipsius, quam recipit ymagnativa, et intentionem istius ymagnis,
 41 quam recipit memorativa.

et ideo quod existit in rememorativa magis est spirituale quam quod in virtute ymagnativa. Et quia actio istarum virtutum in formis sensibilibus est altera duarum actionum, aut compositio aut divisio, quando iam reduxerit formam quam sensit, tunc facit compositionem. Et hoc erit, sicut diximus, quando utraque virtus fecerit presentari utramque intentionem simplicem sibi propriam, et composuerit eas tertia virtus. Divisio autem est in definitione rei sensibilis, dum fuerit sensibilis. Et hoc erit quando sentiens senserit primo rem extra animam, deinde ymaginaverit ymaginans, deinde distinxerit distinguens intentionem illius forme a suo descripto, cuius est intentio, deinde recipit conservans

31 est magis *GLO* 32 quod] quod existit *GLOIJ* illud quod *M* || [virtute] *GLO* || quia] quod *K* 33 istarum <duarum> *GLOIJ* || est altera in formis sensibilibus *GLO* || <sensus> duarum *G* 34 aut (2)] et *G* || iam] enim iam *BHMPI* enim *GKLO* || reduxerint *J* 35 formam quam] formam quam iam *BPIJ* iam formam quam *K* || sensit) (*P²*) sentit *B* senserit ante *O* s/n/sit *P* 36 sicut] secundum quod *GLO* || <fecerit> virtus *K* || facit *GLO* || representari *O* 38 eas] (*P²*) ea *P* || autem] enim *O* || [est] *H* est *H²* 39 [dum fuerit sensibilis] *HO* dum fuerit sensi *K* dummodo fuerit sensibilis *M* dum fuerit rei sensibilis *H²* dum fuerit sensibilis *O²* 39-40 senserit — animam] sentit rem primo et proprie extra animam *G* sentit rem proprie extra animam *L* primo senserit rem extra animam *M* sentit res primo animam extra *O* 42 intentio] descriptio *L* || recipit] repetit *G*

31 quod existit in] intentio rei in virtute $\Omega\omega$ 33 formis sensibilibus] forma sensibili II 34 divisio] dissolutio quia $\Omega\omega$ || [iam] $\Omega\omega$ || reduxerit] reduxerit per eam $\beta\eta\theta$ comprehendenter δ 35 [formam] II || quam <iam> $\Omega\omega$ || facit compositionem] actio eius est compositio $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ actio eius est $\eta\theta$ 37 utramque — propriam] intentionem simplicem que sibi propria est presentari $\Omega\omega$ || [et composuerit] II 38 [eas] $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ ei θ || virtus. Divisio autem] forma. Dissolutio autem et divisio Γ virtus. Dissolutio autem et divisio Δ $\Pi\omega$ || definitione rei sensibilis] prendendo rem sensibilem $\Gamma\Delta$ 39 [fuerit] θ fuerit ei β 40 [primo] II || [ymaginaverit ymaginans] δ ymaginaverit ymaginans eam $\Omega\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 41 [distinguens] η 41-43 [intencionem — distinguit] β 42 [cuius est intentio] $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || conservans <illud a suo descripto et deinde recipit conservans> α

Est autem duplex actio virtutis memorative: una quidem intenciones 20 comprehensas apud se tamquam in armario retinens, ut, quandocumque 24 requisita fuerit, possit eas presencialiter exhibere, et secundum istam actionem possumus multa memorari; alius actus est intencionem actua- 25 liter exhibere, et secundum istum modum non possumus multa simul memorari, sicut non ymaginari.

Ex predictis constat quod hee virtutes sunt abinvicem diverse et 10 secundum suas actiones adinvicem ordinate: 10
primo videlicet sensus communis ydolum rei sensibilis que est extra 39 primo recipiens; secundo ymagnativa recipiens ymaginem istius ydoli; 41 tercio distinctiva, que distinguit inter ymaginem ydoli et intencionem 42

105vb

illud quod distinguens distinguit. Si igitur amiserit ipsum,
 tunc reductio eius erit secundum compositionem. Et quia ista
 45 virtus est diversarum actionum, ideo habet diversa loca
 in capite. Et quia sentiens sentit primo, deinde ymagnatur
 ymagnans, deinde distinguit distinguens, deinde
 recipit conservans, necesse est ut ymagnans sit
 in orizonte anteriori cerebri, deinde cogitans sit in
 50 medio, deinde memorans et conservans in posteriori
 cerebri. Et hoc notum est sensui: cum enim complexio
 anterioris cerebri ledetur, statim ledetur ymagnatio

43 illud] istud *L* || distinguit distinguens *G* distinguens destinguit *L* distinguens distinxit *I* *J*
 || igitur] ergo *G* || amiserit] amisit *L* || ipsum] illud *O* 44 positionem *H* || i^a *B* ista ista *M*
 45 diversarum] diversorum *G* || [ideo] *H K* || habet] (*L*) sunt *L* 46 capite <et ideo consyde-
 randum est quando homo rememorat illud quod sentit et oblitus est> *O* || sentiens] sciens *H K M*
 47 deinde distinguit distinguens] et deinde distinguit *L* et distinguens distinguit *O* 48 conser-
 vans] (*H²*) servans *H* || est ut] quod *K* || ymagnans] (*M*) ymagnatio *K M²* 49 orizonte anteriori]
 anteriori parte *B* anteriori *G L P* [fronte] orizonte anteriori *K* anteriori orizonte *O* anterioribus
L² || cogitans] (*M*) scilicet virtus cogitans *M²* || [sit] *M* 50 conservans et rememorans *G L* reme-
 morans et conservans *H K M* || posterioribus *M* 51 [cerebri] *O* || notum] natum *K* 52 ledetur
 (1) leditur *B* edetur *K* ledatur *L O* || statim ledetur] ledetur statim *L O* statim *G*

43 amiserit] fuerint Ω amiserint ω 44 reductio eius] reductio earum $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ comprehensio
 earum α 44-45 ista virtus est] iste virtutes sunt $\Omega \omega$ 45 habent] $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ inter γ 46 [primo] $\alpha \delta$ 47 ymagnans <primo> ζ 48 conservans <illud quod distinguit
 distinguens> II 49 anteriori] sentient $\Omega \omega$ || cogitans sit] coniunctum est cum eo cogitans que
 est Ω coniunctum est cum eo cogitans, scilicet distinguens que est ω 50 memorans et conser-
 vans] coniuncta sunt cum cogitante memorans et conservans que sunt $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ coniuncta
 sunt cum cogitante conservans et memorans que sunt α 51 [et hoc] δ et hoc quia β || est <de
 locis istarum virtutum; scitur enim> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ est de istis virtutibus II est de locis istarum
 virtutum, et postquam scitum fuerit θ || sensui <quod loci istarum virtutum sunt isti loci per lesionem
 que assequitur unamquamque virtutem istarum virtutum, propter lesionem uniuscuiusque loci
 istorum locorum> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ sensui in istis locis per lesionem que assequitur unamquamque
 virtutem istarum virtutum, propter lesionem uniuscuiusque loci istorum locorum II sensui loci istarum
 virtutum sunt isti loci per lesionem que assequitur unamquamque virtutem istarum virtutum,
 propter lesionem uniuscuiusque loci istorum locorum α sensui quod loci istarum virtutum sunt isti
 per lesionem que assequitur unamquamque virtutem istarum virtutum, propter lesionem uniuscuius-
 que loci istorum locorum θ 52 cerebri <solum> $\Omega \omega$ || ledetur <et corrumpetur> $\gamma \zeta$ ||
 statim ledetur] corrumpetur α

ipsius ymagnis; quarto memorativa, que recipit et reddit intencionem
 predictam et, quemadmodum ipse habent ordinem adinvicem in suis
 45 actionibus, ita habent ordinem in cerebro in suis sicibus.
 48 Ymagnativa enim cum sensu communi habet situm in anteriori parte
 50 cerebri et distinctiva in media, memorativa vero in posteriori; quod
 51 totum manifestum est sensui. Nam si anterior pars cerebri leditur,
 52 sequitur lesio in ymagnativa; racio tamen et memoria manent salve.

illius hominis, et remanet cogitatio et rememoratio secundum suum modum. Et cum medium fuerit lesum, ledetur cogitatio; et cum posterius, memoria.

Et ideo sunt quinque ordines, quorum primus est corporalis magni corticis et est forma sensibilis extra animam. Secundus autem est esse istius forme in sensu communi et est primus ordinum spiritualium. Tertius est esse eius in virtute ymaginativa et est magis spiritualis. Quartus est in virtute distinctiva. Quintus est esse eius in virtute memorativa et est

55

60

53 illius] istius *G* || remanebit *GLO* 54 [modum] *O* modum *O²* 55 leditur *O* [*o*] ledetur *H* || cum] est *L* || memoria] (*O₂*) rememoratio *GO* mēm *L* 56 ideo <manifesti> *J* || sunt quinque] (*O²*) cum modum *O* 57 corporalis] corporis *G* || corticis] (*M²*) corporis *HKM* 58 secundus autem est] secundum quod est *G* secundus secundum quod est *HKM* secundus quod est autem *L* pars secunda quod est *O* secundum quod autem est *P* || illius *HKM* || <et> in *L* 59 [communi] *M* communi *M²* || [est] *O* || primus] prior *HKM* 60 eius] (*P²*) cuius *P* || ymaginata *O* 61 <discretiva vel> distinctiva *M* || quintus] quintus autem *BMPIJ* quoniam ***** *K* 62 [esse eius] *H* esse *L* *O* eius *M* esse eius *H²O²* || rememorativa] ymaginativa *K* || et est estque *GL*

53 remanet cogitatio] non ledetur sua cogitatio $\Omega\omega$ || [et rememoratio] θ et sua rememoratio $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 54 [secundum suum modum] $\Omega\omega$ 54-55 [et -- cogitatio] θ 54 medium <cerebri> $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 55 ledetur cogitatio] ledetur sua cogitatio $\Omega\beta\gamma\epsilon\zeta\eta$ ledentur sue cogitationes $\alpha\delta$ || posterius <fuerit lesum ledetur> $\Omega\omega$ || memoria <sua et conservatio sua et hoc notum est apud medicos> $\Omega\omega$ 57 magni corticis] magnorum corticum $\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 58 secundus autem] ordo autem secundus $\Omega\omega$ 58-195ra32 [istius — antiquo] η < > 195va32 η 59 est <ordo> α || spiritualium <et ordo> Ω spiritualium ordo $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\theta$ 60 [magis] II 61 spiritualis <quam primus. Et ordo> $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ spiritualis quam primus α || est <esse eius> $\Omega\omega$ || <et ordo> quintus ϵ

Similiter, si media pars ipsius leditur, sequitur lesio rationis; et si ultima, 54
a 42rb sequitur lesio memorie; nec est necesse quod una lesa alie | ledantur. 55
 Sunt igitur in virtutibus predictis et earum obiectis ordines, secundum 56
 ordinem et gradus corporalitatis et spiritualitatis diversi; inter quos 56
 est primus forma sensibilis in re ipsa extra animam, cuius est forma; 57
 et iste est pure corporalis, quasi purus cortex, continens in se medullam, 57
 quam virtutes comprehensive debent sapere ab ipso. Secundus est illius 58
 forme in medio, ut coloris in aëre; et iste est medius inter pure corporalem 58
 et pure spiritualem. Tercius est forma in sensu communi; et iste est 59
 pure spiritualis. Quartus est in virtute ymaginativa; et iste est magis 60
 spiritualis quam precedens. Quintus est in virtute distinctiva. Sextus 61
 in virtute memorativa; et iste est maxime spiritualis: recipit enim medul- 62

195vb

magis spiritualis: recipit enim medullam eius quod distinguunt tres virtutes a cortice. Declaratum est igitur

65 cuius esse est ista virtus et quam substantiam habet et quod est alia ab ymaginativa et distinctiva et quod actio eius non completur nisi per communicationem distinguentis et informantis, aut in compositione aut in divisione. Et declaratum est quod conservatio est continuatio esse intentionis sensibilis in hac virtute sine abscisione et quod oblivio est amissio eius et quod rememoratio est reductio eius post oblivionem et quod investigatio rememorationis est acquisitio eius et quod est

453a7-9

63 distinguunt] (M^2) distinguit $G H K L M$ 64 [tres] K || igitur est M est ergo G 65 cuius quidem K || [esse] L 66 [est] O || [alia] L alia L^2 || [ab] G || ymaginativa et distinctiva] ($M^2 P^2$) distinctiva et ymaginativa $G L$ ymaginativa distinctiva M distinctiva vel distractiva et ymaginativa O 67 [quod] G || communicativam O virtutem L 68 distinguenter] γ materia K eius quod distinguit M || [in] G || compositione] (B^2) comparatione B 69 conservatio <cius> $I J$ || continuatio est O^2 continuatio O 196ra1 [esse] $H L$ || intentionis forme K || sensibilis <et> G 2 eius <vel divisione> $I J$ 3 eius reductio $G L$ eius aductio O 4 [<in>] rememorationis L in rememorationis $G O P$ tres rememorationis P^2

63 magis] maxime $\Omega \omega$ || spiritualis <eorum> $\Gamma \Delta \omega$ 63-64 distinguunt tres virtutes] distinguunt tres, et purificat illud $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ distinguunt prime, et purificat illud $\beta \eta$ distinguunt a tribus, et purificat illud ζ receperunt prime, et purificat illud θ 64 igitur <ex hoc sermone> $\Omega \omega$ 65 esse <esse> ζ 66 <alia a> distinctiva $\Omega \omega$ 68 [et informantis] θ et informantis et illud est $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || compositione] definitione compositionis $\Gamma \Delta \alpha$ ista compositione $\Pi \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 69 divisione] definitione divisionis $\Omega \omega$ || conservatio] stare ζ || continuatio <congregatio> $\Omega \omega$ 196ra1 [intentionis] $\Pi \beta \delta \eta \theta$ 2 [quod (1)] α || [quod (2)] Ω 3 reductio eius ut comprehendat ζ || [quod] α 4 acquisitio] reductio $\Omega \omega$ || [quod] $\alpha \beta \zeta$

196ra

63 iam eius quod tres virtutes precedentes vel antecedentes separant¹
 64 a cortice. Declaratum est igitur quid sit virtus memorativa et cuius
 66 ordinis, et quod ipsa est alia a sensu communi et a virtute ymaginativa
 67 et a distinctiva, et quod eius actio non completur sine compositione
 68 distinctive in componendo et dividendo, et quod memoria proprie dicta
 1 est continua conservacio intencionis forme ymaginabilis (rememoracio
 11 vero est intercisa conservacio eiusdem intencionis), et quod remini-
 4 scencia est voluntaria investigacio intencionis eiusdem cum fuerit per
 5 oblivionem amissa, et quod huiusmodi investigacio est propria hominis.
 5 Nunc igitur considerandum est quomodo post amissionem huius inten-

¹ separant \mathcal{Q}

proprium homini. Et ideo consyderandum est quomodo homo
rememorat illud quod sensit et oblitus est.

Dicamus igitur quod hoc erit per facere presentari intentionem
illius rei. Et cum virtus rememorativa fecerit illam presentari,
ymaginans faciet presentari formam illius rei et distinguens
componet intentionem quam distinxit et divisit, quoniam ex
intentionibus in quas forma dividitur componitur. Intentio
igitur forme presentatur a rememorativa; descriptio
eius presentatur ab ymaginativa; et compositio intentionis

5 hominis *G H M O* || [et] *L* || rememorandum *L* || [est] *G* || quomodo quando *H O* quo *M* et
quomodo *M²* || [homo] *L* 6 rememoratur *L J* || istud *L* || sentit *G H K L M* 7 igitur] ergo
G || [hoc] *O* || [erit] *B* est *G L O I J* erit *B²* || [per] *B* per [fect] *H* per *B²* || representari *M* 8-9 [et
— rememorativa — faciet presentari — rei] *G* et — rememorativa — faciet representari — rei *K L O*
et — rememorativa — faceret presentari — rei *G²* 10 componit *M* 11 in — componitur]
in quas forma dividitur componitur componimus et dividimus formas *G* quas componimus et
dividimus formas *L* in quas componimus dividimus formas *O* in qua forma dividitur et componitur
P in quas forma dividitur et componitur *P²* 11-12 intentio igitur forme presentatur a
rememorativa] intentio ergo forme representatur a re rememorativa *G* intentio igitur forme
representatur a rememorativa *M* intentio forme igitur presentatur a rememorativa *I J*
12 descriptio] et descriptio *H M O* descriptio igitur *I J* 13 [ab] *O* ab *O²* || [ymaginativa]
O ymaginata *O²*

5 homo] rememorans $\Omega \omega$ 7 hoc erit] rememoratio hominis illius quod iam oblitus est, necesse
est ut sit $\Omega \omega$ 7-8 intentionem illius rei] illam rem θ 10 [distinxit] η 10-11 ex
intentionibus] ad intentiones $\Delta \Pi \omega$ 11 [forma] Π || dividitur <ex eis> $\Omega \omega$ || componitur <et
componens est dividens> $\Omega \alpha \epsilon$ componitur et compositum est divisum $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 13 [ab
ymaginativa] ζ

cionis per oblivionem (nam oblivio est illius intencionis amissio), inveniat 6
eam homo per voluntariam investigacionem.

Dicimus igitur quod virtus memorativa, sicut dictum est de sua¹ 7
proprietate, habet representare intencionem forme ymaginabilis, et 8
quando ipsa representat hanc intencionem ymaginativam, eciam repre-
sentat suam formam. Et distinctiva comparat unam alii et, si invenerit 10
hanc intencionem esse huius forme, componit eam et iudicat totum com-
positum esse ydolum rei prius comprehendere a sensu communi. Aliquando
dividit intencionem oblatam a memoria a forma oblata ab ymaginacione
et iudicat ex eis non componi ydolum rei quesite. Unde exquirit a me-
moria aliam intencionem forme ymaginabilis, quam componet cum ipsa
forma ymaginabili, et hoc facit quoisque si possibile est offeratur propria
proprie; quam post laborem letificata iudicabit vere esse illius forme
ymaginate. Et sic erit inventa per reminiscenciam res illa que queritur.

¹ sua *Fobes* sui *Q*

196ra

cum descriptione fit a distinctiva; et per congregationem
 15 istarum trium virtutum presentatur res obliterata
 apud investigationem rememoracionis. Si igitur hoc fuerit
 difficile homini, tunc continget propter debilitatem alicuius
 istarum virtutum, propter quam debilitantur aliae. Et ista lesio
 que accidit quibusdam virtutum per quasdam accedit
 20 in maiori parte superiori per inferiorem, verbi gratia, quia
 ymaginativa leditur per lesionem sensus, et non econverso.
 Et similiter distinctiva leditur per lesionem ymaginative,

14 distinctiva] (P^2) distinctione K natura distinctiva M distincta// P 15 i^rum B i//arum H
 illarum H^1 // virtutum trium P trium $H K$ // [res] K 16 igitur hoc fuerit ergo fuerit hoc G
 igitur sicut hoc L hoc igitur fuerit M igitur fuerit hoc O igitur fuerit J 17 tunc continget] tunc
 convenit $G L O$ [hoc] continget tunc H 18 istarum] trium $G L$ istarum trium $M O$ // debilitantur
 (O^1) debilitatem O 19 quibusdam] cuilibet virtutum quibus [accidit] K in quibusdam O //
 <istarum> virtutum O // per propter O // quasdam] quas K 20-21 quia ymaginativa] (H^2) //
 ymaginativa H [per] quia ymaginativa M ymaginata quia O 21 ledetur H 22 [et —
 ymaginativa] L et similiter distinctiva — lesionem ymaginativam G similiter distinctiva — lesionem
 ymaginativa H et similiter distincta — lesionem ymaginative K similiter distinctiva — ymagina-
 tionem M et sic distinctiva — lesionem ymaginate O et similiter distinctiva — lesionem ymaginate
 P et similiter distinctiva — lesionem ymaginative $L^2 P^2$

14 fit] datur $\Omega \omega$ // distinctiva <laudetur Sapiens Sciens> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ distinctiva laudetur
 Deus sapiens sciens Π 16 hoc] presentare illam rem $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ presentare illam rem
 postquam β 17 difficile] impossibile $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ // debilitatem alicuius] et lesionem
 contingente alicui $\Omega \omega$ 18 alie] alie propter debilitatem illius unius virtutis $\Omega \alpha \gamma \theta$ propter
 debilitatem illius unius virtutis β alie virtutes propter debilitatem illius unius virtutis δ e alie
 propter debilitatem illius virtutis alie $\zeta \eta$ 21 leditur <et corrumptitur> $\Omega \omega$ // sensus <et
 contaminatur per contaminationem eius> $\Omega \omega$ // econverso] leditur sensus per lesionem
 ymaginativa $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ leditur ymaginativa per lesionem eius ξ leditur sensus per lesionem
 virtutis ymaginativa θ 22 similiter <virtus> $\Omega \omega$ // lesionem <virtutis> $\delta \xi \theta$

14 Et sic constat quod per congregationem istarum virtutum trium perfici-
 15 citur investigacio forme per reminiscenciam.
 46 Accidit autem ut quandoque ista virtus non indigeat adiutorio
 50 aliarum, ut quando intencio illa que queritur est semper presens in
 55 memoria, quoniam motus anime super ipsam tunc est continuus; quando
 autem est amissa per oblivionem, tunc non perficietur eius operacio sine
 adiutorio aliarum, quoniam motus anime super ipsam tunc est intercisis.
 64 Nam motus equalis continuus nobilior est inequali interciso. Unde in
 65 motu equali anime et continuo semper representatur eadem intencio sine
 labore. In motu vero interciso et inequali non semper representatur
 eadem sed sepe pervenitur ad eam per aliqua sibi similia, que prestant

et non econverso; et rememorativa leditur per lesionem distinctive, et non econverso: illud enim quod est magis spirituale leditur per lesionem eius quod est minus spirituale, et non econverso. Et non accidit apud congregationem istarum virtutum presentatio rei que iam sentiebatur et est obliterata; sed etiam in quibusdam hominibus presentantur apud congregationem earum forme rerum sensibilium quas numquam sensit, sed solummodo translate fuerunt dispositiones earum, sicut narravit Aristoteles de quodam antiquo, qui informabat res

25

30

23 [et non econverso] *B L* 23–24 [et rememorativa leditur per — distinctive, et non econverso] *H* et rememorativa leditur — distinctive et non econverso *K* rememorativa leditur per — distinctive et non econverso *O* et memorativa leditur per — distinctive non econverso *I* et memorativa leditur per — distinctive et non econverso *J* et rememorativa leditur per — distinctive et non econverso *H²* 24 illud] illum *O* || enim quoque *L* 25 [est (1)] *G O* || spirituale [*<est>*] *O* 26 minus spirituale] [magis] spirituale minus *H* || non (2)] ideo *K* || <tantum> accidit *B* solum accidit *G H L O* 27 aggregationem *L O* || presentatio] (*M²*) presumptio *K* presentio *M* 28 <et> etiam *B P I J* || quibus *G* 29 presentatur *K O* || aggregationem *O* || forme] forma *K* 30 sensit] (*M*) senserunt *G L O M²* sentit *H K* 31 <cum> translate *G L O I J* || fuerunt] (*L*) fuerint *G L¹ J* fuerint *P* || dispositiones eorum *H K* earum dispositiones *G L O* 32 qui] qui ita *B H K M P I J* quod ita *G L* quod *O* || formabat *G* transformabat *L*

23 econverso] leditur yimaginativa per lesionem eius $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ leditur yimaginativa $\beta \eta$ || [et rememorativa] $\beta \eta \theta$ et virtus rememorativa $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta$ 23–24 [leditur — distinctive] $\beta \eta \theta$ 24 et non econverso] et non leditur distinctive per lesionem eius; illud enim quod est spirituale leditur per lesionem eius quod est corporale, et non leditur corporale per lesionem spiritualis; et similiter $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ et non leditur distinctive per lesionem eius; illud enim quod est magis spirituale leditur per lesionem eius quod est corporale, et non leditur corporale per lesionem spiritualis; et similiter β illud enim quod est spirituale leditur per lesionem eius quod est corporale, et non leditur corporale per lesionem spiritualis; et similiter θ 25 spirituale <earum> $\Omega \omega$ 26 econverso leditur minus spirituale per lesionem magis spiritualis $\Omega \omega$ || <solum> accidit $\Gamma \Delta \omega$ 27 [istarum] α || virtutum <et iuvamentum earum uniuscuiusque> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ virtutum et amissionem earum ζ 28 [jam] $\alpha \gamma \zeta$ 29 presentantur] presentatur θ || [earum] $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ || forme] forma θ 30 [solummodo] II 31 translate fuerunt] translate fuerunt ad ipsum Ω narrate fuerunt ad ipsum ω

viam ad illam que inquiritur inveniendam. Unde memoracio est forme 68 que est facilis reductionis propter continuam presenciam ipsius. Reme- 69 moracio vero est forme que est difficilis reductionis propter amissionem 1 196rb ipsius ex obliterazione. Reminiscencia vero est investigacio forme que est 2 difficilis reductionis. Ille autem forme sunt facilis reductionis que apud 5 sensum communem et yimaginacionem multum habent de corporalitate 7 et parum de spiritualitate. Iste enim diu morantur in eis quia cause¹ 8

¹ cause *Shield*s causa *Q*

196ra

translatas ad ipsum per auditum, quas numquam vidit; et cum ille forme experimentabantur, inveniebantur secundum 35 veram dispositionem. Et secundum hunc modum potest ymaginari elephantem qui numquam sensit ipsum. Et hoc accidit homini apud adunationem istarum trium virtutum. Et adunatio earum fit per animam rationabilem, scilicet per obedientiam earum ad ipsam, quemadmodum separatio earum est per animam 40 bestialem. Et earum adunatio est valde difficultis homini; et quies anime bestialis est in separatione earum. Et ideo ista adunatio non accidit nisi cogitantibus in solitariis, quando abscindunt a se occupantia sensus: tunc enim revertitur sensus

33 translatas] (*P²*) transitas *P* || ipsam *K* rationem *L* ipsum omnes *O* 34 experimentabantur] experimentabantur vel exprimebantur *G* experiebantur et *M* 35 veram dispositionem] (*H²*) dispositionem veram *G* propriam dispositionum *H* veram dispositionem vel transpositionem *M* || potest <aliquis> *G L O* 36 sensit] vidit *H K* vidit vel sensit *M* sensit vel vidit *O* || [hoc] *G K B* || homini accidit *G* 37 apud] propter *H K* || adunationem] (*L²*) adinvicem *L* || virtutum trium *B* || adiunctio *L* 38 rationabilem] (*O²*) rationalem *G H L* irrationabilem *K* /rationabilem *M* sén *O* 39 ipsum *O* || eorum *G* 40 adiunctio *L* || [valde] *H* 41 separatione] (*H²*) adunatione *H* || earum] istarum *L* / earum *O* || ideo] cum *M* 41–42 adunatio ista *G* ista vel adunatio cogitatio *L* istarum adunatio *O* 42 cogitantibus] cogitationibus *O* || solitariis] solitarium *K* 43 occupantia] (*O²*) occidentium *O* || tunc [<est>] *O* || revertitur] (*L²*) reficitur *L*

35 veram dispositionem] illud in quo vise fuerunt ab ipso $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ illud in quo visa fuit ab ipso $\alpha \theta$ 36 qui — ipsum] qui numquam vidit ipsum Π quem sensit $\gamma \zeta$ quem numquam sensit $\eta \theta$ 38 [scilicet] θ 39 est] sunt β 40 valde difficultis homini] difficultis ardua homini quia est propter rationem et Ω difficultis remota homini quia sunt propter rationem et $\alpha \beta \gamma \delta \eta \theta$ difficultis remota homini quia est propter rationem et $\epsilon \zeta$ 41 bestialis <cuius motus est de sensatis> α || [ista] $\Pi \alpha$ 42 nisi <non> θ || [cogitantibus in solitariis] α 43 occupantia <que occupant> $\Omega \omega$

196rb 10 diu morantur, donec earum spiritualitas distinguitur ab earum corporalitate; propter quod accidit ut fortiter figantur in eis.

196ra 10 Quia autem multum habent spiritualitatis et parum corporeitatis, sunt difficultis reductionis propter causas contrarias. | Hoc autem quandoque est valde difficile memorie; sed per tempus et locum et ordinem et multas causas circumstancias adiuvatur ad intencionem quam requirit inveniendam. Quandoque eciam est impossibile et tunc res illa non poterit haberi per reminiscenciam; sed si contingat eam haberi, hoc erit per novam noticiam. Difficultas autem sive impossibilitas contingit quandoque propter longum tempus a prima comprehensione, et quia forte memoria raro super ipsam rediit, aut quia ipsam in prima comprehensione debiliter sibi impressit, non habens circa eam aliquam affirmationem, aut quia in eius apprehensione non curavit apprehendere

q 42va

communis ad adunandum istas virtutes. Et ideo adunantur
iste virtutes in sompno et videntur mirabilia
mundi; et etiam in dispositionibus similibus sompno. Et
accidit, sicut dicit Aristoteles, quod iste virtutes non indigent adunare se ad-
invicem in iuvamento ad presentandum illud quod debent
presentare; sed unaqueque earum facit presentari suum proprium
sine adiutorio sui operis; et quandoque non accidit hoc
nisi per adiutorium. Et differentia inter motum anime super
partes rei et facere illam presentari secundum rememorationem
et inter motum anime super partes rei et facere illam presentari
secundum conservationem est quod motus eius
super partes rerum conservandarum est motus continuus,

45

50

55

44 [ad] *G M* et *L* ad *L²* *M²* || adunandum] (*M²*) adiuvandum *B K P I J* adunandam *M*
44–45 [et ideo adunantur iste virtutes] *M* et ideo quandoque adunantur i^o virtutes *B* et ita
adunantur iste virtutes quandoque *G* et ideo quandoque adunantur ille virtutes *H K* et ideo
adunantur quando iste virtutes *L* et ideo adiuvantur iste virtutes quandoque *O* et ideo quandoque
adunantur iste virtutes *P* et ideo adunantur quandoque iste tres virtutes *L²* ideo quandoque
adunantur iste virtutes *M²* et ideo quandoque adunantur iste tres virtutes *I J* 45 [et] *K* et *K²*
|| viderentur *O* 46 [mundi] *L* mundi *L²* || et etiam] (*O² P²*) et *O* etiam *P* 47 sicut dicit
Aristoteles] (*B² L²*) sicut Aristoteles *B* similiter *L* similiter sicut dicit Aristoteles *O* || <etiam>
quod *G* || virtutes <se> *G L O* || [adunare] *B L O P I J* adunare *L²* || [se] *L O* 48 <nisi> in *L²* ||
iuvamento] (*B*) iuvando *B²* || istud *L* || deberet *H* deberet *K P* debebant *M* debet *O* debuerunt
I J 49 unaqueque] utraque *G L* unaqueque *H* utraque vel unaqueque *O* || presentari] presen-
tare *L* 50 adiutorio [<et>] *M* || operis] ?comparis *G* operis vel operatis *L* 50–51 hoc nisi per
adiutorium] hoc sine adiutorio *G* nisi per adiutorium operis *L* nisi hoc per adiutorium *I J* 51 et]
sed *M* 52 et] (*K²*) est *K* || secundum] (*L*) per *L²* || rememorationem] observationem *G*
conservationem *H K L O* 53–54 [et — super partes rei et — secundum conservationem] *G H K*
L O et — et — per conservationem *M* et — et — secundum conservationem *M²* 54–56 [eius super
— et motus] *H* super — et motus *G O L²* sunt — et motus *L* rememorative super — et motus *I J*

44 adunandum] adiuvandum $\Omega \omega$ 44–45 adunantur iste virtutes] adunatur ista virtus Π
45 videntur] cognoscunt Ω ascendunt ad ω 46 sompno <sicut epilepsia que accidit eis de quibus
dicitur quod debilitantur in spiritu eorum> $\Omega \beta \gamma \epsilon \zeta \theta$ sompno sicut morbus communis que accidit
eis de quibus dicitur quod debilitantur in spiritu eorum α sompno sicut epilepsia que accidit eis de quibus
dicitur quod debilitantur in corpora eorum δ sompno sicut epilepsia que accidit eis de quibus
dicitur quod debilitantur in virtute eorum η 47 accidit] declaratum est Π 48–49 in —
presentare] in iuvamento ad presentandum illud quod debent $\delta \zeta$ ad presentandum illud quod
debent presentare ϵ presentare θ 49 [sed — proprium] η 50 sui operis] alterius $\Omega \omega$ ||
quandoque] propterea γ || hoc] eis quod presentant rem $\Omega \omega$ 51 adiutorium <earum adin-
vicem> $\Omega \omega$ 52–53 [rei — rei] θ 55–56 conservandarum — rememorandarum] rememo-
randarum $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ rei rememorande γ

circumstancias eius. Unde qui vult bene memorari debet ad opposita
predictorum intendere. Accidit eciam quandoque huiusmodi difficultas 17
propter debilitatem naturalem istius virtutis; quandoque eciam propter 18
lesionem accidentalem ipsius aut aliarum: sepe enim leditur una virtus 19

196ra

et motus eius super partes rerum rememorandarum
est abscisus, et secundum translationem de rebus extraneis
ad partes rerum rememorandarum: quod enim rememoratur,
rememoratur per suum simile. Et in conservatione

451b18-20

- 60 non indigetur hoc. Motus autem equalis super partes rei presentande
est conservatio, et motus rememorationis super
partes rei rememorande non est equalis, quia est motus
a simili rei ad rem. Et ideo conservatio nobilior est rememoratione:
motus enim equalis continuus nobilior est absciso
- 65 diverso. Virtus igitur conservativa universaliter presentat intentiones
partium rei conservande secundum continuationem; et tunc
componit eas adinvicem distinguens et describit eas adinvicem
ymaginans. Virtus autem rememorativa presentat
partes rei per motum abscisum non continuum. Et intentiones

56 [eius] L 57–58 [est — rememorandarum] K 58 rememoratur] (H^1) memoratur H
59 [rememoratur] G || [et] GL et L^2 60 indiget G || [hoc] G || autem] igitur O || equales HL ||
presentate B representante GL O 61 est] (L^2) et L || rememorationis] (O) memoracionis K
conservationis O_2 || super] (O_2) secundum O 62 quia <non> $I J$ 64 enim] autem H ||
[equalis] H || [continuus] L continuus L^2 || nobilior est] (P^2) est nobilior $H M$ nobilior est P 65 di-
verso vel diviso GL diverso vel diviso MO ab inequali diverso B^2 || virtus] (L^2) ubicumque L ||
igitur ergo G || conservativa] preservativa I representativa J || universaliter] (O_2) uniformiter O ||
presentat] (O_2) preservat O 66 rei partium L || continuationem <partium> O 67 [eas (1)]
 GL eas L^2 || describit] describens GL 68 autem] enim G || rememorativa] rememorans GL O ||
presentat] representat MO 69 partes rei] res H partem rei L || non continuum] non continentem
 G incontinuum O 69–196rb1 intentiones universales non rememoratur G non rememorantur
intentiones universales L intentiones universales et non rememorantur partes rei per motum O

57 est <motus> $\Omega \omega$ || et] sed $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ et etiam α || extraneis] alienis $\alpha \beta \eta \theta$ 58 ad]
super $\beta \epsilon \eta \theta$ 58–59 quod enim rememoratur, rememoratur] rememorantur enim rem $\Omega \alpha \beta$
 $\gamma \delta \epsilon \eta \theta$ rememoratur enim rem ζ 59 simile <et similitudinem> $\Omega \omega$ 59–60 in —
indigetur] conservatio non indiget α 61 conservatio] actio conservationis $\Omega \omega$ 63–64 [est
— nobilior] δ 63 rememoratione] actione rememorationis $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ 64 [continuus]
 $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || absciso] corrupto η 65–66 intentiones partium] partes intentionum ϵ
66 secundum <successionem et> $\Omega \omega$ || tunc <quando presentat eas> $\Omega \omega$ 67 [adinvicem]
ymaginans $\Omega \omega$ 69 continuum <et cum esse partium rei manifestum sit in his tribus
comprehensionibus, et paucitas corticum sit de distinguente et ymaginante, tunc est rememoratio
eius facilior; et si essent multe cortices de istis duabus, tunc esset rememoratio eius difficilis>
 $\Gamma \Delta \omega$ continuum et cum esse partium rei manifestum sit in his tribus comprehensionibus et
paucitas sit de distinguente et ymaginante, tunc est rememoratio eius facilior; et si essent multe
cortices de istis duabus, tunc esset rememoratio eius difficilis II

- 19 propter lesionem alterius; quod quandocumque accidit, in maiori parte
20 erit ut ledatur posterior per antecedentem, et non econverso: ut ymagi-
20 nacio per sensum communem et distinctio per ymaginacionem et memoria
22 per distinctionem, et non econverso. Posteriora enim virtutes indigent
23 actione precedencium et eciam sunt spiritualiores eis. Magis autem

universales non rememorantur nisi secundum ymaginations coniunctas cum eis. Et ideo oblivio accidit in eis, sicut accidit in intentionibus particularibus. Et rememoratio est forme facilis reductionis; investigatio autem rememorativa est formarum difficilis reductionis. Forme autem facilis reductionis sunt ille que sunt apud virtutem ymaginativam et sensum communem multe corporalitatis et paucे spiritualitatis; et forma difficilis reductionis est multe spiritualitatis et paucе corporalitatis: forme enim multe corporeitatis morantur, dum sensus communis distinguit spiritualitatem earum a corporalitate. Et sic accidit ei ut illa forma figatur in eo; et maxime, quando recipit eam paucе corticis.

196rb

5

10

196rb1 ymaginations] ymaginationem *G* ymaginem *L* 2 coniunctam *GL* coniuncte *K* 2-3 in intentionibus accidit *O* intentionibus accidit *GL* 3 particularibus] partibus *G* || et] etiam *L* 3-4 est rememoratio *H M* 4 [facilis reductionis] *G* facilis inductionis *M* 4-5 rememorativa est] (*P²*) rememorationis est *G* est rememorativa *L* rememorata est *P* 6 facilis] (?*O¹*) difficilis *O* 7 ymaginativam] (*P²*) ymaginatam *P* || <secundum> sensum *L* || corporalitatis <et modice corporalitatis> *G* 8 paucе] (*O₂*) modice *B G L P I J* mediocri *O* mediocris *O²* 9 spiritualitatis] (*P²*) spiritatis *P* || corporalitatis] (*P²*) corporis *P* || enim] ergo *G* igitur *L O* 10 [multe] *B* || corporalitatis *G H L O* || morantur] (*L²*) memorantur *L* || dum] cum *M* 11 [a] *O* || corporeitatem *M* corporalitatem *O* 12 figitur *B* figuretur *G H L M O* fugatur *K* figeretur *P* || recipit] reperit *B* receperit *G L O P I* || pauci *P J* || corticis] corporalitatis *G*

196rb4 forme] formarum *Ω ω* 4-5 [investigatio — est] *Π* 5 [formarum difficilis reductionis] *Π* difficilis reductionis *θ* 6-7 apud — communem] apud virtutem ymaginativam et sensum communem et sunt *Π* virtus ymaginativa et sensus communis *η θ* 8-9 [paucе — corporalitatis] *Γ Δ* 8 forma] forme *Π ω* || est] sunt *Π ω* 9 multe spiritualitatis] forme spirituales *Π* || forme enim] et hoc est quia forme *Ω ω* 11 [illa] *θ* 12 [in eo] *α γ δ* || paucе corticis] paucarum corticum *ζ*

spirituale leditur per lesionem minus spiritualis, et non econverso. Non 26 196ra solum autem per congregacionem predictarum virtutum comprehenduntur res que quandoque fuerunt sentite, sed eciam frequenter comprehen- 27 duntur et ille que numquam fuerunt vel venerunt in sensum sed solum 30 sunt cognite per auditum: secundum quem modum aliquis qui numquam 33 vidi leonem ita proprie depinget eum ac si cum vidisset; quem tamen 35 non cognoscit nisi per ymaginacionem formatam per auditum. Nonnullis 36 quoque hominibus propter fortē adunacionem predictarum virtutum 37 accidit ut quandoque videant in sompno mirabilia magna et vera que 39 numquam sciverunt: quod maxime accidit illis qui bestiales motus anime 40 rationabilibus motibus ipsius submiserunt et qui sunt fortis cogitationis 42 et qui, strepicibus publicis derelictis, secum morantur. Talibus enim 45 quandoque accidit quod dictum est, non solum in sompno sed eciam 46 quandoque in disposicionibus sompno similibus.

106rb

Quomodo autem fit rememoratio et investigatio rememorationis et in quo differunt a conservatione declaratum est.

15 Remanet igitur dicere duo, quorum unum est quare rememorans delectatur et contristatur, licet delectabile

13 quomodo autem] quoniam aut $O \parallel$ fit] sit $K P J \parallel [et] P$ et $P^2 \parallel$ rememorationis] rerum O per rememorationem vel rememorationis O^2 14 differt $B \parallel$ determinatum O 15 igitur] ergo $G \parallel$ dicere duo] dicendum $B P$ super nos de duobus generibus rememorationis G dicendum de duobus generibus rememorationis $H K M$ super nos dicendum L super dicendum de duobus generibus rememorationis O de duobus generibus rememorationis L^2 duo dicere $I J \parallel$ quorum unum est quare] $(B^2 L^2)$, quare unum est quare B quare L [quare unum est] quare P quorum unum est quia J 16 delectetur $I J \parallel$ contristatur] (O^1) tristatur $G L O$ contristetur $I J \parallel [< sed >]$ licet O

13 rememoratio — rememorationis] investigatio rememorationis et rememoratio $\Gamma \Delta \omega$ investigatio rememorationis Π 14 different] differt $\Pi \parallel$ est $< ex hoc >$ $\Omega \omega$ 15 dicere duo] de consequentibus istius virtutis que dicit Aristoteles due questiones $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ de consequentibus virtutis que dicit Aristoteles due questiones $\beta \parallel$ quorum unum] quorum una $\Omega \omega$ 16 delectatur et contristatur contristatur et delectatur $\Omega \omega \parallel$ delectabile] lesum α delectans $\beta \gamma \zeta \eta \theta$ in eo δ delectans in eo ϵ

106rb

14 Per predicta patet qualiter res veniant in memoriam et rememorationem et reminiscenciam. Ista enim virtus et particularium est et particularis; quoniam autem universalium eciam et memoriam et rememorationem et reminiscenciam habemus,¹ investigandum est cuius virtutis hoc erit et quomodo. Non enim videtur istud esse virtutis memoriae, que est solum intencionum individualium. Dicimus tamen quod per eandem virtutem fit rememoracio universalium intencionum per quam fit particularium. Constat enim quod universalis intencio abstrahitur a forma ymaginabili per expoliationem eius ab omnibus condicionibus particularibus et, si nulla esset forma ymaginabilis, nullum esset universale in anima: nam deficiente sensu deficit sciencia. Unde quamdiu manet universale in anima, necesse est ut maneat forma ymaginabilis, a qua illud abstrahitur in ymaginacione; et, si in actu, actu; et si potencia, potencia. Propter quod, si oblivione deletur forma ymaginabilis apud ymaginacionem, oportet ut eadem oblivione deleatur forma universalis apud intellectum. Et ideo similiter, si forma ymaginabilis iterum representetur ymaginacioni, intencio eciam universalis abstracta ab illa representabitur intellectui. Unde mediancibus formis ymaginabilibus redeuncibus per rememorationem fit rememoracio intencionum universalium.

15 Propter quid autem rememoracione quorundam accidit nobis delectacio et tristitia? Delectacio enim et tristitia non fiunt nisi per res que

¹ habemus *Fobes* huiusmodi \mathcal{Q}

et contrastabile non sint in actu. Secundum autem est quare quidam homines sunt bone rememorationis et quidam non, et quidam bone conservationis et quidam non. Dicamus 450b20- igitur quod rememorans delectatur per rememorationem 20
 rerum que non sunt in actu, quia illa que induxerunt 451a16 ipsum ad rememorandum presentia sunt in actu, et sunt necessario similia rebus rememorandis. Quia igitur simile rei est comprehensum in actu ab eo, accedit rememoranti delectatio et contrastatio apud illum, quod accideret ei si illa res 25
 esset in actu; et quasi habet spem ut illa res exeat in actum, et quasi esset apud animam possibile, quoniam, quando simile rei fuerit,

17 tristabile *GL* || [non] *K* || sint] sunt *GLM* multum *K* sit *O* || <et> secundum *L* || [autem] *M* 18 memorationis *BP* 18-19 [et quidam non] *B* 19 [et quidam bone—non] *L* et quidam bone—non *L²* 20 igitur] ergo *G* 21 que (2)] qua *L* || induxerunt] (*P²*) indixerunt *P²* 22 ipsam *B* || rememorationem *GLO* || presentia sunt] presentium *GLO* presentia *H K M P I* fuerunt presentia *P²* sunt presentia *J* || [et] *G H K L M O* || necessario] (*P²*) necesse *O* ne *P* necessaria *I J* 23 similia] similes *L P I J* || rememorandis] (*O²*) remedii *O* rememorantis *P* rememoratis *P²* || igitur] ergo *G* || est rei *O* || comprehensum] comprehensum que [comprehensum] *O* 24 ab eo in actu *G* in actu *L* || rememorari *O* 24-25 delectatio et tristitia *G* delectatione et contrastatione *BP* delectatio et tristitia *L* 25 [apud] *P²* propter *G H K* || illum illud *G H K M O P* istud *L* || accidet *B* accidit *L O* 26 [esset] *P* est *L* esset *P²* || [et — actum] *H K M P* et quasi habeat spem ut illa res exeat in actu *B* et quasi habet spem ut illa res exeat in actu *G H² M² I* tunc erit res quia potens ut sit et quod habet quod illa res exeat in actu *L* tunc est res id est potens ut sit et quod habet non illa res exit in actu *O* tunc est res id est potens ut sit et quasi habet spem ut illa res exeat in actu *O²* et quod habet spem ut illa res exeat in actu *P²* 27 et — fuerit] (*H²*) et tunc erit res quasi potens ut sit et quod esset apud animam possibile quoniam quando simile rei sint *G* et quasi esset apud animam possibile quoniam quando simile fuerit *H* et quasi esset apud animam possibile [esset] quoniam quando simile fuerit *K* et quod esset apud animam potestate quoniam quando simile rei fuit *L* et quod est apud animam possibile quoniam quando simile rei fuerit *P* et est quasi esset apud animam possibile quoniam quando simile rei fuerit *I J*

17 [et contrastabile] *Ω* et delectans *ω* || sint] sit *Ω* 17-19 [secundum — conservationis et quidam non] *Ω β γ δ ε ξ η θ* 17 secundum autem] secunda autem questio *a* 18-19 quidam non] male conservationis *a* 19 quidam bone—non] habent bonam rememorationem et bonam conservationem *a* 21 [in actu] *II* 22 rememorandum <sunt ea que> *Ω ω* 22-23 necessario similia] forme similes *Γ Δ* 23 simile] extrinsecum *ξ* || est comprehensum] comprehendit *η* 24 [ab eo] *a* 25 apud] ad *η* || quod] quia *ξ* || <et> illa *ξ* 26 habet — exeat] iacit exitum illius rei *ω* 27 possibile] in definitione possibilis *Ω ω* || [quando] *γ*

sunt in actu. Illa autem quorum rememoramus non sunt in actu. Dicimus quod hoc accedit frequenter, quia per ea que non sunt in actu fit in 20 nobis memoria aliquorum que sunt in actu, que necessario sunt similia 21 illis. Propter quod nobis accedit illud quod accideret | si illa essent in actu. 24 Amplius autem, quia videmus quod res simul est in actu, innascitur in 25 nobis spes aut timor quod eadem res que per istam spem, que est in actu, 26 venit in memoriam, aut alia similis illi, habens ad nos easdem circumstan- 27

190rb

- tunc erit res quasi possibilis ut sit. Quando anima fuerit
rememorans aliquid per aliquod simile illi rei, statim
30 percipiet quod illud sensibile est de genere illius quod erat ens
in potentia et quod est possibile ut exeat in actum, sicut est possibile
quod exivit in actum hoc simile, per quod fuit excitatus super illam
rem; et tunc accidit rememoranti de tristitia aut de delectatione,
quod accideret ei si esset in actu.
35 Bone autem rememorationis homo est tardi motus in anima,
cuius figuntur sensibilia que transierunt per illa. Et ille est
cuius complexio posterioris cerebri est retinens formam consistentem

449b7-8

28 erit] est *M* || quasi possibilis] (*M*²) quasi potens *G* quod potens *L* quia possibilis *M* id est potens
O || [*<et>*] ut *M* || sit] si *K* recipiatur *M* || *<ut>* quando *H* et quando *M*² quoniam quando *I J* ||
fuerit anima *M* fuerit *G L O* 29 aliquod aliud *G* aliquid *L M* || simile] (*B*, *P*₂) sensibile *B K M*
P I J sensibile vel simile *M*₂ 30 illud] istud *L* illud quod *J* || sensibile] simile *M*₂ 31 [et] *M*
|| [quod] *P* || possibile [*<enim>*] *H* || actum] actu *O* 31-32 [sicut — exivit in actum] *K* sicut
— exierit in actum *G L* sicut — exierit in actu *O* 32 hoc] hoc est *G O* licet hoc *L* || excitatus fuit
O excitatus fuerit *G* excitatur fuerit *L* sum exitatus *P* sum exitatus *P*² 33 [rem] *L* rem *L*² ||
accidet *H K M* || rememoranti] rememorari *H O* rememoratio *M* || tristitia [*<super illam rem>*] *H*
|| de delectatione] (*L*²) delectatione *G H K L M* delectabile *O* 34 quod] quasi *J* || accidit *O* ||
esset *<ei>* *O* 35 bone] bene *O* || autem] enim *H* que *L* || est homo *H O* || *<huius est quod*
est> tardi *O* 35-36 cuius anima *G L O* anima cum *K* 36 finguntur *O* fi/gentur *P* || transeunt
G L O transiverint *P I* || illa] ipsam *G L O* illam *H K M P* 37 posteritatis *P* || [est] *O* est *O*²
|| consistentem] continentem *B*

28 [tunc erit] *η* 28-29 [fuerit rememorans] *γ ξ* 29 <comprehendens> aliquid *α γ ξ* ||
aliquod] sensibile *Ω ω* || rei <que transit per eam> *Γ Δ ω* 30 percipiet] monebit eam intellectus
Ω ω || erat <apud eam actum et> *Ω β γ ε ξ* erat apud eam sensibile et *α δ η θ* 31-32 [sicut —
actum] *Γ* sicut exivit in actum *Δ Η ω* 32 fuit excitatus] fuiimus excitati *Ω* 33 [rem] *Ω ω* ||
rememoranti] apud eum in re rememorata *Ω ω* || aut <in re> *ε* 34 quod] quasi *Ω ω* || [ei]
Ω ω 36 [per illa] *γ ε*

-
- cias gaudii aut tristicie, veniat in actum: quando enim videmus aliquid,
28 supponimus possibile esse ut quodlibet simile illi fiat. Si autem per
30 nullum simile excitamus ad memorandum, occurrit tamen nobis ut creda-
33 mus quod, postquam illud de quo gauderemus aut tristaremur (si esset
in actu), fuit possibile esse, ut simile illi fiat; propter quod innascitur in
33 nobis spes aut timor de simili, quod non potest esse sine gaudio vel
tristica. Amplius memoria reducit nobis rem preteritam ad presenciam
cum suis circumstanciis, inter quas forte gaudium et tristica.

35 Quare autem quidam homines sunt bone memorie et quidam male,
35 dicimus quod illi sunt bone memorie apud quos fortiter figuntur sensi-
36 bilia; quod potest esse ex fortitudine affectus in comprehenso, aut propter
37 dispositionem posterioris partis cerebri, sive naturaliter sive accidenta-

in ipso; et est ille in cuius hac parte dominatur siccitas
 magis quam humiditas: siccitas enim innata est recipere difficile;
 et cum receperit formam, tunc innata est retinere eam
 longo tempore; econtrario de humido. Et ideo qui habent cerebrum
 talis complexionis sunt bone rememorationis; qui
 autem habent locum dominatum humiditate non rememorant,
 quia forme non figuntur in humido, sed
 conservant cito, quia humor facile recipit formam. Et ideo
 multe siccitatis cerebrum est paue conservationis et multe
 rememorationis; et multe humiditatis est velocis
 conservationis et multe oblivionis et difficilis rememorationis.
 Et qui habent medium complexionem habent

40

45

38 ipso] ipsa *GLO* eo *M* || in cuius hac] (*O² P²*) motus hac in cuius *B* cui in hac *H* in cuius *L* in
 cuius [in] hac *M* cuius hac *O* cuius ha[n]c *P* 39 siccitas <et humiditas> *H²* || enim] autem
GKL || innata] (*B²*) in natura *B* || difficile recipere *O* recipere [facile] difficile *K* 40 recipit
J || [tunc] *GLO* || eam retinere *O* eam recipere eam *G* recipere et retinere eam *M* 41 tempore
 <retinere> *G²* || econtrario] (*P¹*) econverso *BIJ* contrario *P* || <est> de *O* || qui que *G* est qui
M || habet *I* 42 <et> sunt *J* || <multe> bone *GLO* || qui que *G* 43 [autem] *GL* ||
 [habent] *H* habent anime *GO* habent [anime] *L* habet *I* || dominatum] (*P²*) dominant *P* ||
 rememorantur *GOIJ* 44 finguntur *K* finguntur *P* finguntur *P²* || [in] *P* in *P²* 44-45 [sed
 conservant] *L* sed consumuntur *G* si conservant *KM* sed conservant id est recipient *H₂* neque
 conservant longo tempore *L²* sed conservant *M²* sed recipient *IJ* 45 [quia] *L* quod *K* quia *L²*
 || humor] humidum *HKM* || facile] facilis *O* || formam recipit *GLO* || <fit in possessione>
 et *O* 46-47 siccitatis — rememorationis] (*L²*) siccitatis est paue conservationis et multe
 memoracionis *B* rememorationis *K* siccitatis est paue conservationis et multe rememorationis
L siccitatis cerebrum est paue conservationis *M* siccitatis est paue conservationis et multe
 [com]memorationis *P* siccitatis cerebrum est paue receptionis et multe rememorationis *IJ*
 47 est] et *K* 48 multe] tante *M* || difficile *M* 49 qui habet *J* 49-50 bonam habent *O*
 habet bonam *J*

38 [in ipso] $\Omega\omega$ || hac parte] complexione illius partis $\Omega\omega$ 39 humiditas] dominatio humiditatis
 $\Omega\omega$ 40 est <figi in ea et> $\Omega\omega$ 41 humido] humiditate $\Omega\omega$ 42 talis complexionis
 talium complexionum $\Gamma\Delta$ || rememorationis <quia bona rememoratio fit ab eo quod remanet
 descriptio forme inscripte in virtute ymaginativa> $\Omega\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ rememorationis quia bona
 rememoratio fit per illud quod remanet descriptio forme inscripte in virtute ymaginativa $\alpha\beta$
 || qui homines ζ 43 locum dominatum] complexionem loci dominatam δ || rememorant <res>
 $\Omega\omega$ 44 non — humido] figuntur patrum in humiditate $\Omega\omega$ 45 conservant] describunt β
 intelligunt ϵ || [recipit formam] II est forma $\zeta\theta$ 46 [cerebrum] $\Omega\omega$ 48 [et multe oblivionis] γ

liter. Quoniam enim hanc partem habent sicciam, cum difficultate recipiunt sed cum fortitudine retinent, econtrario hiis qui habent humidam: 40 sicut enim humidum facile recipit, ita facile dimittit. Qui ergo est multe 43 siccitatis est male receptionis et bone retencionis. Econverso de illo qui 47 est multe humiditatis. Ille vero qui est medius inter istos est bone recep- 49

190rb

50 bonam conservationem et bonam memoriam.

Et ideo bonitas memorie attribuitur iuvenibus et
oblivio accidit pueris et senibus; pueris propter humiditatem
naturalem et senibus propter humiditatem
accidentalem. Et quidam senes sunt bone memorie

453b4-5

450b6

55 quando ista complexio accidentalis non fuerit dominans
in eis: complexio enim naturalis seni est siccitas.

Et ideo senex invenitur rememorans et non conservans;
pueri autem econverso; iuvenes autem habent utrumque.
Et homo rememorat multotiens quod sensit in pueritia

50 conservativam K 51 iuvenibus attribuitur M H² attribuitur H 52 [accidit] G L O
accidit O¹ || pueris et senibus] senibus et pueris M || pueris propter] et senibus plus propter O
|| humidum G L O P 53 naturale G L O P || <pueris> et G L O 53-54 humidum
accidentale G L O P 54 <senibus> et G 55 quando] quoniam H K M || i^t B scilicet ista
scilicet G scilicet illa L scilicet ista O || fuit H fit K 56 naturalis seni] (B) seni naturalis K
naturalis senis B² I J || siccitatis P 57 senex] senes B O || invenitur] est bene G L O || memorans
H || non et H et O 58 puer G L M O || [autem (2)] M || utramque L 59 [et] O ||
rememoratur L || quod] que G || sentit H L M O || [in pueritia] G in K

50 conservationem] intelligentiam ε 51 bonitas — iuvenibus] bonitas memorie attribuitur
tempori iuventutis in natura Ω β γ δ η memoria attribuitur tempori iuventutis in natura
α bonitas memorie propria est tempori iuventutis in natura ε bonitas memorie attribuitur
tempori iuventutis ξ tempus iuventutis attribuitur bonitati memorie in natura θ 52 accidit]
accidens est α || pueris et senibus] senibus et pueris ξ 53 [et] θ || [propter humiditatem] II
56 eis] complexione naturali eorum Ω α β γ δ ε ξ θ 56-201ra50 [seni — ideo] ξ 56 siccitas]
complexio siccitatis Ω α β γ δ ε η θ 57 non <invenitur> Ω α β γ δ ε η θ || conservans
<scilicet intelligens> α β δ η θ conservans intelligens γ 58 econverso] inveniuntur
conservantes magis quam inveniuntur rememorantes Ω α β γ δ ε η θ || utrumque <scilicet
intelligentiam et rememorationem> Ω α β γ ε utrumque scilicet conservationem et reme-
morationem δ η θ

Deest
codex ξ

50 cionis et bone retencionis. Et propter hoc pueri propter multam humidi-
51 tatem naturalem dominantem in eis optime recipiunt sed male retinent;
52 et accidit eis multa oblivio nisi eos adiuvet fortitudo admiracionis in
53 prima apprehensione formarum. Senes quoque propter multam humidi-
56 tatem accidentalem, que in eis sepe dominatur, multum obliviscuntur;
57 sed quando eis huiusmodi humiditas accidentalis non dominatur, bone
57 memorie inveniuntur, quoniam eorum naturalis complexio sicca est.
57 Unde inveniuntur bene memorantes sed non bene recipientes; econverso
58 pueris. Iuvenes autem propter bonitatem complexionis medie inter
58 pueros et senes sunt bone comprehensionis et bone retencionis. Reme-
58 morat autem quis de facili illud quod in puericia didicit propter admira-

bona rememoratione, quia in pueritia multum amat
formas et miratur in eis; quapropter figitur in
aspectu earum; quapropter difficile amittit eas.

60

60 bona <pueritia> G^2 || [<>bone>] quia P 61 <multum> miratur GLO miratur multum
 IJ || figurunt G figetur L 62 earum] (M^2) eorum GLM illarum O || amittit] (P^2) amittat
 P || eas] (G) ea G^2

Diest codex 5 { 60 [bona rememoratione] II || [in pueritia] II 61 et — eis] que transeunt in eum forti cupiditate
earum $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || quapropter] et $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 61-62 in aspectu earum] retentio
earum et facit bene presentare eas $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ retentio earum et facit bene presentare II
retentio eius et facit bene presentare eas α 62 quapropter] et $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$

cionem forme in addiscendo, que fecit ut illud quod didicit fortiter 60
figeretur in anima. Et hec sunt que in presenti tractatu dicere volebamus. 62

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SOMPNO
ET VIGILIA

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SOMPNO ET VIGILIA

Versio Vulgata

Edilio
Iuntina
1550

Edilio
Berolinensis
1831

- 201ra 3 Et cum iam diximus de hac virtute, dicendum
est de sompno et vigilia. Et primo
5 utrum approprientur anime aut corpori
aut utriusque, et cui parti anime attribuuntur
et cui membro corporis, et utrum
quodlibet ex animalibus habet alteram
istarum duarum virtutum aut utramque. Sompnus quidem et vigilia
10 describuntur multis modis: dicitur enim quod sompnu est sensus

453b11-17

Inscriptio: Liber de Sompno et Vigilia B Super Librum de Sompno et Vigilia H De Sompno et Vigilia M P(*manu altera*) 201ra3 virtute hac G L O || dicendum] (P²) dictum P 4 [est] O || vigilia] cetera H || et primo] (O²) et primum G L de sompno et vigilia dicendum est primo H et pri|| O 5 approprietur B appropriantur H M || anime aut corpori] (G²) anime vel corpori B I J anime et corpori G corpori aut anime M 6 et] aut H || attribuantur G attribuatur L O attribuitur M P 7 <attribuitur> corporis M || utrum] inter K 8 quodlibet] quod B K P || alteram] ali//m P aliquam P² 9 [duarum] G || aut utramque] habet reliquam alteram B vel utramque G L H² ////////// H habeat reliqua K vel utrumque O habeat alteram P || quidem] enim B P I J ergo G igitur H L M O 10 multis modis describuntur K || dicit G

201ra3 virtute <et accidentibus eius> Ω α β γ δ ε η θ 4 <consyderandum est> primo Ω γ ε η θ consyderandum est de sompno et vigilia primo α β δ 6 utriusque] anima et corpus communicent eas Ω α β γ δ ε η θ || <si essent communes anime et corpori> cui Ω α β γ δ ε || attribuuntur <iste due virtutes> Ω α β γ δ η θ attribuuntur iste virtutes ε 7-8 [et cui — quodlibet] β η θ 7 membro <membrorum> Ω α γ δ ε 8 [ex animalibus] β θ || alteram] unam Ω α β γ δ ε η θ 9 [istarum duarum virtutum] β θ || utramque] habet alteram Ω α β γ δ ε η θ || sompnu quidem] dicimus autem quod sompnu Ω α β γ δ ε η et etiam quod sompnu θ 10 dicitur enim] quorum unus est Ω α β γ δ ε η θ || sensus <non> Π

Deest
codex 5

Versio Parisina

- 201ra 3 Post hec autem dicendum est de sompno et vigilia quid sint et utrum
5 sint proprie anime aut corporis aut utriusque et cui parti anime con-
veniant et cui membro corporis et utrum omnia animalia participancia
10 unum eorum participant alterum. Sompnus igitur dicitur esse sensus in

in potentia, id est, rerum existentium. Dormiens enim videt, quasi comedat et potet et sentiat, per omnes quinque sensus. Vigilia autem est sensus in actu. Et ex hoc apparet quod sompnus est privatio vigilie: quod enim est in potentia est privatio eius quod est in actu. Et sensus qui est in potentia in sompno quandoque contingit ut exeat in actum, scilicet in sompniis veris prenuntiatis mirabilium. Et tunc sensus qui est in potentia erit nobilior sensu qui est in actu. Sensus autem qui est in potentia, si fuerit falsus, est vilis; et sensus in actu est nobilior eo. Et videtur, sicut dicit Aristoteles, quod sensus actualis est corporalis et potentialis est spiritualis. Corporalis autem est nobilior apud sentiens corporale; spiritualis vero nobilior est apud comprehendens spirituale;

11 id est] id est [in] *B* id est in *P* non *I J* || enim] autem *G H K L M* 12 comedet *M* || [et (2)] *O* || omnes] hos *B* 13 sensus est *G* [est sensus] est sensus *P* 14 [vigilie] *O* || enim est] est *L* enim *O* 15 [in (2)] *M* in *M²* 15-16 quandoque in sompno *B* 16 contingit) (*M²*) convenit *G* cogit *M* || actum] actu *B H K M O P* || scilicet in] scilicet *K* in *I J* || sompniis] (*B²*) sompniis *B K M O* || prenuntiatis [*<veris>*] *G* 17 et tunc] tunc est *O* et nota tunc *G²* || [qui est] *O* 18 erit] est *G* || sensu] sensus *K* 19 falsus <et> *K* || est (1)] erit *O* et est *K* || sensus <qui est> *K* 20 et] ut *H* 21 actualis] (*P²*) accidentalis *P* || <sensus> potentialis *K* || est spiritualis. Corporalis] (*P²*) etiam spiritualis corporalis *M* est spiritualis *P* 22 nobilior est *G H K L M O* 23 vero] autem *O* || est nobilior *B P I J* nobilior *K*

Deest codex

11 [id est] $\Gamma \Delta \delta$ || [rerum existentium] $\Gamma \Delta$ rerum existentium in potentia $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || dormiens enim] declaratum est enim quod dormiens $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 13 hoc] his duabus descriptionibus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 15 [in] actu $\eta \theta$ 16 [in] actum α || veris <et> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 17 tunc] si η 18 autem <falsus> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 19 [si fuerit falsus] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || est <magis> α || sensus] ille qui est $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 19-21 [est nobilior — actualis] γ 20 nobilior eo] nobilis θ || videtur <quod erit res> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ 22 apud] ad α || sentiens corporale] sensum corporalem Ω sentiens $\gamma \theta$ 23 nobilior] magis γ || apud comprehendens] ad α || spirituale <spiritualis autem non est nobilior corporali apud corporale, et corporalis non est nobilior spirituali apud spirituale> $\Gamma \Delta$ spirituale spiritualis autem non est nobilior apud corporale, et corporalis non est nobilior spirituali apud spirituale II spirituale spiritualis autem non est nobilior spirituali apud spirituale γ

potencia et vigilia sensus in actu. Dormiens enim habet potentiam ad senciendum sed nichil sentit in actu, quamvis frequenter videatur sibi quod senciat sompniando, et ista potentia senciendi que est in sompniando quandoque exit in actum, sicut fit in sompniis veris: et tunc sensus 15 qui est in potentia nobilior est sensu qui est in actu. In sompniis autem falsis vilior est sensus in potentia quam sensus in actu. Et videtur quod sensus qui est in actu est corporalis et ille qui est in potentia est spiritualis: nam senciens in actu corporaliter sentit; senciens autem in potentia spiritualiter sentit. Unde quia spirituale nobilius est corporali, videtur

201ra

- simpliciter autem spiritualis est nobilior corporali.
- 25 Et sensus spiritualis non solummodo invenitur in sompno,
sed etiam in vigilia apud congregationem et adunationem
trium virtutum, sicut diximus. Et ex
hiis duabus descriptionibus apparet quod hee due virtutes
sunt eodem subiecto et due secundum modum et definitionem,
- 30 et quod subiectum earum est virtus sensibilis
comprehendens, et quod sunt communes anime et corpori.
Actio enim anime sensibilis est communis anime et corpori,
quia non agit nisi per instrumenta. Et apparet quod debet attribui
virtuti sensus communis ex hoc quod dico. Impossibile
35 enim est ut attribuantur virtuti nutritive: plante enim

454a7-11

454a16-17

24 simpliciter simplex *B K M O P I J* || autem tamen *L M* || nobilior est *H* 25 sensus]
 sompnus *M* || [spiritualis non] *M* spiritualis non *M¹* 26 congregationem] aggregationem *O* ||
 adunationum *B* adiunctionem *M* unionem *O* 27 diximus <et //> *O* diximus prius *I J* || [et] *K*
 28 duabus] id est *L* || [apparet] *K M* patet *G* || hee due] heedem *G* 29 eodem subiecto] (*P²*) eodem
 subiecto *B* eodem in subiecto *G J* eodem in subiecta *L* eadem subiecta *M* e/dem subiecto *P* || duo
P || [<medium>] modum *M* 30 sensibiliter *G* 31 sunt communes] stationes *O* communes
O² || corporali *O* 32 [actio — corpori] *K* actio enim sensibilis anime est communis anime et
 corpori *G* actio enim sensibilis anime est communis et anime corpori *O* 33 quod] quod [non] *P*
 quod non *I J* || debeat *O* 34 <nisi> virtuti *P² I J* 35 est enim *B L M O I J* ||
 attribuatur *G H O*

24 [est] *a γ* 26 etiam <invenitur> *Ω a β γ δ ε η θ* || apud — adunationem] cum congrega-
 tionem et adunatione *a* 29 modum] quiditatem *Ω a β γ δ ε η θ* 31 [quod] *a θ* 32 [actio
 — corpori] *a θ θ* || actio] actiones *Ω β γ ε η* || est communis] sunt eorum que sunt communia
Ω β γ ε η 33 [non agit] II non agunt *a β γ δ ε η θ* || per instrumenta] in substantia II per
 instrumenta corporalia ε || <ex hoc> apparet *θ* || debet attribui] hee due virtutes debent attribui II
 debent attribui esse communes ε 34 [virtuti] II || ex] in *Γ Δ* 35 [nutritive] *θ*

Debet
codex 5

- quod simpliciter sensus qui est in potentia sit nobilior eo qui est in actu.
- 25 Iste vero sensus spiritualis non solum invenitur in sompno sed etiam quandoque in vigilia: quando videlicet aliquis profunde cogitat et virtutes interiores ad cogitationem suam cum fortitudine congregantur, ut dictum est supra. Quia igitur illud quod est in potentia est privacio eius quod est in actu, apparet quod sompnus est privacio vigilie. Necesse est igitur ut habeant fieri circa idem et ut sint unum in subiecto et duo in
 30 ratione et quod subiectum ipsorum sit virtus sensibilis et voluntarie motiva; et quod propter hoc oportet ut sint communes anime et corpori. Nam virtus sensibilis, per quam anima comprehendit, non agit nisi per instrumenta corporea, ut declaratum est | in superioribus. Propter hoc 43ra
 igitur necesse est ut attribuantur sensui communi: virtuti enim nutritive
 35 non possunt attribui, quoniam plante nutruntur quidem sed non dor-

non habent sompnum, cum non habeant comprehensionem.
 Et cum non attribuantur anime non comprehensive,
 remanet ut attribuantur anime comprehensive et
 irrationali. Animal enim rationale dormit; et quia animal dormiens
 non caret in sompno aliquo de instrumentis sensus aut
 instrumentis motus et cum hoc neque sentit neque movetur, scimus
 quod causa in sompno est quod comprehendens sensibilia
 recessit ab instrumentis illis ad interius corporis. Et
 quia declaratum est in libro de Anima hic esse virtutem
 sensibilem communem omni sensuum, que iudicat diversitatem
 et multitudinem sensibilium, scimus quod illud
 quod recessit ab istis instrumentis est sensus communis
 et quod quiditas sompni est introitus illius virtutis sensibilis

40

45

36 habent sompnum] (*M¹*) sompnum habent *B* sompnum *M* habent sompnum *I* || cum [*<enim>*] *H* || [habeant] *H* habent *B G K L M P H¹* 37 [non (1)] *G* || attribuuntur *K* attribuatur *O I J* || non comprehensive] comprehensive *G H K* non apprehensive *L M* non comprehensionis *O* nisi apprehensive *M²* 38 [remanet — comprehensive] *H K* remanet ut attribuatur anime comprehensive *G J* remanet ut attribuantur anime comprehensive *L* remanet ut attribuantur anime apprehensive *M* remanet ut attribuitur anime comprehensive *O* 39 [irrationali] *O* irrationali *B I* rationali *G H K L M* irrationali *P* irrationali *O²* || [*<et>*] animal (1) *O* || [rationale] *O* irrationali *B¹ O² P²* rationali *H I* irrationali *J* 40 [non caret] *M* non erret *P* non caret *P²* || [de] *O* || instrumento *G O* 41 [et] *M* || neque sentit] (*P²*) sentit *O* non sentit *P* || neque movetur] (*P²*) neque movit *G* non movetur *P* 43 [ad interius corporis] *O* ad interius corporis *O²* ad inferius corporis *J* 44 [est] *P* est *P²* || [in] *O* || hic] hoc *H* 45 omni] omnium *B H L M P* || que] quoniam *G* qui *H L M* 46 [et] *B* || illud] idem *G* 48 illius] istius *B P I J* 48–50 [sensibilis — virtutis] *P* sensibilis communis in corpus et quod vigilia est motus istius virtutis *B P² I J* sensibilis communis in corpus et quod vigilia est modus illius virtutis *G* sensibilis communis in corpora et quod vigilia est motus illius virtutis *H* sensibilis communis in corpora et vigilia est motus illius virtutis *L* sensibilis in corpus et vigilia est motus illius virtutis *M*

38 remanet] necesse est $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || [anime] $\Gamma \Delta$ 39 <a comprehensiva> irrationali $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || rationale] irrationali $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 41 instrumentis] generalibus β || motus] motuum η || movetur <et transeunt in eum sensibilia sed non percipit ea> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
Deest codex 3 42 [in sompno] θ in hoc, scilicet sompno *II* || [quod (2)] $\alpha \beta$ 43 instrumentis illis] instrumento illo *II* 44 [in — Animal] $\beta \eta \theta$ 45 sensuum <quinque> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || iudicat <differentiam et> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ iudicat de differentia et θ 45–46 diversitatem et multitudinem] diversitate et multitudine θ 46 [sensibilium] *II* sensuum γ 48 introitus illius virtutis] illa virtus β profundus introitus illius virtutis $\gamma \delta$

miunt, quia non habent comprehensionem. Quoniam autem videmus quod dormiens habet omnia instrumenta sensum et quod per ea nichil comprehendit, scimus quod virtus sensitiva recessit ab illis instrumentis 40 ad interius corporis: ad exterius enim exire non potuit anima, cuius ipsa est potentia existens¹ in corpore. Est igitur sompnum ingressus virtutis sensitive habentis comprehendere multitudinem sensibilium et de eis 45

¹ exists *Shield*s existente \mathfrak{L}

201ra

communis in corpus et quod vigilia est motus illius
 50 virtutis ad sua instrumenta extra corpus. Et ideo sompnus
 describitur ita, quod est quies motus et vigilia
 continuatio motus. Et iste sermo magis demonstrat
 quiditatem sompni quam predictus. Quoniam autem sompnus
 est introitus sensus communis ad interius corporis, manifestum
 55 est. Et signum eius est quod vigilanti accidit
 simile, scilicet quia transeunt per ipsum sensibilia et non comprehendit
 ea. Et hoc erit quando cogitaverit maxime de
 aliquo: tunc enim quiescant instrumenta anime sensibilis
 et inducit sensum communem ad interius corporis
 60 ad adiuvandum cogitativam: virtus enim cogitativa
 vigeat apud quietem aliorum sensuum. Et ideo
 comprehendit homo in sompno futura, non in vigilia. Et
 ista virtus cogitativa iuvat presentando illud quod habet

454b23-27

458a25-32

50-51 sompnum describit *G* 51 quies est *G* || motus] modus *G* || vigilia] quod vigilia est *I J*
 52 continuatio] cum quo *G* continua *O* || [magis] *M* magis *M¹* 53 quiditatem] cupiditatem *H*
 || [quam] *G* quam *G²* 54 interius] (*M²*) exterius *K M* || manifestum] innatum *H* 55 quod]
 quia *B O P I J* 56 simile] substantiale *G* similare *O* || [scilicet] *M* || quia] quod *G* quando *O*
 57 [et] *K* || quando] cum *I J* || maximum *K* 58 tunc enim] et tunc *G* ter[tio] enim *O* || quie-
 scunt] inquescunt *H* quiescant *O* cognoscunt *I J* 59 inducunt *G J* || sensum communem]
 (*O²*) communem sensum *B P I J* communem *O* || interius] (*M²*) exterius *K* //terius *M* [in...]ius *O*
 60-63 [ad adiuvandum — iuvat] *O* [ad formandum] cogitationem virtus enim cogitativa vigeat
 apud [...] quietem [ad adiuvandum] aliorum sensuum et ideo comprehendit homo in sompno
 futura non in vigilia et ista virtus [sensus] cogitativa iuvat *O³* 60 ad] [et] *B* et *L M P* [...] *H*
 et ad *K I J* || adiuvandum cogitativam] adiuvandum cognitivam *G* adunandum cogitativam
H L¹ unam dum cogitat *K* adunandum cogitationem *L P* || cogitativa] (*P²*) cognitiva *G*
 cogitata/ *P* 61 et ideo] non *L* et *M* 62 [in (2)] *B* in *B²* 63 cognitiva *G* cogitativam
H K M cogitativum *L* || presentando] compresentando *L* || [habet] *L* non habet *G*

Deest
codex O

49 corpus] interiore corporis $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || [quod] β 50 virtutis <sensibilis> $\alpha \gamma \delta \epsilon$ } *Deest* }
 virtutis sensibilis communis $\beta \eta \theta$ || [corpus] *II* 51 quies] generatio *\Gamma* 53 quoniam } *Deest* }
 autem] et signum quod $\Omega \omega$ 54-55 [manifestum — eius] $\Omega \omega$ 56 simile <huic> $\Omega \omega$ ||
 [quia] *II* 57 cogitaverit maxime] inducit cogitationem Ω occupat cogitationem ω 58 aliquo]
 sua re *II* || quiescent] perturbantur η || instrumenta anime] instrumenta *II* omnia eorum anime $\beta \eta$
 60 <virtutem> cogitativam $\Omega \omega$ 61 vigeat] operatur $\gamma \eta$ 62 non <et non comprehendit
 ea> $\Omega \omega$ 63 cogitativa iuvat] iuvat cogitativam $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$

49 iudicare ad interiora corporis. Vigilia vero est egressus istius virtutis ab
 50 interioribus corporis ad sua instrumenta. Et quod sompnus sit ingressus
 55 istius virtutis appetet per hoc quod, si eciam in vigilia anima vacet ab
 57 operacione sensitive collecta interius propter aliquam fortem cogita-
 60 cionem, non comprehendet ipse vigilans sensibilia sibi obiecta.

de ymagine illius rei et colat ipsam ymaginativa, ut
sit presens in virtute cogitativa. Intentio enim, que comprehenditur
per cognitionem, est spiritualis. Et hoc non
accidit alicui animalium nisi homini, quia non habent
intellectum, et tantum comprehendunt descriptiones
et cortices rerum. Et signum eius est, quia transeunt
per nocitivum et non cedunt, et per utile et non querunt

65

^{454b9-11,} ipsum. Et etiam describitur sompnus sic: sompnus est ligamentum

²⁵⁻²⁷ virtutum et confirmatio earum, et quod vigilia
est virtutum dissolutio et debilitas earum. In vigilia,
quia sensus utuntur instrumentis, accidit eis dissolvi a
suis instrumentis propter fatigationem et debilitatem.
Et quia sompnus est abscondens hanc virtutem, accidit
ei ut sit ligamentum istarum virtutum, quia acquirunt
per ipsum fortitudinem. Et quia ista fatigatio accidit
instrumentis a passionibus extrinsecis, verbi gratia, a labore et

201rb

5

10

⁶⁴ et] etiam *L* || colat] colligit *L* || ymaginativa] (*P*) ymaginativam *H K L M P²* 65 [in] *K*
|| [virtute] *G K* || cognitiva *G* cognitiva *O P²* cigitiva *P* 66 cogitatam *O* || et] ideo *O*
⁶⁸ intellectum] intentionem *G* || tantum] tamen *G* tum *O* || comprehendit *O* 69 [est] *O* || quia]
quod *H K* 201rb1 nocitivum] (*H²*) noctem *G* nocitivum *H* nocivum *K* || cedunt] (*B²*) cadunt *B K*
L M O P I J venit *H* || et (2) *G H K L M* 2 [ipsum] *M* || [etiam] *H* tunc *G* || describitur] (*K¹*)
describuntur *K* || sompnus] quod *B P I J* 4 dissolutio virtutum *B P I J* || debilitas] debili-
tatio *O* || vigilia <enim> *G L I J* 5 eis] ei *O J* 7 sompnus] sonus *I* 8 ei ut sit ligamen-
tum i^rum virtutum *B* ei[s] istarum virtutum ligamentum et *H* ei ut sit ligamentum harum
virtutum *L M* ei ut istarum virtutum ligamentum sit et *H²* 10 labore] calore labor est *L* calore *M*

⁶⁴ ymagine] descriptione *Ωω* || colat] delineat *a* 64-65 ut sit presens] et facit ipsam
presentari *Ωω* 65 in virtute] virtus *Ω* 66 spiritualis <et indiget iuvamento istarum
virtutum in comprehensione eius que est propria ei> *Ω* spiritualis et indiget iuvamento scientie
istarum virtutum in comprehensione eius que est propria ei *a* spiritualis et indiget scientia istarum
virtutum in comprehensione eius que est propria ei *β γ δ ε η θ* spiritualis et non indiget scientia
istarum virtutum in comprehensione eius que est propria ei *ξ* || hoc] ideo *ξ* 68 intellectum]
virtutem intelligentem *Ωω* 69 cortices] corticem *ε* || [eius] *β* 201rb1 per (1)] ad *a ε ξ η* ||
per (2)] ad *a* || querunt] moventur ad *Ωδ ε ξ η θ* movetur ad *a β γ* 2 sompnus est] quod est *Ωω*
4 vigilia <enim> *Ωω* 5 utuntur] vigent in *γ* 6 fatigationem et debilitatem] debili-
tatem et fatigationem *Ωω* 7 abscondens hanc virtutem] abscisio harum virtutum *Γ* hec
virtus *Δ* calor harum virtutum *Π* quies harum virtutum *ω* 8 eis] *a β γ δ ξ η θ*
9 fortitudinem] vigorem et fortitudinem *Γ Δω* fortitudinem et vigorem *Π* || [ista] *a* || fatigatio]
lesio *Ω* debilitas *ω* 10 extrinsecis] introeuntibus eis *Ωω* || <fatigatione et a> labore *Ωω*

Ex predictis eciam constat quod sompnus est vinculum et fortitudo ² 201rb
virtutum; vigilia vero dissolutio et debilitacio earum. In vigilia enim ³
dividitur virtus sensitiva per instrumenta sua, ut per ipsa comprehendat ⁵
sensibilia extrinseca. Et in huiusmodi comprehensione fatigantur instru-
menta a passionibus rerum comprehensarum: propter quod eciam ipsa ¹⁰

201rb

ab aliis, ideo habent introitum in descriptione sompni.

Et cum ista est descriptio sompni, oportet ut omne animal habens sompnum habeat vigiliam. Debilitas enim accidit animalibus necessario, sed non eodem modo: quedam enim animalia habent quinque

454b11-12

15 sensus, et ista habent sompnum et vigiliam perfecte et letitiam et tristitiam et appetitum perfecte. Et quedam habent altiorem sensum, et ista habent sompnum, sed non in omnibus virtutibus, cum non habeant vigiliam in eis. Et non est dubium quod perfectus sompnus et gaudium non inveniuntur nisi in habentibus 20 sensum communem perfectum, scilicet in animalibus habentibus quinque sensus, quia multa carent quibusdam istorum sensuum et tamen dormiunt, verbi gratia, cecus et surdus: hoc enim est accidentale, non naturale. Et isti non carent sensu communi sed instrumentis

454b29-31

455a6-7

11 habent introitum] homo initio tamen O homo introitum tamen O² 12 [et — sompni] K et est ista est descriptio sompni G et cum ista descriptio est sompni H et tunc ista est descriptio sompni M et cum ista descriptio sompni O et // ista est descriptio sompni// P et cum ista est descriptio sompni P² 12-13 [habens sompnum] G habens sompnum G² 13 necessario] necesse K M 14 animalium H 15 [habent] K 15-16 [et letitiam — appetitum perfecte] O et letitiam — appetitum perfecte G H M P et letitiam — appetitum perfecte O² 16 [habent] M // altiorem] (B) altiorem et minorem L altum B² 17 [non] O P non O² P² 18 [non (1)] M // habent B P 19 invenitur L M // nisi] non G 20 perfectum communem G O // [in] P in P² 21 multa] multi B // carent — sensum] quibusdam iorum sensuum darent G quibusdam istorum sensuum carent H K L M O² quibusdam istorum sensuum communi O quibusdam iorum sensuum carent G² 22 [et tamen — surdus] O verbi gratia cecus et surdus et tamen dormiunt G et tamen dormiunt verbi gratia cecus et surdus O² 22-23 [hoc — naturale] O et hoc enim est accidentale non naturale B P I hoc enim est accidentale et non naturale G H K L M hoc enim est accidentale non naturale O² et enim hoc est accidentale non naturale J 23 [et — sensu] O et tunc isti non carent sensu G et etiam isti non carent sensu H P et ista etiam non carent sensu K et isti non carent sensu O²

11 habent <etiam iste res> Ω ω 12 ista — sompni] hoc appareat de sompno Ω ω 13 sompnum] vigilam Ω ω // vigilam] sompnum Ω ω 14 non] illud non necesse est in animalibus Ω ω // modo <et dispositione> Ω modo et ordine ω 15 sompnum et vigilam] vigilam et sompnum ξ // <habent etiam> letitiam Ω ω 16 perfecte <quia habent sensum perfectum communem> Ω β γ δ ε ξ η θ perfecte habent vero sensum perfectum communem α 16-17 altiorem sensum] quatuor sensus solum aut tres sensus Ω ω 17 habent <omnem> α β ε // virtutibus <quinque> Ω ω 18 dubium] res II 19 gaudium <perfectum et letitia> II gaudium et letitia Γ Δ ω 19-20 habentibus — perfectum] sensu communi perfecto Ω ω 21 [quinque] γ // quia <invenimus quod> Ω ω // multa] res et cum η // [istorum] ξ 22 [et tamen dormiunt] δ // surdus <et non olfaciens> Γ Δ ω surdus et non avarus II 22-23 hoc — naturale] ista enim inopia est accidentalis non naturalis Ω ω 23 et <etiam> Ω ω // carent sensu communis] perdunt sensum communem ε 23-24 [sensu — que] η 23 sed <carent> Ω α β γ δ ε ξ θ

virtus debilitatur in eis. Et ideo necesse habet ut in aliqua hora ista instrumenta relinquat et vadat ad interiora corporis ad quiescendum.

13 Ex quo manifestum est quod omne animal vigilans necesse habet dormire.

per que sensus communis videt sensibilia. Et quidam
descripserunt sompnum, quod est illud quod fit propter debilitatem

^{456b9-10} virtutum sensibilium. Et non omnis sompnus fit ex debilitate
virtutum sensibilium: fit enim maxime a cogitatione in aliqua
re, quando sensus communis profundatur ad iuvandum
cogitationem, non per debilitatem contingentem. Immo
actio eius tunc cum aliis virtutibus fortior est quam in
vigilia. Et signum eius est quod virtutes sensibiles contrahuntur
apud sompnum interius et quia homo, quando cogitaverit

^{456b16} in aliqua re difficulti, maxime contingit ei sompnus,
adeo quod quibusdam hominibus accidit simile morti, scilicet propter

24 [communis] *H* || quidam *G* 25 propter] per *BPIJ* 26 non] ut *G*
26-27 [et — sensibilium] *MO* et non omnis sompnus *L* 27 maxime] (?O²) magis *G* ma
O || a cogitatione] secundum a cogitatione *O* 27-28 in aliqua re] secundum aliam rem *GHO*
28 communis <fit ex debilitate virtutum sensibilium> *L* || profunditur *K* || iuvandum] unandam
H adiuvandum *I* 29 <et> non *IJ* 30 actio] cogitativa *O* || [eius] *GMO* || tunc] ei *G* ||
fortior est] fortior *e*/ *G* est fortior *H* 31 eius est] est eius *O* [eius] eius [est] *P* eius *IJ* || sensibiles]
sensibiles subtiles *H* *L* subtiles *KM* 32 sompnum] (*L²*) sensum *L* || et] est *BPIJ* 33 aliqua]
qua *L* || re difficulti] (*M¹*) difficulti *G* re difficile *M* difficulti re *O* || convenit *G* contingit *HLM* || ei
sompnus] ex sompniis *G* ei ex sompni vel sompnuis enim *L* 34 adeo] (?M²) ideo *BGKOMP*
IJ ideo adeo *L* || quod] (*P²*) quia *O* // *P* || [hominibus] *O* hominibus *O²* || simile morti] sermo vel
moveri *G*

24 [videt] η dominatur $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\theta$ oritur ad Π || [sensibilia] δ 24-25 quidam descrip-
serunt sompnum] descripta est virtus sompni Ω quidam descripserunt in sompno ζ 26-27 [et —
sensibilium] $\beta\eta\theta$ || debilitate virtutum sensibilium] quinque virtutibus sensibilibus ζ 27 cogita-
tione <et conspectu> $\Gamma\Delta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ cogitatione conspectu $\alpha\beta\epsilon$ || aliqua] alia η 28 sensus
communis profundatur] accidit sensui communi Π sensus communis facit presentari $\gamma\zeta\eta$
29 cogitationem] virtutem cogitativam ω || immo] Ω 31 [eius est] $\Omega\omega$ 32 apud sompnum]
res sompni $\eta\zeta$ in sompno δ || et] est $\Omega\omega$ 33 difficulti] in quam impingit Γ || [maxime] $\Omega\omega$ ||
sompnus <et hoc contingit> $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ sompnuis et res contingit α 34-35 scilicet propter
debilitatem] scilicet debilitas $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ debilitas ζ

Non fit autem omnis sompnus propter debilitatem predictam: nam 26
sepe nulla debilitate cogente fit sompnus propter fortitudinem cogita- 27
tionis. In forti enim cogitatione contrahitur tota natura ad interius et
profundatur cum ea sensus communis, ut adiuvet cogitationem, et fit 28
actio eius cum aliis virtutibus forcior quam sit eciam in vigilia: cuius 29
signum est quod quandoque in tali disposicione comprehendit homo 30
mirabilia mundi, ut angelos et celestia et multa absencia et eciam multa 31
futura vera. 38

Unde eciam quibusdam hominibus vigilancibus accidit propter fortitu- 32
dinem cogitationis ut fiant similes mortuis: quod accidit eis propter 34

201rb

- 35 debilitatem virtutum extrinsecarum, per usum virtutum
 intrinsecarum in comprehendendo nobilia et videndo
 spiritualia existentia in mundo, sicut angelos et celos
 et similia, quia sensus communis uno modo est unus et alio modo
 multi. Est enim unus sensus, quia comprehendit omnia
 40 sensibilia quinque; et est multi, quia habet multa instrumenta, scilicet
 oculum, nares et aures. Et istud sentiens est subiectum
 sompni et vigilie et est universale multis virtutibus sensus.
 Manifestum est igitur quod sompnus et vigilia continent
 multas virtutes virtutum animalium. Et ideo dicit Aristoteles

454a24-26

35 [extrinsecarum — virtutum] O extrinsecarum et per usum virtutum I J 36 extrinsecarum
 $G J \parallel [in] K$ 37 [et celos] H 38 et similia] et alia B P I J similia G || est uno modo G ||
 unus unum P || [modo (2)] K P 39 multi] multa H est multi L M I J || sensus unus G unus M
 \parallel quia] quoniam G 40 quinque sensibilia B || instrumenta multa G 41 oculum et
 H oculus P || [et (1)] L M || j^d G H istum O || [sentiens] O presens G sciens K 42 [universale] O
 universale O² 43 igitur est L est ergo G est H est qui O 43-44 multas continent L M O
 44 [virtutum animalium] O

36 intrinsecarum <spiritualium> $\Omega \omega$ || comprehendendo] aspicioendo ε || nobilia] particularia II
 || videndo] ascendendo in ω 37 [et celos] Γ Δ 38 similia] cetera; et isti sunt ei de quibus
 dicitur quod fiunt debiles spirituum Ω β δ ε ξ η θ cetera; et isti sunt ei de quibus dicitur quod
 fiunt liberi spirituum α cetera; et isti sunt ei de quibus dicitur quod fiunt in spiritu eorum γ
 39 est — quia] modus enim in quo est unus est modus quo Ω ω 40 sensibilia] sensus η || est —
 instrumentalia esse multi est modus instrumentorum Γ Π modus quo est multi est modus
 instrumentorum Δ ω || scilicet <modus quo habet> Ω ω 41 nares et aures] aures et
 nares Ω ω || [subiectum] II 42 virtutibus <virtutum> II α β γ δ ε ξ η || [sensus] Γ Δ θ
 virtutum sensus II α β γ δ ε η virtutum sensuum ξ 43-44 [manifestum — virtutes] Γ Δ θ

- 35 fortificacionem virtutum intrinsecarum et debilitatem extrinsecarum
 in comprehendendo maxime nobilia et spiritualia, que sensus communis
 comprehendit interius. Ipse enim quantum ad universalitatem rerum
 comprehensarum, que omnes ad ipsum pervenient et ex quibus ipse
 40 iudicat, est unus et secundum hoc potest comprehendere intus in sompniis
 sensibilia que sunt extra sine propriis instrumentis; quantum autem ad
 40 instrumenta propria, per que comprehendit res extrinsecas, est quandoque
 multi¹ et secundum hoc non comprehendit sensibilia extrinseca nisi in
 41 vigilia, et illud senciens est subiectum sompni et vigilie, quod commune
 42 est omnibus virtutibus sensitivis.
 50 Ex quo manifestum est cui virtuti anime convenient sompnus et
 vigilia. Cui autem membro corporis convenient sic erit manifestum.

¹ quandoque multi *Shield*s quandoque ♀

quod necesse est ut homo sit equalis inter has duas virtutes
et non declinet plus ad unam quam ad aliam, quoniam, si declinaverit
magis ad sompnum quam oportet, hebetabitur

^{454a26-32} anima et instrumenta naturalia quibus agit; et si declinaverit
ad vigiliam, corruptentur virtutes et instrumenta

naturalia. Manifestum est igitur ex hoc sermone cuius
virtutis anime est sompnus et vigilia. Et quia ista virtus
necessario habet subiectum proprium, et illud est

membrum in quo est ista virtus, perscrutandum est de hoc

^{469a5-12} membro quid sit. Dicamus igitur quod iam declaratum est superius

45 [has] *HLM* quas *K* 46 [non] *P* 47 ad <unam quam ad aliam sive magis ad>
K || sonum *B* || quam oportet] (?G) quandoque *B* quam tempus *G* quam oporteret *H* || hebetatur *K*
48 instrumenta <anime> *H* 48-50 [quibus — declinaverit ad vigiliam, corruptentur —
naturalia] *HKL* *M* quibus — declinaverit magis ad vigiliam corripiuntur — naturalia *O* quibus —
declinaverit ad vigiliam corruptentur — naturalia *M*² 50 igitur] ergo *G* || [sermone] *BPIJ* ||
cuius] quam *K* 51 virtutis] virtus *G* || est anime *L* 52 subiectum] situm *G* 53 membra *O* ||
quo] quibus *O* || virtus ista *H* *O* || perscrutandum est] et perscrutandum erit *H* prescrutandum est *J*
54 igitur ergo *G* || iam] inde *G*

46 [quoniam] γ || declinaverit] declinaverimus $\Omega\omega$ 48 [quibus — si] $\epsilon\theta$ || declinaverit] de-
clinaverimus $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 49 [ad vigiliam, corruptentur] ϵ 49-50 virtutes — naturalia]
virtutes et instrumenta naturalia que sunt propria eis $\Omega\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ instrumenta et virtutes nat-
urales que sunt propria eis α sunt propria eis ϵ 50 [sermone] $\Gamma\Delta\omega$ 51 virtutis <virtutum>
 $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ 52 subiectum] instrumentum θ || illud] ideo Ω 53 virtus <tunc>
 $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 53-54 [hoc membro] θ 54 quid] quod membrum $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ quo
membro θ || sit <et si existit in pluribus quam membro uno, in quo existit primo, et in quo existit
secundo; et a qua causa existit et quomodo existit> $\Omega\alpha\zeta\theta$ sit et si existit in pluribus quam mem-
bro uno, in quo existit primo, et in quo eorum existit secundo; et a qua causa existit et quomodo
existit $\beta\gamma\delta\eta$ sit et si est membrum unum aut forte plura quam unum ϵ

Certum est enim operacionem omnium virtutum fieri per calorem natu-
ralem. Cor autem est fundamentum et principium caloris naturalis.
Oportet igitur ut primum subiectum virtutis illius, que est sensus com-
munis, sit cor, quoniam hoc est universale principium omnium virtutum
corporis: ipsum enim est principium vite, conservans omnes virtutes in
corpo per influenciam caloris naturalis et spirituum ad omnia membra.
Subiectum autem immediatum sensus communis est anterior pars cerebri,
que si fuerit bene disposita, bona erit operacio sensus communis; si vero
fuerit lesa, ledetur operacio eius. Unde pars illa cerebri est subiectum
primum et immediatum receptivum omnium formarum sensibilium, per
quas noticia rerum pervenit ad animam. Et quemadmodum cor est 60
principium influens in omnes virtutes ipsas conservando, ita hec pars est
principium omnium virtutum comprehensivarum ministrando eis ma-
teriam obiectorum suarum actionum.

201rb

- 55 quod sensus communis est in corde et quod cerebrum est unum instrumentorum complementum hanc actionem secundum temperamentum existens in eo. Et cum ita sit, et sompnus est introitus sensus communis in interius corporis, manifestum est quod principium istius motus in vigilia est a corde et finis eius ad cerebrum; in sompno
 60 autem principium eius est a cerebro et finis ad cor. Et in rei veritate principium eius in utroque est a corde, sed cerebrum est causa in sompno quoquo modo magis quam in vigilia. Et universaliter utrumque istorum est causa in hoc, sed cor est prima causa et cerebrum secunda. Hec igitur duo membra communes habent
 65 has duas virtutes. Quare igitur accidit hoc in hiis duobus

55 est sensus communis *G* 56 hanc actionem complementum *H* || temperamentum] tempora tamen *L* 57 ita] *i** *B* illa *O* || sit] fit *P* || communis sensus *B P I J* || [in] *B L O* ad *G H*
 58 quod] igitur quod *B* quod igitur *O* quod [mani] *P* 59 in vigilia est] est in vigilia *B P I J* in vigilia *K L M* || sompno *K* 60 [rei] *O* 61 in utroque est a corde] in utroque a corde est *B L* est in utroque a corde *O* 62 est] et *M* || sompno *K* || quoquo] aliquo *G* quoque *J* || in vigilia] sensibilia *L* 63 [universaliter] *G* || istarum est causa *G* est causa istorum *O* || hoc <universaliter> *G* 64 hec] hoc *B* || igitur] quidem *G O* || habent communes *O²* habent *O* commune habent *P* 65 [has] *B G* || igitur] ergo *G* || hoc accidit *O* || in duobus hiis *K* duobus hiis *B P J* duobus is *I*

55 quod (1) quod principium $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ principium Π debilitas ζ || [communis] γ || unum instrumentorum] postremum $\beta \eta \theta$ postremum instrumentorum $\gamma \delta \epsilon \zeta$ 56 hanc actionem] in hac actione ζ || temperamentum] mutationem ζ 57 [ita] θ || sit <illud> $\Omega \omega$ 58 [istius] η 59 in vigilia] quod est vigilia β vigile θ 60 finis <eius> $\Omega \omega$ || [rei] $\Omega \omega$ 61 [cerebrum] $\Delta \Pi$ 62 [est] θ || [quoquo modo] θ in aliqua causa $\beta \gamma \epsilon \zeta \eta$ 63 universaliter <ad> η || causa] propositum η || sed] quia Π || [est (2)] γ 64 secunda] causa secunda. Et cum ita sit $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta$ causa secunda $\beta \eta \theta$ 64-65 [hec — virtutes] $\beta \eta \theta$ 64 [igitur] $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta$ || duo membra] due res $\alpha \gamma$ 65 quare] qua causa $\Omega \omega$ || [hoc] $\Omega \omega$

201va

- 2 Quia vero operacio sensus communis non fit nisi per calorem naturalem, venientem a corde ad instrumenta ipsius, et quia ipse non operatur nisi in vigilia (vigilando autem semper operatur), sequitur quod in toto tempore vigilie caro naturalis venit ad instrumenta per que sensus communis operatur. Quia rursus virtus cordis fatigatur in continua influencia caloris naturalis ad organa senciendi, virtus quoque sensitiva fatigatur in continua recepcione formarum extrinsecarum, necesse fuit ut 3 calor naturalis reverteretur ab organis istius virtutis ad cor: alioquin 5 dissolveretur virtus cordis et deficeret virtus sensitiva.

13 Unde vigilia incipit a corde mittente calorem naturalem ad instrumenta sensus communis, et terminatur ad cerebrum, in cuius anteriori 13 parte est sensus¹ communis.

45 Sompnus vero econverso incipit a cerebro, a quo post fatigacionem 45 ipsius in recipiendo formas et post fatigacionem cordis in mittendo 46 calorem ad ipsum cor remittitur idem calor.

¹ sensus Fobes sompnus Q

456a3-6

q 43rb

membris apparebit ex hoc quod dico: cum enim fuerit
positum quod causa omnis eius quod accidit animali
est calidum aut frigidum aut humidum aut siccum
aut compositum ex eis, et posuerimus quod sompnus est introitus
sensus communis ad membrum quod est suum principium,
et subiectum sensus communis est calidum naturale, manifestum
est quod sompnus fit per recessum calidi naturalis

456b27-28

201va

457b1 et contractionem eius ad suum principium, quod est
cor. Motus enim non accidit corpori, nisi secundum quod est motus;
et ideo virtutes non moventur, nisi secundum suum
subiectum. Et cum hoc declaratum est, et contractio
calidi naturalis ad interius corporis accidit per suum contrarium,

5

66 dico dicam *B* 67 omnis eius causa *B* omnis causa eius *H* causa eius *M* || <in>
animali *O* omni animali *I J* 68 [est] *O* || calidum aut fri aut hu aut sic *B* ca aut fri aut hu
aut sic *H* ca aut fri aut hu aut sicca *K* ca aut sic aut hu aut sic *G* caliditas aut frigida aut humida aut
sicca *O* 69 [ex eis] his *G H O* || posuerimus (*M*²) posuimus *G* posuerim *L M* || quod <omnis> *G*
201val suum] sensum *I J* 2 est <et> *O* || calidum naturale] esse calidum *G* 3 [quod] *O* ||
sompnus] (*H*²) sensus *H* || calidi] caloris *G H L M O* ca *K* 4 contractione *J* || <proprium>
principium *H* 5 [non] *O* non *O*² || quod <ipse> *O* || motus <in subiecto> *B² I J* 6-7 sub-
iectum suum *L M* 7 [hoc] *G* || et (2)] / *B* quod *B² I J* 8 [calidi] *H* ca *G K L* calidi *H*²

66 membris <illud> $\Gamma \Delta \omega$ || [apparebit] δ 67 causa omnis] accidens omne $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$
omne δ 68 <causa eius> est $\Omega \omega$ || calidum aut frigidum] frigidum aut calidum ϵ
69 [ex eis] θ || posuerimus] positum fuerit $\beta \eta$ positum fuerit ex eis θ 201va1 [sensus —
principium] γ 2 [et subiectum] γ subiectum δ 4 eius <et redditum eius> $\Omega \omega$ || suum
principium] suam possessionem $\gamma \zeta$ 8 accidit <ei> $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$

Sic ergo patet quod ista duo membra, que sunt cor et cerebrum, sunt 64 201rb
principium sompni et vigilie. Cor quidem est principium vigilie mittendo 65
calorem ad cerebrum¹ extra et est principium sompni revocando ipsum
ad intra.

Cerebrum vero est principium vigilie recipiendo calorem missum a 58
corde in organis senciendi, et est principium sompni remittendo calorem 59
ipsum ad cor. 60

Unde vigilia est expressio caloris naturalis ad exteriora; sompnus 5 201va
autem est contractio caloris eiusdem ad interiora. Et quia omnes virtutes 7
operantur per calorem naturalem, sequitur quod virtutes interiores, que
respondent nutritive, fortiter operentur in sompno; extrinsece vero, que
respondent comprehensive, in vigilia. Predicta autem expansio caloris 10
fit propter caliditatem et siccitatem cordis, a quo ipse procedit; et pre-

¹ cerebrum *Shield* cor *Q*

201va

quod est frigidum et humidum, quemadmodum
 10 expansio et motus ad extra accidit ei per calorem et siccitatem,
 necesse est ut non accidat ei hoc accidens apud
 sompnum, nisi propter frigidum et humidum, que dominantur
 in cerebro; et vigilia accidit propter caliditatem et siccitatem,
 dominantes in corde. Quomodo autem accidit ista contractio per
 15 frigiditatem et humiditatem declarabitur ex hoc quod dicam. Humiditas
 enim innata est oppilare vias calidi naturalis in venis
 et nervis, et prohibet spiritum in veniendo ad sua instrumenta
 propria, sicut nubes prohibent solem, adeo
 quod non potest venire ad extrinsecum. Frigiditas enim innata

9 fri et hu B K 10 [et (1)] M || calorem et siccitatem] ca et sic G H K ca et siccum L M O
 11 [non] B || accidat] accidunt H accidit O 12 sompnum] sompnum K [ipsum] sompnum P
 || frigidum et humidum] f et hu B fri hu H fri et humidum K frigidum et hu L fri et hu M P
 13 cerebro [] M || propter] per P || calidum et siccum M I J ca et sic
 B G caliditatem et sic H P ca et siccum K O calerem et siccum L 14 dominantia M J et domi-
 nantes G || corde] (M²) cerebro M || quomodo] quando G quoniam O || autem] ergo O || ista contractio
 accidit H accidat ista contractio M 15 frigidum et humidum I J fri et hu B H K L M frigidum
 et hu G frigidum ut O frigiditatem et hu P || hoc quod [] H 16 vias] eis viam scilicet
 O || calidi] ca K L M O 17 [et (1)] P et in K et P² || prohibent G O || spiritus B I J || in veniendo]
 ipsum veniendi O || instrumenta <vel> O 19 venire] pervenire G || [enim] B vero P I J

10 motus <eijs> Γ Δ 10-11 [per — ei] α β 11 <per calorem et siccitatem, necesse est
 ut accidat ei> hoc ξ 13 [] vigilia Π || accidit <ei> Γ Δ γ ε ζ 14 corde]
 complexione cordis Ω ω 15 declarabitur] est Ω || dicam] dicemus Π 17 spiritum in]
 spiritum et velat eum a Ω spiritum et velat a α β γ δ ε ζ virtutem et velat a η θ 17-18 sua
 instrumenta propria] instrumentum proprium Π ω 18 nubes prohibent] nubes velant Γ Δ ω
 velamen velat Π 19 venire] iste spiritus venire quando multa erit humiditas in eo Ω α β γ ζ η θ
 iste spiritus venire quando dominata fuerit humiditas in eo δ ε

12 dicta contractio fit propter frigiditatem¹ et humiditatem cerebri, ad quod
 13 ipse terminatur. Est ergo vigilia propter caliditatem et siccitatem cordis;
 sompnum vero propter frigiditatem et humiditatem cerebri. Quod autem
 27 sompnum fiat propter frigiditatem et humiditatem signum est quod com-
 15 mestio talium rerum provocat sompnum. Quomodo autem per frigidum
 16 et humidum contrahitur calor ad interiora sic patet: humiditas enim
 17 habet opilare vias replendo venas et nervos et arterias, et ideo impedit
 18 calorem naturalem et spiritum et prohibet ipsum venire libere ad ex-
 teriora, sicut nubes impediunt calorem solis et lucem.
 22 Frigiditas eciam eandem opilationem inducit instringendo corpus et
 23 faciendo ipsum venire ad minorem quantitatem. Unde elementum fri-
 25 gidum est minoris quantitatis quam aliquod aliud.

¹ frigiditatem <a quo ipse procedit et predicta contractio fit propter frigiditatem> Q

est movere calorem naturalem ad suam originem,
 quia est contraria ei. Si vero non, corrumperetur statim
 calor naturalis cum hoc, quod frigiditas etiam constringit
 corpus, ita quod revertitur in minorem quantitatem. Et
 ideo elementum frigidum est minoris quantitatis quam
 alia. Et testatur quod frigiditas et humiditas faciunt sompnum,
 illud quod accidit in multitudine sompni, quando
 homo comedit frigidum et humidum. Et hoc accidentis accidit
 spiritui naturaliter ex duobus, quorum unum est digestio
 cibi in cerebro et corde; secundum autem est fatigatio,

21 ei contraria *M* || si vero] et si *BPIJ* || non <temperetur vel> *L* non contemperaretur
M non contemperetur *L*² || corrumpetur *BLO* torpetur *K* 22 color *G* || cum} tamen *L* ||
 <est> frigiditas *KLMO* || [etiam] *K* 22-23 corpus constringit *K* stringit corpus *H*
 23 minorem *O* 25 alia] aliud *HK* || <quod> testatur *B* || frigidum et humidum
GHL fri et hu *BKMP* frigi et humi *I* || sompnum] sompnum *K* 26 [illud] *P* est *B* est
 illud *I* 27 comedit homo *BPIJ* || frigida et humida *OPIJ* fri et hu *BKM* hu et fri *G*
 frigidum et hu *L* 28 spiritui naturaliter] (*M*²) spiritui *M* spirituali naturali *IJ* || unum
 (*H*²) unus *B* /n/ *H* 29 cibi in cerebro et] cibi instrumento vel cerebro et in *G* cerebro et
O || [est] *KP*

20 movere] venire $\beta\gamma\eta$ || suam originem] suum mittens $\Omega\omega$ 22 [frigiditas] γ || etiam
 constringit] innata est etiam densare $\Omega\omega$ 23 ita quod] et $\Omega\omega$ 25 alia] elementum
 calidum $\Omega\omega$ || faciunt] facit $\beta\gamma\zeta\eta\theta$ 26 accident] videtur θ 26-27 quando homo
 comedit] apud acquisitionem Ω apud comedendum ω 27 frigidum et humidum] humidorum
 et frigidorum $\Gamma\Delta$ frigidorum et humidorum Π humida et frigida $\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ frigida et
 humida δ 28 naturaliter] naturali γ naturali naturaliter $\epsilon\eta\theta$ 28-29 digestio cibi]
 decoctio cibi et digestio eius $\Omega\delta\epsilon\theta$ otium cibi et digestio α otium cibi et digestio eius
 $\beta\gamma\zeta$ dissolutio cibi et digestio η 29 in — corde] cerebri et cordis $\alpha\eta$ || fatigatio] lesio Ω
 debilitas ω

Propter hoc eciam propter suam contrarietatem, quam habet cum calore, 20
 repellit ipsum et facit ipsum fugere ad suam originem; quod nisi fieret, 20
 parvo tempore durarent animalia. Si enim calor naturalis continue 21
 exiret ad exteriora et numquam contraheretur ad suam originem, in brevi 21
 tempore consumeretur. Et ideo bene providit natura ut propter opera-
 ciones extrinsecas moveretur in vigilia¹ ad extra; et propter sui conser-
 vacionem et virtutum intrinsecarum fortificacionem reverteretur in
 sompno ad intra. Adiuvat eciam alia causa ad contractionem caloris
 naturalis ad intra: quia, cum cibus recipitur a sthomaco, resolvuntur ab 52
 ipso fumi et vapores, dum dirigitur ad diversas² partes corporis, et 32
 precipue ad cerebrum, quod additur in humiditatem cerebri et suorum
 ventriculorum opilationem. Propter hoc calor existens in eo debilitatur 29

¹ vigilia *Fobes* vigiliam *Q*

² diversas *Shields* diverses *Q*

201va

- 30 que accidit instrumentis sensus et calori naturali. Cibus enim quando alteratur in sanguinem, cuius colamentum fuerit ad cor, deinde ad unumquodque membrum corporis secundum convenientiam, ibit ad cerebrum illud quod convenit ei, scilicet pars humida et frigida; et quando membris advenerit nutrimentum, 35 humefiunt et infrigidantur magis quam ante, et maxime membrum quod naturaliter est frigidum et humidum. Et ideo dum cibus quandoque digeritur, calidum naturale patitur etiam a cibo et humefit et infrigidatur etiam. Nutrimentum enim uno modo est simile et alio modo 40 dissimile. Et fit etiam in membris per decoctionem vaporis

30 que] (*P²*) quod *O P* || <in> instrumentis *I J* || [et] *J* || caloris naturalis *G* || [quando] *O* quando *O²*
 31 sanguine *O I J* || cuius et *H* || colamentum] (*O²*) concolamentum *H* celamentum *M* alimentum
O || fuerit fluit *B* fuerit vel fertur *L* fertur *M* venit *B²* || ad cor] (*B²*) a corde *B* 32 unumquodque] (*G²*) unumquodcumque *B* utrumque *G* unumque *M* unumque *O* || membrum] membrorum *P*
 || [corporis] *O P* corporis *O²* 33 illud] id *I J* 34 pars humida et frigida] humidum et frigidum *O*
 35 humefiunt] humida fiunt *K* || ante] hu *L* 36 maxime] magis *B* || frigidum] dentilis frigidum *L*
 [in] frigidum *O* 37 dum cibus] dentibus *B H L P* dentibus *G* quam cibus *M* cibus *B²* dicentibus
H² || [quandoque] *M* quando *G B² H²* 38 humescit *K* || infrigidetur *L* 39 [etiam] *G H K* ||
 enim uno] uno enim *O* || [et] *K L M* 40 dissimile] (*P²*) est dissimile *B G L P I J* dissimiles *K*
 simile *P* || decoctionem] (*O*) detractionem *O₂*

30 instrumentis] habentibus γ || sensus] sensuum $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || naturali <quomodo autem
 accidit illud spiritui naturali ex his duabus causis est secundum quod dicam> $\Gamma \Delta \omega$ naturali
 quomodo autem accidit illud calori naturali ex his duabus rebus est secundum quod dicam II
 31 [in sanguinem] β || [fuerit] β redierit $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 32 [unumquodque] β unum θ ||
 [corporis] θ || convenientiam <ei et simile erit nature eius> $\Omega \omega$ 33 cerebrum <etiam> $\Omega \omega$
 || convenit] simile est $\Omega \omega$ 34 humida et frigida] frigida et humida $\Omega \omega$ || quando —
 nutrimentum] innata sunt membra quando advenerit eis nutrimentum quod $\Omega \omega$ 35 humefiunt et
 infrigidantur] infrigidantur et humefiunt $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ infrigidantur θ 36–39 [et — etiam] II
 36 [naturaliter] $\Gamma \Delta$ 37 ideo hoc est $\Gamma \Delta \omega$ || [quandoque] $\Gamma \Delta \omega$ || digeritur <quia> $\Gamma \Delta \omega$
 38 patitur] mutatur ω || [etiam] $\alpha \theta$ || a cibo] a cibo sicut patitur cibus ab eo $\Gamma \Delta$ a cibo sicut
 mutatur cibus ab eo $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ ad cibum sicut mutatur cibus ab eo $\eta \theta$ || humefit <magis quam
 fuit> $\Gamma \Delta \omega$ 40 fit] fiunt $\beta \delta$ || in — decoctionem] per decoctionem in membris $\Gamma \Delta \omega$ per
 decoctionem II || vaporis] vapores $\Omega \omega$

Deest
codex II

- 30 et ad anteriora convertitur. Et etiam quando cibus in stomacho fuerit plene digestus, quod de eo purum est mittitur ad epar, ut in eo per 31 calorem cordis convertatur in sanguinem et conversus mittatur ad cor 32 et ad omnia alia membra per ipsorum nutricionem: prout unicuique 32 ipsorum convenit secundum suam complexionem. Unde oportet quod 34 illud quod mittitur ad cerebrum sit frigidum et humidum. Quando autem 35 nutrimentum venit ad membra, necesse est ut ipsa humefiant et infrigi- 35 dentur magis quam erant ante, et maxime cerebrum, quod est naturaliter 36 inter omnia membra magis frigidum et humidum. Et propter hoc etiam

grossi, ex quibus turbatur spiritus naturalis et gravatur
et movetur contracte ad suum principium, quod
est cor, et sic fit sompnus necessarius. Et quia cerebrum est
frigidum et humidum et omne membrum leditur in maiori
parte per elementum quod in eo dominatur, ideo sompnus in
maiori parte fit a cerebro, cum hoc etiam quod cor in illa hora,
scilicet nutrimenti, infrigidatur calor eius; et cum infrigidabitur,
debilitabitur actio eius in cerebro et in aliis membris. Sompnus 45
igitur accidit necessario propter debilitatem cerebri et cordis;
et utrumque illorum est causa in debilitate sui corporis,

50

50

41 turbatur] perturbatur *H* || spiritus] spiritus animalis *B I J* specie *L P* spiritus animalis et *O* ||
gravatur] ingravatur *H* 42-43 [quod est cor] *G H L M* quod est cor *M²* 43 fit] sit *G* ||
necessario *J* interius *K* 45 [quod] *O* quod *O²* || <et> ideo *M* 46 cum] tum *H* || [hoc] *B G O*
|| [etiam] *H* || [quod] *G O* || [cor] *H L M* cor est *O* 47 [scilicet] *G* || [calor eius] *O* calor cordis eius
H calor eius cordis *L* calor scilicet cordis eius *M* calor eius *O²* || [cum] *B* cum *B²* || infrigidatur *O*
48 debilitatur *B P O¹* debilitatem *O* 48-49 [actio — et in —] igitur accidit necessario —
debilitatem] *O* actio — et in — ergo necessario accidit — debilitatem *G* actio — et in — ergo
accidit necessario — debilitatem *L M* actio — et in — igitur accidit necessario — debilitatem
O² actio — in — igitur accidit necessario — debilitatem *J* 49 [et cordis] *K* 50 [illorum] *L*
eorum *H* || in debilitate] debilitatis *K* || sui corporis] [cordis] corporis *K* sui operis *P*

41 turbatur] infrigidatur $\Gamma\Delta$ transfert $\alpha\delta\zeta$ || spiritus naturalis] spiritum spiritum naturalem
 α calorem naturalem δ 45 ideo <dominans in quo fit istud accidentis, scilicet> $\Gamma\Delta\beta\gamma$
 $\delta\zeta\eta$ ideo dominans in quo fit accidentis, scilicet θ ideo primum in quo fit istud accidentis, scilicet
 $\Pi\delta$ ideo causa per quam fit accidentis, scilicet ϵ 45-46 in maiori parte fit] est $\Omega\omega$
46 a cerebro] cerebrum $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ in cerebro ζ || cor] relinquitur a corde δ 47 scilicet
<in hora> $\Omega\omega$ || calor] a calore ζ 48 eius <propter hoc> $\Omega\omega$ || membris] instrumentis
 $\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 49 accidit] est accidentis α || cordis] debilitatem cordis $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta$ debilitatem
 $\beta\eta\theta$ 50 [et] $\beta\eta\theta$ || sui corporis] alterius $\Omega\omega$

calor naturalis debilitatur in eis. Unde necesse habet contrahere se ab
57 exterioribus ad interiora. Ipse etiam calor, quamdiu cibus | digeritur,
patitur a cibo, qui est ei contractus in principio, et durat ista passio
quousque per digestionem fiat omnino similis, quod est in fine digestionis
et non ante. Omnibus enim in principio est contrarius et in fine similis.
Quamdiu autem durat ista digestio, semper resolvuntur vaporess grossi 40
secundum magis et minus digestionis, ex quibus gravatur calor naturalis
et impediuntur spiritus exire ad interiora secundum magis et minus. 42

Propter quod oportet ut calor naturalis in tempore digestionis con- 53
trahatur ad interiora et fiat sompnus. Cum autem digestio fuerit com-
pleta et nutrimentum assimilatum et in substanciam membra, loco eius 54
quod deperditum erat, conversum, tunc calor naturalis erit fortis et 55
convertetur ad exteriora et ad opera virtutis sensitive faciendum et sic
fiet vigilia. Accedit quoque ad necessitatem sompni et vigilie quod 57

201va

licet cerebrum in hoc sit fortior causa propter complexionem eius. Et causa debilitatis eorum est digestio cibi.

Et ideo animal dormit, dum cibus est in digestione, et excitatur quando digestio complebitur: tunc enim curatur

458a21-22

458a24-25

55 calor naturalis ab illa humiditate et vaporibus et movetur in venis et nervis ad extra corpus; et sic fit vigilia. Et contractio caloris in hora digestionis habet aliam causam: anima enim, quia est una uno modo et multa alio, ideo habet in istis

60 virtutibus operationem per congregationem eorum.

51 [in hoc] $B \parallel [sit] O$ sit [propria] H fit P sit $O^2 \parallel$ causa fortior H fortius causa $O \parallel$ complexionem copulationem O 52 eius. Et et eius O 53 et ideo] ideo et tunc $O \parallel$ animal] cum $K \parallel$ dum] cum $G O \parallel$ [est] K sit G 54 excitatur] (P^2) exsiccatur K exitatur $P \parallel$ completur $H O$ 55 calor naturalis] (P^2) naturalis $B H K L P$ naturalis calor G naturalis [a] calor $O \parallel$ ab] ex $B P J$ 57 [sic] $G K L M$ \parallel vigilia <ad extra corpus et sic vigilia> $I \parallel$ caloris <naturalis> $B O P I J \parallel$ <et> in H^2 58 aliam] (M) aliquam $K M^2$ alteram $L \parallel$ anima] et anima B etiam anima[m] $P \parallel$ quia] que $G K O$ 59 [una] B una $B^2 \parallel$ modo uno $M \parallel$ alio] alio modo $B H L I J$ primo $O \parallel$ [habet] G 60 iuribus $O \parallel$ operationum $G \parallel$ congregationem] (O^2) congregationem O

51 [fortior] $\Pi \parallel$ complexionem] locum complexionis γ 52 eorum] eorum insimul Ω duorum insimul $\omega \parallel$ digestio cibi] digestio cibi et decoctio eius $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ digestio et cibus et decoctio eius ζ in digestione cibi et decoctione eius θ 53 [animal] $\alpha \theta \parallel$ dormit <necessario> $\Omega \omega \parallel$ [cibus] $\Gamma \Delta \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta \parallel$ in digestione] digestio ζ 54 complebitur <et similis est cibans cibato> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ complebitur et similis est virtus cibato $\gamma \zeta \parallel$ [enim] $\eta \parallel$ curatur] purgatur $\Omega \omega$ 55 illa — vaporibus illis vaporibus et humiditate $\Gamma \Delta$ humiditate et vaporibus ω 56 venis] arteriis $\Omega \omega \parallel$ corpus] sensus Ω calor α 57 vigilia <necessario> $\Omega \omega \parallel$ caloris <naturalis> $\Omega \omega$ 58 digestionis <ab instrumentis sensuum> $\Omega \omega \parallel$ habet <etiam> $\Omega \omega$ 60 operationem] inflexionem $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta \parallel$ congregationem eorum] instrumenta α

natura quandoque operatur in interioribus, quandoque in exterioribus. In interioribus operatur per nutricionem, in exterioribus per comprehensionem. Quando autem ipsa vult fortiter operari, tunc ipsa congregat 60 virtutes suas ad fortificandum suam operationem. Quia igitur operacio virtutis nutritive est ei maxime necessaria, quoniam ipsa est propter 65 restauracionem deperditi, et ista operacio fit in membris interioribus, 65 propter hoc ipsa revocat virtutem comprehensivam exterius, quando 65 vult quod operetur virtus digestiva interius. Et quando celebrata digestio one interius et deperdito restaurato non indiget forti operatione interius, tunc ipsa mittit calorem naturalem ad exteriora, ut in eis exerceat opera virtutis comprehensive ab extra. Sicque fiunt vicissim sompnus et vigilia a natura: unum videlicet propter operaciones intrinsecas et aliud propter extrinsecas.

Cum igitur necessaria fuerit sibi aliqua actio, reducet instrumenta quibus utitur in aliis actionibus ad illam actionem, ut vigeat in illa actione. Et ideo calor naturalis apud digestionem cibi revertitur ad actionem virtutis nutritive.

Et hoc erit in interiori corporis. Et ista est una causarum propter quas fit sompnus ex fatigacione: habet enim duas causas, quarum una est de genere istius, quoniam, quando calor naturalis fuerit sparsus et diminutus per motum in loco et motum comprehensionis, scilicet sensus, statim anima movebit ipsum in profundum corporis, ut agat per illum in reliquias postremi nutrimenti; et sic augmentatur substantia eius, et acquirit aliquid aliud loco eius quod dissolutum est ab eo. Causa autem secunda est quod, quando motus

65

201vb

61 igitur] ergo *G* || sibi fuerit *O* fuerit *K* || aliqua] alia *H* || [*<anima>*] actio *O* 62 [in] *K* || illam] istam *I J* 63 [et] *G H K L M* || calor] ca *L M* || apud] ad *K* 64 cibi] tum *O* 65 [in] *P* in *P²* || interiori *<parte>* *H L M I J* || corporis] cordis *G* 66 quas] quam *L M O* || sompnus fit *L M* || [enim] *K* etiam *G L M O* 67 duas] suas *J* || istius] illius *G* || [quando] *G* 68 sparsus fuerit *O* sparsus fuerit *G* 68-69 et motum] (*O*) commotum *O* 201vb1 illum] ipsum *G H K L M O* illam *J* || reliquias] reliquis *L* 3 acquiritur *G M* || [aliquid] *G* aliquod *B* || [aliud] *P* alium *O* || <in> loco *G* a loco *O* 3-4 est dissolutum *B P I J* 4 quando] (*P*) quando[que] *B* quandocumque *P²*

61 necessaria fuerit sibi] occupaverit eam $\Gamma \Delta \omega$ induxit eam Π || actio *<actionum anime>* $\Omega \omega$ || reducet instrumenta] utitur instrumentis α reducet ab instrumentis β reductio est instrumentorum θ 62 aliis actionibus] alia actione $\Omega \omega$ || [illam] $\Pi \beta$ 62-63 [actionem — actione] β 62 vigeat <per hoc> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 63 <intente in eam> et $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ sicut intente in eam et α || ideo calor naturalis] ad calorem naturalem θ || apud digestionem] in hora digestionis $\Omega \omega$ 65 erit <in loco in quo est actio eius et hoc est> $\Pi \omega$ 66 quas] quam $\Omega \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || sompnus <et fit sompnus> $\alpha \delta \zeta$ sompnus et fit sompnus etiam ϵ || habet enim] illud enim est Π propter ϵ 68 sparsus] infrigidat $\Omega \omega$ || motum <scilicet motum> $\Omega \omega$ || in loco] loci ϵ 69 movebit] movebitur per $\Omega \omega$ 201vb2 augmentatur substantia] petit substantiam ζ 3 aliquid aliud loco] locum $\Omega \omega$ 4 ab eo] a motu $\Omega \omega$

Ex predictis manifestum est quod homo qui vult sane vivere multum 45 201rb studere debet se habere mediocriter inter sompnum et vigiliam, quoniam, 46 si nimis declinaverit ad sompnum, nimis humectabitur corpus eius et 47 tabescet anima cum suis virtutibus; et si nimis declinaverit ad vigiliam, 48 desiccabitur corpus eius et corrumpentur virtutes, quia evanescet calor 49 naturalis. Debet quoque homo quando dormit cooperire se pluribus pannis quam quando vigilat, quia membra exteriora tunc modicum habent caloris.

Cause igitur sompni et vigilie, si predicta bene considerentur, sunt 13 201vb principaliter due. Una est fatigatio et labor in motu, et alia necessitas

201vb

- 5 sparserit calorem naturalem, tunc calor remittetur et diminuetur
et aggravabitur propter frigus; et sic contrahitur ad suum
principium ut expellat a se complexionem accidentem.
Sompnus igitur universaliter accidit propter transmutationem
caloris naturalis in quantitate et qualitate. In
10 cibo enim transmutatur per humidum et frigidum; in fatigatione
autem transmutatur per diminutionem et frigiditatem.
Quare autem hoc accidit animali est propter necessitatem: hec
enim corpora, quia de necessitate accidit eis fatigatio et
labor apud motum et nutriuntur, ideo indigent sompno
15 propter quietem et necessitatem nutrimenti, econverso
corporibus celestibus: ista enim, quia non fatigantur neque nutriuntur,
non indigent sompno. Quid igitur sit sompnum et
cui parti anime attribuitur et cui membro corporis
et quomodo et quare, declaratum est.

458a28

5 [sparserit] K sparsit B 6 frigus <aggravabitur> G || [sic] LM || contrahetur G
7 expellat] (P^2) expellit P || accedentem M accidentalem O accendentem O^2 8 igitur] igitur
iuvans $BGHLOPIJ$ ergo G igitur innatus K || accidit universaliter $HLMOP$ univer-
saliter universaliter accidit G naturaliter accidit IJ 9 qualitate et quantitate L 10 frigidum
et humidum G hu et f B frigiditatem et humiditatem H hu et fri K P fri et hu LM humiditatem
et frigiditatem O 11 diminutionem <h> B diminutionem ca G diminutionem humiditatis
 O diminutionem calidi M^2 diminutionem hu I diminutionem humidi J || frigus L f B fri GK
 MPI frigiditas O frigidi J 12 autem accidit hoc PIJ hoc autem accidit O || [est]
 $BGKOP$ || propter] per $BKOP$ 13 quia] que K quam O || [de] J || [eis] GL || et] vel O
14 <et> ideo J || indiquerunt P 15 econtrario KM 16 celestibus supracelestibus KO ||
ista] (P^2) ita P illa J || neque] nec P 17 <ideo> non $GHKLMO$ || igitur] ergo M 18 [parti]
 M || tribuitur LM 19 quomodo] quando GH || quare] qualiter L

5 sparserit] infrigidaverit $\Omega\omega$ || [calor] $\Omega\omega$ 6 aggravabitur] opprimetur a || frigus <et
patitur> $\Omega\omega$ 8 accidit] est $\beta\theta$ 9 quantitate <eius> $\Omega\omega$ || qualitate <eius> $\Omega\omega$
9-10 in cibo enim] sompnus autem qui fit in cibo $\Omega\omega$ 10 transmutatur perl est propter
 $\Omega\omega$ || humidum et frigidum] humiditatem eius et frigiditatem eius $\Omega\omega$ 11 transmutatur
per] est propter $\Omega\omega$ || diminutionem et frigiditatem] diminutionem eius et frigiditatem
eius $\Omega\omega$ 12 hoc <accidens> $\Omega\omega$ 13-14 [et labor] δ et labor et dissolutio $\beta\eta$ et
dissolutio $\gamma\theta$ 14-16 [apud — fatigantur] $\gamma\theta$ 16 <accidit eis fatigatio neque dissolutio neque δ 18 parti
<neque dissolutio> neque $a\beta\gamma\zeta\eta\theta$ accidit eis fatigatio neque dissolutio neque δ 18 parti
<partium> $\Omega\omega$ || membro] membro membrorum $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ rei membrorum a 19 quomodo
et quare] quomodo accidit et quare accidit $\Omega\omega$ || est <ex hoc sermone> $\Omega\omega$

-
- 15 nutrimenti. Et ideo quia corpora supercelestia non fatigantur in motu
neque indigent nutrimento, aliena sunt a sompno et vigilia. Et declarata-
tum est igitur quid sint sompnus et vigilia et cui parti anime et cui mem-
bro corporis convenient et que sint cause eorum; inter que probatum est
quod omne animal vigilans necesse est dormire.

458a33 Et post determinandum est de natura sompniorum et quod
 est sui generis de comprehensionibus divinis, que non
 acquiruntur per acquisitionem hominis. Dicamus igitur quod istarum
 comprehensionum quedam dicuntur sompnia, quedam divinationes,
 et quedam prophetie. Et quidam homines negant ista
 et dicunt ea accidere casu; sed negare ea est negare sensata,
 et maxime negare vera sompnia. Nullus enim homo est
 qui non viderit sompnum quod enuntiaverit sibi aliquod
 463a30-b1 futurum. Et cum homo experimentaverit hoc multotiens
 videbit quod hoc non accidit casu, sed essentialiter. Et

20

25

20 post] postea *H* post hoc *I J* || declarandum *O* || [est] *G H L M I J* || quod] quid *G H K L*
 21 [est] *M* est *M²* || generis] (*M²*) parentis *M* || comprehendentibus *K* comprehensibus *L*
 22 acquirantur *L* || <nisi> per *G* 23 sompnia <et> *L I J* || quedam divinationes] (*P²*) divina-
 tiones *B K L M P* 24 [et (1)] *O* || [negant] *K* 25 ea (1) eas *L* || casui *O* || ea est] est ea *O* ||
 <etiam> sensata *H* 26 maxime] magis *B* || [negare] *L* || [est] *L* 27 vidit *G H K L M P* || somp-
 num *G* sed sompnum *L* || quod] et *G* quod [non] *P* quod non *J* || enuntiavit *G H K L M O P* || sibi]
 ei *B P I J* si ibi *L* || aliquod] aliquid *B K M P I* ad *L* 29 quod hoc] (*H'*) hoc quod *H*

20 post <scientiam nature sompni> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ post scientiam sompni θ || determinandum
 est] nobis convenit scire $\Omega \beta \zeta$ nobis convenit dicere $\alpha \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 21 sui generis] generum η
 22 acquiruntur per acquisitionem] attribuuntur acquisitioni $\Omega \omega$ || hominis <et non sue contentioni>
 $\Gamma \Delta \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ hominis et non convenit ei Π hominis et non sue contentioni: Tractatus
 de Sompniis γ 23 dicuntur sompnia] accidunt debilibus η || quedam divinationes] quedam dicitur
 divinatio $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ quedam dicuntur divinatio γ 24 prophetie] dicitur prophetia $\Omega \omega$ ||
 ista] existentiam istorum Ω existentiam eius ω 25 dicunt] attribuunt $\Omega \omega$ || ea accidere] existen-
 tiem eius que videtur de illis $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ illud quod videtur de hoc γ || casu <et quidam affir-
 mant ea, et quidam affirmant aliqua et negant alia> $\Omega \omega$ || negare] virtutes γ || ea] existentiam
 eorum $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ existentie eorum γ || [est negare sensata] Π sunt virtutes sensatae γ
 26 negare vera sompnia] existentiam verorum sompniorum $\Omega \omega$ 26-27 nullus — non] quidam enim
 hominum quandoque ω 27 sompnum quod] sompnia que ω || enuntiaverit] monuerint $\alpha \beta$
 enuntiaverint $\epsilon \zeta \eta \theta$ || aliquod] quod fit sibi $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ quod fit ϵ 28 futurum] in
 futuro $\Omega \omega$ || experimentaverit] experimentatus fuerit η || multotiens] multotiens in sua anima
 $\Gamma \Delta \omega$ in sua anima Π 29 videbit] acquirit per illud experimentum $\Omega \beta \delta \epsilon \eta \theta$ acquirit per
 illam voluntatem α acquirit per experimentum $\gamma \zeta$ || hoc — essentialiter] scientia contingens ab eis
 est essentialiter et per naturam agit hoc, non casu $\Omega \omega$

Tunc ergo dicendum est de causa sompniorum et de diversitate eorum: 20
 ipsorum enim quedam sunt vera et quedam sunt falsa. Et verorum
 quedam dicuntur simpliciter sompnia, quedam vero divinationes, et
 quedam prophecie. Et dicunt aliqui quod sompnia vera sint ab angelis,
 divinationes vero a demonibus, et prophecie a Deo. Aliqui tamen sunt
 qui negant ista et dicunt hec omnia fieri a casu. Contrarium tamen 25
 probat experientia, quia vix est homo qui non viderit aliquod sompnum
 verum; et quandoque accidit hoc cum tanta certitudine quod, si videns
 sompnum bene consideraverit, necessario concedet hoc fieri ex certa
 veritatis ostensione et non a casu. Divinationes vero et prophecie licet

201vb

- 30 ille alie comprehensions, licet non sint vise, tamen sunt valde famose. Et res que sunt famose apud omnes aut sunt necessarie secundum totum aut secundum partem: impossible enim est ut famosum sit falsum secundum totum; et sermo de istis omnibus idem est. Et sermo de quiditate sompnii sufficiet,
 35 quia cause eorum non differunt, nisi secundum magis et minus, sed tamen differunt secundum nomina propter hoc, quod vulgus dicit. Dicunt enim quod sompnia sunt ab angelis et divinationes a demonibus et prophetie a Deo, aut cum medio aut sine medio. Et Aristoteles non fuit locutus nisi tantum

462b14-18

30 [comprehensiones] *O* communes opiniones vel apprehensiones *G* comprehensions *O²* || sint] sunt *M* 31 [et — famose] *M* et ea que sunt famose *B* et res que sunt valde *H* et ea que sunt famosa *P I J* et res que sunt famose *H²* et res que sunt valde famose *M²* || [aut] *G* 32 necessarie secundum] necessarie aut secundum *G H K L M* necessarie *P* necessaria secundum *J* 33 ut] quod *G O* || falsum sit *O* 33-34 omnibus istis *B M* 34 [et] *L P* et *P²* || [sermo] *P* sermo *P²* || sompni *K L* sompni et *G* sompnis *P* || sufficiat *O* 35 cause] esse *B I J* || discernuntur *O* || nisi secundum] (*M² P²*) secundum *M* secundum nisi *P* 36 tamen] tantum *B P I J* || differunt] (*O²*) discernunt *O* 37 dicit] dixit *M* || [dicunt] *O* dicitur *G* dicit et *O²* || enim] etiam *O* 38 [a Deo] *K* 39 [tantum] *M P* solummodo *O*

30 ille alie comprehensions] alia comprehensio $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ alie comprehensions α || sint vise] eam videamus $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 30-31 sunt valde famose] est valde famosa $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 31 sunt famose] est famosa $\Omega \omega$ 31-32 sunt necessarie] dicitur necessaria $\Omega \omega$ 34 [omnibus] $\Omega \omega$ || idem] idem genus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ genus η || quiditate] sompnio II || sufficiet <et locupletabit> $\delta \zeta \eta \theta$ sufficiet et ea faciet β 35 [cause eorum] $\Omega \omega$ || minus <scilicet cause eorum> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ minus cause eorum θ 36 differunt] differentia ω || secundum nominalia nomina eorum Ω nominum eorum est ω || vulgus] homo α 37 dicit] opinatur de causis eorum, et illud est notum $\Omega \omega$ || dicunt] opinantur $\Omega \omega$ || divinationes] divinatio $\Omega \omega$ 38 prophetie] prophetia $\Omega \omega$ || Deo <laudato> $\Gamma \Delta$ Deo sublato II 38-39 aut — medio] aut sine medio aut cum medio proprio $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ sine medio aut cum medio proprio $\alpha \theta$ 39 <et etiam prophetia distinguitur apud eos per hoc quod enuntiat res scientie scilicet scientiam quiditatis boni et scientiam eorum quibus contingit bonum; de eis autem contingit scientia in presentibus> et Aristoteles $\Omega \alpha \delta \epsilon \zeta$ et etiam prophetia distinguitur apud eos per hoc quod enuntiat res presentes et Aristoteles β et etiam prophetia distinguitur apud eos per hoc quod enuntiat res scientie scilicet scientiam quiditatis boni et scientiam eorum quibus contingit bonum; de eis autem contingit in presentibus et Aristoteles γ et etiam prophetia distinguitur apud eos per hoc quod enuntiat res scientie scilicet scientiam quiditatis boni; de eis autem contingit scientia in presentibus et Aristoteles $\eta \theta$

- 30 raro et a paucis videantur, tamen apud omnes dicitur ita esse. Impossible vero est quod illud quod apud omnes est famosum non sit verum pro toto aut pro parte. Causa autem et esse istorum omnium eadem est,
 35 differens tamen secundum magis et minus, secundum quod eorum sunt
 36 diversa nomina.

de sompniiis. Dicamus ergo quod sompnia sunt duobus modis,
aut vera aut falsa. Et est consyderandum cui parti
partium anime attribuitur uterque istorum modorum et
que est causa agens utrumque istorum modorum et quare
sunt sompnia vera et quomodo sunt
et quot modis et propter quid sunt propria sompno et
quare quidam sompniant vera in maiori parte et quidam
falsa et quare quidam interpretantur
461a25-b3 et quidam non. Dicamus, quia dormiens
sentit se videre et audire et olfacere et gustare

40 sompnis K || dicimus H || ergo] igitur HKO || [duobus modis] O duobus modis O^2 41 et
<etiam> O || consyderandum est O 42 <duorum> modorum G modorum duorum L
43 [que — et] $GHKLM$ que est causa modorum et O || quare] qualiter L 44 sompnia sunt H
|| et] et que causa est agens utrumque istorum modorum et GHK et que causa est agens utrumque
istorum duorum modorum L et que causa est agens utrumque istorum modorum duorum M et
quando et O || quomodo sunt] quomodo BP quando sunt H quomodo sunt et quando sunt MIJ
45 modis <et quando sunt> L || quid] quod H || [sunt] O sunt O^1 || sompno] sompnia O 46 quare
quidam] (PB^2) quidam B quare quedam GOP^2 || sompniant] sompnia sunt O || vera] vere P
46-48 et quidam falsa et quare quidam interpretantur in maiori parte et quidam BP et
quedam G et quidam K et quidam non sed falsa et quare in maiori parte quedam interpretantur et
quedam H L quidam interpretantur et quedam M et quedam falsa et quare quedam interpretantur in
maiori parte et quedam O et quedam non sed falsa et quare in maiori parte quidam interpretantur et
quedam M^2 et quedam falsa et quare quidam interpretantur in maiori parte et quidam P^2 et quidam
non et quidam falsa et quare quidam interpretantur in maiori parte et quidam IJ 48 non
[<sompnia>] O || dicamus <igitur> M^2 || quia] quia [sompniis] G quod HO 49 olfacere]
olfare B calefacere G

40 sompniiis) istis in sompniiis et dicendum est de eis $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ istis sompniiis et dicendum est
de eis $\alpha\eta\theta$ 41 consyderandum <primum> $\Omega\omega$ 42 uterque [<omnis>] Π || istorum
<duorum> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ 43 que] eorum $\delta\eta$ || istorum modorum] duorum modorum sompniorum,
scilicet verorum et falsorum $\Omega\alpha\epsilon\zeta$ istorum duorum modorum sompniorum,
scilicet verorum et falsorum $\beta\eta\theta$ duorum modorum, scilicet falsorum et verorum γ istorum
duorum sompniorum, scilicet verorum et falsorum δ 44 [sompnia] θ || quomodo <possibilia>
 $\Omega\omega$ 45 quot <modis in> δ || modis <eorum et de quibus generibus scientiarum sunt>
 $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ modis et de quibus generibus scientiarum sunt ζ 46 quare <est quidam
nobilior in eis aliquo> $\Omega\omega$ || quidam <enim> $\Omega\omega$ || vera <et hoc> $\Omega\omega$ || [in maiori
parte] δ 47 [falsa] Π || interpretantur <sompnia> $\Gamma\Delta\omega$ interpretantur bene sompnia Π
48 non <interpretantur bene ea, quia ista sunt principia quesita et cupita in isto genere> $\Gamma\Delta\omega$
non interpretantur bene, quia ista sunt principia quesita et cupita in genere Π 49 [et audire] Π

Consideremus igitur primo de sompniiis, sive veris sive falsis, cui parti 40
anime attribuuntur et que est causa faciens ea et que est propria verorum
Q 43rb causa et quomodo et quot modis | fiunt et propter quid fiunt in sompno et 45
quare quidam sompniant in maiori parte vera et alii falsa et quare quidam
sunt apti ad interpretandum ea et quidam non. 48

Dicimus igitur quod comprehensiones rerum sensibilium que fiunt in 45
sompno fiunt per contrarium motum illis que fiunt in vigilia. 49

201vb

- 50 et tangere sine aliquo extrinseco sensibili, necesse est ut initium istius motus in sompno sit finis eius in vigilia.
 Et quia iste motus in vigilia incipit a sensibus extrinsecis et pervenit ad virtutem rememorationis, que est in quinto ordine, necesse est ut principium esset ab hac virtute;
 55 sed quia virtus rememorationis et cogitationis non agunt in sompno, ideo attribuitur ymaginative. Ista enim virtus est semper in motu et in actione continua et in translatione de una ymagine ad aliam ymagine. Quandoque igitur facit hoc de intentionibus, que sunt
 60 in rememorativa, et quandoque de passionibus, que sunt in sensu communi; et quandoque occurrit intentioni et recipit intentionem illius rei quam ymaginatur a suo principio

50 [et tangere] *H* et tangere *H*² 51 initium] (*M*²) iterum *H* verum *K* itium *M* causa *O* principium vel initium *O*² || istius illius istius *K* illius *L* *M* || [eius] *H* 52 [iste] *I* *J* || incipit in vigilia *O* || sensibilibus *P* *I* *J* || extrinsecis exterioribus vel ab extrinsecis sensibilibus *G* 53 [pervenit] *G* *H* *K* *M* terminatur *L* pervenit *M*² 54 [est] *O* est *O*² || [ut] *G* *K* || esset esse *G* *K* omne *H* 56 non nichil *K* || agent *H* || sompno *O* || ymaginative] ymaginativum *L* 57 semper est *B* semper *O* || [et (1)] *J* || continua] continentia *G* 58 [in] *O* || translatione] transactione *B* *I* *J* || ymaginative *G* || [aliam] *B* *P* || ymaginative *G* 59 quandoque] causam *G* quoniam *H* *K* *O* || igitur ergo *G* || [hoc] *O* hoc *O*¹ 60–61 [rememorativa — que sunt in] *M* rememorativa — que in *L* rememorativa — que sunt in *M*² 61 quandoque] quando *B* || accidit *O* || [et (2)] *B* *P* 62 principio <et> *B* *P*

50 <illic> necesse $\Omega\omega$ 52 [et — vigilia] II 53 pervenit] finitur $\Omega\omega$ 54 in quinto ordine] quintus ordo $\Omega\omega$ || principium <eius> $\Omega\omega$ 55 rememorationis et cogitationis cogitationis et rememorationis $\Omega\omega$ 56 ideo attribuitur ymaginative] sed quod agit in sompno est ymaginativa $\Omega\omega$ 56–57 ista enim virtus] iste enim motus II 57 in motu] motus II || in actione continua] actio continua ab ymaginacione et similitudine $\Omega\omega$ 58 in translatione] translatio $\Omega\omega$ 59 [facit] II || [hoc] α 60 quandoque <facit hoc> $\Omega\omega$ || passionibus] vestigiis $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ descriptionibus α 61 [et quandoque] β || occurrit intentioni] scrutatur intentionem ϵ 61–62 [et recipit intentionem] $\Omega\omega$ 62 suo principio] principio $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ principiis α

60 Unde ubi terminatur motus comprehensionis in vigilia, ibi incipit
 54 motus comprehensionis in sompno. Motus igitur comprehensionis in
 55 sompno debet incipere a memoria. Sed quia memorativa et cogitativa
 56 non agunt in sompno, ideo motus iste incipit ab ymaginacione que est
 57 semper in motu et in actione continua et in transmutacione ymaginum
 58 de una ad aliam.

69 Ipsa igitur ymagines prius comprehensas aut apud se formatas offert
 202ra 1 sensui communi, et sensus communis offert eas sensibus propriis, vacan-
 5 cibus a comprehensione rerum extrinsecarum, et sic videtur homini quod
 6 audiat, videat, olfaciat, gustet et tangat secundum condiciones forme

^{459a14-22} extrinseco, ut post declarabimus. Et manifestum est ex hiis omnibus quod sompnia debent attribui virtuti ymaginative, sive fuerint vera sive falsa. Quomodo autem accidit quod in sompno videt homo quasi sentiat per quinque sensus absque eo quod ibi sit aliquid sensibile extrinsecum, hoc accidit per contrarium motum ei quod est in vigilia. In vigilia enim sensibilia extrinseca movent sensus, et sensus communis movet virtutem ymaginativam. In sompno autem, quando virtus ymaginativa ymaginata fuerit intentionem quam accipit ab extrinseco aut ex virtute rememorativa, revertetur et movebit

65

202ra

63 ut] (M^1) et MJ || declarabitur G determinabimus O 64 [est] GKM || omnibus duobus GK duobus omnibus L duobus vel omnibus O 65 sive] (O^2) si O || fuerit G || falsa sive vera $GKLMOPIJ$ || quomodo] (O^2) questio H quoniam O 66 quod] quomodo H || <vel sentit aut> videt O videt vel sentit aut videt O^2 || [homo] M homo M^2 || quasi] (M^2) quod $GPIJ$ qui M 67 ibi sit] insit G || aliquid HK 68 hoc] licet L || per] quod B secundum G || motum contrarium $GHKLMO$ 69 [in (1)] B || extrinseca sensibilia H 202ral sensus (1)] sensum communem G || ymaginativam] ymaginativa O 2 [ymaginativa] O 2-3 fuerit ymaginata L habuit G fuerit K 3 accepit $GKOIJ$ || [ab] B ex $GKLMP$ 4 aut] autem G quando L || revertitur L

63 declarabimus] declarabitur et illud fit per unum duorum modorum, aut quod occurrit illi intentioni ipsi aut quod occurrit in suo loco illi que similis est ei $\Gamma\Delta$ declarabitur et illud fit per unum duorum modorum quorum unus est quod occurrit illi intentioni ipsi aut quod occurrit in suo loco illi que similis est ei Π declarabimus et illud fit per unum duorum modorum, aut quod occurrit illi intentioni ipsi aut quod occurrit in suo loco illi que similis est ei $\alpha\gamma$ declarabimus et illud fit per unum duorum modorum, quod occurrit illi intentioni ipsi quod occurrit in suo loco illi que similis est ei $\beta\eta\theta$ declarabimus et illud fit per unum duorum modorum, quod occurrit illi intentioni ipsi, aut quod occurrit in suo loco illi que similis est ei δ declarabimus et illud fit per unum duorum modorum, aut quod scrutatur intentionem illius rei ipsam aut quod comprehendit in suo loco illam que similis est ei ϵ declarabimus et illud fit per unum duorum modorum, aut quod occurrit intentioni illius rei ipsam, aut quod occurrit in suo loco illi que similis est ei ζ 64 debent <tunc> Π 64-65 virtuti ymaginative] virtuti ymaginative primum virtutum anime Ω $\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ a virtute ymaginativa primum virtutum anime γ 65 vera sive falsa] falsa sive vera Π 66 accidit <ex his virtutibus> Ω accidit ex hac virtute ω || quasi <videat> α 67 sensus] sensibilia $\alpha\zeta\eta$ || [ibi] $\beta\eta\theta$ 67-68 sit — extrinsecum] sint aliqua sensibilia extrinseca $\Omega\omega$ 68-69 ei quod est] qui est inter eam et sensibilia $\Omega\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ inter eam et sensibilia δ 202ral-5 [et — communem] Π 1 [movet virtutem ymaginativam] $\Gamma\Delta$ 2 [in sompno autem] α et hic $\Gamma\Delta\beta$

Dicitur II
codex II

$\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 2-3 [quando — fuerit] α 3-4 [ab extrinseco aut] $\Gamma\Delta$

202ra

461b19 sibi presentate a virtute ymaginativa. Sepe quoque virtus ymaginativa in vaporibus ad cerebrum elevatis componit formas diversas, sicut sepe facit homo in nubibus; et illas formas, tamquam res veras, offert in sompno sensui communi et sensus communis sensibus particularibus. Sicque sompnum secundum diversitatem formarum compositarum apud ymaginacionem, sicut videmus in infirmis (in quibus vapores resolvuntur 10

202ra

- 5 sensum communem, et sensus communis movebit virtutem particularem; et sic accidit quod homo comprehendit sensibilia, licet non sint extrinsecus, quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum, et indifferenter, sive intentiones veniant ab extrinseco, sive ab intrinseco. Et
 10 simile huic accidit habenti timorem et infirmo propter intentionem ymaginationis in istis dispositionibus.
 Motus enim virtutis ymaginative intenditur in sompno,
 quia est soluta a ligamento virtutis cogitative; et propter debilitatem istius virtutis, scilicet cogitative, in infirmo
 15 et habenti timorem accidit eis tale accidens.

463a10-11

Quoniam autem sompnia, sive vera sive falsa, attribuuntur virtuti ymaginative declaratum est. De causis vero istorum duorum modorum sompnii declarandum

6 comprehendet *B P I J* apprehendit *O* 7 <apprehendi> licet *G²* licet tamen *H* 8 eorum] earum *B* illorum *O* || [in] *B K* 9 <iste> intentiones *P* || veniunt *L* || extrinseco] intrinseco *O* || intrinseco] extrinseco *O* 11 intentiones *B* intensionem *H M* || ymaginis *G* ymaginationis et intentionis *L* || dispositionibus] de positionibus *K* 14 istius] (*K'*) illius *K* || in] et *G* et in *L* 15 eis accidit *G* 17 declaratum] (*H²*) declara *H* determinatum *O* || [est] *B* 17-18 vero de causis *K* 18 istorum] verorum *H* || duorum modorum] modorum [do] *G* modorum *H K L M* || declaratum *B H* declarandum vel determinandum *O*

5 [et — movebit] *a* *β* *γ* *ε* *η* *θ* 5-6 virtutem particularem] suas virtutes particulares *Γ Δ ω* 6 accidit] acquirit *η* || quod homo comprehendit] homini *α* 8 [eorum] *α* || <iam reverse> sunt *Ω ω* || sive iste *Ω α γ δ ε ξ η θ* iste *β* 9 [veniant] *γ* due sunt *θ* || sive <veniant> *Ω ω* 10 accidit <in vigilia> *Ω α β γ δ ε ξ η* 11 intentionem ymaginationis] dominationem actionis virtutis ymaginative *Ω α γ ε ξ* dominationem virtutis ymaginative *β δ η θ* || dispositionibus <quia, quando viguerit actio eius, revertitur et movet illud quod motum est ab ea, et hoc est sensus communis> *Ω γ δ ε ξ θ* dispositionibus quia, quando viguerit in actione eius, revertitur et movet illud quod motum est ab ea, et hoc est sensus communis *β η* 12 motus — ymaginative] virtus enim ymaginativa *α ξ* || intenditur] definitur *η* 13 cogitative <et soluta est a dominatione eius> *Ω ω* 14 [scilicet] *ε* 14-15 infirmo — timorem] habenti timorem et infirmo *Ω ω* 16 vera sive falsa] falsa sive vera *ε* 17 est <ex hoc sermone> *Ω ω* 18 vero <que agunt> *Ω ω* 18-19 istorum — est] istos duos modos sompniorum consyderemus *Ω ω*

ad cerebrum a materia morbi; in quibus vaporibus ymaginativa componit formas terribiles, quas infirmus eciam vigilans iudicat se videre extra; et tamen videt eas intra), predicto modo, quia videlicet ymaginativa offert eas sensui communi et sensus communis offert eas sensibus particularibus, et quia ordo nature est ut forme sensibiles veniant ad sensum communem, medianibus instrumentis sensuum particularium ab extra
 15 et non ab intra, idcirco iudicat formas receptas ab ymaginacione esse in rebus extrinsecis et non in intrinsecis.

est. Dicamus igitur quod sompnia vera enuntiant aliquid esse cuius esse habetur apud nos naturaliter ante istam cognitionem, et est in hora cognitionis in maiori parte non ens. Et ista fides quam habemus post ignorantiam non acquiritur ex cognitione precedente neque post cognitionem, sicut acquiritur cognitio
 1.1 nostra ex propositionibus. Declaratum est enim in Posterioribus quod cognitionem creditam et intellectam antecedunt naturaliter duo modi cognitionis, scilicet agens et preparans. Sed manifestum est quod istam cognitionem que acquiritur in sompno non antecedit modus agens. Utrum autem precedat eam modus preparans habet dubitationem. Et cum ista cognitionis est acquisita post

19 est <de virtute sompniorum> $L M \parallel$ igitur] ergo $G \parallel$ quod quia B quia P 20 aliquid] aliud $K \parallel$ ante] et G 21 istam] ista $G \parallel$ cognitionem $GL \parallel$ cognitionis $B GL \parallel$ in (2)] non $H K$ non in M 22 fides] (P^2) fidem P 23 cognitione $L \parallel$ precedenti P 24 post] primam $K \parallel$ cognitionem] cognitionem $BP I \parallel$ sicut <etiam> $I J$ 25 nostra] (O) habita $B K P O^2 I J \parallel$ ex propositionibus] ex prioribus H ex proportionibus K vel ex prioribus habita ex proportionibus L ex proportionibus vel ex prioribus $M \parallel$ [enim] B 26 [quod] H quod $H^2 \parallel$ cognitionis $O \parallel$ creditivam et intellectivam G creditam et intellectivam K 27 naturaliter] similiter G [similiter] naturaliter $O \parallel$ cognitionis $G \parallel$ agens scilicet M 29 sompno $K \parallel$ modus] medius H motus O_2 30 precedit $LM \parallel$ modus] (O) motus $K O^2$ 31 dubitationem] dulcedinem $G \parallel$ et] etiam L 31-32 [post — acquisita] $K M$

19 [dicamus igitur] $\zeta \parallel$ quod <quia> $\Omega \omega \parallel$ [vera] $\gamma \zeta$ 20 aliquid] cognitionem alicuius $\Omega \omega \parallel$ [esse] $\beta \parallel$ habetur] ignorantum est $\Omega \omega \parallel$ [naturaliter] $a \beta$ 22 quam habemus] que est nobis γ 23 precedente] precedente apud nos agente Ω precedente apud nos agente eam $a \beta$ $\gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ apud nos agente eam η 24 cognitionem] cognitionem neque consyderationem Ω cognitionem et consyderationem ω 25 [nostra] η credita et intellecta precedens nobis $\Omega \beta$ credita nobis $a \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 25-26 [ex — creditam] η 27 [scilicet] $\Omega \omega$ 27-28 agens et preparans] preparans et subiectum agens et medium ω 28 cognitionem <creditam> β 29 [modus] ϵ 30 precedat eam] accidat ei $\beta \gamma \eta \theta \parallel$ preparans] medius ω 30-31 habet dubitationem] consyderandum est $\Omega \omega$

Sic igitur patet, cum omnia sompnia fiant predicto modo, sive sint 18
 vera sive falsa, quod omnia attribuantur virtuti yimaginative. 17

Quamlibet¹ memorativa non operetur in sompno, quandoque tamen 59 201vb
 facit formas predictas de intencionibus que sunt in ipsa memorativa, et
 quandoque de passionibus que sunt in sensu communi, et quandoque 60
 occurrit intencioni quam yimaginatur ab aliquo principio extrinseco et 61
 recipit intencionem illius rei, ut post declarabitur. Ista quidem facit 63
 virtus yimaginativa in sompno, 65

¹ quamlibet *Fobes* quelibet \mathcal{Q}

202ra

ignorantiam et est acquisita postquam erat in potentia
 et sine aliqua cognitione antecedenti, manifestum est
 quod eodem modo acquiritur sicut prime propositiones
 35 acquiruntur. Et cum ita sit, necesse est ut agens eas sit
 idem et eiusdem generis. Et quia omne quod exit de
 potentia in actum habet agens quod est de genere illius
 rei que exit de potentia in actum, necesse est ut faciens
 istam cognitionem sit intellectus in actu; et iste dat principia
 40 universalia in rebus speculativis, cuius esse declaratum est
 in libro de Anima. Hee enim due dationes sunt eiusdem generis,
 sed tamen differunt, quia in cognitionibus universalibus dat
 principia universalia facientia cognitionem illius quod
 erat ignotum; hic autem in sompno dat cognitionem rei
 45 ignote sine medio. Et ideo oritur hic magna perscrutatio

1049b24-27

III.5

32 [in] J 33 cogitatione B || antecedenti G precedenti L 34 prime] primo K 35 ita
 sit] * sint B ita sit [manifestum est quod eodem modo] M || eas] (P¹) ea P || [sit (2)] H K
 36 [et (2)] G H K M 37 in] ad H [ad] in L 37-38 [habet — actum] G habet — est de
 genere illius quod — in actu K habet — est de genere illius rei quod — in actu L M P² I J
 habet — est de genere istius rei quod — in actu O habet — est genere illius rei quod — in actu
 P habet — est de genere illius rei quod — ad actu G³ 39 sit] fit O || intellectus] intellectum M
 41 enim] autem O || due] dicere G || dationes] (O³) dictiones O || eiusdem generis sunt H 42 tamen]
 tantum P || quia] quod P || cognitionibus H L M O || universalibus] [communibus] univer-
 salibus O *** P universalibus P² 43 principio P || faciens G 44 hic] hoc H J 45 oritur]
 teritur L

32 acquisita] in actu Ωω 33 antecedentil] agente istam cognitionem ΓΔω istius cognitionis II
 34 [eodem modo] γ || acquiritur <nobis ista cognitio> Ωαβδεζηθ 36 [et eiusdem generis]
 θ aut eiusdem generis αδζ et generis β || quia <declaratum est in sermonibus generalibus quod>
 Ωω 37-38 [habet — actum] IIα 37 agens <et faciens exire> ΓΔβγδεζηθ ||
 est <necessario> ΓΔβγδεζηθ 39 iste] ipse Ωω 40 speculativi] naturalibus δ
 42 differunt <inter se> Ωω || quia in] quia II in η || cognitionibus universalibus] cognitionibus
 speculativi Ωαδεζηθ cognitione speculativa βγ || [dat] θ 43 facientia cognitionem]
 cognitionis γδζ 43-44 illius — ignotum) ignotam Ωαβεηθ ignote γδζ 44 [hic —
 cognitionem] η hic autem dat cognitionem ΓΔαβγδεζηθ hic autem dat II 45 oritur] est ω
 || hic] in isto genere dationis ΓΔβγδεζηθ in isto genere membrorum. II in isto genere
 dationum α 45-46 magna — admirationis] locus admirationis et magna perscrutatio Ωω

202ra

13 quia soluta est a vinculo virtutis cogitative; propter quod operacio ipsius
 10 fortificatur in sompno. Et propter hoc eciam in infirmo, qui ob vehe-
 menciam egritudinis solitus est a cognitione, evenit quod prius dictum
 14 est de iudicio rei intrinsece, quod ipsa sit extrinseca. Immo eciam
 quandoque predictum aliqua futura vera et presencia que nondum sunt
 nota, quemadmodum accidit in sompniis veris. Ex predictis igitur decla-
 ratum est que sit causa sompniorum in genere. Que autem sit causa

et locus admirationis, quoniam, si hoc potest dare, utrum
hoc possibile est in omnibus generibus aut tantum in quibusdam.
Manifestum est enim quod sompnia non sunt in rebus
speculativis, sed in rebus futuris. Et universaliter iste modus dationis
large est valde nobilis et attribuitur principio
nobiliori, scilicet principio voluntatis; immo est a re divina
et ex perfecta sollicitudine circa homines. Et quia prophetia
intrat hunc modum dationis, attribuitur Deo et
rebus divinis, scilicet angelis. Et ideo dicit Socrates ratiocinando
hominibus Athenarum, "O homines, ego non dico quod
vestra scientia ista divina sit falsa; sed dico quod ego sum
sciens scientiam humanam." Revertamur ergo et dicamus

Pl., Apol. 20d-e

50

55

46 quoniam] quandoque *O* || *hoc*] *hic B* || *dare*] *stare HLM* 47 est <*ei*> *BPIJ* 48 est
enim] est ergo *G* est igitur *H* *O* igitur est *LM* 49 i^o universaliter *H* naturaliter iste *G* 50 [large]
O large *O*² || valde est *BPIJ* || <*et*> *nobilis M* 51 [scilicet] *BP* || voluntatis principio *G*
52 circa] contra *K* || *hominem PIJ* || et (2) est *L* 53 intrat] intrat in *B* intra *H* 55 *hominibus*
homines L 56 *vestra*] *nostra L* || *divina ista K* *divina H* || *falsa*] *sancta K* || <*ego*> *dico*
GHKLMO || [quod] *K* 57 *sciens*] *faciens M* || *revertamus K revertimus L*

46 [si — dare] *a* si ista datio possibilis est homini $\Gamma \Delta \beta \gamma \zeta \eta \theta$ si ista membra possibilia sunt
homini Π si ista datio possibilis est homini aut ϵ 46–47 utrum hoc possible] actio hec
possibilis Π 47 est <non ista datio> *a* est *ei* $\beta \gamma \delta \eta \theta$ est nobis ζ || in <omnibus
cognitionibus ignotis et hoc est in> $\Omega \omega$ || generibus] generibus existentibus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$
sensibus existentibus $\eta \theta$ || tantum] hoc possible est *ei* $\Omega \omega$ || quibusdam] generibus et non
possible est in aliis $\Omega \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ omnibus generibus et non possible est in aliis *a* generibus et
non est in aliis γ 48 enim <ex re eorum> $\Omega \omega$ 49 sed <sunt> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ sed
possible est quod sunt η || universaliter <quomodo sit res> $\Omega \omega$ || dationis] membrorum Π
50 [large] $\Omega \omega$ 51 nobiliori, scilicet] superiori quam $\Omega \omega$ || principio] isto Π || voluntatis <et
nobiliori eo> $\Omega \omega$ 52 [perfecta] $\Gamma \Delta$ || *homines* <qui acquirunt istum modum cognitionis in
multis rebus> $\Omega \omega$ || prophetia] quiditas prophetie $\Omega \omega$ 53 dationis] membrorum Π || attri-
butur <in hoc> ζ 55 *hominibus Athenarum*] in Athenis Π || *homines*] *ego* ϵ || *dico*
<vobis> $\Gamma \Delta$ 56 *vestra*] *sua* $\gamma \zeta \theta$ 57 *scientiam humanam*] *scientia humana* et
perscrutandum est in hoc post, secundum nostram fortitudinem et potestatem $\Gamma \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$
scientia humana et manifestum erit de hoc post, secundum nostram fortitudinem et potestatem
 $\Delta \Pi$ *scientia humana* et perscrutandum est post, secundum nostram fortitudinem et potestatem
 θ || ergo <illuc ubi fuimus> $\Omega \omega$

sompniorum verorum et divinacionum et propheticarum comprehensarum 19
in sompniis valde difficile est videre. Ista enim iudicant aliud esse in
presente aut aliud esse futurum in aliquo tempore, cuius noticia non
potuit adhuc pervenire ad nos secundum naturam, et noticia istarum 20
rerum que habetur in sompno non acquiritur ex aliqua cogitatione pre-
cedente, sicut acquiritur noticia habita per determinacionem. Omnia
enim cogitationum opinativam et intellectivam antecedunt duo modi
cogitationis, ut declaratum est in Analeticis, quorum unus est agens et 25

202ra

quod, cum dator illius cognitionis est intellectus liberatus
a materia et est declaratum in prima Philosophia

- 60 quod iste intelligentie abstracte intelligunt naturas universales
et non dant nisi simile eius quod habent, impossibile
est ut dent intentionem individualem omnino, cum
non habeant naturam comprehendendi intentionem particularem,
et ille forme universales non individuantur
- 65 nisi propter materiam. Et si intelligentie abstracte
comprehenderent individuum, tunc necessario essent
materiales, et tunc non agerent nisi secundum contactum. Et
cum intelligentie non intelligent intentiones individuales,
quomodo igitur dat intelligentia agens istam formam individualem
tempori et loco propriam et uni modo hominum

202rb

58 [illius cognitionis] *L* istius cognitionis *B P I J* cognitionis illius *M* illius est cognitionis *O* illius cognitionis *L¹* 59 philosophia prima *M* prima materia *G* prima prophetia *O* 60 [intelligunt] *L*
61 dat *M* || [quod habent] *K* 62 individualem particularem *B* 63 habent *L I J* || comprehendendi] (*P²*) comprehendendi *P* 65 propter] per *H* || materiam] (*P²*) naturam *G* ||||| *P* || intellective *L* 66 comprehendunt *G M O* non comprehendunt *H* non comprehendunt *K L* ||
<querit> individuum *H²* || <et> tunc *O* || necessario essent] necesse esset ut essent *B* necesse
est easdem *G* necesse est eas esse *H L M O* necesse eas esse *K* necesse essent *P* 67 materiales]
naturales *G* || agent *O* || [et (2)] *K* 68 intelligentie] intellective *K L O* || intelligent *B M P*
69 intelligentie *G* intellectiva *K L* || formam <et> *O* || individualem <vel tantum particulaarem> *G* 202rb1 tempora *O* || et unii (*G² H²*) et uno *G* et unius *H* uni *O* || hominum]
propriam bonam *G* proprii hominum *H*

58 quod, cum declaratum sit quod $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ quod cum declaratum sit quod ϵ
59 [in] $\Omega \omega$ 63 comprehendendi <illam> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 63-202va16 [particularem —
perfectionum] α 64 ille — individuantur] illa forma universalis non individuantur $\Omega \beta \gamma$
 $\delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 65 propter materiam] in materia scilicet propter quod non habet existentiam nisi
in materia $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ in materia II 66-67 necessario essent materiales] esset forma
materialis $\Gamma \Delta$ 67 contactum <activi et passivi> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 68 cum <ille>
 $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || intentiones] cognitiones II || [individuales] η 69 igitur <utinam scirem>
 $\Omega \delta \epsilon$ igitur utinam sciret $\beta \gamma$ igitur utinam scirem si $\zeta \eta \theta$

Deest
codex a

- 202ra 27 iste est probativus; alias est preparans cognicionis et¹ formativus ymaginacionis. Oportet autem quod iste secundus modus antecedat omnem cognicionem per quam habetur fides aut intellectus, quoniam nisi ymagno veri fuerit informata de individuis, a quibus abstrahuntur universalia, de quibus est opinio aut sciencia, impossibile est de eis fieri fidem aut intellectum in illo cuius ymaginativa non est | informata de illis individuis.

a 44ra

- 202ra 29 Unde iste modus precognicionis est necessarius in omnibus sompniis: nemo enim sompniat aliud nisi circa illa individua que anima precognovit,
35 et maxime circa illa de quibus est ei magna sollicitudo.

¹ et Shields ?quam Q

et uni individuo modi? Videmus enim quod homo non comprehendit de istis in sompno nisi ea que appropriantur sibi aut suis propinquis aut sue civitati. Questio enim hic est in duobus locis, scilicet, quomodo acquiruntur particularia a natura universalis et 5 quare hec sunt propria particularibus propriis homini. Sermo enim de istis, quamvis sit valde difficilis, tamen rectum est pervenire ad hoc secundum quod possumus in natura nostra. Dicamus igitur quod res facte, quedam sunt individua substantiarum et quedam individua accidentium. Individuorum 10 autem substantie quedam sunt individua substantiarum simplicium,

2 uni] hiis L uno M || modi individuo O individuo in omni B modo individuo G individuo unius modi P || [enim] O autem L || apprehendit L 3 istis] illis G || sompno O 4 questio (M) que G quomodo $L M^2$ || hic] hec $G H L M O I J$ 5 quomodo] que G || [a] J in alia H || universalis] universaliter L 6 quare] qualiter L || sint $L M$ || particularibus (P^2) particulariis P || homini] hominibus $G L O$ hominum H 7 tamen] cum G 8 ad hoc] huic G || [secundum] L secundum L^2 || possim P || nostra natura H 9 igitur] ergo $G M$ || individualis] individue B || substantiarum] accidentium G 10-11 [et — individual] M et quedam individua substantiarum — substantie — individua G quedam sunt individua accidentum — substantie — individua H et quedam individua accidentum — substantiarum — individua O et quedam sunt individua accidentum — substantie — individua M^2 11 simplicium substantiarum $L M$

Deest
codex a

202rb2 <unius> modi II || comprehendit] redit β comprehendit β^1 3 istis <et procedit ei> $\Omega \zeta \eta \theta$ istis et accidit ei $\beta \gamma \delta \epsilon$ || ea] enuntiationem futuri per suos casus $\Gamma \Delta \delta \epsilon \eta$ enuntiationem futuri per casus $\Pi \beta \gamma$ enuntiationem futuri $\zeta \theta$ || appropriantur] appropriatur suo corpori aut $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ appropriatur ϵ 4 <suo corpori aut> suis ϵ || civitati <aut sue genti et universaliter ei qui iam cognovit eam> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ civitati et universaliter ei quod iam cognovit Π civitati aut sue genti et universaliter ei quod iam cognovit $\zeta \theta$ 5 scilicet] quorum unus est $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [a natura universalis] Π a fluxu universalis $\zeta \eta \theta$ 6 <locus secundus> quare $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ secundus quare Π || sunt] datio est Ω est $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || particularibus <particularibus> $\beta \gamma \eta$ particularibus hominis δ || homini <cui occurrit scientia eorum> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 7 [valde] Π || difficilis] difficilis secundum comprehensionem humanam $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ difficilis secundum comprehensionem hominis Π profundus secundum comprehensionem humanam ϵ 8 possumus] potest comprehendere $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || nostra] sua; substantia enim boni non est nisi illud $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 10-11 [et — substantiarum] η 11 [individual] ϵ

Alius autem modus argumentacionis non est necessarius: manifestum est enim quod sine omni argumentacione cognoscuntur in sompniis vera, tamquam presencialiter ostensa aut enunciata, sive sint presencia sive futura.

Quare oportet quod acquiratur cognitio istorum sicut acquiritur 33 202ra cognitio primarum propositionum, que non acquiritur per cognitionem 35 agentem, sed solum per precognitionem preparantem. Necessae est igitur ut faciens istam cognitionem in sompniis sit ens actu et eiusdem generis cuius est res illa que facta est nota, quoniam necessae est ut omne quod

202rb

scilicet partes elementorum, et quedam sunt individua substantiarum
compositorum
aut habentia animas, sicut animalia et vegetabilia,
15 aut non, sicut minere et sibi similia. Accidentium vero
quedam sunt accidentia existentia in individuis substantiarum
simplicium et quedam accidentia existentia in individuis
compositorum aut in habentibus animas aut in parentibus eis.
Et uterque istorum modorum aut est per naturam aut
20 per voluntatem. Individua autem substantie omnia sunt terminatarum
causarum agentium, cum nullum individuum substantie
invenitur casu. Declaratum est enim in libro de Generatione
et Corruptione quod generatio partium elementorum
et transmutatio partium eorum adinvicem est ordinata et
25 conservata per motus corporum celestium. Et propter hoc

II.10

Ibid.II.11

12 [scilicet] *L* || [sunt] *K* || [substantiarum] *G* substantiarum *G²* 13 compositarum <et quedam
sunt individua substantiarum compositarum> *I* compositarum et individua substantiarum
compositarum *J* 14 aut] ut *G O* [a]ut *P* || <sunt> habentia *I J* || animam *L M* || et] aut *O* ||
vegetativa *G* 15 aut] autem *G* || sicut] sed *M* || [sibi] *L M* || accidentium vero] accidit enim *K*
16 quedam sunt] ut quedam sint *K* || [in] *M O* in *M²* 17 quedam <sunt> *I J* || [in] *B O*
18 compositarum *K O* substantiarum compositarum *L M* || [in (1)] *B O* 19 utrumque
B G H K L O P || <duorum> modorum *L M* modorum duorum *J* || aut (1)] autem *G*
20 autem] enim *G H K L M* || [terminatarum] *H* 21 nullum] illum *K* 22 inveniatur *I J*
|| <et> declaratum *G* || [enim] *G L* 24 et (1)] est *L* || partium eorum] earum partium *B*
eorum *G* partium earum *O P* || [adinvicem] *M* 25 celestium] supraclestium *K L M* super-
celestium *I J* || propter] per *B P I J*

12 partes] unum II || [individua] $\beta \gamma$ 13 compositarum <et iste sunt duorum modorum>
 $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 15 non <habentia animas> $\Omega \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ non animas $\beta \gamma$ || accidentium
vero] individua vero accidentium $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ individua vero accidentium ipsorum II
17-18 [in individuis compositorum] II 18 aut (1)] et ista sunt duorum modorum, aut
accidentia existentia $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || animas aut <accidentia existentia> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
|| eis] animis $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 19 [istorum] $\zeta \theta$ 20 voluntatem] materiam II 21 [causarum]
 η || agentium <ea sicut declaratum est in scientia naturali> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 25 conservata
<et disposita> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

Deest
codex a

202ra

exit de potentia in actum habeat agens in actu de genere illius rei que
exit de potentia in actum. Necesse est igitur ut istud agens sit intellectus
40 in actu. Iste enim dat universalia principia in rebus speculativis, cuius
esse declaratum est in libro de Anima. Et iste idem dat cognitionem
rerum ignoratarum in sompniis; differenter tamen, quoniam in specula-
tivis dat universalia principia, per que facit cognitionem rerum igno-
45 tarum. In sompno autem ipsas res ignotas facit notas sine aliquo medio.
46 Sed ex hoc oritur dubitacio magna et est hic locus multe admiracionis.

fuit possibile ut equaliter esset generatio et corruptio in partibus eorum, et ut remanerent semper secundum totum. Et similiter declaratum fuit illic quod corpora consimilium partium, que fiunt ex elementis, sunt determinata in esse, et sunt determinatarum causarum per motus corporum celestium

30

De Part. An. 1. et per motus elementorum que currunt ordinabiliter. Et declaratum est etiam in libro de Animalibus et Vegetabilibus quod individua animalium et plantarum sunt determinatarum causarum et determinata in esse; in generabilibus autem per semina et intelligentiam agentem; in non generabilibus vero per elementa et corpora celestia et intelligentiam agentem. Et cum ista individua

35

26 fuit] fit *G H K L* sic est *M* || possibile] impossibile *H* || equaliter] (*P²*) qualiter *P* 27 et ut] ut *B* vel *H* velut *L* et sicut *O* || remanerent] remaneretur *G* 29 ex] in *B I J* 30 celestium] supra[celestium] celestium *L* supracelestium *M* supercelestium *I J* 31 currant *L* || [et (2)] *H* 32 est] cum *O* || [etiam] *K L M* 33-34 determinatarum —esse] determinata in esse et determinatarum causarum *B P I J* 34 <non> generabilibus *K¹* 35-36 [per —elementa] *K* 35 semina] scientiam *H* 35-37 [in — agentem] *P* in — agentem *P²* 35 [non] *L* 36 elementa] accidentia *G* 37 intelligentiam] intellectivam *K* intelligentia *O*

27 eorum] eius δ || remanerent] remaneret δ || semper <conservate> Ωβγεζηθ semper conservata δ || secundum totum] in suis totis Ωβγδεζηθ 28 illic] etiam in ipso libro Ωβγδεζηθ 29 fiunt <primo> Ωβγδεζηθ || determinatarum] pervenientium Ω 30 celestium <etiam> Ωβγδεζηθ 31 ordinabiliter <et corpora celestia sunt cause remote corporibus consimilium partium et forme elementorum sunt cause propinque> ΓΔβγδεζηθ ordinabiliter et corpora celestia sunt cause utiles corporibus consimilium partium et forme elementorum sunt cause propinque II 32 Animalibus et Vegetabilibus] Vegetabilibus et Animalibus ε 33 animalium et plantarum] plantarum et animalium ΓΔβγδεζηθ 33-34 determinatarum —esse] determinata in esse et determinatarum causarum Ωβγδεζηθ 34 <et> in generabilibus βγδη 35 <eorum> autem Ωβγδεζηθ 37 ista individua] isti sensus ζθ

Deest
codex a

Certum est enim quod somnia non sunt de rebus speculativis, sed de 48 202ra particularibus tantum, que comprehenduntur per virtutem ymaginativa.

49

49

Intellectus autem non comprehendit res particulares, sed solum 60 universales. Dare vero non potest quod non habet. Quomodo igitur dabit cognitionem¹ rerum particularium, cum ea non habeat? Si enim 65 cognosceret particularia, necessario esset materialis, et tunc non ageret 67 nisi per contactum. Quomodo igitur intellectus iste agens dat formam 69

¹ cognitionem *Fobes* cognitione *Q*

202rb

habent determinatum esse, necesse est ut natura eorum sit intellecta
 apud formam abstractam, cuius proportio ad illam est sicut
 40 proportio forme artificii ad artificiatum. Individuorum autem
 accidentium vel accidentis quedam sunt entia a
 causis naturalibus et quedam a voluntariis et naturalibus.
 Quod igitur ex istis fuerit casu, scilicet in utroque genere
 naturali et voluntario, non habet naturam intellectam,
 45 cum non habeat causas terminatas. Et ideo non est
 possibile ut homo sciat ista futura, nisi modo accidentaliter.
 Modus autem secundus accidentium determinatarum causarum
 necessario habet naturam universalem intellectam, que est
 prima causa in esse eorum. Necesse est enim ut illud quod essentialiter
 50 scitur habeat causas existentes essentialiter. Et cum illic fuerint
 cause existentes essentialiter, necesse est ut sint intellecte
 apud naturam universalem, sive fuerint intellecte a nobis

463a30-b11

38 habent *B G H K L M O* || esse determinatum *L* || [est] *O J* 40 [forme] *K* || artificiatum
 (*P²*) artificatum *K L P* 41 [accidentium vel] *G H K L M O* || [sunt] *K* || entia] essentia *O*
 42 [et quedam — naturalibus] *K* et quedam a necessariis et voluntariis et naturalibus *G* et quedam
 a naturalibus et voluntariis *L* et voluntariis *M* 43 igitur ergo *G O* || [casu] unum *O*
 44 <et> non *G K M O* || habent *O* || intellectivam *G* 45 terminatas] determinatas *H*
 46 futura <accidentium> *O* || [accidentaliter] accidentaliter *B* 47 secundus] pars *G* || [acci-
 dentium] *O* || determinatarum] determinatorum *G* 48 intellectivam *B* 49 [in] *H* || eorum]
 earum *L* ipsorum *O* || enim est *B P I* est igitur *L* || [ut] *J* quod *O* || [illud] *P* istud *L* || essentialiter]
 accidentaliter *G* necessario *O* 50 habet *G* || essentialiter] universaliter *K* || illic] ille *K M* illic
M² || fuerint] (*L*) fuerit *K* fuerunt *L* 51 cause] omne *K* || exists *K* || [est] *K* est est *G*
 52 universale *O* || sunt *G* sunt *L M*

39 formam abstractam, cuius] formas abstractas quarum *II* 40 artificii] artificis *Γ Δ* artificii
 quod est in anima artificis ε || artificiatum] artificata *β γ δ ε ξ η θ* 41 [vel accidentis]
Ω β γ δ ε ξ η θ 42 causis naturalibus] causa naturali *η* causis voluntariis *ξ θ* || quedam al]
 sunt entia a causis *Ω δ ε* || naturalibus] quedam sunt entia a casu, et illud est duorum generum
 insimul, scilicet involuntariis et naturalibus *Ω β γ δ ε ξ η θ* 43–44 [scilicet — voluntario] *Ω*
 45 causas terminatas] causam terminatam *β γ* 48 [intellectam] *β γ δ ε ξ η θ* 50 habeat]
 habeant *β γ δ* 50–51 [et — essentialiter] *η* 52 apud naturam universalem] a natura *II*

Deest
codex a

202rb 1 istam individualem in uno tempore et in uno loco et uni generi hominum
 2 et uni individuo? Constat enim quod homo non comprehendit aliud in
 3 sompno nisi de hiis que sunt sibi nota generaliter, ut de hiis que pertinent
 4 ad ipsum aut ad suos, sive ad civitatem suam sive ad patriam, aut ad
 fidem suam aut ad mores, sive naturales sive positos a lege divina aut
 humana, et de similibus, quorum habet aliquam precognitionem pre-
 parantem, sicut prius dictum est. Talia autem non potest scire intel-
 ligencia, que non comprehendit nisi universalia. Et ideo videre quomodo

sive non. Et ista individua futura non possunt sciri a nobis per argumentationem, scilicet in eis que ventura

sunt a remoto in tempore et loco; quia ille cause sunt non determinati esse apud nos, licet in se sint determinati esse. Nos enim non comprehendimus istas causas nisi large et inter ordines quos nos comprehendimus ex hoc et qui sunt determinati apud naturam intellectam,

a qua que tenet recipit natura sensibilis et a qua

movetur, sicut instrumenta moventur a forma artificii.

Sunt ordines multiplices fere infiniti. Et ideo visum est quod nullum individuum fit essentialiter a natura, nisi

730b21-23 per scientiam antecedentem, quoniam instrumentum artificis, sicut dicit Aristoteles, non movetur nisi secundum artificem. De eis

55

60

65

53 ista] ideo *O* || futura [*<sunt a remoto in tempore>*] *M* 54 ventura] in veritate et *K* futura *L M* 55 <et> quia *G K M O I J* || cause ille *O* 55-56 non sunt *M* sunt *K* 56 determinati (1)] (*K² M²*) determinate *H K M* || apud nos esse *K* || licet] sed *L M* || in se] non *K* || sunt *L* 57 nos enim non] non enim *B P* 57-58 [istas — nos comprehendimus] *G* istas — non comprehendimus *L M J* 59 intellecta *B P* intelligentia autem *G* intellectum autem *H K M* intellecti // *L* 60 a qua (1)] a quo *K* aq *P* aliqua *P²* || [tenet] *O* || recipiet *H* || natura] ut *K* || sensibili *O* || a qua (2)] a quo *K* aq *P* aliqua *P²* 62 sunt <enim> *I J* 63 sit essentialiter *B G P J* essentialiter sit *L M* || a naturalia] aut *H* 64 accidentem *P* || quoniam] quod *P* quam *P²* || artificis] (*M²*) artificum *K* ***** *M* 65 movetur] movit *G* || eis] hiis *G*

Deest
codex a

53 non <fuerint intellecte a nobis> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [ista] $\beta \gamma$ 54-55 ventura — remoto] remota sunt a nobis Ω precedunt ab eis $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 55 tempore et loco] tempore Ω longo tempore $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 56-57 [apud — esse] *II* 57-58 istas — large] istarum causarum nisi largam et universalia comprehensiva $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 58 ordines <et genera> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 60 a — naturalia] que simile facit quod est apud ea nature $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 62 multiplices] subtiles $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || infiniti] finiti $\beta \gamma$ 63 individuum <individuorum> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 64 artificis] artificii $\delta \epsilon$ 65 [sicut dicit Aristoteles] *II* || artificem] scientiam artificis $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ scientiam artificii η 65-202val1 [de — ultimam] *II*

fiant predicta est valde difficile. Dicimus tamen quod omnes res que fiunt, 7 sive a natura sive a voluntate, sunt res particulares; et hoc est verum, 9 sive res ille fuerint substancie sive accidencia. Individua vero substanciarum aut sunt substanciarum simplicium, ut parcium elementorum, 10 vel substanciarum compositarum, ut animalium et plantarum et universalium. 11-13

14

Et hec omnia habent causas determinatas in natura per modum corporum celestium et elementorum, ex quibus generantur que habent cursum ordinatum adinvicem. Individua quoque accidencium cuius- 27

30

31

202rb

autem que fuit voluntarie, illa que sunt essentialiter determinata apud nos aut secundum mores naturales aut secundum mores positos a lege, necesse est etiam ut sint determinata apud naturam, licet sint ignota apud nos.

202va

Et astronomi non dantur ad iudicandum res futuras nisi quia existimant scire de corporibus celestibus causas proprias generationi cuiuslibet individui modorum specierum. Hoc enim posito non est inopinabile ut intelligentia

5 abstracta anime ymaginative det naturam universalem istius individui facti, scilicet intellectum sue cause, et anima ymaginativa recipiat ipsum particulare, secundum quod est in materia; et tunc forte recipiet individuum illius intellecti aut suum simile. Et quemadmodum dat

10 perfectiones animales universales et materia recipit eas particulares,

66 fuit] fuerit *O* || que sunt] sunt que *O* que fuit *P¹* 67 secundum mores] apud sermones *O*
 68 secundum mores] sermones *O* mores *O²* || necesse est] necessaria esse *O* || etiam] enim *K*
 202val futuras <facturas> *B* 2 estimant *B H K L M O P* estimantur *G* || scire] res scire
B O res exire *H* // scire *P* se scire *P²* 3 [generationi] *O* || cuiilibet *K* cuiusque *L M* || modorum]
 istarum *O* 4 enim autem *L M* || inopinabile] (*O₂*) opinabile *K* impossibile *O* 5 anime ymaginative det] anime ymaginative *B G K O P* anime ymaginative detur *L* det anime ymaginative *I J*
 5-6 universalem naturam *G O* 6 intellectum] intellectu tamen *L* 7 recipit *O J* 8 materia]
 natura *H M* || recipit *G L M O* || istius *O* 10 animalis *L* animales et *O* 10-11 [et — hic dat
 perfectionem] *K* et — hoc dat perfectionem *G*

66 voluntarie <et optione> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 67 <determinatarum causarum licet non
 sint> determinata $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 68 aut secundum mores] aut secundum morem
 $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ et non est secundum morem η || positos a lege] qui oriuntur ab itinere et opinionibus
 humanis $\Gamma \Delta$ qui oritur ab itinere et opinionibus humanis $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 69 ignota] determinata
 esse & determinata $\zeta \eta \theta$ 202val astronomi] astronomia $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || dantur] datur
 $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || res futuras] generationem individuorum $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 2-3 causas
 proprias] figuris proprias $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ motus proprios ϵ 4 specierum <et ideo
 existimant dicentes iterationem quod necesse est ut reveniant individua sensibilium in se, propter
 quod existimant quod figure corporum celestium sunt essentialiter determinate esse adeo ut necesse
 sit ut omnis figura eorum indicata presenti reveniat apud ea> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || posito] omnino
 posito $\Gamma \Delta$ omnino iterato $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || inopinabile] negatum $\Gamma \Delta \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ sensibile δ
 5 [naturam] θ 6 individui <scilicet universalis> ϵ 6-7 sue cause] suarum causarum
 $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 9 intellecti <recte> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || aut] et forte recipiet $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

Desunt
codices II a

202rb 33 cumque substancie sicut accidentia aut habent causas determinatas aut
 34 sunt a casu.

43 Que autem sunt a casu non habent per quod intelligantur, cum non
 44 habeant causas determinatas.

47 Eorum vero que habent causas determinatas, sive sint individua sub-
 48 stanciarum sive accidencium, necesse est ut quedam sint sub forma
 48 universalis unius speciei et quedam sub forma universalis alterius speciei;
 et agens ista individua operatur secundum directionem illius forme

ita hic dat perfectionem ultimam anime yimaginative per universalem et yimaginativa recipit eam particularem. Declaratum est enim quod intelligentia agens dat primas perfectiones virtutum anime particulares particularium, scilicet quinque sensus, et virtutis yimaginative. Dator enim ultimarum perfectionum in eis est res sensibilis.

15

In hac autem comprehensione spirituali, que fit in sompno, illa dat anime postremam perfectionem. Et quemadmodum medicus enuntiat quod accidit corpori Socratis et anime eius in aliquo tempore terminato per duas propositiones, quarum una est universalis intelligibilis et alia particularis sensibilis, ita ista enuntiatio componitur ex universali, quod datur ex intelligentia,

20

11 yimaginative] (*O*) ?yimaginative *L* necessarie *O₂* 12 [per] *J / P* || yimaginativa] yimaginativum *K* yimaginati *M* yimaginata *O* || [recipit eam particularem] *M* 13 agens ignorans *O* || [primas] *O* primas *O²* 14 [particularium] *O* participium *G* et particularium *J* 15 [scilicet] *O* || sensus] sensuum *K* 16 [res] *G M O* 17 autem] enim *G H K M O* || spirituali] spiritualiter *J* || [in (2)] *P* in *P²* 18 [anime] *G H* anime *H²* || posteriorem perfectionem *K* perfectionem posteriore *G H L M O* perfectione postrema *O₂* || [et] *K O* 19 enuntiavit *J* || quod] que *G* quid *O* || acciderit *O* 19-20 corpori Socratis] corpori fortis *G K L M O P I* febris fortis corporis *H* 20 et anima *K M O* in anima *G* || eius <dat> *M* || terminata *O* determinato *G* 21 intelligibilis] intellectus *B* intelligenter *G* intellecti *** *P* 22 ita ista] ista enim *H K L O* ita enim *M* 23 universalibus *B* || quod] et *H* que *O* || [datur] *L* || [ex] *H* ab *B P I* ex *H²*

Deest codex α { 11 [hic] $\beta \gamma$ || anime] virtuti $\Gamma \Delta$ 12 yimaginativa] anima $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 14 [particularis] $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 15 [quinque] ϵ 17 hac autem comprehensione] comprehensione autem δ 18 sompno <aut in eo quod simile est ei> $\Omega \omega$ || anime] anime yimaginative $\Gamma \Delta \omega$ virtuti yimaginative Π 19 medicus <magis peritus quam nos> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ medicus magis clarus quam nos β medicus peritus δ || enuntiat] aspicit $\Gamma \Delta$ || corpori] lesioni ϵ 20 [Socratis] $\eta \theta$ Zaid Ω Reuben $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ || [et anime eius] Π 22-23 ista enuntiatio componitur] ista enuntiatio et scientia perficiuntur $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ sunt enuntiatio et scientia perfecte Π ista autem enuntiatio et scientia perficitur α

universalis, quam intendit ducere in materiam in qua operatur; que quidem forma universalis est eadem in omnibus individuis illius speciei, sicut artifex operatur in materia sui artificii per formam artis universalem, 39 quam habet in mente sua, que est eadem in omnibus artificiatis illius speciei. Forma autem illa quam agens inducit in materiam fit individualis propter materiam in qua recipitur. Unde illa forma offertur ipsi agenti 38 universalis. Et in materia in qua inducitur, similiter recipitur particularis, sicut est eciam in artificiis. 40

44rb Per hunc modum | astronomus, credens se scire quod hec disposicio corporum celestium est nata producere talem effectum universaliter, predicit effectum illum futurum particulariter. Sic eciam medicus, habens regu- 1 202va 19

202rb

40

202va

et ex intentione particulari simili universalis.

- 25 Quare vero homo non comprehendit ex ipsis particularibus nisi illud quod est proprium suo temporis et suo loco et corpori et suis hominibus absque aliis particularibus communicantibus eis in illa natura universalis; quare hoc est, quia necesse est ut homo habeat in hac comprehensione 30 alterum duorum generum cognitionis que antecedit fidem, scilicet cognitionis preparans, id est cognitionis ymaginationis ymaginem informans, et debet antecedere fidem; et homo non potest acquirere istam cognitionem, nisi in individuis que iam prescivit, et maxime illa individua 35 circa que habuit magnam sollicitudinem. De eis

464a28-29

24 ex intentione particulari simili ex intentione particulari simili illi $B P^2 J$ ex intentione particulari sub HLM intentione particulari sibi K intellectu particulari vel intentione similiter O 25 vero ergo $G H K L M O$ comprehendat HLO 27 et corpori] et suo corpori $G K L M O$ operi P || absque aliis] (O) absque suis $B M$ et absque aliis H absque et aliis O^2 || particularibus] partibus $G H M O$ 28 eis] ei O || in illa] nulla H nulla in illa L || universalis natura L || [quare] J 28-29 est hoc P 29 hanc comprehensionem K 30 duorum <modorum> $I J$ || <comprehensionis> cognitionis G || que] quod H 31 antecedunt G 31-32 cognitionis — ymaginem] cognitionis preparans id est cognitionis ymaginationis $B P$ cognitionis preparans scilicet cognitionis informationis ymaginationem G cognitionis preparans id est cognitionis informationis ymaginationem $H K L M$ cognita informationis ymaginationis O cognitionis preparans scilicet cognitionis ymaginationis ymaginem J 34 [in] $B G P$ in $G^2 P^2$ || prescivit] prescivit L 35 habent M || similitudinem L

24 particulari <in quam pervenit anima ymaginativa> $\Gamma \Delta \omega$ particulari in quam pervenit virtus ymaginativa Π || <illi> universalis $\Omega \omega$ 25 comprehendit] reddit η || [istis] α || [particularibus] η rebus Ω 26-27 [nisi — particularibus] η 26 suo temporis] sue materie δ 27 corpori] suo corpori $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \theta$ sue urbi γ 28 [illa] $\Omega \omega$ || quare hoc] causa eius $\Omega \omega$ 30 alterum duorum generum] genera α 31 [cognitionis] η || preparans] preparans fidem Ω comprehends fidem a media fidei $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 32 ymaginem — antecedere] antecedens $\Omega \omega$ 33 cognitionem <et istam scientiam> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ cognitionem et scientiam ζ 34 que iam prescivit] quorum iam antecedit cognitionis Π || illa individualis illa $\Gamma \Delta \omega$ in illis Π 35 circa que habuit] circa que precedit Ω in quibus adheret ω || magnam sollicitudinem] sollicitudo $\Omega \omega$ || [de eis] α

- lam universalem quod pulsus undosus signat sudorem superventurum infirmo, predicit hunc infirmum in quo est talis pulsus debere sudare, offerens infirmo suum universale, quod portat secum in anima; quod ab infirmo recipitur particulare. Secundum hunc modum intellectus, agens ista sompnia, offert virtuti ymaginativa formam universalem, que prius fuit in fantasmatis suis secundum aliquem modum, et virtus ymaginativa recipit eam ut particularem, quasi contrario modo ad ipsam ymaginacionem redeuntem: ut, sicut sciencia universalis per abstractionem eius a suo proprio fantasmate, ita fiat particularis per concpcionem

autem que sunt ignota apud ipsum non potest acquirere
scientiam: ista enim fides, licet non est necessarium ut
antecedat eam cognitio agens, tamen necesse est ut antecedat
eam cognitio preparans. Quare vero virtus ymagnativa
in maiori parte non inducit veram intentionem
individualem, que est sub illo universalis quod dat
intellectus, sed inducit intentionem similem illi, hoc accidit
quia res sensibilis habet duas formas, scilicet spiritualem,
et est forma similis, et corporalem, et est forma
rei sensibilis, non forma similis. Et forma similis est magis
similis, quia est magis propinquia nature universalis
quam forma vera rei. Et ideo anima ymagnativa recipit
intentionem intellectam, secundum quod plus potest recipere

40

45

36 apud] ad *H* 37 enim] est *B* || [licet] *G* || est] sit *O* 38 antecedat (1)] antecederet *O* ||
cognitio [<>preparans quare vero virtus ymagnativa>] | *O* 38-39 [agens — cognitio] *G M P*
agens tamen necessarium est ut antecedat eam cognitio *B M²* agens tunc necesse est ut antecedat
eam cognitio *K L* agens tamen antecedat eam cognitio *O* agens tamen necesse est antecedat eam
cognitio *O²* agens tamen necesse est ut antecedat eam cognitio *P¹* 39 quare] (*L²*) quarum
L || ymagnativa virtus *O* 40 [in] *H* || [non] *P* non *P²* || veram] suam *G* natura *H* natura illam
L illam *M* vel unam *O* 41 indivisibilem *M* || illo] ipso *H* 42 sed] si *K* || hoc] hec enim *G*
43 sensibiles habent *H* || scilicet <formam> *O* 43-44 spiritualem — corporalem} spiritualem
et corporalem et est forma similis *G* spirituale et est forma similis et corporale *M* 45 [sensibilis] *L*
sensibilis et *H* 46 nature] vel /// rei *L* vel nature rei *L²* 46-47 [universalis — rei] *B* universalis
quam forma natura rei *G H O* universalis quam vera rei *L* universalis quam forma vere rei *J*

36 autem] forte θ 36-38 [potest — est] $\beta \eta \theta$ 37 scientiam <de eo quod fit illi individuo>
 Desunt codices $\Omega \alpha \delta$ 38 cognitio <apud hominem> $\Omega \alpha$ || agens <non potest acquirere scientiam eius
quod fit illi individuo; ista enim fides, licet non est necessarium ut antecedat eam cognitio
apud hominem> α 38-39 [tamen — cognitio] δ 39 preparans] media $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
41-42 [individualem — intentionem] θ 41 [illo] $\Gamma \Delta \beta \delta \epsilon \eta$ || dat] fundit $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$
42 [illi] Π 42-43 hoc — res enim $\Omega \omega$ 43 [sensibilis] Π propria ϵ || [scilicet] $\Omega \omega$
44 similis, et] similis ei et $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ confirmans eam et formam α 45 sensibilis
<ipsius> $\Omega \omega$ || similis (1) similis ei $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ confirmans eam α || et forma similis] et forma
confirmans $\alpha \beta \gamma \delta$ 46 similis] spiritualis $\Omega \omega$ || [magis] $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ 47 anima] virtus Π
48 secundum quod plus] cum maxima perfectione qua $\Omega \omega$

ipsius cum eodem fantasmate. Ex quo appetet quod, nisi fantasmata
formarum universalium, oblatarum virtuti ymagnitative, fuissent ali-
quando in ipsa, non posset eas aliquo modo comprehendere, quoniam
non esset in ea materia in qua ille forme possent particulari. Materia
enim immediata, a qua forme universales abstrahuntur per intellectum,
sunt ipsa fantasmata; et propter hoc dictum est supra quod necesse est 29
ut omnia somnia antecedat precognitione preparativa, per quam ymagni- 31
nativa virtus informetur. Manifestum est igitur ex hiis propter quid 25
homo non comprehendit in somnis nisi ea que aliquo modo sunt sibi 26
propria, quoniam in aliis non habet precognitionem preparativam. 31

202va

eam in spiritualitate; et quandoque recipit eam corporalem;
 50 et sic videt homo in sompno ipsam formam, non
 suum simile. Quare vero ista comprehensio est propria
 sompni est quia anima est una in subiecto et multa secundum
 virtutes. Ideo, quando utetur aliquo modo virtutum,
 debilitabitur in usu alterius modi virtutum, verbi gratia, quod, quando
 55 utetur comprehensione extrinseca, debilitabitur in comprehensione
 intrinseca; et quando utitur virtutibus moventibus,
 debilitantur virtutes comprehensive. Et similiter,
 quando utitur virtutibus interioribus, debilitantur alie, verbi gratia,
 quoniam virtus ymaginativa debilitatur, quando cogitativa
 60 vigoratur, et econverso. Et quando anima otiatur

49 quandoque] quando quod *H* || corporalem [*quod plus potest recipere eam in spiritualitate*] *M* 50 videt [*<eam>*] *H* || [in sompno] *O* || non] ut *L M* 51 quare] quasi *M* || vero non *M* || est ista comprehensio *O* suum simile ista vero comprehensio est *L M* 52 sompnii est *P* sompno *K* sompni *M* sompni sic *I* || quia] quod *H* || est una in subito *M* in subiecto una *O* est una in subiecto *M²* 53 <et> ideo *H L M* || utetur] homo utitur *G* utitur *H K L M O P* 54 debilitabitur] (*O²*) debilitatur *G H* delectabitur *O* || quod] et *L* 55 utitur *G H L M O P* utetur *K* || <in> comprehensione *G H O* || extrinseca] (*H²*) intrinseca *H* 55-56 [debilitabitur — intrinseca] *H K* debilitatur — intrinseca *G* delectabitur — intrinseca *O* debilitabitur — intrinseca *H²* 56 quando] ideo *G* ideo quando *H K L M O* 56-58 [moventibus — virtutibus] *O* moventibus — virtutibus *O²* 57 apprehensive *L M* || similiter] fit *G* 58 [quando] *M* || utitur] utuntur *K* || debilitantur] delectantur *O* 59 ymaginata *O* || debilitatur] (*O²*) delectatur *O* cognitiva *G* cognitiva *P* 60 vigoratur] ignoratur *O* || econverso] econtrario *K* || [et (2)] *M*

49 eam] ipsam $\Omega \omega$ || spiritualitate] a spirituali $\Omega \omega$ 50 formam <quam recipit a spirituali> β 53-57 [quando — similiter] Π 53 virtutum <intrinsecarum> $\alpha \xi$ 54 [in — virtutum] $\eta \theta$ in usu alterius modi $\Gamma \Delta \epsilon \zeta$ alter modus β unus modus $\gamma \delta$ 56 virtutibus moventibus] aliquo modo virtutum moventium $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ aliquo modo virtutum contingentium $\eta \theta$ 57 debilitantur <in usu> $\Gamma \Delta \omega$ 58 virtutibus interioribus] aliquibus virtutum interiorum $\Omega \omega$ || debilitantur alie] debilitatur ab aliis $\Omega \omega$ 59 quoniam virtus ymaginativa] debilitas virtutis ymaginative $\Omega \omega$ 59-60 quando cogitativa vigoratur] apud usum virtutis cogitative $\Omega \omega$ 60 econverso] virtus actionis ymaginativa apud debilitatem cogitative $\Omega \omega$

Deest codex II

202vb 37 Uni autem individuo datur huiusmodi noticia et non alii, propter 38 vehemensiam cognitionis eius et ipsius sollicitudinem in rebus divinis 39 et elongacionem sui a rebus bestialibus, que partem anime per quam sapit 39 et intelligit brutalitati sensitive submittit. Talis enim, quasi spoliatus 39 corpore, fere essencialiter deo coniungitur et sepe fit par intelligenciis 39 separatis et comprehendit ea que non potest exprimere per sermonem, 39 quia sunt tante altitudinis quod in eorum narracione deficit sermo, sicut 39 accidit beato Paulo in raptu suo.

Actus Apostolorum ix. 3-9

secundum aliquod genus istorum aut aliquam speciem, vigorabitur alia species; et forte non erit contenta anima

in otio virtutis, sed in instrumento illius virtutis. Et illa actio similis est actioni eius in qua congregat tres virtutes interiores ad representandum idolum rei que

numquam transivit per sensum. Et cum ita sit, necesse est ut actio virtutum ymaginativarum in sompno sit perfecta et magis spiritualis: anima enim in sompno fecit otiari sensus extrinsecos et instrumenta eorum et revertebatur ad sensum interiorem. Et signum eius, quod virtutes interiores sunt

perfectioris actionis apud quietem virtutum exteriorum,

65

202vb

61 secundum quod *L* sed aliquod *K* || genus] (*P²*) agens *B P* ergo *G* || aut <secundum> *I J* || aliquam] animam *K* 62 erit non *K* || anima contenta *L M* 63 otio] ***** *L* operatione *L²* || virtutis <usu> *P²* || [sed — virtutis] *K* sed in instrumento istius virtutis *G* sed ministratio illius virtutis *H* sed instrumento illius virtutis *L* || illa] ista *P I J* 64 [tres] *G M* quatuor *H* res *O* tres *O¹* 65 presentandum *G H K L M O* 66 sensum] ydolum *G* || <ibi> sit *O* 67 ymaginatarum *L M I J* || sit] fit *O* || perfecta] partita *G* perfecta[m] *P* 69 extrinsecos extrinseca *K* || et instrumentalia] (*P²*) instrumenta *P* || revertabatur *L* 202vb1 eius <est> *LO* || [interiores] *H* 2 perfectioris] (*K¹*) perfectionis *H* perfectiores *K* || virtutum] virtutem *B*

61 istorum] istarum virtutum $\Omega \omega$ || speciem <earum> $\Omega \omega$ || vigorabitur] removebitur γ 62 species <earum> β || [animal] η in ista actione $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ 63 virtutis] aliquarum virtutum $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ aliquarum virtutum in quibus erit contenta ζ virtutum $\eta \theta$ || in instrumento illius virtutis] otiabitur cum hoc instrumentum quo utitur illa virtus otiosa, et inclinat eam ad virtutem cuius usum cupivit $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ otiabitur cum hoc instrumentum quo utitur illud instrumentum otiosum, et inclinat illud ad virtutem cuius cupivit γ 63-64 et illa actio] et illa actio anime $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ actio anime $\eta \theta$ 64 actioni eius] ei $\Omega \omega$ || [virtutes] γ 65 interiores <virtutum anime> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ interiores virtutis anime ϵ || representandum] circumdandum $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ representandum animam ad representandum α || [idolum] II 66 transivit] ivit $\alpha \beta \delta \eta \theta$ || per sensum] extrinsecus $\eta \theta$ || sit <omne sicut diximus> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ sit omne sicut declaravimus β || [necesse est ut] γ 67 actio virtutum ymaginativarum] actio virtutis ymaginative $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ virtus actionis ymaginative ζ || [in sompno] II || sit] sit magis $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ est magis γ 68-202vb55 [anima — virtutis] ζ 68 fecit] fecimus II 69 [et instrumenta eorum] β || revertebatur <in hoc> Ω revertebatur in eis $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 69-202vb1 sensum interiorem] sensus interiores $\eta \theta$

Deest codex ζ {

In huiusmodi autem comprehensionibus comprehendit ut plurimum 39 202va virtus ymaginativa non ipsam eandem veram formam individualem, sed 40 similem illi; quod ideo accidit quia ipsa comprehendit formam individu- 42 alem propinquam universalis, a qua recipit eam quanto plus potest. Item 46 autem universalis propinquior est individualis similis vere quam ipsa vera propter maiorem spiritualitatem. Quandoque tamen recipit ipsam ean- 49 dem et non sibi similem, et tunc videt in sompno ipsum idem individuum. 50

202vb

- est quod illi qui multum cogitant intrant sue virtutes sensibiles intra corpus, ita quod accidit eis sompnus magnus;
 5 et ipsi etiam sponte faciunt quiescere sensus extrinsecos, ut melius cogitent. Et propter hanc causam illi qui nati sunt sine visu et sine auditu sunt perfectiores secundum virtutes interiores. Ideo prophetia venit in dispositione simili epilepsie: iste enim virtutes interiores,
 10 quando movebuntur forti motu, contrahentur virtutes exteriores, adeo quod forte accidet ex hoc syncopis. Declaratum est igitur ex hoc, quare est ista comprehensio in sompno et non in vigilia. Et non est remotum ut aliquis homo comprehendat in vigilia quod dormiens
 15 in sompno. Immo forte videbit ipsam formam rei, non suum simile, sicut dicitur de Gaumar.

3 est] et O || [qui] O || multa H 4 quod] ut P || accidit] (P) accidat P² || eis] (B²) ei B 5 ipsi] ipse K || sponte faciunt etiam G etiam sopitem faciunt K 6 [et] O et O² 8 interiores <et> B P I interiores quando movebuntur forti mota contrahentur virtutes exteriores adeo K || [ideo] O et ob hoc G K H² O² et // hoc H et propter hoc L M || [prophetia] O prophetia [et] B prophetia O² 8-9 [venit in dispositione simili] O in dispositione simili venir B P I J venit in dispositione similis H K L O² venit in dispositione simili[s] M 9 [epilepsie — interiores] O epilepsie — interiores L M P epilepsie — interiores O² 10 contrahentur G K O 11 adeo ita L || forte] fere G || accidit G H L M O || hoc] (M²) hiis L M 12 <de comprehensione formarum> declaratur L || ex hoc igitur O ergo ex hoc G || ista comprehensio est L O 13 non in] (P¹) in P 15 [forte] M 16 Gaumar gallina H

202vb3 qui] quando η θ || intrant] revertuntur Ω α β γ δ ε η θ 4 accidit — magnus] collabuntur in sompno Ω α β γ δ ε η θ 5 [sponte] II 7 visu — auditu] sensu visus et sine sensu auditus Ω β γ δ ε η θ sensu visus aut sine sensu auditus α || sunt <actiones eorum> Ω α β ε η θ 8-9 [secundum — enim] η 10 [quando] ε que β 10-11 contrahentur virtutes exteriores] contrahetur exterior Ω α β δ ε θ contrahetur prima γ durabit exterior η 11 syncopis] simile syncopi sicut accidit eis qui dicuntur esse debiles spiritu Ω α β γ δ ε η θ 12 [ista comprehensio] η 13 <est> in vigilia Ω α β γ δ ε η θ 14 aliquis homo comprehendat] individuum comprehendat ex hoc Ω β γ δ ε η θ sit si comprehendat α 15 in sompno comprehendit Ω α β γ δ ε η θ || ipsam formam] in causa forme η in tempore eius formam θ || rei <propriam in suo loco> II rei que acquiritur α β γ δ ε η θ 16 simile <et similitudo eius> α β δ ε η θ || Gaumar] Gaumar, benigne faciat Deus ei in suo sermone: O numere montis Γ Δ prophetis pax cum eis II

Deest
codex 5

- 202va 67 Ideo autem magis apparent prediche visiones in sompno quam in vigilia, quoniam in sompno virtutes intrinsece sunt forciores quam in vigilia, quia omnes virtutes exteriores sensibiles motive derelictis sensus organis
 64 congregantur interius; propter quod operacio virtutis ymaginative, que
 67 est harum visionum comprehensiva, fit forcior et congregacio istarum
 202vb 1 virtutum interius est causa quare prophecie quandoque videntur in casu
 9 epilepsie. Quandoque tamen accidentunt prediche visiones in vigilia propter
 10 excessum cogitationis in qua virtutes extrinsece contrahentur ad interius

Propter quid vero sunt sompnia? Dicamus ergo propter sollicitudinem circa hominem: homo enim quia indiget cognitione et comprehensione in virtute cogitativa, qua sciret res futuras utiles et nocentes, ut sit paratus contra illas, ideo fuit sustentata ista virtus cum hac enuntiatione nobili et comprehensione spirituali. Et ideo dicitur quod est una pars prophetie. Et hoc manifestum est in somnlio Pharaonis, de quo interrogavit Ioseph. Interpretator autem est homo qui habet animam

Genesis XII.15

464b5-7

20

25

17 <et> propter *J* || [quid] *G* || vero *B J* non *G M* || sint *K* || [dicamus ergo] *B P* dicamus scilicet *G K O* dicamus quod *H* dicamus igitur quod *L* dicamus ergo quod *M* 18 circa sollicitudinem *H* || hominem] homines *O* 19 cognitione] cogitatione *G* || [in] *M* et *H* 20 qua] quando *H* quia *M* que *O* || sciat *H* || utiles futuras *G O* 21 illas] istas *L M* || ideo fuit sustentata] et ideo fuit sustentata *B* sustentata ideo fuit *L* non fuit sustentata *M* || virtus ista *B* illa virtus *G O* i^a virtus *H* 22 enuntiatione] enuntione *K L* || nobili <in somnlio> *G* 23 pars <tantarum> *B P* pars causarum *O P²* 24 est manifestum *H* manifestum *G* || somnlio *G K L M O P* 25 autem] enim *G K L M O* || homo est *H* homo *O*

17 [dicamus ergo] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 18 sollicitudinem <perfectam> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 19 quia — comprehensione] proprius est cognitioni et comprehensioni Π || virtute <intelligenti> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 20 sciret] comprehendenderet $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || [futuras] $\beta \delta \epsilon \eta \theta$ 21 illas] rem et sit promptus ad eam et gaudeat etiam in veniendo boni et contendat in veniendo eius $\Gamma \Delta \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ rem et sit promptus ad eam et gaudeat in veniendo boni et sit promptus et contendat in veniendo eius γ || fuit — virtus] ista virtus β fuit sine ista virtute $\eta \theta$ 22 hac enuntiatione nobili] hoc instrumento agili Π 23 dicitur] credimus θ || pars <talis> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 24 somnlio Pharaonis] sompniis que videbat rex $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || [de quo interrogavit] θ de quo interrogatus est Π 25 Ioseph <pax sit cum eo; quando Joseph, pax cum eo, interpretatus est de hoc, et monstravit eis quod parati essent sterilitati quam significabant sompnia ut serant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annos sterilitatis> $\Gamma \Delta$ Ioseph pax sit cum eo; quando Ioseph interpretatus est eis de hoc, monstravit eis quod parati essent monitioni quam significabant sompnia ut serant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annos sterilitatis Π Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod excitentur per famem quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis et non corrumpatur ad tempus annorum famis α Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod excitentur per famem quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis et non corrumpatur et restet ad annos famis β Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod parati sint fami quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad tempus annorum famis γ Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod parati sint fami quam significabant sompnia ut condant in annis famis granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annos famis δ Ioseph iustus; quando mandaverit ei quod parati sint fami quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annos famis ϵ Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod excitentur per famem quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annum famis η Ioseph pax sit cum eo; quando mandaverit eis quod parati sint fami quam significabant sompnia ut condant in annis copie granum in suis spicis, et non corrumpatur et restet ad annos famis θ

Deest codex §

corporis, quamvis non derelinquant sua instrumenta, per que operantur; sed hoc est rarum respectu eorum que apparent in somnlio. Et ideo illis qui profunde cogitant de statu suo sepius accidentunt huiusmodi visiones

202vb

paratam naturaliter ad distinguendum similitudines rerum et sompniorum. Et est ille cui largitur intellectus intentiones corporales, cui assimilantur in sompno intentiones spirituales; et de necessitate debet scire similitudines universales

30 omnibus gentibus et similitudines proprias cuilibet genti et cuilibet modo hominum. Gentes enim diversantur in hoc duobus modis, quorum unus est naturaliter, scilicet secundum virtutes eorum et secundum entia eis propria in suis regionibus; secundus autem est secundum similitudinem et opiniones secundum

35 quas nati sunt secundum leges suas, et receperunt fidem a nativitate, scilicet de primo principio et angelis et resurrectione. Et oportet interpretantem, sicut dicit Aristoteles, ut semper sit cogitans et mundus non declinans ad mores

27 [est] *P* est *P¹* || cui] qui *G* || intentiones] (*L²*) intentionis *L* super intentiones *O* 28 cui] an *K* que *P* || assimilabantur *B P* || sompno *H I J* 29 debes *B K L M P* debens *G* debetis *O* || similitudines] similes *B* vel similitudines intentiones *L* intentiones *M* 30 omnibus generibus *G H L M* entibus et omnibus *O* || similitudines] similes *B* 31 diversificantur *G* 31-32 duobus in hoc *O²* duobus *O* 32 [scilicet] *G H K L M O* 33 entia] essentia *M* 34 [est] *G H K M O* || similitudines *G M* || opinaciones *J* 35 fidem <inde> *B P I J* 37 interpretantur *O* interpretationem *P* interpretatorem *P²*

26 distinguendum] intelligendum $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 27 et sompniorum] que sunt in sompniis $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 31 [et cuilibet modo] $\beta \eta$ et non est $\alpha \epsilon$ 32 duobus modis] propter modos α 33 virtutes] virtutem *II* || [entia] *II* || regionibus] urbibus et suis regionibus Ω regionibus et suis urbibus $\alpha \beta \delta \epsilon \theta$ regionibus et ymaginacionis eorum γ 34 similitudinem] similitudines $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || opinaciones] cognitiones $\alpha \gamma$ 35 secundum leges suas] ad recipiendum eas $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || receperunt fidem] soliti sunt habere fidem in eis $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 36 resurrectione] substantia boni humani $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \theta$ bono humano η 38 semper sit] consuefacit suam animam $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || cogitans et mundus] in cogitando et consyderando, et suum corpus in munditia, et sit castus $\Gamma \Delta \beta \delta \epsilon \eta \theta$ in cogitando et consyderando in munditia, et sit castus *II* $\alpha \gamma$ 38-39 ad — anime] per illud quod pendet bruta anima *II*

Deest
codex 5

20 in sompno quam aliis, per quas cognoscunt vias ad utilitates procurandas 20 et ad dampna evitanda, sicut accidit socio Moachi Phenici podagrico, 20 qui vidit Galienum in sompnis dicentem sibi: "Accipe coloquincidam et 20 pulveriza eam cum bdellio¹ et confice cum aqua caulum et maiorane et 20 suppone." Qui excitatus fecit quod sibi dixerat Galienus in sompnis et 20 curatus est.

48 Homines autem qui sunt melancolice complexionis magis sunt apti 48 ad sompnia vera quam alii | homines.

Q 44va

58 Virtus enim ymaginativa que comprehendit huiusmodi visiones est 58 semper in motu secundum naturam suam et subito transmittit formas 60 ymaginabiles, unam in aliam convertendo, quod multum impedit fixionem 60 in rebus comprehensiosis.

¹ bdellio *Shield*s udelio *Q*

brute anime. Et forte accidit homini ut unum sompnium interpretetur in alio sompnio, sicut accidit Herculi regi in sompnio, quod narravit Aristoteles: sompniauit enim sompnium quod nullus scivit interpretari. Et cum dormivit interpretatum fuit ei et remansit sollicitus in hoc, quousque acciderent ille res. Et forte accidit homini ut videat sompnium et post hoc obliviscatur et deinde forte rememorabitur illud sompnium in vigilia. Et quando rememoraverit, secundum illum modum sentiet quo sentiebatur in preterito. Et iam diximus quomodo. Et quidam homines sunt verioris sompnii quam quidam propter diversitatem eorum in hac virtute ymaginativa;

464a32-33

40

45

50

39 brute anime] bruti animalis *G H L M O* brute animalis *K* || sompnium] (*P²*) sompnium *G L M P*
 40 *interpretur K interpretatur O* in tempore est *O¹* || [in] *O* || sompnio] (*P²*) sompno *G K L M P J*
 40-41 [sicut — sompnio] *K* sicut accidit Herculi regi in sompno *G M* sicut accidit regi in sompnio
O sicut accidit Herculi regi *P* sicut accidit Herculi regi in sompno *P²* 41 <quod> sompniauit
L M || [enim] *B L M P* autem *I J* || [sompnium] *H* sompnium *L M P* 42 nullus] non *G*
 44 acciderent] acciderint *K* acciderent ei *O* acciderunt *P* || ille res] eventus illarum rerum *H L M* || ut]
(P²) et *P* 45 sompnum *K L M O* || obliviscetur *B H K L M P I* obliviscitur *O* 46 illud
 sompnum *K L M O* sompnum illud *O* || quando] quandoque *I* 47 rememorabitur *G O I J* || illum]
(K¹) illud *K* || modum] locum *G* || [sentiet] *B P* 48 sentiebantur *P* || iam] ideo *L M* || quomodo. Et]
 quando et *B* quomodo etiam *G* quomodo et ?quia *H* quomodo *L* 49 verioris] minoris *G* interioris
O || sompni *G K* 50 diversitatem] debilitatem vel diversitatem *G* debilitatem *H K M O*

Deest
codex

39 anime <spiritualiter> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 40 [sompnio] η sompnio quod videt $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
 41 sompnium <mirabile> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 42 nullus scivit] erravit interpretans
 $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ exclamavit interpretans β 43 interpretatum fuit] interpretate fuerunt ille res
 quas vidit $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ interpretate fuerunt res quas vidit $\alpha \theta$ || hoc] his rebus quarum eventus
 enuntiatus fuit $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ his rebus quarum eventus declaratus fuit α 44 [ille res] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
 45 sompnum] sompnia $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || [post hoc] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 46 rememorabitur illud sompnum] rememorabunt ea $\Gamma \Delta$ rememorabunt ea et forte non rememorabuntur
 ea II $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || quando] ideo Π 47 rememoraverit <rememorabit> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
 47-48 sentiet quo sentiebatur] quo rememorat ea que sentiebat $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 49 sunt] vident sompnia γ || verioris sompni] vires et magis vident in sompno $\Gamma \Delta$ veriora sompnia
 et magis vident in sompno II $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 50 diversitatem] nobilitatem $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ ||
 virtute <scilicet virtute> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$

Frigiditas autem in melancolicis impedit velocitatem motus in ymagine- 65
 cione et siccitas adiuvat ad fixionem formarum comprehensarum. Com- 66
 plexio autem humida opilat vias sompni et obtenebit virtutes et facit 67
 sompnum profundum, quasi similem morti, ita quod quasi nichil ymagi-
 natur dormiens, et precipue si humiditas associetur frigiditati. Et propter 68
 causam predictam melancolici optime retinent sompnia sua. Vident 68
 eciam quandoque in vigilia quod alii vident in sompno. Sunt autem 69
 huiusmodi visiones et prophecie proprie quidem de rebus futuris, que 1 203ra

202vb

et isti sunt habentes complexiones melancholicas
 frigidas et siccias: humiditas enim cooperit virtutes et
 oppilat vias spirituum et facit sompnum similem morti,
 ita quod fere nichil ymaginatur dormiens. Et humor melancholicus
 55 convenit sompno et actioni istius virtutis:
 quia enim iste humor est multi vaporis, ascendit
 ad caput et facit sompnum, et ideo convenit sompno.
 Et etiam convenit huic virtuti quia ista virtus
 semper est in motu et in sompno et in vigilia et semper transfertur
 60 de una ymagine ad aliam. Et ideo malitia sue
 actionis est in velocitate motus de una ymagine ad
 aliam et in paucitate confirmationis et quietis; et
 bonitas sue actionis est in confirmando et bene

51 complexiones melancholicas] complexiones melancholicas multas *L* melancholicas complexiones
 multas *M* 52 frigidas et siccias] frigiditas et siccitas *H* 52-53 cooperit virtutes et opiliat
 vias spirituum *B* cooperit virtutes *H K M* quando opilit vias spirituum et cooperit virtutes *O*
 53 sompnum *I J* || similem] (*P²*) simile *B L P I J* 54 nichil fere *G H K L M* || ymaginetur
G H K L M ymaginat *O* || melericus *B G* melitus *L* melantur *O* 55 convenit] (*L*) quod venit *L* ||
 sompno] (*P*) sompno *O P² I J* || actioni istius] actionis illius *M* 56 accedit *H* 57 <ad>
 sompnum *L M* || sompno *G H K L M* 58 quia] quod *G* secundum *L* 59 in motu] immota *L* ||
 et in sompno] et sompno *M* in sompno *J* || [in (3)] *K L P I J* || transitur *G* transferuntur *O* trans-
 ferunt *O¹* 60 ymaginatio *G H K L M* ymaginativa *O* 61 ymaginatio *G* 62 [et (1)]
H 63 [bene] *K* in bene *B O I J*

52 cooperit virtutes] innata est cooperire virtutes et facere otiosam actionem earum $\Omega \alpha \beta \gamma$
 $\delta \epsilon \eta \theta$ 53 spirituum] spiritus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || facit — morti] sompnum sui habentis est
 valde demersus $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 54 ymaginatur dormiens] ymaginantur in sompno eorum
 similis morti $\Gamma \Delta$ ymaginantur, immo sompnum eorum similis est morti Π ymaginantur in sompno
 eorum, immo sompnum eorum similis est morti $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || melancholicus <congregatur
 in eo quod> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ melancholicus celebratur in eo quod $\eta \theta$ 55 <convenit> actioni
 $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ non convenit actioni $\eta \theta$ 56 quia enim] convenit autem sompno quod $\Omega \omega$
 56-58 [iste — quia] η 56 vaporis <et> $\Pi \alpha$ 57 [et ideo convenit sompno] $\Omega \omega$ 58 et
 etiam convenit autem $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ || [huic] ζ 59 <magno> motu $\Omega \omega$ || <semper
 perturbata> in sompno $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta$ semper respirans in sompno γ semper mota in sompno η semper
 excitata in sompno θ || [semper (2)] $\Omega \omega$ 60 ymagine] dispositione Π 60-62 [et — aliam] $\gamma \delta$
 60 [malitia] ϵ 61 motus <et translatione> $\Omega \alpha \beta \epsilon \zeta \eta \theta$ 62 quietis] dispositionis ad
 ymaginem rei quam ymaginaverat $\Gamma \Delta \omega$ dispositionis ad rem quam ymaginaverat Π 62-64 [et
 bonitas — ymaginaverat] $\beta \eta$

Deest
codex ζ

203ra

3 nondum sunt; nichil tamen prohibet eas esse eciam de rebus presencibus
 5 et preteritis, quando huiusmodi res sunt nobis ignote, sicut fuit in Moyse. Exodus III-lv
 6 Quia vero noticia rerum est in nobis aut per sciencias speculativas aut
 7 per artes operativas aut per virtutes particulares cogitativas, manifestum
 8 est quod noticia huiusmodi est in nobis per virtutes particulares cogita-
 10 tivas, quia ipsa pro maiori parte est rerum particularium que future sunt,
 11 circa quas virtus cogitativa sollicitatur propter utile et nocivum. Et

ymaginando illam rem quam ymaginaverat. Et isti
actioni convenit complexio frigida et sicca: frigiditas
enim facit tarditatem motus et siccitas facit confirmationem
forme. Et ideo ista virtus habet magnum
dominium in melancholicis, ita quod in vigilia comprehendunt
quod alii comprehendunt in sompno.

Utrum autem ista comprehensio sit in tribus
temporibus est consyderandum; quod autem oportet enuntiari est
futurum tempus, sed non est remotum ut hoc cadat in preterito
et in presenti, quando fuerit ignotum apud nos. In quo vero genere
cadat ista enuntiatio consyderandum est, quoniam
genera rerum scitarum aut sunt scientie speculative aut artes
operative aut virtutes cogitative particulares. Et est
manifestum quod ista comprehensio non est in maiori parte

64 ymaginaverat] ymaginaretur *G* **65** frigida et sicca] frigidi et siccii *LM* || frigiditas] (*G*)
frigiditas *G* frigidas *K* **66** tarditatis *B* tardationem *G* || et siccitas] siccitas vero *G H* siccitas
enim *K* siccitas *LM* et siccitas enim *O* || [facit (2)] *B* **67** [magnum] *K* **68** dominium
divinum *GL* || in melancholicis] melancholice *G* in [mulieribus ita] melancholicis *H* in melancho-
licum *KMO* in multis *L* || comprehendit *B* **69** [quod alii comprehendunt] *M* || sompnio *O J*
203ra1 complexio *O* virtus sive comprehensio *GHLMOIJ* || sint *G* fit *LM* **2** temporibus]
virtutibus *M* || consyderandum est *O* est servandum consyderandum *G* consyderandum *LM*
3 tempus] tempore *HL* *M* tempore *K* || hoc] hic *K* **4** [in (1)] *GHLM* **5** cadit *B P* entium
cadat *J* **6** scitarum] siccaram *M* **7** cognitive *GHKLO* || et <hoc> *O* **7-8** manifestum
est *GO* **8** [ista] *K* || apprehensio *K* **8-9** [non — maiori — cuius comprehensio] *M* non —
maiori — eius comprehensio *G* non — maiore — cuius comprehensio *H*

64 ymaginando <et disponendo> *Ω a γ δ ε ξ θ* || illam rem quam] illas res quas *γ δ ξ*
66 siccitas [facit] *Ω ω* **67** ista virtus habet magnum] iste virtutes habent *Ω* **69** [alii] *Ω ω*
203ra1 ista comprehensio] iste sompnus *Γ Δ* **2** temporibus] rebus scilicet preteritis, presentibus
et futuris *Ω ω* || [est consyderandum] *Π* || oportet enuntiari] propositum est ex eis in enuntiatione
Ω ω **3** futurum tempus] in futuro *Ω ω* || hoc <comprehendat> *ξ* **4** fuerit <illud> *Γ Δ ω*
|| [in quo] *η* in isto *θ* || genere <generum cognitionum> *Ω ω* **5-6** [cadat — general] *Γ Δ β*
γ δ ε ξ η θ cadat ista comprehensio quoniam *II α* **6** rerum scitarum] sicut dictum est *Γ Δ*
res scite sicut dictum est *II* res scita sicut diximus *a* sicut diximus *β γ δ ε ξ η θ* || sunt scientie
speculative] est scientia speculative *ω* || artes <speculative> *δ* **8** quod ista comprehensio] ex
re istius comprehensionis quod *Ω a γ ε ξ* ex re comprehensionis quod *β δ η θ*

quamvis artes operative, sicut creditur, possint acquiri in sompno, specu-
lative tamen non possunt. Iste enim acquiruntur per primas proposi-
ciones applicatas conclusionibus innescendis: alioquin prime propo-
siciones essent frustra in scienciis speculativis. Quod si forte aliud tale
comprehenditur in sompno, hoc erit per accidens et raro. Sciencia enim
speculativa non acquiritur nisi per disciplinam. Quod si forte aliquis
habuerit eam absque disciplina sive absque modo disciplinabili, pocius erit
dicendus angelus quam homo.

Somniorum autem bonus interpretator est ille homo qui habet

203ra

- nisi in rebus futuris, cuius comprehensio proprie est in virtutibus
 10 cogitativis particularibus quibus utuntur ad comprehendendum
 utile et nocens in rebus futuris. Artes autem
 operative existimatum est quod possunt acquiri in sompno;
 scientie autem speculative remotum est ut accidat hoc
 in eis: homo enim naturam habet ad comprehendendum
 15 scientias speculativas per primas propositiones habitas.
 Et si homo comprehendenteret eas sine propositionibus,
 tunc ille propositiones essent otiose. Et natura noluit
 hoc. Et universaliter, si aliquod intellectum de intellectis scientiarum
 speculative varum acquiratur hoc modo, erit accidentaliter
 20 et raro. Et similiter impossibile est ut per ipsum
 fiat ars speculativa, nisi aliquis ponat hic esse aliquem
 modum hominum qui comprehendunt scientias

9 [est] $G \parallel$ in virtutibus] a virtutibus $B G K O P J$ in naturalibus L virtutibus M 10 cognitivis
 $G O \parallel$ particularibus] propriis H proprie partibus $O \parallel$ utantur $M \parallel$ apprehendendum H 11 autem]
 enim $H K M$ vero O 12 estimatum est $B G H L M O P$ estimant $K \parallel$ quod] ut $G \parallel$ possint
 $B G I J \parallel$ sompno $I J$ 13 hoc accidat $L M$ accidat H 15 primas] quas K proprias J
 16 apprehenderet G comprehendat L comprehendet $M \parallel$ eas] ens K 17 noluit] voluit $B G H K$
 $M I J$ 18 aliquid $G H K$ quid $M \parallel$ intellectis] intellectu $H M$ 19 speculatarum $B I \parallel$ [modo]
 $B \parallel$ erit accidentaliter] et accidit O 20 [per] O 21 <vel> nisi <ut> $L \parallel$ hic] hoc H
 22 qui] que $O \parallel$ comprehendat K

9-10 virtutibus — utuntur] virtute, in isto vero genere generum scitorum $\Gamma \Delta$ 12 existimatum
 est] sunt $\gamma \parallel$ possunt acquiri] acquiruntur $\Omega \omega \parallel$ sompno <sicut multe res quarum principium
 scientie in medicina est per enuntiationem in sompno> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta$ sompno sicut multe res
 quarum principium scientie $\beta \eta \theta$ sompno in compositis rebus quarum principium scientie in
 medicina est per enuntiationem in sompno δ 13-14 [scientie — eis] $\beta \eta \theta$ 14 <quia,
 si hoc esset in eis, esset consyderatio eius res otiosa et vana> homo $\Gamma \Delta$ hoc aut erit res otiosa et
 vana homo Π quia, si hoc esset in eis, esset res otiosa et vana homo $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ quia, si hoc esset
 in eis, esset res otiosa homo η 15 habitat] cum quibus creatus est $\Omega \omega$ 16 [homo] $\Omega \omega$
 \parallel propositionibus <primis> $\eta \theta$ 17 ille propositiones] propositions prime $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
 prime $\beta \zeta \parallel$ otiose <verbi gratia, si posset ambulare sine pedibus, tunc essent pedes in nobis vani
 et otiosi> Ω otiose verbi gratia, si posset ambulare sine pedibus, tunc essent pedes in eo vani et
 otiosi $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta$ otiose verbi gratia, si posset ambulare sine pedibus, tunc essent vani et otiosi $\theta \parallel$ noluit] negat $\Omega \alpha$
 repudiat $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 18 [aliquid intellectum] $\Pi \parallel$ [scientiarum] Π 19 acquiratur
 ponitur Π 20 [et raro] Π 21 fiat] conveniat Ω compleatur $\alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ sit $\gamma \zeta \parallel$ speculativa
<O Deus> $\Omega \omega \parallel$ aliquis] homo $\Omega \omega \parallel$ [hic] $\gamma \epsilon$ 22 [modum] η

- 202vb 26 naturam aptam ad distinguendum similitudines rerum et promptitu-
 27 dinem ad diversas res sibi assimilandum, et qui apud se habet copiam
 28 intencionum corporalium, quibus possit assimilare intenciones spirituales
 29 comprehensas in sompno, et qui scit diversitates omnium gencium aut
 30 plurium et res que apud eas sunt et mores earum, sive naturales sive

speculativas sine disciplina. Et isti homines, si sunt, equivoce sunt homines; immo magis videntur angeli quam homines.

Sed hoc videtur impossibile ex hoc quod dico:

cognitio enim speculativa una est in se non diversa, sive fuerit scita per disciplinam sive sine disciplina. Et si esset scita per utrumque, tunc disciplina non esset accepta necessario in definitione eius. Et sic sumus inter duo, aut ut dicamus quod ista cognitio equivoce dicitur cum cognitione humana aut ut concedamus quod eadem res invenitur per causas diversas. Et secundum hoc respectus rei ad suas causas, quibus constituitur, non erit necessarius. Et omne hoc est impossibile. Dicere autem quod possibile est ut ymagines rerum speculativarum acquirantur ab aliquo modo hominum hoc modo comprehensionis impossibile est, quoniam acquisitionis earum hoc modo est superfluum, cum iam acquirantur ab homine modo perfectiori, nisi aliquis dicat forte

23 [si sunt] *H K L M* 24 [videtur] *H* 25 sed] si *L* || videtur] (*O²*) universaliter *O*
 26 cognitio) cognitiva *G* || diversa] divisa *G K M* divisiva *O* 27 fuerit] sit *H* 28 [scita] *G*
 30 dicamus] iudicamus *K* dicimus *M* || [quod] *H M* || dicitur] sumit *L* 31 <cognitione
 vel> cognitione *L* || aut] autem *G* [et] *M* || [ut] *B* || dicamus *G* concedimus *L* 32 inveniatur
O || diversas causas *G H K L M O* || hoc respectus] respectum *K* 33 necessitas *G O* necessarium *O²*
 34 omne] totum *G H K L M O* || est (1)] erit *H* || possibile] impossibile *G* || [est (2)] *L M* ||
y mago O 35 speculatarum *J* || acquiratur *O* 35-37 [ab — acquirantur] *K* 37 eorum
M || est hoc modo *H* || iam non *M* || acquiratur *O P* 38 nisi] (*L¹*) ut *L*

23 isti — sunt] iste modus si est $\Omega \omega$ 24 sunt] est $\Gamma \Delta$ 25 [ex hoc] γ 26 diversa]
 conveniens Ω || sive <non> θ 27 sine] fuerit scita sine $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ non fuerit scita η
 fuerit scita θ 29 [necessario] $\Omega \omega$ || eius <et non necessario in acquirendo ipsam> $\Omega \alpha \beta$
 $\delta \epsilon \eta \theta$ eius et non necessario in comprehendendo ipsam $\gamma \zeta$ || duo] unum duorum $\Gamma \Delta$
 30 dicamus] concedamus $\Omega \gamma \epsilon \zeta$ 31-32 [aut — diversas] $\beta \gamma \delta \eta \theta$ 31 concedamus]
 dicamus $\alpha \epsilon$ 32 et] etsi concederemus quod eadem res invenitur per causas diversas ω ||
 respectus] coniunctio $\eta \theta$ 33 erit necessarius] eset necessarius $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ eset necessaria
 $\eta \theta$ 36 [hominum] θ 37 superfluum] actio II

positos a lege, et opinionem earum de ordinacione sue vite ad Deum et de 35 202vb
 statu animalium post mortem. Et debet interpretator sompniorum esse 36
 homo profunde cogitationis, maxime mundicie in corpore et in anima, 37
 abstractus omnino a brutalibus desideriis, et per ardenter affectum ele- 38
 vatus ad contemplacionem divini luminis, sicut Daniel factus. Et 39
 frequenter accedit uni homini ut unum sompnum¹ ipsius sit interpretacio 39
 alterius, sicut dicitur de Hercule, qui sompniavit unum sompnum² quod 40

¹ sompnum *Shields* sompnum \mathfrak{L}

² sompnum *Shields* sompnum \mathfrak{L}

203ra

- quod iste modus comprehensionis est proprius eis in
 40 quibus est possibile ut addiscant scientias speculativas;
 sed si isti sunt, equivoce sunt homines. De sompniiis autem
 veris et propter quid sunt et quomodo dictum est. De causis
 vero sompniorum falsorum dicendum est. Et ista sompnia
 universaliter sunt a duabus causis, quarum una est ab actione
 45 virtutis ymaginative apud sompnum in passionibus
 remanentibus in sensu communi de sensibilibus extrinsecis
 et ab actionibus istius virtutis in intentionibus depositis
 in virtute rememorativa et cogitativa de illis rebus
 sensibilibus: motus enim istius virtutis, scilicet ymaginative,
 50 semper est in thesauro istius virtutis, scilicet cogitative

39 [quod] *BHKLMOP* || i^e *B* ille *K* || proprius] (*O*) prius *O*₂ || [in] *G* 40 possibile] (*O*)
 impossible *OP* || scientias suas *K* 41 sed si] et *H* si *L* || [isti] *GLM* [isti] isti *O* || homines
 sunt *K* homines *H* || sompniiis (*M*²) sompnis *GKM* 42 [et — et] *O* et propter quid sunt
 et propter quod *BKP* propter quid sunt et *H* quid sint et propter quid *O*² || quomodo] quando *H*
 quoniam *O* 43 vero] autem *GO* || falsorum sompniorum *H* sompniorum *O* sompniorum falsorum
 ?*O* || i^e *B* illa *M* 44 sunt universaliter *B* || quarum] (*M*²) quorum *M* || [ab] *H* 44–45 virtutis
 ymaginative actione *KLMO* actione virtutis ymaginative actione *G* 45 passionibus] (*O*)
 omnibus *O* 46 de] in *K* || sensibilibus] sensibus *HO* 47 illius *M* || [in] *M* in *M*² || intentionibus
 <vel> *O* || depositis] (*O*) depositis *HLMO* 48 memorativa *M* || cogitiva *O* || istis *LO*
 49 modus *G* || illius *M* || [virtutis] *G* || [scilicet] *HLM* 49–50 [ymaginative — scilicet] *K* yma-
 gine — scilicet *O* 50–51 [istius — thesauro] *M* istius virtutis scilicet cogitative et rememorative
 est thesaurus *K* istius virtutis scilicet rememorative et cogitative et thesauro *L*

39–256rb18 [comprehensionis — proprie] Γ 39 est proprius] inventur in ΔΠω 40 quibus
 <non> ΔΠαβδεξηθ || speculativas <aut naturaliter aut alio modo> ΔΠβγδξηθ
 speculativas aut naturaliter aut alio modo nature αε 41 si isti sunt] si isti inventiuntur ΔΠαγ
 isti inventiuntur βδξηθ || sompniis autem] quiditate autem sompniorum ΔΠ 42 quomodo]
 ex quo fiunt et quomodo fiunt ΔΠω 43 falsorum] verorum ε || ista sompnia sompnia autem θ
 44 una — actione] est in actione γ una est actio η 45 passionibus] descriptionibus αε 47 [ab]
 β || actionibus] actione ΔΠαγδεξηθ || [intentionibus] θ 49 motus] usus ΔΠω || scilicet
 <virtutis> ΔΠω 50 in thesauro] thesaurus βγδεηθ propter ξ || istius virtutis] istarum
 duarum virtutum ΔΠαβγεηθ istas duas virtutes ξ || scilicet <thesauro> ΔΠα scilicet
 thesaurus βγδεηθ scilicet thesaurum ξ 50–51 cogitative et rememorative] rememorative
 et cogitative ω

Deest
codex I'

202rb 42 nullus scivit interpretari; et postea vidit interpretationem eius in alio
 44 sompnio et evenit ei postmodum secundum interpretationem quam
 44 vidi.

203ra 42 Falsorum autem sompniorum tres sunt cause, quarum una est assi-
 45 duitas actionum in vigilia circa aliquas res quarum passiones remanent
 apud sompnum in sensu communi. Et virtus ymaginativa negotiatur
 50 in eis, cuius motus est semper in thesauro virtutis memorative et cogita-

et rememorative, et thesauro sensus communis. Causa autem
 460b3-7 secunda est desyderium naturale anime: anima enim
 bruta, quando desyderaverit aliquid esse aut non esse, innata
 est facere similitudinem forme illius rei desyderate
 in illa dispositione desyderata et presentare idolum illius
 rei. Et ideo qui desyderat mulieres videtur coire; et habens
 sitim videtur bibere aquam. Et hoc genere sunt sompnia
 que significant apud medicos dominium humorum in corpore,
 verbi gratia, quod videre ignem significat dominium cholere, et
 sompniare aquam significat dominium phlegmatis. Et differentia
 inter istas falsas formas et veras in sompno est
 quod anima miratur a formis veris et excitatur quasi timida
 ab illo sompno et admirata de illa spiritualitate

55

60

51 causa] cum *H* 52 secunda] falsa *H* || [anime] *G* || animalia *G K* 53 brutalis
J || desyderaverunt *G* desyderavit *H L* desyderant *K* ?desyderat *O* || aliquid *H* || aut] vel *G K*
 54 [facere] *P* || forme] (*P*) formare *P²* 54-56 [desyderate — dispositione — rei] *M* desyderate
 — dispositione — rei *O* desyderate — desyderatione — rei *P* desyderate — dispositione — rei *M²*
 56 qui desyderat] desyderans *L M* || videtur] (*O*) videt *B O²* 57 videt *B K* || [aquam]
M || et] et ex *G* de *O* et in *J* 58 signat *B M P* || in corpore] corporum *H* 59 videre] video
G || significat] (*M*) signat *G M²* || cholere] (*G²*) corporale *G* 60 signat *G M* || phlegmatis] falsitatis
B G K P frigiditatis *H* flantis vel frigiditatis *L* fleumatis vel frigiditatis *M* flagitis *O* fleumatis *G²*
 61 falsas formas et] formas et formas *G K* fantasias et formas *H* falsas formas et formas *L M* formas
 falsas et *O* falsas et formas *P* || sompno *I J* 62 miratur] minatur *G* mutatur *H L M* || formis]
 [formis veris] formis *K* sompniis *I J* || timida] tumido *H* 63 sompno *G M O* || admirata] (*M₂*)
 admire *K* admutata *M*

51 thesauro] thesaurus $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ thesaurum ζ || causa] forma δ 52 desyderium naturale]
 eventus earum a desyderiis naturalibus $\Delta \Pi \omega$ 53 aliquid <scilicet> $\Delta \Pi \omega$ 54 est
 <anima ymaginativa> $\Delta \Pi \omega$ 56 rei <in illa dispositione desyderata et presentare
 idolum illius rei in illa dispositione desyderata et presentare idolum illius rei> α rei in illa dispositione
 desyderata $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 58 medicos] medicum $\beta \delta \zeta \eta \theta$ 59 videre ignem] sompnum
 ignis $\Delta \Pi \omega$ || significat <apud eos> $\Delta \Pi \omega$ || cholere] bilis rufe $\Delta \Pi \alpha \gamma \delta \epsilon \theta$ calidi $\beta \zeta$ ignis η
 60 sompniare aquam] sompnum aque $\Delta \Pi \omega$ 61 [falsas] ζ || <formas> veras $\Delta \Pi$ || [in sompno]
 $\Delta \Pi$ 62 miratur — veris] admiratur et miratur veras $\Delta \Pi \alpha \beta \gamma \delta \zeta \theta$ gaudet et miratur veras
 ϵ || excitatur <et perturbatur suus spiritus> ω || quasi] et α 63 sompno] timore β 63-64 illa
 spiritualitate subtili] illa spiritualitate subtili que videtur in eo $\Delta \Pi \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ ordine spirituali
 qui videtur in eo α

Deest
codex P

tive et sensus communis. Secunda causa est forte desiderium anime 51
 sensitive circa aliqua sensibilia habenda vel fugienda; et ex hac causa 55
 aliquis multum siciens sompniat bibere aut videre alium bibentem. 56
 Tertia causa potest esse dominium humorum in corpore, secundum quem 58
 modum colericus sompniat videre ignes et sanguineus res rubeas et 59
 fleumaticus natare in aquis et melancolicus videre res nigras et homines 60

203ra

subtili. De quiditate igitur sompniorum verorum et falsorum
65 et de causis accidentium suorum dictum est.

464b16-18

64 igitur] ergo *G* || sompnorum verorum et falsorum *K* verorum et falsorum sompniorum *H*
65 accendentium *G* actuariis *L* || suarum *B*

64 de quiditate igitur] diximus igitur de quiditate $\Delta \Pi \alpha \beta \delta \epsilon \theta$ declaravimus igitur de quantitate
 ζ diximus igitur de modis η || falsorum <et dedimus causas eorum quatuor> $\Delta \Pi \omega$ 65 de
causis] causas $\Delta \Pi \omega$ || accidentium <et contingentium> $\Delta \Pi \omega$ || dictum est] et hic com-
plentur res collecte de hoc tractatu, laudetur Deus multum. Tractatus tertius cum adiumento
Eius. Propositum eius $\Delta \Pi$ et hic complentur res collecte de hoc tractatu. Nostrum propositum
 $\alpha \beta \epsilon \zeta \eta \theta$ et hic complentur res collecte de hoc tractatu. Propositum eius $\gamma \delta$

Deut
codex R

mortuos. Et huiusmodi sompnia sunt signa medico de complexione
68 sompniantis. De predictis igitur tanta dixisse sufficient.

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE CAVSIS
LONGITVDINIS ET
BREVITATIS VITE

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE CAVSIS LONGITVDINIS ET
BREVITATIS VITE

Versio Vulgata

Edilio
Iuntina
1550

Edilio
Berolinensis
1831

- 256ra 51 In hoc tractatu perscrutatur de causis
longitudinis et brevitatis vite.
Dicamus igitur quod concessum est hic
esse causas naturales in hiis duobus
55 accidentibus, et quod omne quod attribuitur
animali de generatione et
corruptione, cremento et diminutione,
et sompno et vigilia, et universaliter
de omni transmutatione, non attribuitur nisi quatuor
60 qualitatibus, scilicet caliditati et frigiditati, humiditati et
siccitati, non quantitati neque aliis qualitatibus, verbi gratia, gravitati

464b19-20

320b11-13

Inscriptio: Liber de Causis Longitudinis et Brevitatis Vite *B* De Morte et Vita *H M* Tractatus de Causis Longitudinis et Brevitatis *L* Liber de Causis Longitudinis et Brevitatis Vite Animalium *O*
256ra51 <et> in *B K L P* || perscrutabitur *O* 53 igitur] ergo *G* 53-54 hic esse] esse *B* subesse *G* 54 naturales causas *L* causas naturales et *H* 56 animali] aut *M* 57 diminutione et cremento *H* 58 [et (2)] *K* 59-60 qualitatibus quatuor *O* 60 caliditati et frigiditati] ca fri *B* calida et frigida *G* ca et fri *H L M O* calore et fri *P* 60-61 humiditati et siccitati] sic et hu *B H L* siccata et humida *G* hu sic *K* hu et sic *M O* et sic et hu *P* siccitati et humiditati *I J* 61 neque] et non *O* nec *P* || qualitatibus alii *L* alii qualitatibus *B* alii quantitatibus *G* alteri qualitatibus *J* 61-62 gravitati — albedini] levitati gravitati nigredini albedini *G* gravitati et levitati nigredini et albedini *H M* gravius et levius et nigredini et albedini *K* gravitati levitati albedini nigredini *L* levitati et gravitati nigredini et albedini *O*

256ra51 perscrutatur] est perscrutari Δ Π ω 52 vite] dierum α 53 concessum est] oportet
accipere et concedere $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ oportet accipere et significare ζ 54 naturales <que sunt
causa> $\Delta \Pi \omega$ 55 attribuitur] fit simile η 60-61 caliditati — siccitati] humiditati et siccitati,
caliditati et frigiditati α 61 [non] η 61-62 gravitati et levitati] levitati et gravitati $\delta \theta$ } *Deest codex Γ*

Versio Parisina

- 256ra 51 Intendimus hic dicere causas longitudinis et brevitatis | vite, ex q 44vb
quibus erunt manifeste cause vite et mortis. Constat autem ex hiis que
55 declarata sunt in libro de Generacione et Corrupcione quod causa omnis
59 transmutacionis substancialis consistit in permixtione quatuor qualita-
60 tum: primarum, que sunt caliditas, humiditas, frigiditas et siccitas; et

et levitati et nigredini et albedini. Et hoc declaratum
 ii.1-2 est in libro de Generatione et Corruptione. Longitudo
 466a18-22 igitur et brevitas vite non attribuuntur nisi hiis
 65 quatuor qualitatibus. Et cum hoc positum est, dicamus
 466a3-4 quod longitudo et brevitas vite dicuntur multis modis;
 465a4-6 aut secundum comparationem ad genus, verbi gratia, dicere
 466a9-10 quod vegetabilia universaliter sunt longioris vite quam animalia;
 256rb aut secundum comparationem ad speciem, verbi gratia, quod homo
 est longioris vite quam rana et quod palma est longioris vite
 quam ficus; aut secundum comparationem ad aliquem modum,

64 igitur] ergo *G* || [et] *O* et *O¹* || brevitas] levitas *G* || attribuitur *B GO* 65 cum] tamen *L O* ||
 [est] *O* || dicamus <igitur> *HM* 66 [vite] *O* vite *O²* 67 secundum <per> *P* || genus <et
 cetera> *K* || verbi gratia] ut est quid *H* 67-68 dicere — universaliter] quia dicere quod
 vegetabitur universaliter *G* quod dicere vegetabilia universaliter *L* quidem vel dicere quod
 vegetabilia *M* quia dicere universaliter quod vegetativa *O* quod dicere quod vegetabilia univer-
 saliter *P* est dicere quod vegetabilia *M²* dicere quidem quod vegetabilia universaliter *I J* 68 sunt]
 sint *K* 69 adj aut *G* || quod] quia *G* ut quod *H* 69-256rb1 [aut — rana] *O* aut — est lon quam
 rana *L* aut — est longioris vite quam canis *M* aut — est lon vite quam rana *L²* 256rb2 aliquem
 modum] dispositionem *O*

62 albedini <et asperitati et levitati nisi hoc attribuitur accidenti> Δ II ω 63 Corruptione <et
 cum hoc confirmatum sit ideo> Δ II α Corruptione et cum hoc iteratum sit ideo β γ δ ε ζ η θ
 64 [igitur] Δ II ω || [et brevitas] γ 65 et — est] et iste faciunt ista duo accidentia in animali et
 vegetabili, et perscrutandum erit quot modis dicatur ista comparatio et invenitur ista consimilitudo
 in animali et vegetabili; tum post hoc perscrutandum erit de qualitatibus que proprie sunt istis
 duobus accidentibus Δ II δ et iste faciunt ista duo accidentia in animali et vegetabili, et etiam post
 hoc perscrutandum erit de qualitatibus que proprie sunt istis duobus accidentibus α β ε η θ iste
 faciunt ea que propria sunt istis duobus accidentibus γ et iste faciunt ista duo accidentia in animali
 et vegetabili et perscrutandum erit quot modis dicatur ista comparatio et invenitur quod iste est in
 animali et vegetabili; tum post hoc perscrutandum erit de qualitatibus que proprie sunt istis duobus
 accidentibus ζ 66 [quod] δ 66-67 multis modis; aut] multis modis quorum unus est Δ II
 quatuor modis quorum unus est α duobus modis quorum unus est β γ δ ε ζ η θ 67 genus
 <scilicet comparationem generis ad genus> Δ II ω 68 vite] temporis δ ε 69 aut] et
 secundus est Δ II ω || gratia <dicere> Δ II ω 256rb1 rana] equus Δ II vita equi α β δ ε ζ η θ
 vita pecoris γ 2 ficus] vita fici δ || aut] tertius est Δ II ω || secundum comparationem] apud
 comparationem modi Δ II α β γ ε ζ η θ secundum comparationem modi δ

Deest codex Γ

non secundarum, que sunt gravitas, levitas, albedo et nigredo. Unde 62 256ra
 quidquid accedit animali de generacione et corrupcione, augmento et 56
 diminucione, sompno et vigilia, longitudine et brevitate vite, et univer- 57
 saliter de omni transmutacione, a diversitate permixtionis istarum 59
 quatuor qualitatum causatur. Longitudo autem et brevitas vite possunt 65
 accipi multis modis, secundum comparacionem ad diversa: nam longum 66
 et breve de numero elementorum sunt. Uno modo igitur dicuntur per
 comparacionem ad genus, ut si dicamus quod plante sunt longioris vite 67
 quam animalia; secundo per comparacionem ad speciem, ut si dicamus 68
 quod homo est longioris vite quam equus et palma quam vitis; tertio per 1 256rb

256rb

- verbi gratia, quod habitantes in regionibus calidis et humidis sunt
longioris vite quam habitantes in locis frigidis et
5 siccis; aut secundum comparacionem ad individuum,
verbi gratia, quod Socrates est longioris vite quam Plato.
Hoc igitur posito dicamus quod declaratum est in quarto
Meteororum quod generatio est quando virtutes active
dominantur in generatione super passivas, et quod corruptio
10 accidit econverso, scilicet quando passive dominantur
super activas. Et hoc fit ita, quia, quando calor mensuratus
cum frigore dat generato formam propriam naturalem,

3 quod] quia *GO* 4 [locis] *P* regionibus *BIJ* 5 individuum (*OP²*) aliquod individuum
B viduum *P* dispositionem vel aliquem modum *O²* 6 Socrates] sortes *HI* cor *K* sō *LM* sor
P || Plato] pulmo *KLMP* 7 [igitur] *GHO* || posito] habito *O* || quarto] quatuor *GL*
8 Methodorum *O* Meototorum *P* 9 [super] *H* *M* semper *K* super *K²M²* || passivas] (*K²M²*)
passuras *G* passivis *H* pas *K* passi... *M* passiva *P* || [et] *M* || [quod] *HMJ* 10 accidit] actio
G autem *M* || econverso] ex adverso *K* || <semper> dominantur *H* 11 [super] *H* || activas]
(*K²*) hoc *G* activis *H* ac *K* || [st] *M* fit *BIJ* fit *M²* || [quia] *GHKLMO* || [quando] *B P* ||
mensuratus] mensuratur *HKLMO* 12 [cum] *GHKLM* || [dat] *O* dat *O¹* || generato] (*M²*)
generatio *HKLM* generat[i]o *P* || formam propriam] propriam formam *M*

3 [et humidis] β 4 locis frigidis et] regionibus $\Delta \Pi$ regionibus frigidis et $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$
frigidis et ϵ 5 aut secundum quartus est apud $\Delta \Pi$ $\alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ quartus est δ || comparationem
comparacionem individui $\Delta \Pi$ $\alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ comparatio individui δ 6 verbi gratia
verbi gratia dicere $\Delta \Pi$ $\alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ dicere δ || Socrates] Zaid $\Delta \Pi$ Reuben ω || Plato] Chalid
 $\Delta \Pi$ Simeon ω 7 <et quod ista palma est longioris vite quam illa palma; isti sunt omnes modi
de quibus dicuntur brevitas et longitudo vite> hoc $\Delta \Pi$ ω || posito] confirmato $\Delta \Pi$ α iterato
 $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ declarato ζ || <perscrutandum est de causis illius et> dicamus $\Delta \Pi$ $\alpha \gamma \epsilon$ perscrutandum
est de causa illius et dicamus $\beta \delta \zeta \eta \theta$ 9 in — passivas] in generatione super virtutes
passivas, scilicet quando dominantur caliditas et frigiditas super humiditatem et siccitatem $\Delta \Pi$
 $\alpha \beta \gamma \eta$ in generatione, scilicet quando dominantur caliditas et frigiditas super humiditatem et
siccitatem δ in generationibus super virtutes passivas, scilicet quando dominantur caliditas et
frigiditas super humiditatem et siccitatem ϵ sicut generatio super virtutes passivas, scilicet quando
dominantur caliditas et frigiditas super humiditatem et siccitatem ζ in generatione super virtutes
passivas, scilicet quando θ || [quod] $\alpha \delta \theta$ 9-10 [corruptio — scilicet] θ 10 quando] quando
due qualitates $\Delta \Pi$ $\gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ due qualitates $\alpha \beta \theta$ 10-11 passive — activas] passive domi-
nantur super activas et vincunt eas $\Delta \Pi$ $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ passive dominantur et vincunt eas β active
dominantur super passivas et vincunt eas θ 11 <forte> hoc δ || [quando] $\Delta \Pi$ ω
12 dat] accidit ζ

Deest
codex Γ

- 5 comparacionem ad individuum, ut si dicamus quod Socrates est longioris
6 vite quam Plato; quarto per comparacionem ad aliquid extrinsecum, ut
3 ad regionem, ut si dicamus quod habitantes in regione calida et humida
4 sunt longioris vite quam habitantes in calida et sicca. Declaratum est
8 autem in quarto Metheorologice quod generacio fit per dominium duarum
9 qualitatum activarum super passivas. Caliditas autem et frigiditas, sub
11 debita proporcione respectu corporis mixti existentes, dant formam
12 generato: immo sunt secundum suam proporcionem ipsa forma. Humi-

immo hec est illa forma, et humiditas mensurata
 cum siccitate recipit formam et figuram. Dum igitur
 in ente naturali habuerint dominium due virtutes
 active super passivas, conservabuntur suum esse; et quando
 debilitabuntur, tunc dominabuntur super illas virtutes
 alie active proprie alii enti; et sic corrumpetur illud
 ens, verbi gratia, quia calor naturalis, qui mensuratus
 est cum humido naturali, dum habuerit dominium
 in humoribus, non accidet putrefactio. Si igitur fuerit debilis
 ad digerendum illos humores aut fuerit nimis intensus,
 accidet illic calor extraneus, corrumpens; et corruptio

15

20

13 hec] hoc *B G H K L O P* || illa] (*K²*) ulla *K* || mensurata] (*L²*) mensuratur *H L* **14** siccitate] sic *B* || recipit] reddit vel recipit *G* secundum *H L* || dum] cum *G H K L M O* || [igitur] *L* **15** ente] (*P¹*) estate *P* || habuerunt *K* habuerit *L O* || [dominium] *H* divinum *G* || virtutes] (*P²*) virtute *P*
16 <dominium> super *H* || passivam *K* **17** debilitantur *B* [declarabuntur] debilitantur *H* || [tunc] *L* || virtutes] *G H K M* **18** active <et> *K* || alii] (*M²*) illi *M* || [et] *M* || istud *M*
19 quia] quando *H* quod *L* || [qui], *P* qui *P²* || mensuratur *L* **20** humore *B P I J* hu *K* || dum] cum *G* || habuerit] habent *B H K L M P* habet *G O* **21** humiditatibus *O* || igitur] ergo *G* **22** [digerendum] *G* {distinguendum} *M* || illos] illas *L* || nimis] (*?M¹*) minus *M* **23** accidit *G* accideret *L* {accides *P* || corrumpens} et corruptivus *G* corruptus *H K L M* || [et corruptio] *M* et corpus *L* et corruptio *M²*

Deest
codex Γ

{ **13** illa] ipsa Δ Π ω **15** in — dominium] habuerint dominium ens naturale et Δ Π ω
16 [active] ξ || passivas <et regunt eas> Δ Π ω **17** debilitabuntur <ab hoc> Δ Π ω ||
 [tunc] et α β ξ η θ **18** alie] passivas alie virtutes Δ Π ω || alii] uni α β γ δ ε ξ || [et sic]
 α γ ξ tunc Ω β δ ε η θ || corrumpetur <fortia — iuvenes> Π [] 256va25—vb22 Π **19-20** qui
 mensuratus est] mensuratus δ **20** humido] frigore Ω ω **21** accidet <illic> Ω ω
22 digerendum <et concoquendū> Ω ω || aut] virtus δ || intensus] intensa δ

ditas vero et siccitas, secundum debitam proporcionem ipsius eiusdem 14
 corporis mixti existentes, recipiunt formam illam et figuram ipsius
 corporis mixti et sunt quasi materia eius. Quia igitur unumquodque ens 14
 naturale producitur et conservatur per dominium forme super materiam, 16
 necesse est ut vita omnis viventis fiat et conservetur per dominium 16
 duarum activarum qualitatum super duas passivas et ut per contrarium 16
 vita destruatur. Quamdiu enim calor naturalis dominatur secundum 18
 naturalem proporcionem super humidum radicale, quod est proprie 20
 materia eius, non accidit in corpore putrefactio. Quando vero dominium 21
 istud corrumpitur, si quidem per eius debilitacionem, eo quod contraria
 qualitas, que est frigiditas, augetur super ipsum, tunc non poterit digerere 22
 humores et accidit in eis corruptio: si vero corrumpitur dominium eius 23
 per ingressum caloris extranei, augmentantis ipsum super debitum propor- 23
 cionis sue, tunc non digeret humorem vel humores, sed aduret et sequetur 23
 corruptio.

¹ tunc *Fobes* tunc enim *Q*

256rb

- accidit universaliter quando proportio naturalis,
 25 que est inter virtutes activas et passivas in unoquoque
 ente, fuerit destructa. Et quanto magis ista proportio fuerit
 maior, tanto magis illud ens erit remotum a corruptione,
 et quanto minor, tanto propinquior corruptioni. Et
 ideo entia in quibus dominatur mixtio aque et ignis
 30 super mixtionem terre et aëris sunt longioris
 existentie: in aqua enim et igne sunt qualitates active
 fortiores quam in terra et aëre; et in terra et aëre sunt passive
 fortiores. Et tale ens est longioris permanentie, quia
 ista proportio non destruitur in eo a parva transmutatione:
 35 proportio enim naturalis inter virtutes activas et
 passivas, quando fuerit magna, non destruetur nisi a magna
 transmutatione et in longo tempore: corruptio enim
 nichil aliud est nisi putrefactio, que fit ex debilitate virtutum
 activarum et difficultate passivarum. Et ideo qui
 40 habent talem complexionem minime generantur in eis

25 est [*<virtus>*] *M* || [virtutes] *G H K L M* || <*et*> in *G H K L* [*et*] in *O* || utroque *H*
 26 [fuerit] destructa *K* || quanto quando *G* || [magis] *G K L M* 26-27 proportio ista
 fuerit maior *K* fuerit ista proportio *H* 27 tanto [*<istud>*] *M* || [illud] istud *M* 28 propinquius
K propinquior erit *L* 29 dominatur *H* 30 mixtionem] intentionem *M* commixtionem
O || terre] frixe *G* || longioris <vite et> *I J* 31 in] et *G* 32 [*et* (2)] *B* || <in> aëre sunt *K O*
 33 <vite et> permanentie *M* 34 [in eo] *K* 36 fuerit magna <magna> *G* || [non
 destruetur] *K* non destrueretur *G H* non destruitur *M* || nisi [*<quando fuerit>*] *O* || [a] *L* 37 [*et —*
 tempore] *M* et in loco et tempore *G* et longo tempore *H* 38 nisi] quam *M* || fit] sit *O* || debilitate
 virtutum] debilitate [que fit] virtutum *H* virtutum debilitate *M* 39 [difficultate] *O* debilitate
B G H K L M P I fortitudine *B* *J* difficultate *Ω ω* || qui] que *O* 40 habuerint *G L* || [complexionem]
K || eis] eo *B K L M O P*

25-26 unoquoque ente] unaquaque existentia $\beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ existentia γ 27 remotum <a morte
 et remotum> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ remotum a morte et θ 28 minor <fuerit> $\Omega \omega$ || propinquior
 corruptioni] celerior morti et fortior accipere corruptionem $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ celerior morti et fortior
 corruptioni α 29 mixtio] humor $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 30 mixtionem] humorem $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || terre
 et aëris] aëris et terre θ 31 aqua —igne] igne enim et aqua ζ 31-32 [sunt — et in terra et
 aëre] δ 32 quam in terra et aëre] quam in aëre et terra θ || sunt <qualitates> $\Omega \omega$ 33 fortiores
 <quam in igne et aqua> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ fortiores quam in terra et aqua η 34 [ista] $\beta \epsilon$ ||
 transmutatione <que intrat in virtutes activas extrinsecus> $\Omega \omega$

68 Similiter quoque dicimus de dominio frigiditatis super siccitatem. Siccitas enim videtur materia frigiditatis, sicut est humiditas caliditatis.

256va 1 Nam quemadmodum frigiditas habet contemperare calorem naturalem,
 11 ne ipse, debilitatus per excessum frigiditatis, generet humores crudos aut,
 augmentatus per diminucionem ipsius, generet adustos: ita siccitas habet

humores non digesti aut humores combusti: complexio enim naturalis est in proportione naturali que est inter virtutes activas et passivas. Quando igitur virtus frigida activa fuerit minor quam debet, comburentur humores; et quando calida fuerit minor, accidet indigestio et cruditas. Ista est igitur una causarum per quam una species est longioris vite quam alia et minus recipit occasiones et infirmitates. Causa autem secunda est ut proportio naturalis inter duas virtutes activas adinvicem et proportio inter duas passivas adinvicem in aliquo genere aut aliqua specie aut aliquo modo aut aliquo individuo sit maior quam in alio genere aut alia specie

45

50

41 humores indigesti *G H M O* non digesti humores *L* 42 que] qui *L* 43 quando] cum *G* || igitur] ergo *G K L M O* 44 frigidis *O* || activi *M* || minorum *G* || debent *O* || comburuntur *G H K L M* combrurentur *O* 45 [quando] *K P* cum *B H* si *O* || calida] facies *G* calidi *M O* || accidit *M* || indigestio] putrefac *L* putrefactio *L²* 46 igitur est *H K M* ergo est *L O* || causarum una *M* [in] una causarum *P* || per] propter *O* 47 species] spes *G* || recipit] (*K²*) recinit *K* 48 occasiones] (*M²*) coctiones *B O* occasiones actiones *G* actiones *H K L M* || [et] *M* et *M²* 51 <in> aliqua *O* || [aut aliquo modo] *G H K L O* || aliquo (2) in aliquo *O* aliquo alio *P* 52-53 [sit — individuo] *H K P* sit maior quam in aliquo genere aut alia specie aut alio individuo *B* sit minor quam in aliquo genere aut alia specie aut alio individuo *G* sit minor quam in alio genere aut alia specie aut aliquo individuo *L* sit minor quam in alio genere aut alia specie aut alio individuo *M* sit maior quam in aliquo genere aut aliqua specie aut aliquo individuo alio *O* sit maior quam in alio genere aut alia specie aut aliquo individuo *P²* sit maior quam in alio genere aut alia specie aut alio modo aut alio individuo *I J*

41 [non — humores] *II* non digesti sed humores *ξ* || combusti] combusti: et universaliter humores male qualitatis *Γ Δ β γ δ ε η θ* et universaliter humores male qualitatis *II* combusti: et universaliter male qualitatis *α* combusti: et universaliter qualitas malarum qualitatum *ξ* 41-42 [complexio enim naturalis] *γ* natura enim *δ* 43 activas et passivas] passivas et activas *η* || [virtus] *Ω* 44 debet <coquuntur et> *Ω* debet distenduntur et *α β δ η θ* debet disperguntur et *γ* debet extenduntur et *ε* 44-45 [comburentur — fuerit] *II ξ* 45 minor] minor quam debet *Γ Δ α β δ ε* quam debet *II γ ξ η θ* 47 species] complexio *β* 48 occasiones et infirmitates] infirmitates et superfuitates et corruptiones *Ω α β γ δ ε ξ η* infirmitates et corruptiones *θ* 49 proportio] calor *γ* || virtutes <passivas aut> *η* || activas <aut passivas> *β* 50 passivas adinvicem] virtutes passivas *Ω α β γ δ ε ξ θ* virtutes *η* 52-53 [maior — individuo] *II* 52 alio] uno *ε* || alia] una *ε* || specie <aut alio modo> *Γ Δ ω*

256va

temperare humidum radicale, ne per eius excessum illud diminuatur, aut per eius diminucionem illud minus effluat et non suscipiat debitam caloris actionem. Quia rursus subiectum vite sunt calor naturalis et humidum radicale (vita enim stat per calidum et humidum et mors advenit per extinctionem¹ caloris naturalis et consumpcionem humidi radicalis), ne-

¹ extinctionem *Shields* exmixtionem *Q*

256rb

- aut alio individuo. Et proportio naturalis,
 quam habent animalia et vegetabilia in hac intentione
 55 est ut calor sit maior frigiditate, et humiditas maior
 siccitate, ut dictum est alibi. Animalia igitur et vegetabilia
 in quibus dominantur calor et humiditas et similiter
 virtutes active, sunt longe vite. Et corruptio accidit animalibus
 et vegetabilibus quando carent altera istarum
 60 duarum proportionum aut utraque, quoniam, quando
 iste virtutes active debilitantur, accidet materie ut dissolvatur
 a forma propter malitiam digestionis et qualitatis
 materie; et quando humiditas non fuerit multa
 in eis, accidet quod animalia et vegetabilia desiccentur cito:
 65 calor enim innatus est consumere humiditatem,

54 vegetativa O || in] et G || hac] huius G 55 frigore B H K L M O P I J || humiditas] hu B P
 humidum I J || [maior (2)] M 56 siccitate] (B²) sic B P sit H quam sic K sicco I J || <et> ut O ||
 [ligitur] K enim G || vegetativa O 57 [dominantur] B P dominatur G M est B² || calor et humiditas]
 calor et hu B P caliditas et humiditas G ca et hu H K L M humiditas et caliditas O || et similiter]
 similiter et G 58 [vite] M vite M² || <in> animalibus M 59 quando] autem G
 60 <virtutum sive> duarum O duarum virtutum M || quoniam] quoniam [aut] M quandoque O
 61 debilitatur G || accidit H acciderit L 61-63 [ut — materie] G 63 fuit L 64 accidit G L O ||
 [et] G || vegetativa G O || desiccantur K L O 65 calor enim] naturalis enim calor M calor enim
 naturalis G H L O I J || invitatus G

54 hac intentione] intentione naturali δ 56 ut dictum est] propter causas que dicte sunt Ω ω
 57 similiter] dominantur super passivas Ω ω 61 [iste] Ω ω 62 malitiam digestionis et] cor-
 ruptionem digestionis et malitiam Ω ω 63 multa] copiosa Ω α β γ δ ε ζ η θ in auditu ε 64 [in
 eis] β in eo Ω α γ δ ε ζ η θ 65 consumere humiditatem] cupere humiditatem et adherere ei et
 mutare eam ad substantiam eius Ω α β ε ζ η θ obscurare humiditatem et adherere ei et mutare eam
 ad substantiam eius γ demulcere humiditatem et adherere ei et mutare eam ad substantiam
 eius δ

- 256va 13 cesse est ulterius ut non solum due active dominantur super duas passivas
 23 sed eciam activa, que est caliditas, dominetur super activam, que est
 frigiditas; et passiva, que est humiditas, super passivam, que est siccitas.

29 Quanto igitur in quibuscumque iuvenibus et secundum quemcumque
 comparacionis modum maior et firmior erit proporcio proprie nature
 conveniens inter predictas qualitates quatuor secundum unumquodque
 dominium predictum, tanto in ipsis erit vita maior et firmior, tantoque
 ex differencie extrinsecis minus ledentur.

- 256rb 29 Ex quo constat quod illa vivencia in quibus secundum modum sue
 29 nature dominantur ignis et aqua super aërem | et terram, ita quod ignis a 45ra
 30 super aquam et aëris super terram, sunt longioris vite. In igne enim et

cum sit quasi materia et nutrimentum illius. Et
 cum humiditas erit consumpta, calor corrumpetur et
 dominabitur siccitas et frigiditas. Et quanto magis humiditas
 consumetur, tanto magis dominabitur siccitas
 et frigiditas: siccitas enim videtur esse materia conveniens
 frigiditati, sicut humiditas caliditati. Modi igitur
 animalium non diversantur in longitudine vite nisi secundum
 diversitatem eorum in caliditate et humiditate et in dominio
 virtutum activarum super passivas; et per has duas
 causas diversantur modi hominum et individua eorum
 in vita. Corruptio autem contingit individuis duobus
 modis, aut naturaliter, quando calor naturalis consumit
 humiditatem naturalem que est in illo individuo et dominatur
 in eo frigiditas et siccitas, aut accidentaliter,

66 illius] eius O 68 siccitas et frigiditas] fri et sic G H K L M frigus et sic O 68-256va1 [et
 quanto — frigiditas] H K O et quanto magis humiditas consumitur tanto magis dominabitur
 siccitas et frigiditas B et quanto magis humiditas consumetur tanto magis dominabitur frigiditas
 et siccitas G et quanto magis hu consumetur tanto magis dominabitur fri et sic L et quanto magis
 consumitur humiditas tanto magis dominatur fri et sic M 256va2 igitur] ergo G 3 [non] G
 || [secundum] L P 4 ca et hu B G H K L M P calido et humido O 5 passivas]
 passivarum O || [et] I J || [per] L || [has] G 6 modi] in modo L || individua eorum] individuorum
 H individuorum eorum M 7 autem] aut P || accedit G H K L M O 8 <ut> quando O
 9-10 dominantur in eo M in eo dominatur L 10 fri et sic H K L M O || accidentaliter]
 accedit O

66 [et — et] II 67 [cum] II cum humiditas non fuerit multa in eis, accidet quod animalia
 et vegetabilia desiccentur cito; calor enim innatus est consumere α || [humiditas] $\Omega \omega$
 69 consumetur] placebitur Ω desiccatum $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ desiccatum in eo β 256va1 materia
 conveniens] ad materiam convenientem η 2 humiditas <est materia conveniens> $\Omega \omega$ ||
 caliditatil] eis γ 3 diversantur] superiores sunt $\Omega \omega$ || vite] permanentie $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$
 permanentie et brevitate eius II α 4 diversitatem] superioritatem $\Omega \omega$ || <superioritatem
 eorum> in dominio $\Omega \omega$ 6 causas diversantur modi] causas, superiores sunt modi $\Gamma \Delta \alpha \beta$
 $\gamma \delta \epsilon \eta \theta$ res, superiores sunt modi II causas, superiores sunt virtutes ζ 7 vita <eorum> $\Omega \omega$
 7-8 individuis duobus modis] individuis uno duorum modorum $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ hominibus uno
 duorum modorum θ 9 [humiditatem naturalem] II 10 siccitas <et corrumpitur> $\Omega \omega$

aqua sunt qualitates active forciores passivis. In aëre vero et terra passive 31 256rb
 forciores sunt activis.

Cum igitur tale dominium fuerit in unoquoque vivente secundum debi- 48
 tum sue nature, resultabit vite quedam proporcio melior que esse possit in 50
 eo; que quomodocumque corrumpatur per excessum alicuius predictarum 59
 qualitatum, necesse est illud tendere ad peius et tandem, si excessus ille
 non corrigatur sed pocius augeatur, illud vivens tendet ad mortem.
 Manifestum est igitur ex predictis quod in omni vivente necesse est ut 53

256va

quando in eis generantur de superfluitatibus digestionis,
quod natura non potest distinguere. Et sic accident eis
infirmitates. Et in istis non dominantur virtutes active super
passivas, quoniam, quando virtutes active naturaliter
15 habent dominium in aliquo individuo super virtutes
passivas, et non accideret magna causa extrinseca contraria
ex rebus que innate sunt transmutare complexionem
ex extrinseco, necesse est ut corruptio istius individui
sit naturalis; et postea iste vite naturales diversantur
20 secundum diversitatem in caliditate et humiditate. Vite
autem hominum universaliter sequuntur cordis proportionem
complexionalem que est inter virtutes activas
et passivas et inter activas adinvicem et passivas adinvicem.
Et ideo videmus multos homines quorum membra

11 generantur] (*M*) generatur *G H M² J* || superfluitate *G H K L O* 12 quod] quam *M* quas *M*,
|| distinguere] (*M*) digerere vel distinguere *G* digerere *M²* || accident *H L M O* 13-14 [active —
virtutes] *G* active super eas quoniam quando virtutes *H* ac super passivas quoniam quando vir-
tutes *G²* 15 [virtutes] *G* 16 accidit *B M O* acciderit *G* accidit *H* || causa] cum *G* 17 innate] in-
natum *O* 18 [ex] *K O P* ab *G* ex *O² P²* || [extrinseco] *K* extrinsecas *O* extrinseco *O²* || necesse]
necessario *L* 18-19 sit individui *K* modi sit *M* 19 vite] (*O*) virtutes *H O₂* 20 secundum
per *O* || ca et hu *B G H K L M* calido et humido 21 universaliter] (*O₂*) naturaliter *G H O* ||
sectatur *B* sequitur *G H* || cordis] (*B*) corporis *O B²* 21-22 proportionem complexionalem] com-
plexionem et proportionem *G* proportionalem complexionem *H* proportionem complexionem *K*
proportionatam complexionem *L* proportionem et complexionem *M O* 22-23 virtutes activas et
passivas] virtutem activam et passivam *G H K L M* 23 [et (2)] *J* || activas adinvicem — ad-
invicem] [virtutes] adinvicem scilicet activas et passivas *G* activa adinvicem et passiva adinvicem
O ac et pas adinvicem scilicet activas et passivas adinvicem *G²* 24 videramus *L* || multas *K*

11 superfluitatibus] superfluitate η 12 [natura] ζ || [eis] II 13 infirmitates <mortales>
 $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ infirmitates indicantes δ || istis <individuis> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ istis hominibus
 δ || active <eorum> $\Omega \omega$ 15 [aliquo] II || [virtutes] $\gamma \zeta$ 17 transmutare] comprehendere ϵ 18 extrinseco $\Omega \omega$ 19 sit <corruptio> $\Omega \omega$ || diversantur] superiores
sunt in longitudine et permanentia $\Omega \omega$ 20 diversitatem] superioritatem complexionum $\Omega \omega$
21-22 cordis proportionem complexionalem] proportionem complexionalem dominantem $\Omega \omega$
23 activas adinvicem] virtutes activas ipsas $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ virtutes passivas ipsas δ || [et
passivas adinvicem] $\beta \gamma$ et virtutes passivas ipsas $\Omega \alpha \epsilon \zeta \eta \theta$ et virtutes activas ipsas δ
24 videmus multos homines] videmus quosdam hominum Ω videntur quidam hominum ω

256rb 55 calor sit maior frigiditate et humiditas maior siccitate. Cum enim due
56 active, sicut constat ex superioribus, sint tamquam forma mixti, et due
60 passive tamquam materia, si dominium activarum super passivas cor-
64 rumpatur, necesse est formam corrupti in materia.

256va 30 Item quia calidum et humidum non dominantur super frigidum et
siccum, necesse est ut plus declinet mixtum ad mortem quam ad vitam,

manifesta sunt fortia et virtutes eorum magne;
et contingunt eis egritudines mortales et moriuntur

25

^{464b29-30} ante senectutem. Et videmus alios minoris virtutis et
debilioris venire ad senectutem, licet regimen eorum
sit consimile. Et signum eius, quod causa longioris vite est
abundantia caliditatis et humiditatis cum dominio caliditatis
super humiditatem, et universaliter virtutum
activarum super passivas, est quod contrarium vite est mors,
et mors nichil aliud est nisi frigiditas et siccitas. Et cum
causa mortis est frigiditas et siccitas, causa vite est caliditas
^{466a18-19} et humiditas. Et ideo complexio iuvenum est calida
^{466b7-8} et humida et senum frigida et sicca. Et signum eius
est quod qui multum coeunt parum vivunt; et castrati plus
vivunt quam non castrati; et senes qui habent multam carnem

30

35

25 manifesta] (*M*) immanifesta *B K P I J* immanifesto *H* et in natura *L* immanifesto *O* manifeste *M²*
|| fortia] fortiora *L M* 26 contingit *M* 27-28 [et videmus — debilioris — senectutem] *O* et
videmus — debiliores — senectutem *B I* 28 regimen] regnum *G H L I* regnanti *M* 29 eius]
(*M²*) eorum *M* eius est *O* || est] sunt *O* 30 abundantia] humidantia *G* || ca et hui *B* ca et hu
H K L M P calidum et humidum *G* || caliditatis (2)] ca *G K* validitatis *M* 31 humiditatem] hu
B L humidum *G* humiditate *O* 32 est quod — mors] et quod contrarium vite *G* est quoniam con-
trarium vite est mors *H* est mors contrarium vite *M* 33 nisi] quam *G L M* || cum] est *H* etiam *M*
34 est (1)] et *H* || fri et sic *H K* siccitas et frigiditas *B* || <et> causa vite *M²* 34-35 caliditas et
humiditas] cali et hu *B* causa caliditas et frigiditas humiditas *G* ca et hu *H K* calor et hu *O*
35-36 est caliditas et humiditas *G* cum ca et hu *B* 36 senum] senum *O* || fri et sic *B O* siccitas
G frigiditas siccitas *G²* || eius] huius *M* 37 qui <et> *M* || parum] (*L²*) parvum *H L* 38 [quam
non castrati] *O* quam non castrati *O²* || multam habent *L*

25 sunt <pulcra et> $\Gamma \Delta \omega$ 25-256vb22 [fortia — iuvenes] II <> 256rb18 II 25 virtutes
eorum magne] magna ω 27 senectutem <naturalem> $\Omega \omega$ 28 debilioris] pulcros
membrorum $\Omega \omega$ 28-29 regimen — consimile] regimen duorum sit consimile $\Gamma \Delta \alpha \beta \epsilon \eta \theta$
illud quod est inter duos sit consimile II duo sint consimiles γ regimen duarum virtutum sit
consimile ζ 30 abundantia — humiditatis] caliditas et humiditas δ || <et dominum eorum
super complexionem> cum $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ et transitus eorum ad complexionem cum $\gamma \zeta$
32 [activarum] II || [super passivas] Γ super virtutes passivas II super passivas et universaliter δ
33 nichil — nisi] et dominans II non est α || frigiditas et siccitas] frigiditatem et siccitatem II
34 caliditas] frigiditas β 36 <complexio> senum $\Omega \omega$ 37 parum vivunt] minus vivunt
quam ei qui minuunt $\Omega \omega$

eo quod calidum et humidum sunt subiectum vite et frigidum et siccum 35
sunt subiectum mortis.

33

Unde, nisi humidum fuerit multum cito consumetur, quia ipsum est 63 256rb
subiectum et nutrimentum caloris naturalis, qui salvatur in eo, dum 64
ipsum durat, quod tamen sine intermissione consumitur a calore, eoque 65
consumpto deficiet calor dominabiturque frigiditas cum siccitate, et hoc 67
erit mors naturalis.

68

256va

- plus vivunt, quoniam causa multitudinis carnis est
 40 caliditas et humiditas. Et propter paucitatem coitus vivit mulus plus quam equus et femine plus quam masculi. Et qui habitant in regionibus calidis et humidis sunt longioris vite. Et hoc accidit propter accidentis, scilicet propter paucitatem putrefactionis. Et serpentes qui sunt multe
 45 humiditatis et caliditatis sunt longioris vita quam serpentes qui sunt in locis calidis et siccis aut frigidis et humidis. Et similiter homines habitantes in insulis marinis sunt longioris vite quam habitantes in agresti; et animalia marina sunt longioris vite quam agrestia,
 50 quia aqua marina est calida et humida. Causa igitur

460b9-10

460b10-22

465a7-10

39 quoniam] quia *L O* || [est] *M* est causa *M²* 40 ca et hu *B H K L* calidum et humidum *G* caliditatis et humiditatis *M* cali et hu *P* 41 plus mulus *H M* || masculi] masculini *L* 43 [hoc] *O* || propter accidentis per accidens *G H K L O P* 44 <frigidis> serpentes *O* 45 caliditatis et humiditatis *G L* humditatis et caloris *B P I J* 46 [et] *J* 46-47 aut — humidis] aut frigidis et siccis aut frigidis et humidis *G H K L O P I J* et frigidis et humidis aut frigidis et siccis *M* 47 similiter] sunt *G* 48 [habitantes] *B* || agrestibus *I J* 49 et animalia] animalia autem *O* || marina] magna *G* 50 calida est *B I J* calida *L* || humida <in sua complexione> *K* || igitur ergo *G*

39 [plus vivunt] *Π β* plus vivunt quam illi qui habent parvam carnem *Γ Δ α γ δ ε ζ η θ* || [causa] *δ* cause *θ* 40 caliditas et humiditas] in causa caliditatis et humiditatis *δ* || paucitatem] causam paucitatis *Π* 41 equus <et asinus licet generetur a duobus> *Ω ω* || semine <vivunt> *Ω ω* 42 [calidis et] *α* 43 vite <quam ei qui habitant in regionibus frigidis et siccis> *Ω α β δ ε ζ η θ* vite quam ei qui sunt in regionibus frigidis et siccis *γ* || et hoc accidit] et longitudi vite istarum regionum est *Π ζ η* et longitudi vite hominum istarum regionum est *α β γ δ ε θ* 44 serpentes] serpentes et reptilia *Ω* animalia et reptilia *ω* || sunt <in insulis marinis> *Ω ω* 45 [vite] *θ* || serpentes] serpentes et reptilia *Ω α γ δ ζ* reptilia *β ε η θ* 46 [qui sunt] *α* || siccis <aut frigidis et siccis> *Π* 47 homines <scilicet> *Ω α β δ ε ζ η θ* 48 marinis <propinquis> *δ* || [habitantes] *Π* 49 [marina] *ζ* 50 humida <et ideo animalia marina sunt obesiora quam agrestia; et universaliter quanto magis calida et humida sunt, tanto minus celerantur ad siccitatem, et quanto magis sunt terrestria, tanto magis celerantur ad siccitatem> *Γ Δ η θ* humida et ideo animalia marina sunt molliora quam agrestia; et universaliter quanto magis calida et humida sunt, tanto minus celerantur ad siccitatem, et quanto magis sunt terrestria tanto magis celerantur ad siccitatem *Π* humida et ideo animalia marina sunt longioris vite quam agrestia, quia aqua marina est calida et humida, et ideo animalia marina sunt obesiora quam agrestia; et universaliter quanto magis calida et humida sunt, tanto minus celerantur ad siccitatem, et quanto magis sunt terrestria, tanto magis celerantur ad siccitatem *α β γ δ ε ζ*

256va 10

- Mors autem accidentalis fit cum, propter debilitatem caloris naturalis, 12 multiplicantur humiditates in corpore, quas ipse non potest digerere, a quibus ipse finaliter suffocatur; aut quando calor extraneus ingreditur, qui naturalem trahit extra temperamentum et facit ipsum generare humores adustos et finaliter facit ipsum exalare. In primo enim casu non

conservans animalia per se est abundantia caliditatis et humiditatis in sua complexione et dominium activarum super passivas. Cause vero conservantes ipsum ex extrinseco sunt sex modi nominati, comestio et potus et cetera.

Et quando istis utitur homo habens illa que habet in sua complexione (illa duo predicta), secundum quod descriptum est in arte conservandi sanitatem, necessario prolongabitur sua vita et non accidet ei nisi mors naturalis, cuius causa est frigiditas et siccitas. Et si non utitur eis secundum quod oportet, forte morietur per dominium virtutum passivarum super activas, quod est causa egritudinum materialium.

Et forte morietur morte naturali, quando humor extraneus qui fuerit in corpore non fuerit valde malus. Et accidit

55

60

51-52 abundantia ca et hu *H K L M* habentia calidum et humidum *G* 52 sua <abundantia> *O* 53 supra *H K L M* || vero] autem *G H K L M O* || [ex] *K L O* ab *G M* ex *O* ||
 54 commixtio *B* || [et (1)] *G H K M O* || [et cetera] *M* et cetera *M*² 55 [et] *O* et *O* || habens
 homo *H* || [que habet] *M* que sunt *B G* que qui habet *L* qui habet *P* 56 sua] illa *G* || complexione
 <scilicet> *M*² *I J* || illa] *H M* || duo] dico *B* dua *P* || descriptum] scriptum *B I J* predictum *M*
 57 conservandii (*O*) considerandi *O* || necessario] nemo *K* || <conservabitur> prolongabitur *M*
 conservabitur et prolongabitur *M*² 57-58 vita sua *H K L M O G* vita *G* 58 accidit *L O*
 || ei] eis *H K L M* 59 fri et sicc *B* fri et sic *G K L O* ca et fri et sic *H* || secundum] vel *G* ||
 oportet <eis> *K L* 60 forte morietur per] accidet forte *G* forte *K* forte mori***** *L* forte
 morietur secundum *L*² || passivarum virtutum *M* virtutum activarum et passivarum *L*
 61 activas] hac *G* activas vel econverso sed non passivarum super activas *H* activas et passivas sed
 non super activas *L* || materialium] innaturalium *G H L M*² naturalium *K M O P* 62 movetur
G K M || morte] materia de *G* || quando] quia *O* 63 qui] que *O* || fuerit in corpore] (*M*²) fuit in
 corpore *G* fuerit *M* || fuit valde *O*

51 animalia] permanentiam animalium $\Omega \omega$ 51-52 caliditatis et humiditatis] humiditatis et caliditatis θ 52 <virtutum> activarum $\Omega \omega$ 53 passivas <iste sunt cause conservantes animalia per se> $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ passivas ista est causa conservans ipsum per se II passivas iste sunt cause conservantes ipsum per se $a \theta$ 54 nominati <per medicos, scilicet> $\Omega \omega$ || cetera] aër circumstans et sompnus et vigilia et caliditas et quies et accidentia anime Ω purgatio et constipatio et aër circumstans et sompnus et vigilia et motus et quies et accidentia anime $a \gamma \delta \epsilon \zeta$ aër circumstans et sompnus et vigilia et motus et quies et accidentia anime $\beta \eta$ aër circumstans et sompnus et vigilia et motus et quies et purgatio et constipatio θ 55 [illa que habet] $\Omega \omega$
 56 predicta <scilicet abundantiam caliditatis et humiditatis et dominium virtutum activarum in eo super passivas> $\Omega \omega$ || descriptum est] descriptum est] $a \theta$ 59 si] qui $\Omega \omega$ 60-61 [super activas] et super virtutes activas $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 61 causa <in generatione> $\Omega \omega$ || materialium] accidentium II mortalium materialium δ 63 malus] malus, immo malitia eius fuerit malitia quam suffert sua complexio Ωa immo malitia eius fuerit malitia quam suffert sua complexio $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

dominatur caliditas super frigiditatem, nec in secundo humiditas super 13
 siccitatem. Siccitas enim augetur super humidum propter excessum caloris extranei minuentis humiditatem et augmentis siccitatem. 16

256va

multis hominibus quod appetitus eorum naturaliter
convenit suis complexionibus; quapropter vite eorum
elongantur. Illi autem in quibus virtutes active non dominantur
super passivas moriuntur non naturaliter, et
maxime quando utuntur regimine non conveniente.

5 Et universaliter qui carent hiis duobus predictis, necessario
habent vitam brevem, et corruptio accidit eis cito
duabus de causis, quarum una est consumptio naturalis
humiditatis que est in corpore et dominium frigidi
et sicci in eis; et hoc erit quando utuntur rebus
10 extrinsecis convenienter. Et multotiens accidit eis
cum hoc mori non naturaliter propter superfluitates generatas

64 appetitus] (*P²*) aspectus *P* 256vb1 [eorum] *B P* 2 prolongantur *O* || active non
dominantur] non dominatur active *O* 3 non moriuntur *G H L M O* moriuntur non [non] *P*
4 <quam> maxime *G* || regimine] regione *G O* || non] ut *L* 5 qui illi qui *M* que *O* ||
caret *K P* 6 habent] habet *P* || brevem] rationalem *G* || [cito] *G H K M* cito *M²* 7 quarum]
quare *L* || consumptio] (*M²*) transsumptio *M* 8 <caloris> humiditatis *O* caloris et
humiditatis *O²* 8-9 fri et sic *B M P* fri et hu *H K L* frigiditatis et siccitatis *O I J*
10 [convenienter] (*M*) conveniente *O* inconvenienter *M²* 11 cum] in *O* || [non] *L* non *L²* ||
<sed> propter *K* || superfluitates] (*L*) superfluitatem *L* 11-12 generatas in eis] in eis *H* in
eis generatas *O*

256vb2 [active] *II* 3 passivas moriuntur] virtutes passivas moriuntur maxime $\Gamma \Delta \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$
passivas moriuntur maxime *II* $\beta \delta$ || naturaliter <et minime ei in quibus contingit maxima humi-
ditas naturaliter in suis corporibus; immo moriuntur propter putrefactionem antequam attingant
decrepitudinem naturalem> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta$ naturaliter et minime ei in quibus contingit
maxima humiditas naturaliter in suis corporibus; immo moriuntur propter putrefactionem
antequam attingant decrepitudinem *II* naturaliter et minime ei in quibus contingit maxima
humiditas naturaliter in suis corporibus; immo moriuntur propter putrefactionem ante decre-
pitudinem naturalem δ 4 utuntur -conveniente] adiungitur ad debilitatem virtutum
activarum regimen non conveniens $\Omega \omega$ 5 predictis <acceptis in complexione longiorum
vitarum> $\Omega \omega$ 6 corruptio mors ω || eis <in multo dolore eorum> δ || [cito] η 8 corpore]
corporibus eorum $\Omega \omega$ 10 convenienter] inconvenienter ω || eis] isti modo $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta$
11 hoc] usu regiminis convenientis $\Omega \omega$

256va

5 Necessere est igitur ad conservacionem vite ut dominium activarum
super passivas, item quod dominium caloris super frigiditatem et humili-
ditas super siccitatem, perseverent sub proporcione debita unicuique
6 viventi; et in quocumque vivente, sive secundum genus sive secundum
speciem sive secundum individuum sive secundum quodlibet extrin-
secum, erit proporcio istius dominii maior et forcior, illud necessario
7 erit longioris et forcioris vite.

20 Illud autem membrum quod est subiectum proprium huius com-
21 plexionis est cor. Unde videmus homines habentes magna membra et

in eis ex debilitate virtutum activarum. Et videtur
quod complexio quam narravimus esse propriam longitudinis
vite, in qua inveniuntur ille due conditiones predicte,
aut est ignota in arte medicine aut difficile scitur.

15

Et si esset nota, precise iudicaret medicus longitudinem
et brevitatem vite. Et complexio media, quam ponit

^{iv.745 Kuhn} Galienus, videtur esse ista. Sed scire istam complexionem sensu valde
est difficile et magis videtur esse per rationem quam
per sensum. Et quia ista proportio est ignorata naturaliter,

20

^{464b29-30} videmus quod multi graviter infirmi etiam vivunt multum,
et multi bone consistentie moriuntur iuvenes. Et

12 et] sed O 13 [quod] B || narramus $G K M O$ || esse] est $M I J$ || propria $B I J$ proprium
 $H L M$ 14 ille] enim G || predicte due conditiones M conditiones predicte J 15 <et>
aut est B || difficilis B 16 prescise $G M P$ 17 [vite] $B G H K M O P$ 18 Galienus] generalis
 G || <in> sensu M 18-19 est valde $H M O$ 19 difficilis $B P$ || rationem] positionem G
20 i^a B naturalis K || <complexio sive> proportio H || ignota O || naturaliter] universaliter L
naturaliter vel universaliter M 21 <et> videmus M || [multi] G isti $K P$ multe O multi P^2
22 multi <multum> O || consistentie] existentie G

12 activarum] activarum, et ideo invenitur iste modus cum dieta multarum egritudinum, et admirantur
istud medici ignari, quia non existimant nisi causas egritudinum extrinsecas $\Omega \alpha \epsilon \theta$ activarum,
et ideo invenitur iste modus cum dieta multarum egritudinum, et admirantur istud medici ignari, non
existimant nisi causas egritudinum extrinsecas $\beta \gamma \delta \eta$ passivarum, et ideo invenitur iste modus
cum dieta multarum egritudinum, et admirantur istud medici ignari, non existimant nisi causas
egritudinum extrinsecas ζ 14 qual] origine cuius compositionis $\Gamma \Delta \omega$ capite cuius compositionis
 Π || [predicte] $\Omega \omega$ 16 iudicaret] narraret γ raderet ζ 17 ponit] narrat $\Gamma \Delta \omega$ 18 [Galienus] η || ista <complexio> $\Omega \omega$ || sensu <et cognoscere eam> $\Omega \omega$ 19 rationem] sermonem
 $\Omega \omega$ 20 ista — ignorata] proportio est ignorata δ iste sensus est ignoratus ζ 21 [videmus]
 η vides Ω videntur $\alpha \epsilon$ || [quod — infirmi] η || [multum] Π 22 multi] videmus multos $\Omega \omega$ ||
consistentie <qui> $\Omega \omega$ || iuvenes] laudetur Dator vite et Predestinans et Sciens eam $\Gamma \Delta$ laudetur
Deus, extollatur Dator vite et Predestinans et Sciens eam Π repente laudetur Dator vite α repente
laudetur Dator vite et Predestinans eam et Sciens vitam $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

virtutes¹ in apparenzia fortes, qui ex multis egritudinibus a parvis causis 25 256va
accidencibus moriuntur ante senectutem. Et econverso videmus alios 26
parvorum membrorum et debilioris virtutis, qui eciam fortes egritudines 27
superant et pervenient ad senectutem, licet eciam regimen eorum sit 28
simile: immo eciam, si sit istius secundi in aliquo peius; quod totum est 29
propter diversitatem complexionis cordis in duobus dominiis predictis.
Quoniam igitur vita in unoquoque vivente est maxime per dominium
calidi et humidi, que sunt fundamentum ipsius super frigidum et siccum, 30

¹ virtutes *Shield*: virtute \mathfrak{L}

256vb

diversitas hominum in vita est secundum diversitatem
eorum in hac proportione complexionali in illis duobus,
25 scilicet in abundantia caliditatis et humiditatis et

23 diversitas <hec> *B* || homini *K* || diversitatem] proportionem *M* 24 complexionali
proportione *H* complexione proportionali *K* || duobus <modis> *B* 25 [in] *G* || abundantia]
habentia *G* || ca et hu *B G H K M P* ca et [hu] hu *L*

23 diversitas] superioritas $\Omega \omega$ || diversitatem] superioritatem $\Omega \omega$ 24-25 in illis — in] que
est propria longiori vite. Longitudo vero vite et brevitas eius universaliter est duorum generum
causarum quorum unum est res extrinsece, et genus secundum est cause in re ipsa et sunt sicut
narravimus $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \zeta$ que est propria longiori vite. Longitudo vero vite et brevitas eius
universaliter est duorum generum causarum quorum unum est res extrinsece et genus secundum
est cause in re ipsa et sunt sicut posuimus II que est propria longiori vite. Longitudo vero vite
et brevitas eius universaliter est duorum generum causarum quorum unum est res extrinsece, et genus secundum
est cause in re ipsa et sunt sicut narravimus δ que attribuitur longiori vite. Longitudo vero vite
et brevitas eius universaliter est duorum generum causarum quorum unum est res extrinsece,

et genus secundum est cause in re ipsa et sunt sicut narravimus $\epsilon \theta$

256va 32 que fundamentum mortis, et quoniam necesse est ut aliquo tempore
consumetur humidum a calido agente in ipsum et deveniatur in mortem,
36 sequitur quod omnia diminutiva humiditatis sint abbreviancia vite.
37 Propter quod illi qui multum coeunt abbreviant vitam sibi: cuius signum
38 est quod passeris propter excessum coitus sunt brevis vite. Castrati
39 quoque vivunt diuicius quam non castrati; et mulus eciā propter hoc
40 plus vivit quam equus; et femina plus quam masculus. Habentes quoque
41 multam carnem plus vivunt, quoniam multitudo carnium causatur a
42 caliditate et humiditate. Ipsa eciā conservat humiditatem radicalem
43 et resistit actioni caloris naturalis, et naturaliter minus consumat de ea.
44 Habitantes quoque in regionibus calidis et humidis diuicius vivunt;
45 et similiter habitantes in insulis marinis; et eciā animalia marina diuicius
46 vivunt quam agrestia quoniam aqua marina calida est et humida. Et
47 universaliter quoque utentes illis sex rebus quas medici non naturales
48 vocant, tali modo quod semper plus declinent ad caliditatem quam ad
49 frigiditatem et siccitatem, diuicius vivunt: per talia enim conservatur
50 sanitas cum productione vite. Per contraria amittitur sanitas et acceleratur
51 mors. Premissa namque omnia si veniant in usum secundum quod
52 oportet et aliunde non veniat casus, inducens in infirmitatem aut mortem,
53 habebit vita totam suam peryodium integrum, que durabit quamdiu calor
naturalis poterit conservari in suo humido, in quo conservatur ipsum
54 semper consumendo, et postquam ipsum humidum fuerit consumptum,
55 necessario extinguetur calor naturalis, eritque ista eius extinctio mors
naturalis, que unicuique individuo destinata est per naturam. Necesse

Q 45rb

est enim ut in unoquoque vivente sit determinatum tempus vite, quod humidum radicale nullo modo possit durare contra calorem naturalem ipsum continue consumentem. Et illud tempus maxima vita est illius individui et instans consumpcionis illius humidi est¹ mors naturalis ipsius; que quidem mors raro aut numquam accidit alicui individuo, propter errores qui eveniunt in regimine et casus multiplices qui accident in contrariis; propter quod pervertuntur duo dominia predicta dictarum quatuor qualitatum. Quoniam autem ab extremo in extremum non devenitur nisi per medium, oportet quod a calido et humido, in quibus 7 est vita, deveniatur ad frigidum et siccum, in quibus est mors per media; 8 et erunt ita omnia ista media sub latitudine vite, quoniam semper durat vita quoisque perveniat ad frigidum et siccum. Et quia in principio, quando aliquid incipit vivere, plurimum est in eo de vita, sicut in fine, quando desinit vivere, minimum, ideo necesse est quod in principio sit in omni vivente respectu sue proporcionis plurimum de calido et humido. Quia vero multitudo humidi et eius frigiditatis obtundunt actionem caloris, oportet ut in principio calor, licet sit multus secundum quantitatem, sit tamen remissus secundum operacionem, quoisque in ipso humido per processum actionis sue convalescat; et inter ipsos actio et passio adequantur. Deinde oportet quod, humido a calore iam disposito, prevaleat calor et operetur in ipso forcius quam prius; quo humido tandem per actionem caloris iam particulariter consumpto, oportet quod calor in sua actione tepescat et quod sit semper deinceps residuum humidi consumendo et in se ipso continue tepescendo deveniatur ad tocius humidi consumpcionem et tocius caloris extinctionem; et secundum istas diversitates actionis caloris in humidum distinguuntur² etates in quolibet vivente vel vivo. Prima enim quamdiu calor propter exuberanciam humidi et ipsius fluiditatem, quasi debilis existens, remisse operatur in eo, quamvis quantitative semper ipse sit maior humido. Nam dictum est supra quod vita stat per dominium qualitatum activarum super passivas, et hec etas dicitur puericia que est remisse calida et multum humida, in qua, propter caloris remissionem et humiditatis fluxum, virtutes sunt debiles; et ideo pluribus impedimentis est subiecta et maiori custodia indiget. Secunda autem est in qua calor iam confortatus forcius agit in humidum ipsum distendendo et in substanciam membrorum figendo, in qua actio et passio ipsius in humido proporcionaliter adequantur. Unde degit³ calida et humida absolute, et hec est adolescencia, in qua terminatur tota etas augmasticaria, que incipit a principio vite. Tercia vero est in qua calor naturalis completa iam magnitudine per distensionem humidi, non agit

¹ est *Fobes* et *Q*

² distinguuntur *Q*

³ degit *Shields* debet *Q*

256vb

amplius in humidum ipsum distendendo, sed ipsum solummodo conser- |
 vando; propter quod operacio eius in ipsum est forcior quam in duabus etatibus primis. In illis enim oportebat ipsum facere duas operaciones in ipso humido: una quarum erat conservare humidum per nutricionem, et alia magnificare ipsum per distencionem. In ista vero non habet facere in humido nisi unam operacionem, que est conservare ipsum per nutricionem, et ista dicitur calida et sicca: calida quidem, quia in ea calor forcius operatur quam in aliqua alia etate; quia, ut dictum est, non habet facere in humido nisi unam operacionem, que est ipsum conservare. Et quoniam ipsum humidum iam fixatum est in substanciam membrorum per actionem caloris precedentem, ideoque eciam magis est dispositum ad actionem eius recipiendam, sicca vero dicitur, non quia humidum in ea receperit detrimentum aliquod, sed quia respectu etatum precedencium siccum est. In illis enim erat fluidum propter augmentum faciendum; in hac autem fixatum est et solidatum in substanciam membrorum. Unde in hac etate actio caloris in humidum et passio humidi a calore est melioris proporcionis que esse possit, et ideo in ipsa omnes virtutes nature sunt in summo perfectionis et bonitatis, et etas ista dicitur iuventa. Qua finita, sequitur etas in qua humidum incipit consumi a calore, et calor propter huius consumpcionem humidi incipit diminui: nam in multo humido oportet ut sit multus calor et in paucis paucus. Sicque procedit in ista etate actio caloris semper consumendo suum humidum paulatim, usque quo totum finiatur et consumatur.¹ Et ipse calor continue consumendo humidum continue debilitatur, quoisque toto humido consumpto ipse totus extinguatur; et quemadmodum in ista etate humidum et calidum continue diminuuntur quoisque utrumque diminuatur, ita virtutes in ea continue diminuuntur quoisque moriantur, et etas illa dicitur senectus; quam medicus dividit in duas, quoniam, si premissa diminuicio caloris et humidi et virtutis fuerit imperceptibilis sensu, dicunt eam senectutem; si vero fuerit sensibiliter manifesta, dicunt eam senium.

- ¹² Premissa autem complexio vivencium, quam diximus consistere in debito dominio activarum super passivas (et active, que est calor, super activam, que est frigus, et passive, que est humidum, super passivam, que est sic-
¹⁵ cum), non est nota medicis. Punctalitas enim ipsius non potest cognosci per sensum, sine quo medicus nichil cognoscit; sed cognoscitur solum per
¹⁸ rationem, et ista videtur esse illa quam Galienus vocat optimam for-
¹⁶ marum, medium videlicet inter omnes distemperatas. Et si medicus
¹⁷ cognosceret eam cum certitudine, tunc posset cognoscere cum certitudine distanciam complexionum lapsarum ab ea; et facile esset ei ad suum
¹⁷ temperamentum reducere et posset iudicare de longitudine et brevitate

¹ consumatur *Shield* consumat *Q*

467a10-15 in dominio virtutum activarum. Et in vegetabilibus
est tertia causa que facit longitudinem vite et est ut corrumpatur
et crescat in suis partibus, scilicet ut, cum desicetur
aliquis ramus, possit generari alius; et cum hoc
acquirit calorem naturalem qui est in eo a sole plus
quam animalia, et cum hoc est multe aquositatis et propinquum
formis simplicium: quanto enim forma compositi
fuerit magis remota a formis simplicium componentium,
tanto magis erit contraria illis formis; quapropter
actio simplicium fortior erit in ea. Dictum est igitur
de causis longitudinis et brevitatis vite secundum

30

35

26 dominium virtutum H virtute dominium K || activarum <super passivas> G || et
<hac> G || vegetabilibus <etiam> $G K L O$ 27 [vite] M vite M^2 || ut] quod cum M ||
corrumpantur K corrumpitur M 28 et crescat] ut et crescent M || [scilicet] G || [cum] K cum
resiccatur vel G || siccatur B desiccatur $G H K L M O P$ 29 ramus] minus G || generari] adgenerari
 $H M$ || cum] secundum G 30 [calorem] $B P$ caliditatem G ea $H L$ cal' K ?calorem B^2 || qui] que G
32 forma compositi] fortiora compositi G forma composita O 33 ponentum P 35 ea] eis L
eo O eis O_2 35-36 ergo de causis G igitur de causa L de causis igitur O 36-37 secundum
Aristotelem $G H K L M$ secundam M secundum Aristotelem et M^2

26 in dominio] dominium $\Omega \omega$ || activarum <super virtutes passivas> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$
activarum super passivas $\Pi \epsilon$ 27 [tertia] $\Gamma \Delta$ || facit] imprimit $\Omega \omega$ || longitudinem
vite] in longitudine sue permanentie $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \eta \theta$ in longitudine sue omissionis γ in
longitudine sue obesitatis ζ 28 [scilicet] β 29 generari <in eo ramus> $\Omega \omega$ 29-31 [et
— animalia, et] θ 31 quam <acquirunt> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || multe aquositatis] multi
elementi aque $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 32 formis] forme $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta$ elementis γ 32-33 [quanto —
simplicium] ζ 32 forma compositi] sua forma composita Δ 34 erit <sua forma> $\Omega \omega$ ||
illis formis] formis simplicium $\Omega \omega$ 35 fortior] magis $\Omega \omega$ || ea <et sua contraria maior erit>
 Ω ea et sicut sua contraria maior erit ω 36 causis] causa ϵ

vite. Propter hoc ergo, quia non cognoscit eam nisi secundum iudicium 18
sumptum a sensu, in quo accidentum errores multi, non est ei certum qualiter
lapsus reducat et qualiter infirmitates curet. Unde propter istam igno- 20
ranciam, que non est in potestate medici ut eam tollat, multi infirmi
curabiles moriuntur. Nam radix vite consistit in predicta complexione. 21
Unde videmus multos qui videntur debilis consistencie diu vivere, etiam
cum gravibus infirmitatibus, quoniam in illis huiusmodi complexio est
magna et fortis, licet hoc non appareat iudicio sensus. Et videmus 22
alios qui apparent bone consistencie et videntur multum sanativi parum
vivere, quoniam in eis est ista complexio parva et debilis, et tamen huius 22
contrarium iudicat sensus.

Declaratum est igitur que sint cause vite et longitudinis et brevitatis 35
eius et que sint cause mortis et que sit mors naturalis et que accidentalis 36

258vb

Aristotelem et secundum fundamenta naturalia. Antiqui vero attribuunt longitudinem et brevitatem vite causis accidentalibus: quidam enim dicunt quod causa longitudinis ⁴⁰ vite est loca calida et sicca; et quidam magnitudinem corporis; et quidam multitudinem sanguinis.

466a1-2
466a4-5

Locus autem calidus et siccus est comburens et consumens

37 naturalium *B* 38 [et brevitatem] *K* [et brevitatem] et brevitatem *M* 39 enim autem *O* || longitudinis <et brevitatis> *H* 40 loca — siccus] leta ca sicca *L* locus calidus et siccus *I J* || magnitudinem] magnitudines *B M²* longitudinem *G* magnitudinis *M* 41 multitudinem] multitudinis *L* 42 <et> locus *J*

37 Aristotelem] opinionem Aristotelis $\Omega \omega$ || secundum <quod faciunt necessaria> $\Omega \beta \gamma \delta$ $\epsilon \zeta \eta \theta$ secundum quod opinantur α 39-40 [quod — siccus] δ 40-41 [et quidam — corporis] $\delta \eta$ et quidam dicunt quod causa eius est multitudo sanguinis Ω et quidam dicunt quod causa eius est magnitudo corporis $\alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \theta$ 41-42 [et — siccus] η 41 multitudinem sanguinis] dicunt quod causa eius est magnitudo corporis Ω dicunt quod causa eius est multitudo sanguinis $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ 42 locus — siccus] et locus autem calidus et siccus Ω et loca autem calida et siccata $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ || est — consumens] sunt comburentia et consumentia ω

et quomodo per media devenitur a vita ad mortem sive in mortem, et ^q 45vb
38 quod propter ignoranciam complexionis naturalis accidentum medico errores inevitabiles.

26 In plantis autem sunt alie cause a predictis, propter quas ipse sunt longioris vite quam animalia: quarum una est quia in eis aliisque partes possunt corrumpi et in earum locum alie generari, sicut appareat in corrupcione et in regeneracione ramorum et radicum; alia est quia plus caloris acquirunt a sole quam animalia; tercia est quia habent suum alimentum coniunctum; quarta est quia forma earum est vicinior formis simplicibus quam forma animalium. Propter quod minor est contrarietas inter ipsas et corpora simplicia quam sit animalium, et ideo minus agunt corpora simplicia in ipsas quam in animalia. Quanto enim maior est contrarietas inter aliqua, tanto actio unius in alterum erit forcior; et quanto contrarietas erit minor, tanto erit inter ea actio debilior. Antiqui autem ignorantes causas essenciales predictas longitudinis vite et brevitatis eius conversi sunt ad assignandum causas accidentales. Et quidam eorum posuerunt causas longitudinis vite loca calida et sicca; alii autem magnitudinem corporis; alii vero multitudinem sanguinis. Sed si aliquis locus per se debet esse causa longitudinis vite, oportet quod ille sit locus calidus et humidus, sicut patet ex superioribus. Per accidens tamen talis locus est causa corrupcionis, quoniam caliditas et humiditas accidentales

humorem naturalem, et ideo impossibile est ut sit causa longitudinis vite nisi per accidens, quia putrefactio, que accidit per humiditatem, minoratur in tali loco.

Et ideo loca frigida et sicca magis videntur esse cause longitudinis vite quam calida et sicca, quia carent putrefactione que fit ex humiditate et putrefactione que fit ex caliditate. Et ideo proprium est istis regionibus quod mors, que accidit ex putrefactione, raro accidat

⁴⁵
466a1-2,18-19 in eis. Et similiter magnitudo corporum non est causa

longitudinis vite, nisi quia magnitudo provenit ex multitudine caliditatis et humiditatis, non ex abundantia partis terrestris in eis. Et ideo licet animal sit parvi corporis, tamen longioris vite est multis animalibus que sunt

⁵⁰
maximi corporis. Et similiter multitudo sanguinis est etiam

⁴³ naturalem humorem *B* || [sit] *P* ⁴⁴ nisi] qui *G* ⁴⁵ humorem *GO* || minorat *B* immoratur *O* || tali loco] calido *M* ⁴⁶ videntur esse magis *M* || causa *B M* ⁴⁷ quam] qua *P* || cali et sic *G* ca et sic *H K L P* calidum et siccum *M* ⁴⁸⁻⁴⁹ [ex — fit] *H O* ⁴⁹ calidate <et humiditate> *O* || [et] *O* et *O²* || est] fit *K* ⁵⁰ accidat] (*P²*) accidit *G H K L M O P* ⁵¹ [in] *L P* in *P²* ⁵² quia] quando *B P I J* || pervenit *L M* || ex] (*O²*) a *G H L M P e O* ⁵³ multitudine ca et hu *G H K L* humiditate et calidate multa *O* multitudine calidi et humidi *J* || non ex] nec *O* ⁵⁴ [animal] *B P* animal naturale *M* animal et homo *M²* || [parvi] *O* parvi *O²* ⁵⁵ tamen] causa *M* tantum *M²* || est longioris vite *L O P B²* longioris vite *B* est longitudinis vite *G K* || [que sunt] *G H K L M* ⁵⁶ maximi] magni *G K* || similiter] sal *M* || multitudo] magnitudo *G M* et multitudo *L* || etiam est *G* est *H K L M P* est et *O*

⁴⁴ causa — nisi] ymaginata causa longitudinis vite per se, sed est causa $\Omega \omega$ || per — putrefactio] propter putrefactionem $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ ⁴⁶ ideo] similitudo eius est quod $\Omega \omega$ ⁴⁷ quam <loca> $\Omega \omega$ ⁵¹ similiter] ideo Ω ⁵⁴ animal] homo $\Omega \omega$ ⁵⁵⁻⁵⁸ [que — animalibus] $\beta \eta$ ⁵⁶⁻⁵⁷ [est — sanguinis] $\gamma \delta \epsilon \zeta$

sunt principia putrefactionis. Et propter hoc loca frigida et sicca sunt causa per accidens longitudinis vite, quoniam per suas qualitates impe- ⁴⁵ diunt putrefactionem. Loca vero calida et sicca non possunt esse causa ⁴⁷ longitudinis vite, quemadmodum dicunt, quoniam ipsa consumunt et adminuunt humiditatem naturalem, nisi forte dicantur causa per acci- ⁵⁰ dens, eo quod putrefactio que accidit propter humiditatem minoratur in talibus locis. In locis quoque frigidis et humidis humiditates reumaticae multiplicantur et fiunt causa multarum infirmitatum. Magnitudo autem ⁵¹ corporum non potest esse causa longitudinis vite nisi ipsa proveniat ex ⁵² habundancia caliditatis et humiditatis et non ex habundancia partis ⁵³ terrestris. Videmus enim multos parvos homines naturaliter esse longi- ⁵⁴ oris vite multis magnis eo quod in eis plus dominetur calor naturalis et ⁵⁵ plus habundet humidum radicale quam in magnis; propter quod magni- ⁵⁶ tudo corporis non potest esse causa longitudinis vite nisi secundum

256vb

causa per accidens: multitudo enim sanguinis
accidit in animalibus ex abundantia calidi et humidi.
Dictum est igitur de causis longitudinis et brevitatis vite
secundum nostrum posse et intellectum.

57 causa <longioris vite> *B O* causa longe vite *I J* || per accidens] in parte actionis *M* ||
multitudo] magnitudo *M* || enim] etiam *L* 58 [in] *L* || calidi et humidi] ca et hu *B G H K*
L M O P 59 [igitur] *G H L M O* igitur *O²* || causa *G H L M O* || vite et brevitatis *B P I J*
60 posse et intellectum nostrum *G*

60 et intellectum] et intellectum, secundum angores et occupationem temporis, et cum
consummatione istius sermonis consummatur quod est Aristotelis in hac scientia $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$
et intellectum, secundum angores et occupationem temporis, et cum consummatione istius sermonis
consummatur quod est in hac scientia Π *****; secundum angores et occupationem
temporis et cum consummatione ***** consummatur quod est Aristotelis in **** scientia α
et intellectum secundum angores et occupationem temporis η

57 accidens. Similiter autem multitudo sanguinis non potest esse causa nisi
58 secundum accidens: nam multitudo sanguinis non potest esse in anima-
58 libus nisi ex abundancia humiditatis et caliditatis, et ideo constat quod
59 multitudo sanguinis non est causa longitudinis vite nisi secundum
60 accidens. De premissis igitur tanta dicta sufficient.

INDICES

IN VERSIONEM VVLGATAM
INDEX LATINO-ARABICO-HEBRAICUS

in quo omnibus vocibus latinis (iis tantum exceptis quae minimi sunt momenti) ita apponuntur voces arabicae hebraeaeque ut unoquoque loco facile dispiciatur quam vocem arabicam ante oculos habuisse putandus sit interpres latinus.

Sicubi nulla vox semitica latinam subsequitur, intellegendum est nullam semiticam latinae respondere; inspiciantur v. g. voces *alior, resurrectio*. Sicubi autem vocem semiticam nullum subsequitur paginarum versuumque indicium, intellegendum est illam vocem voci latinae ubique respondere; voci *aer* v. g. ubique respondebat vox **هوا**, quam ubique reddidit interpres hebraeus **אוויר**; voci autem *abscindere* locis quattuor respondebat vox **اقطع**, quam locis tribus reddidit interpres hebraeus **הפסיק**; voci denique *facies* ubique respondebat vox **وجه**, quam uno loco interpres hebraeus non reddidit. Ad summam, ubicumque semiticis de vocibus agitur, ex silentio, quod aiunt, argumenta licet ducere. Adiectae sunt hic illic Aristoteleae voces nonnullae quas respexit videtur Averroes. Quae paginarum versuumque indicia uncis quadratis inclusa sunt ad editionem operum Aristotelis Bekkerianam (Berolini, 1831–1870) spectant.

abscindere 191vb58, 195va22, 26, 196ra42, 57

امتحى (اقطع) 191vb58

הסיר (המחה) הפסיק 191vb58; 196ra42

abscisio 196ra1

اقطع

הפסיק

abscisus (adjectivum) 196ra64, 69

منتفع

נפק

abscondere 201rb7
سكون
מנוחה

absentare 193va12 (*bis*)
غاب
העדך

absentia 195va15, 51
غيبة 195va15; **مقد** 195va51
האבד 195va15; **העלם** 195va51

abstractus (*adiectivum*) 202ra60, 65, 202rb39, 202va5
مفارق
نפרד 202va5)

abstrahere 193ra26, 27, 193rb63
اتترع (جرد)
הפשיט (שלל) 193rb63)

abundantia 256va30, 51, 256vb25
كثرة (فور) 256va30
רבי (شفاع) 256va30)

accidens (*adiectivum*) 201vb7, 202rb47
عارض 201vb7; **عارض** 202rb47
مكره 201vb7; **مكره** 202rb47

accidens (*substantivum*) 192va36, 193rb20, 201va11, 27, 202ra15, 202rb10, 15,
 16, 17, 41 (*bis*), 203ra65, 256ra55, 256va43, 256vb44
عرضي 201va27, 202ra15; **عارض** 256va43)
مكره 256va43)

accidentalis 196rb54, 55, 201rb22, 202rb46, 256vb39
بالعرض; **بضرب من الاعرض**; **عرضي** 202rb46; **بالعرض** 256vb39)
مكري 202rb46, 256vb39)

accidentaliter 203ra19, 256va10
بالعرض

بمكره 203ra19; **بمكره** 256va10

accidere 192ra1, 58, 64, 66, 69, 192vb63, 69, 195vb8, 196ra19 (*bis*), 26, 36, 42,
 47, 50, 196rb2 (*bis*), 11, 24, 25, 33, 34, 52, 201ra55, 67, 201rb5, 7, 9, 13, 34,
 65, 67, 201va5, 8, 10, 11, 13, 14, 26, 27, 30, 49, 201vb8, 12, 13, 25, 29, 66,

68, 202ra6, 10, 15, 202va19, 42, 202vb4, 11, 39, 40, 44 (*bis*), 203ra13, 256rb10, 21, 23, 24, 45, 58, 61, 64, 256va12, 16, 43, 58, 63, 256vb6, 10, 45 اعترى 192ra58, 202va19, 202vb44 [1], 256rb21, 23; عرض 192ra69, 256va12; اتفق 196ra47, 50, 256va63; لحق 196rb2 [*bis*], 24, 25, 201va30, 201vb13; كان 201rb13, 256rb58; دخل على 201va5, 201vb68, 203ra13, 256rb45)

החcen החרדש קרה 192ra58, 202va19, 202vb44 [1], 256rb21, 23; 196ra50; היה הין הcnס על 196rb2 [*bis*], 24, 25; הcnס על 201rb13, 256rb58, 201va5, 201vb68, 203ra13, 256rb45; הגע 201va30, 201vb13; במקורה 201vb29)

accipere 193rb66, 202ra3, 203ra28

أخذ

לcopy

acquirere 192va36, 192vb34, 39, 193ra57, 201rb8, 201vb3, 22, 202ra23, 24, 29, 31, 32, 34, 35, 202rb5, 202va33, 36, 203ra12, 19, 35, 37, 256vb30
استناد 192va36, 202rb5; حال 192vb34, 39, 256vb30; الذي حصل 193ra57;
احتساب 201rb8; خلف [acquirit loco eius] 201vb3; استجد ب 201vb22; *om.*
202va36, 203ra12, 19, 35)
החליף מצא ב 193ra57; הגע קנה 192vb34, 39, 256vb30; *om.* 202va36,
[acquirit loco eius] 201vb3; פונש 201vb22; 202rb5; *om.* 202va36,
203ra12, 19, 35)

acquisitio 192vb40, 41, 44 (*bis*), 195va27, 196ra4, 201vb22, 203ra37

حصول استرجاع 196ra4; طلب استفادة 203ra37)

הגעה בקשה בקשה קנות 192vb40, 44 [1]; 195va27; ב 196ra4; 203ra37)

actio 191vb42, 192ra8 (*bis*), 19, 52, 192va28, 193rb22, 195va29, 42, 45, 49, 50, 69, 195vb32, 34, 45, 67, 201ra32, 201rb30, 56, 201va48, 61, 62 (*bis*), 63, 64, 201vb57, 202va64 (*bis*), 67, 202vb2, 55, 61, 63, 65, 203ra44, 47, 256vb35 فعل (*om.* 202va64 [2])

הפעלה פועל 193rb22, 201rb56, 201va61, 62 [*bis*], 63, 64, 201vb57, 202va64

[1], 67, 202vb55, 65, 203ra44, 47, 256vb35; *om.* 192ra8 [*bis*], 202va64 [2])

actus 256rb8, 11, 16, 18, 25, 31, 35, 39, 43, 44, 49, 58, 61, 256va5, 13, 14, 22, 23, 32, 52, 61, 256vb2, 12, 26

فاعل

פועל

ποιητικός 256rb8 [378b25], 11 [378b25], 16 [378b25], 25 [378b25]

actualis 201ra21

بِالْفَلْ

בְּפַעַל

actus (*substantivum*) 192ra23, 32, 192va66, 67 (*ter*), 68, 69, 192vb34, 38, 193ra9, 11, 196rb17, 21, 22, 24, 26 (*bis*), 31, 32, 34, 201ra13, 15, 16, 18, 19, 202ra37, 38, 39

فَعْلٌ

פַעַל

ἐνέργεια 192va66 [441b21], 202ra37 [1049b25], 38 [1049b25], 39 [1049b27]

addiscere 203ra40

تَعْلِمُ

לִמּוֹד

adinvicem 192va49, 193va23, 195vb5, 196ra47, 67 (*bis*), 202rb24, 256rb49, 50, 256va23 (*bis*)

أَهْسَنَ 195vb5, 256rb49; بَعْضُ مِنْ بَعْضٍ [2], 256rb50)

בָּعֵצֶם אֲחַת אֶל הַאֲחֶר (קצת מֵן קצָת) 256rb49; 256va23 [*bis*]; om. 196ra67 [2], 256rb50)

adiutorium 196ra50, 51

مَعْوِّذة

لְעוֹד

adiuvare 201ra60

لِمَعْوِّذَةٍ

לְעוֹד

admiratio 202ra46

تَعْجِيبٌ

فَلَيْا

admiratus (*adiectivum*) 203ra63

مَسْجِبَةٌ

מַחְפָּלָת

admiscere 192rb48, 192va56 (*bis*)

مُتَرْجِجٌ (مُتَرْجِجٌ) 192rb48

נִמּוֹגַן (הַתְּמֻזָּוג) 192rb48

admixtio 192rb37, 45

امتراج

המונגה 192rb37; המונגה 192rb45

adnichilare 193rb17

ذهب

اللـ

adunare 192rb34, 67, 196ra44 (*bis*), 47

اتحاد 192rb67, 196ra44 (2); معاـة 196ra44 (1), 47; اتحاد 192rb34

ההתאחדה 192rb67, 196ra44 (2); עוד 196ra44 (1), 47; התאחדות 192rb34

adunatio 192rb65, 196ra37 (*bis*), 40, 42, 201ra26

اتحاد

התאחדה 192rb65, 201ra26; התאחדות 196ra37 (*bis*); חבר 196ra40;

התאחדות 196ra42

advenire 191vb52, 201va34

ورد على 191vb52; رد على 201va34

בـא עלـ

aer 192ra17, 18, 20, 38, 44, 58, 192rb9, 11, 12, 28, 40, 47, 192va1, 3, 192vb15,

193ra19, 193rb36, 40, 46, 47, 193va5, 16, 18, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 256rb30,

32 (*bis*)

هـوا

أـئـمـر

اـنـجـرـو 192ra17 [438b20], 38 [419a32], 192rb28 [439a21], 192vb15 [443a28],

193va16 [419a14], 28 [419b18]

affirmatio 195va62

إيجـاب

حـيـوـب

agens (*adjectivum*) 202ra27, 29, 69, 202rb21, 35, 37, 202va13, 38

فـاعـل

فعـلـ

agens (*substantivum*) 202ra35, 37

الـفـاعـلـ

الفـاعـلـ

agere 191vb51, 61, 192va24 (*bis*), 27, 34, 201ra33, 201rb48, 201vb1, 43, 56,

202ra67

فُلْ

עה (魄魄) 201vb43, 56)

aggravare 201vb6

فَلْ

כְּבָד

agrestis 192ra44, 256va48, 49

جَنِي

אשר ביבשה (דברי) 256va48)

albedo 192rb35, 256ra62

يَاضْ

لَوْبَنْ

λευκότης 256ra62 [329b11]

album 192rb49, 192va14, 192vb10, 193ra20

أَيْضَ

لَبَنْ

λευκόν 192rb49 [439b26], 192va14 [439b26], 192vb10 [442a12]

albus 191vb49, 192rb45, 52, 192va12, 13

أَيْضَ (يَاضْ) 191vb49

لَوْبَنْ (لَوْبَنْ) 191vb49)

λευκός 192rb52 [439b20]

alibi 256rb56

فِي غَيْرِ هَذَا الْمَوْضِعِ

בָּזֹלֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה

alterari in sanguinem 201va31

استحال دَنْ

השחנה דָם

μεταβάλλοντα ἔξαιματοῦσθαι [456b4]

altior 201rb16

amare 196rb60

عشق

קַח

amaritudo 192vb6

مرارة

מִרְירָות

ambo 193ra35

خُتْنَن

שְׁנִי צַדְכָּן

amissio 196ra2

ذهاب

הסירה

amittere 193va8, 195vb43, 196rb62

كان (اضمحل) 195vb43)

הסירה הלאם 193va8; הלאם הילך 195vb43; הסירה המחך 196rb62

angelus 201rb37, 201vb37, 202ra54, 202vb36, 203ra24

ملائكة

מלאך

anima 192rb12, 192va27, 31, 32, 34, 192vb34, 38, 42, 43, 47, 50, 54, 59 (*bis*),

193ra8, 16, 17, 18, 31, 34, 46, 47, 53, 60, 69, 193rb4, 13, 15, 18, 19, 20, 37,

195va20, 32, 195vb8, 9, 40, 58, 196ra38, 39, 41, 51, 53, 196rb27, 28, 35,

201ra5, 6, 31, 32 (*bis*), 37, 38, 58, 201rb48, 51, 201va58, 69, 201vb18, 42,

202rb14, 18, 202va14, 18, 20, 52, 60, 62, 68, 202vb25, 39, 203ra52 (*bis*), 62;

v. liber de Anima

نفس (عن) نفس 192rb12; om. 201ra38, 202va62)

נפש (om. 202va62)

ψυχή 196rb27 [451a1], 28 [451a3], 201ra5 [453b12], 6 [453b13], 31 [454a7],

32 (*bis*) [454a10]

anima ymaginativa 202va5, 7, 11, 47

نفس (خيالية) نفس متخيلة 202va5)

נפש (דמיونية) نفس مردمة 202va5)

animal 191vb32, 192ra15, 30, 44, 45, 192va28, 60, 61 (*bis*), 64, 192vb26 (*bis*),

193rb15, 193va30, 33, 195va17, 18, 62, 65, 67, 68, 201ra8, 39 (*bis*), 67,

201rb13, 14, 20, 44, 67, 201vb12, 202rb14, 32, 33, 256ra56, 68, 256rb54,

56, 58, 64, 256va3, 49, 51, 256vb31

حيوان (om. 192ra30)

בעל חיים (ח' בעל חיים) 192ra44, 45, 192va64, 201ra39 [*bis*], 201rb13, 14, 202rb33, 256rb64)

ζῷον 192ra30 [441a2, 421a23], 45 [419a35], 192vb26 (*bis*) [444a31, 444b14],

195va17 [453a8], 65 [453a8], 201ra8 [453b14], 201rb20 [455a8]

animalis 202va10

فَسَانِي

נְפָשִׁי

antecedens (*adiectivum*) 202ra33, 202rb64

مُتَقْدِمٌ 202ra33; فاعل 202rb64

קוֹדֶם 202ra33; פּוּעַל 202rb64

antecedere 202ra26, 29, 202va31, 32, 38 (*bis*)

قَدْمٌ

קָרֵם

anterior 195vb49, 52

حَامٌ 195vb49; مَقْدِمٌ 195vb52

مَرْجِيْش 195vb49; كَوْدَمٌ 195vb52

antiquus (*substantivum*) 192vb31, 196ra32, 256vb37

قَدِيمٌ

كَوْدَمٌ (אִישׁ קָוְדָם) 196ra32)

aperire 192ra65

فَجَّ

פְתַח

apparere 191vb59, 60, 192ra5, 50, 55, 192rb63, 69, 192va4, 192vb11, 13, 24, 193ra19, 195va44, 201ra13, 28, 33, 201rb66

ظَهَرٌ (بَنٌ 192rb69; بَنٌ 192vb24)

הַרְאָה (הַתְבָאָר) 192rb69; דְמָה (הַתְבָאָר) 192vb24)

appetitus 201rb16, 256va64

شُهُودٌ

חֲאוֹה

ἐπιθυμία 201rb16 [454b31]

applicare 193rb35

بَلْغٌ

הַגִּיעָה

apprehendere 193ra27

ادراك

הַשְׁינָה

appropinquare 192vb19

أَذْنِي

הַקְרָבָה

appropriare 191vb43, 192ra56, 201ra5, 202rb3

خُصْنَ (خصن) 192ra56)

חַדְרָ

ἴδιον (*sc. εἰναι*) (appropriari) 201ra5 [453b12]

aptus 192ra49

صلح

האות

aqua 191vb46, 60, 192ra4, 38, 45, 192rb8, 9, 28, 40, 193rb46, 47, 49, 68, 193va1,
3, 4, 5, 9, 17, 21, 203ra57, 60, 256rb29, 31, 256va50

ماء

מים

ὕδωρ 191vb46 [438a16], 192rb28 [439a22]

aquositas 256vb31

مانية

ميما

aquosus 192ra8, 45, 193va16, 18

مائي

אשר (بמים) 192ra45)

ἐνυδρός 192ra45 [419a35]

argumentatio 202rb54

قياس

דקש

Aristoteles 192va21, 192vb55, 193ra7, 64, 193rb49, 66, 193va53, 195vb18,

196ra32, 47, 201ra20, 201rb44, 201vb39, 202rb65, 202vb37, 41, 256vb37

ارسطو

אֲרִסְטּוֹן

ars 192va21, 34, 41, 45, 51, 256va57, 256vb15

صناعة

מלאכה

ars operativa 203ra6–7, 11–12

صناعة عملية

asmonea 203ra6–7; מלאכה מעשית 203ra11–12

ars speculativa 203ra21

صناعة نظرية

מלאכה עיונית

artifex 192va22, 27, 35, 38, 39, 202rb64, 65

صاحب المهنة (صانع) 202rb64, 65)

בעל אומנות (אומן) 202rb64, 65)

artificiatum 202rb40

مصنوع

נעשות

artificium 202rb40, 61

صناعة؛ صانع 202rb40

أومنوت؛ ملائكة 202rb40; 202rb61

ascendere 191vb53, 202vb56

صعد

עליה

aspectus (*substantivum*) 192vb62, 196rb62

تشبث؛ علم المناظر 192vb62; 196rb62

חכמת המבטים; קיום 192vb62; 196rb62

aspicere 193rb51, 63, 67

نظر

ראייה (عين) 193rb67)

aspiciens (*substantivum*) 193rb69, 193va4

ناظر

مبين؛ معين 193rb69; 193va4

assimilare 192va22, 202vb28

حاکي؛ تبیه 192va22; 202vb28

التحققة؛ دمها 192va22; 202vb28

μιμεῖσθαι (assimilare se) 192va22 [194a21, 381b6]

astronomus 202va1

صياغة النجوم

ملائكة الكوكبيّم

Athene (*urbs*) 202ra55

إثينا

אתונה

attribuere 192ra37, 192va57, 58, 61, 62, 192vb5, 16, 196rb51, 201ra6, 33, 35, 37,

38, 201vb18, 42, 56, 64, 202ra16, 50, 53, 256ra55, 59, 64, 256vb38

نسب (om. 201vb56)

יחס (ICH) 192ra37, 256vb38; 192va62, 202ra53; om. 201vb56)

audire 201vb49

سمع

שָׁמַע

ἀκούειν [461a29]

auditus 191vb36, 192ra17, 36, 38, 192rb24, 193va47, 49, 50, 52, 196ra33, 202vb7

صوت (سمع 192rb24; سماع 196ra33)

שְׁמַע

ἀκοή 191vb36 [435b19–24], 192rb24 [418a13], 193va47 [437a11]

augmentare 201vb2

تُوفِّرُ

הַרְבָּה

auris 192ra18, 201rb41

اذن

אָזֶן

Avicenna 195va67.

ابن سينا

בן סינא

bene 202vb63

جودة

טוֹב

bestialis 192va28, 31, 32, 34, 196ra40, 41

جيسي:

בָּהִמי

bibere 203ra57

شرب

שְׁחַה

bipartire 192vb45

طافتين

שתי כחות

bonitas 196rb51, 202vb63

جودة 196rb51; جيدة 202vb63

טוב 202vb63; om. 196rb51

bonus 192ra11, 192rb2, 196rb18, 19, 35, 42, 50 (*bis*), 54, 60, 256vb22

جيد (om. 196rb18, 19)

טוֹב

brevis 256vb6

قصير

קצָר

brevitas 256ra52, 64, 66, 256vb17, 36, 38

قصر

קצָור

breviter 193va56

من الْجَازِ

מן הקצ'ור

brutum 193va35, 37, 38, 39

بَشَمَةٌ

בְּהַמָּה

brutus 193va33, 202vb39, 203ra53

(om. بَشَمَى)

(om. בְּהַמִּי)

cadere 191vb60, 203ra3, 5

(om. وَقَعَ)

(om. נִפְלֵה)

caliditas 192va62, 192vb6, 7, 16, 22, 201va13, 256ra60, 256va2, 4, 20, 30 (*bis*), 34, 40, 45, 51, 256vb25

حرارة

סִירָם

θερμότης 256ra60 [329a34]

calidum 192ra29, 192va62, 201rb68, 201va2, 3, 8, 16, 37

حرارة (hot) حارّ

סִירָם

θερμόν 201va3 [456b27]

calidus 193va47, 256rb3, 45, 256va35, 42, 46, 50, 256vb40, 42

حرارة (hot) حارّ

סִירָם (hot) 256rb45; om. 256va42)

θερμός 256rb3 [465a9], 256va50 [466b22]; ἀλεεινός 256va42 [466b17]

calor 191vb53, 192ra6, 14, 40, 61, 192vb3, 193rb15, 16, 193va28, 201va10, 20,

22, 30, 47, 55, 57, 63, 67, 201vb5 (*bis*), 9, 256rb11, 19, 23, 55, 57, 65, 67,

256va8, 256vb30

- حرارة 192ra14; حات 201va30, 57, 63, 67, 201vb5 [1], 9; *om.* 192ra6, 193rb16, 201va22, 47, 201vb5 [2])
 חומ (חמיות) 201va47; *om.* 193rb16, 201va22, 201vb5 [2])
- candela 192rb16
 مصباح
 נַר
 λύχνος [438b14]
- cantus (*substantivum*) 193va36
 لحن
 נגון
- caput 193va45 (*bis*), 195vb46, 202vb57
 داں
 ראש
- carens 202rb18
 غير ذو
 בלתי בעל
- carere 193va53, 201ra40, 201rb21, 23, 256rb59, 256vb5
 فقد 201rb21, 23)
 העדר 201ra40, 201rb23; אבד 201rb21)
 στερεῖσθαι 193va53 [437a15]
- caro 192ra22, 27, 31 (*bis*), 256va38, 39
 لحم
 בשר
- castratus (*substantivum*) 256va37, 38
 خصي
 סרים
- casus (*substantivum*) 201vb25, 29, 202rb22, 43
 اشاق
 מקרה
- causa 192ra9, 10, 35, 55, 68, 192va10, 65, 192vb62, 193va57, 201ra42, 201rb62, 63, 64, 67, 201va50, 51, 52, 58, 66, 67, 201vb4, 35, 43, 202ra18, 202rb21, 30, 34, 42, 45, 47, 49, 50, 51, 55, 57, 202va2, 7, 202vb6, 203ra32, 33, 42, 44, 51, 65, 256ra51, 54, 256rb46, 48, 256va6, 16, 29, 34 (*bis*), 39, 50, 53, 58, 61, 256vb7, 27, 36, 38, 39, 44

- جَهْنَمَةٌ 202va2; هِيَةٌ 202va2; سَبَبٌ 192ra10, 68, 256va34 [*bis*], 39, 256vb39; 256vb7)
- סְבָבָה 256vb7)
- צַדְקָה (תִּכְנָה) 202va2; צַדְקָה 256vb7)
- al'ila* 203ra65 [464b17], 256ra51 [464b21]
- cecus 201rb22
- אַعْمَى
- סֻמְמָא
- cedere 201rb1
- כְּגַבֵּב
- הַרְחִיק
- celestis 192rb68, 201vb16, 202rb25, 30, 36, 202va2
- سَاءِوِي
- שְׁמִימִי
- celum 193rb13
- كُرْة
- כֶּדֶר
- celus 201rb37
- שְׁמִים
- cerebrum 192ra39, 195vb49, 51, 52, 196rb37, 41, 46, 201rb55, 59, 60, 61, 64, 201va13, 29, 33, 43, 46, 48, 49, 51
- دِمَاغٌ
- מַזְגָּן
- ἐγκέφαλος 192ra39 [444a10]
- et cetera 256va54
- ceterus 192vb25
- سَائِرٌ
- שָׁאַר
- cholera 203ra59
- صَفَرَاءُ
- אֲדֹמָה
- cibus 191vb38, 201va29, 30, 37, 38, 52, 53, 64, 201vb10
- طَعْمٌ (غَذَاءٌ) 191vb38)
- טַעַם (מִזְוֵן) 191vb38)
- τροφή 191vb38 [436b16], 201va30 [456b3], 53 [458a22]

- cito (*adverbium*) 196rb45, 256rb64, 256vb6
 سريعاً
 מהר
 civitas 202rb4
 أهل المدينة
 אָנָשִׁי מִדְיָנָה
 clarus 191vb49, 192rb46
 صافٍ 191vb49; صافٌ 192rb46
 191vb49; זך 192rb46
 claudere 192ra64
 غمض
 סחם
 cogitans (*adjectivum*) 202vb38
 متهد بالفكرة
 מרגיל במחשבה
 cogitans (*substantivum*) 195vb49, 196ra42
 195vb49; جهد الفكر 196ra42
 195vb49; השתדל במחשבה 196ra42
 cogitare 201ra57, 201rb32, 202vb3
 عمل الفكر 201ra57; فكر 201rb32; قبل بالفكرة 202vb3
 עשה המחשבה 201ra57; חשב במחשבה 202vb3
 cogitatio 195vb53, 55, 201ra66, 201rb27, 29, 201vb55
 أعمال (التفكير) 201rb27
 201rb27; הטריח השכל (מחשבה)
 cogitativus 195va28, 201ra60 (*bis*), 63, 65, 202ra13, 14, 202va59, 202vb20,
 203ra7, 10, 48, 50
 على فكري; فكري 202ra13; القوة المفكرة 195va28, 202va59, 203ra50;
 (فكير) القوة المفكرة 202ra14, 203ra48)
 המחשב (195va28, 202va59, 203ra50; הכח המחשבי
 202ra14; הכח המחשבי 203ra48)
 cognitio 192va38, 195va25, 26, 27, 29, 64, 202ra21 (*bis*), 23, 24 (*bis*), 26, 27, 28,
 31, 33, 39, 42, 43, 44, 58, 202va30, 31 (*bis*), 33, 39, 202vb19, 203ra30, 31
 195va64, 202ra24 [1]; om. 195va29)
 ידיעת (195va64; עיון 202ra24 [1]; om. 195va29)

cognitio speculativa 203ra26

معرفة نظرية

דִּיעָה עַיְנוֹת

cognoscere 193va42, 195va25

عرف استدلّ 193va42; عَرْفٌ 195va25

לִקְחַ וְאֵידָעַ 193va42; חִזְדָּעַ 195va25

coire 203ra56, 256va37

جماع 203ra56; جماع 256va37

مشغل 203ra56; بَعْلٌ 256va37

coitus (*substantivum*) 256va40

جماع

مشغل

colamentum 201va31

صنو

لُك

colare 201ra64

أصنى

נקה

color 192rb24, 31, 33, 35, 36, 37, 41, 45, 47, 49, 52, 53, 54 (*bis*), 55, 57, 58, 69, 192va1, 3, 7, 8, 10, 12, 13 (*bis*), 14, 17, 30, 41, 42, 43, 50, 192vb9, 193ra4, 24, 27

لون

מראה צבע (צבע) 192rb53, 192va7, 30, 41, 42)

χρόα 192rb49 [439b25, 26], 54 (*bis*) [439b10], 192va14 [439b26]; *χρῶμα* 192rb55 [439b11]

colorare 192va7

تلون

הצבע

coloratio 192va4

تلون

הצבע

comburere 256rb44, 256vb42

احترق 256rb44; سحق 256vb42

שרף 256rb44; שרף 256vb42

combustus (*adjectivum*) 256rb41

محترق

נְשָׁרֶף

comedere 201ra12, 201va27

تناول اكل 201ra12; تناول 201va27

אכֵל אכִילָה 201ra12; אכִילָה 201va27

comestio 256va54

مطعم

מַאכְלָה

commixtio 192va19

امتراج

המנוגות

communicare 193ra40, 193va39, 202va28

مشارك

شريك (om. 193va39)

communicatio 195va45, 195vb67

مشاركة 195va45; مشارك 195vb67

شريك 195va45; شريك 195vb67

communis 192vb52, 193rb1, 43, 48, 52 (*bis*), 57, 60, 193va11, 13, 15, 195vb59,

196ra44, 196rb7, 10, 201ra31, 32, 34, 45, 47, 49, 54, 59, 201rb20, 23, 24, 28,

38, 55, 57, 64, 201va1, 2, 201vb61, 202ra1, 5 (*bis*), 203ra46, 51

مشترك (om. 201rb57)

مشترك (om. 201ra45, 201rb57)

κοινός 201rb55 [469a12]

comparatio 256ra67, 69, 256rb2, 5

مقاييسة

הקבינה

complere 191vb42, 193rb29, 195vb17, 67, 201rb56, 201va54

فرغ تم 201rb56; فرغ تم 201va54)

שלם חשלים 201rb56, 201va54)

complete 192vb69

שלם

שלם

complexio 191vb51, 192ra1, 9, 11, 192rb61, 195vb51, 196rb37, 42, 49, 55, 56,

- 201va51, 201vb7, 202vb51, 65, 256rb40, 41, 256va17, 35, 52, 56, 256vb1,
13, 17, 18
 مزاج (استراج) *مزاج* 192rb61; *om.* 192ra9
 מגוון (המגוון) *מג'ונָה* 192rb61; *om.* 192ra9)
- complexionalis 256va22, 256vb24
 مزاجي
 מגוני
- componere 192ra24, 192rb38, 42, 195vb2 (*bis*), 4, 8, 10, 15, 37, 196ra10, 11, 67,
201rb69, 202rb13, 202va23, 256vb33
 تكثيف (النَّمْ) *دَكْبَ* 202va23)
 تركيب (الرَّقِيب) *شَلْبَ* 202va23)
- compositio 195vb11, 34, 35, 44, 68, 196ra13
 تركيب
 הרכבה
- compositum 192rb58, 202rb18, 256vb32
 مركب
 מרכיב
- comprehendens (*adiectivum*) 201ra31
 مدرك
 מרוכש
- comprehendens (*substantivum*) 201ra23, 42
 مدرك
 مشين 201ra42; *om.* 201ra23
- comprehendere 192ra23, 25 (*bis*), 28, 47, 192rb4, 192va35, 47, 192vb21, 26, 47,
193ra21, 22, 25, 30, 31, 34, 37, 39, 42, 44, 60, 193rb5, 21, 37, 44, 193va6,
31, 33, 195va5 (*bis*), 12, 21, 33, 37 (*bis*), 38, 57, 195vb21, 23, 28, 29, 196rb23,
201ra56, 62, 65, 68, 201rb36, 39, 202ra6, 63, 66, 202rb2, 57, 58, 202va25,
202vb14, 68, 69, 203ra10, 14, 16, 22
 ادرك (*om.* 195va5 [2])
 דושן (*om.* 195va5 [2])
 αἰσθάνεσθαι 192ra47 [423b25], 192vb26 [444b14]
- comprehensibile 195va7
 مدرك
 موضوع

- comprehensio 191vb50, 192rb1, 18, 192va25, 33, 192vb29, 32, 43, 46, 193ra29,
 40, 51, 54, 59, 63, 193rb39, 193va29, 55, 195va59, 201ra36, 201va69,
 201vb21, 23, 30, 202va17, 29, 51, 55 (*bis*), 202vb12, 19, 22, 203ra1, 8, 9,
 36, 39
 مدراك (درake) 201vb30; *om.* 203ral)
 הבין (השין) 192va25, 192vb43; 193va55)
αισθητικόν μόριον 201ra36 [454a17]
- comprehensivus 201ra37, 38, 202va57
 مدراك
 משין
- concedere 203ra31, 256ra53
 تسם 203ra31; 256ra53
 הדרה אמר 203ra31; 256ra53
- habentia conchas 195va19
 ذوات الاصداف
 בעלי מגנים
- conditio 256vb14
 شرط
 תנאי
- conducere 192va1
 اوصل
 הביא
- confirmare 202vb63
 استبات
 קיומ
- confirmatio 201rb3, 202vb62, 66
 ثبوت ونهاية 201rb3; 202vb62; استبات 202vb66
 קיום (חזוק) 201rb3)
- congregare 202va64
 جمع
 חבר
- congregatio 196ra14, 27, 29, 201ra26, 201va60
 مجتمع (اجتماع) 201va60
 כל (התחברות) 201va60)

coniunctio 193va26, 27

مشاكلة

شوشفوت **الشحنة** 193va26; 193va27

coniungere 196rb2

استند

המשך

consequens (*substantivum*) 192ra43

عازمة

מתחייב

consequi 192va45

تخيّل

درמה

conservans (*adiectivum*) 195va59, 196rb57

حافظ

שומר

conservans (*substantivum*) 195vb50

الحافظ

השומר

conservare 191vb39, 192ra11, 14, 192rb11, 195vb42, 48, 196ra55, 66, 196rb45,

202rb25, 256rb16, 256va51, 53, 57

منع **ثواب**; (حفظ) **حفظ** 192ra14)

منع **شونى**; (حفظ) **שמר** 256rb16; (حفظ) **שמר** 192ra14)

conservatio 195va19, 20, 22, 23, 195vb26, 69, 196ra54, 59, 61, 63, 196rb14, 19,

46, 48, 50

(*om.* 196rb19) **حفظ**

שמירה (**البناء**) 196rb46)

conservativus 196ra65

حافظ

שומר

consimilis 202rb28, 256va29

متشابه

متردمة

consimilitudo 193va24

مجانسة

יחס

consistens (*adiectivum*) 196rb37
 حصل

הגייע

consistentia (*substantivum femininum*) 256vb22
 هيئية

תכוונה

constituere 203ra33
 قوام

عميرها

constringere 201va22
 كتف

התעבה

consumere 256rb65, 67, 69, 256va8, 256vb42
 انتشاف (om. 256rb65; تشبع) افني

הנתנגב (om. 256rb65; تشبع) كلها

consumptio 256vb7
 فنا

הסתלק

consyderare 192va58, 193rb38, 195va31, 43, 196ra5, 201vb41, 203ra2, 5
 نظر (om. 203ra5)

עין (om. 203ra2; om. 203ra5)

contactus (*substantivum*) 193rb23, 25, 202ra67
 مسافة

مشوش

contentus (*adiectivum*) 202va62
 اقصى

كצר

continere 201rb43
 كل

عزم

كل

contingens (*adiectivum*) 201rb29
 لحق

הגיע

contingere 191vb55, 192rb14, 193ra6, 193rb8, 31, 68, 196ra17, 201ra16, 201rb33,

256va7, 26

- الزم **اصاب** (ضربة) 191vb55, 193rb68, 201rb33; **لحق** 192rb14, 256va26; **عرض** 191vb55, 193rb68, 201rb33; **انتق** 196ra17, 256va7; **الحق** 201ra16
קרה 191vb55, 193rb68, 201rb33; **הכח** 192rb14; **התחיה** 193ra6, 193rb8, 31; **הגע** 196ra17, 256va7; **התכון** 201ra16; **מצע** 256va26
- continuatio 195vb69, 196ra66, 201ra52
استصحاب (اتصال) 195vb69)
- דבוקות **התדבקות** 195vb69; **דבוקה** 196ra66; **התדבקה** 201ra52
- continuus 195va23, 59, 196ra55, 64, 69, 201vb57
متصل (*om.* 196ra64)
- مدובק** (دَبَكْ) 196ra55, 69; *om.* 196ra64)
- contracte 201va42
منقبض
מתכווץ
اقباض
התקבצות (התקבץ) 201va14; **הקובץ** 201va57)
- contrahere 201rb31 (*v.* *contrahi interius*), 201vb6, 202vb10
اقبض
התקוווץ 201rb31; **הקובץ** 201vb6; **התכווץ** 202vb10
- econtrario 192va38, 193rb61, 196rb41
بعكس (خلاف) 192va38)
בහפה (لحليفة) 196rb41)
- contrarium 193ra17, 20, 201va8, 256va32
متضاد 193ra17, 20; **ضد** 201va8, 256va32
מחהפה (הפה) 193ra20)
ἐναντίον 193ra17 [453b27]
- contrarius 201va21, 201vb68, 256va16, 256vb34
مضاد 201va21; **عكس** 201vb68)
- הפה** 201va21, 201vb68; **הפה** 256va16, 256vb34
- contristabile 196rb17
پنهان
contrastare 196rb16
ألم
כאב

contristatio 196rb25

أذى

נוֹזֵק

conveniens 191vb38 (*bis*), 193va43, 256va1, 256vb4

موافق (ملائم) 193va43, 256vb4)

נאות

ήδύς 191vb38 (1) [436b15], 193va43 [443b20]; λυπηρός (non conveniens)
191vb38 (2) [436b16]

convenienter 256vb10

موافقاً

נאותה

convenientia (*substantivum femininum*) 201va32

أي

הנותה

convenire 191vb41, 192va63, 193ra42, 193rb33, 201va33, 202vb55, 57, 58, 65,
256vb1

وافق (شامل) 191vb41; ناسب (شامل) 192va63, 193ra42, 193rb33; 201va33; على
202vb65)

דמה (חיתוך) 191vb41; החיתוך (כלל) 192va63, 193ra42, 193rb33; 201va33)

econverso 196ra21, 23, 24, 26, 196rb58, 201vb15, 202va60, 256rb10

بخلاف 201vb15; ضد 256rb10; om. 196ra21, 23, 24, 26, 196rb58,
202va60

conversus (*adjectivum*) 192vb64

منقطف

נותה

cooperire 202vb52

غير

השקייע

cor 201rb55, 59, 60, 61, 63, 201va5, 14, 29, 31, 43, 46, 49, 256va21

قلب (غلب) 256va21)

لب (om. 256va21)

καρδία 201rb55 [456a4, 469a6], 201va31 [456b1]

corporale 193ra46, 48, 57

جسماني

גשמי

corporalis 192vb41, 193ra16, 24, 47, 63, 193rb8 (*bis*), 56, 195vb57, 201ra21 (*bis*), 22, 24, 202va44, 49, 202vb28

جسماني (جسم) 193rb8 [*bis*])

גשמי (גוף) 193rb8 [*bis*])

corporalitas 196rb7, 9, 11

جسماني

גשמיות (גוףות) 196rb7)

corporeitas 193va40, 196rb10

جسمانية

גוףות

corpus 191vb39 (*bis*), 192ra49, 192rb5, 38, 51 (*bis*), 54, 63, 64, 65, 67, 68, 192va9, 59, 61, 192vb53, 68, 193ra4, 21, 61, 193rb10, 11, 14 (*bis*), 18, 35, 201ra5, 7, 31, 32, 43, 49, 50, 54, 59, 201rb58, 201va5, 8, 23, 32, 50, 56, 65, 201vb1, 13, 16, 18, 202rb25, 28, 30, 36, 202va2, 19, 27, 202vb4, 203ra58, 256va63, 256vb8, 41

جسم (بدن) 191vb39 [1], 192va61, 201ra31, 32, 43, 54, 201rb58, 201va8, 32, 65, 201vb1, 18, 202va27, 202vb4, 203ra58, 256va63, 256vb8; جسد 192rb63, 65, 201ra5, 7; جرم 193ra61, 201va23, 201vb16, 202rb30, 36, 202va2; جسد 256vb41; om. 191vb39 [2], 193rb10, 201va50, 56)

גוף (גוף) 192ra49, 192rb5, 38, 51 [*bis*], 54, 63, 64, 65, 67, 68, 192va9, 59, 192vb53, 68, 193ra4, 21, 193rb11, 14 [2], 18, 35, 201va5, 201vb13; גוף 193ra61, 201va23, 201vb16, 202rb25, 28, 30, 36, 202va2; om. 191vb39 [2], 193rb10, 201ra32, 201va50, 56)

$\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ 192rb54 [439b11], 67 [761b19], 201ra5 [453b13], 7 [453b14], 31 [454a8]

corrumpere 191vb39, 192ra33, 51 (*bis*), 193rb3, 201rb49, 201va21, 256rb18, 23, 67, 256vb27

فساد دخل 191vb39; افسد 193rb3)

הפסד הפסיד 191vb39, 256rb23; נפסד 193rb3)

$\varphi\theta\epsilon\kappa\rho\epsilon\nu$ sive $\delta\iota\alpha\varphi\theta\epsilon\kappa\rho\epsilon\nu$ 192ra33 [424a29, 435b8]

corruptio 191vb54, 202rb23, 26, 256ra57, 63, 256rb9, 23, 27, 28, 37, 58, 256va7, 18, 256vb6

- فساد بوار 191vb54; فسد 256vb6)
- הפסד מיתה 191vb54; הפסד 256vb6)
- $\varphi\thetaop\acute{a}$ 256ra57 [329a8], 256rb9 [378b30]
- cortex 193va34, 195vb57, 64, 196rb12, 201ra69
- قسرا (لت) 193va34)
- קלפה
- craneum 192rb10
- قحف
- גולגולת
- credere 193rb34
- اعتقاد
- חשב
- creditus 202ra26
- تصديقي
- אומחי
- crementum 256ra57
- نشي'
- צמיחה
- crescere 256vb28
- شأ
- צמח
- cruditas 256rb46
- بُهْوَة
- نَعْوَة
- curare 193va44, 45, 201va54
- تداوى 193va44; تداوى 193va45; تداوى 201va54
- חזרה בריחת החדרפה 193va44; בריחת החדרפה 193va45; חזרה 201va54
- currere 191vb60, 202rb31
- جري
- רץ 191vb60; הלך 202rb31
- dare 192ra35, 192va26, 35, 37, 193va57, 202ra39, 42, 44, 46, 61, 62, 69, 202va1, 5, 9, 11, 13, 18, 23, 41, 256rb12
- أفاد افاض 192va26, 35, 37; أعطى 193va57, 202ra46; أفاد افاض (أدى) أعطى 202va41; اعطى 192va26, 35, 37; اعطى 193va57, 202ra46; افاد افاض (أدى) اعطى 256rb12)

- הקנה השפיע נתן 192va26, 35, 37; נתינה 193va57, 202ra46; **עטוף** 202va41; נתן 256rb12)
- ratio** 202ra41, 49, 53
اعطا
- נתינה**
- dator** 202ra58, 202va15
معطى
- נוון
- debere 193rb14, 196ra48, 201ra33, 201vb64, 202va32, 202vb29, 256rb44
أبْغَى من شرط أن 196ra48; **لـ أن** 193rb14; وجـ 256rb44; *om.*
201ra33, 201vb64, 202va32
ראוי מחנאי ש 193rb14; שיש להם 196ra48; **ה ח |חַיִב** 202vb29; 256rb44; *om.*
201ra33, 201vb64, 202va32
- debilior** 256va28
- debilis esse** 256rb21
ضعف
- חולש
- debilitare 192ra3, 7, 60, 196ra18, 201va48, 202va54, 55, 57, 58, 59, 256rb17, 61
ضعف (اختـل) 196ra18
חולש (ונפסד) 196ra18)
- debilitas 192rb31, 193va58, 196ra17, 201rb4, 6, 13, 25, 26, 29, 35, 201va49, 50,
52, 202ra14, 256rb38, 256vb12
ضعف (تضـفـتـ) 201rb35)
- חולשה
- ἀνεστι** 201rb4 [454b27]; **ἀδυναμία** 201rb26 [456b9]
- declarare 192ra55, 68, 192rb3, 17, 18, 20, 192va50, 193ra29, 193rb10, 37, 193va14,
20, 195vb12, 18, 64, 69, 196rb14, 201ra44, 201rb54, 201va7, 15, 201vb19,
63, 202ra17, 18–19, 25, 40, 59, 202rb22, 28, 32, 202va13, 202vb12, 256ra62–
63, 256rb7
بيان (بنـ) 192ra68, 192rb17, 18, 201vb63; بنـ 192rb3, 192va50, 193va14;
اعتمـدـ فـيـ يـانـ 195vb18; نظرـ 202ra18–19; *om.* 195vb69, 201va15)
- כון בבאור 192ra68, 192rb17, 201vb63; **עـיـין** 202ra18–19; **באـר** החבאור
195vb18; **וـדـוـן** 201va15; *om.* 195vb69)
- εἰρῆσθαι** (declaratum esse) 201vb19 [458a26]

declinans 202vb38
مايل

נוויה

declinare 201rb46 (*bis*), 48
مال

נוויה

decoctio 201va40
طبخ

בשול

deferre 192vb15
حمل

נש

definitio 195vb20, 38, 201ra29, 203ra29
حدّ

(ماهية) حدّ 195vb20)

حدّ (מהות) גדר 195vb20)

delectabile 196rb16
ملائكة

מחענג

delectare 192va29, 196rb16, 20
اللذة

התענוג (נהגיה) 196rb16)

delectatio 196rb24, 33
لذة

תענוג 196rb24; עונג 196rb33

demon 201vb38
جنة

شد

demonstrare 201ra52
دلل

הורה

deponere 203ra47
أودع

הפקיד

- describere 191vb47, 57, 192vb67, 193va3, 195vb29, 196ra67, 201ra10, 51, 201rb2, 25, 256va56
 اطبع (رس) 191vb47, 57, 192vb67; (ادسم) رس 193va3)
 רשם (הראשים) רשם 191vb47, 192vb67, 201ra10; (החתם) החתום 193va3)
 descrip^{tio} 196ra12, 14, 201ra28, 68, 201rb11, 12
 (رس) رس 201rb12)
 (عن) رشم 201rb12)
- descriptum 195vb42
 رس
 רשם
- desiccare 256rb64, 256vb28
 جف
- יבש (הנגב) 256rb64; (desiccari) 256vb28 [467a15]
- destruere 193ra16, 64, 193rb2, 256rb26, 34, 36
 بطل (عقل بطلان) 193ra16; (بطل) بطل (بطול) 193ra64; (بطل) بطل 193rb2)
- desyderare 203ra53, 54, 55, 56
 اشتاق (تشوق) 203ra53)
 החאה (חשק) 203ra53)
- qui desyderat mulieres 203ra56
 المتشوق للنساء
 החושך בנשים
 ἐρωτικός [460b5]
- desyderium 203ra52
 مشتوق
 נחש
- determinare 192va53, 201vb20, 202rb29, 59, 67, 68–69
 عزف (قال مصلأ) 192va53; حذ (احصل) 202rb29, 59; (مندل) 202rb67, 68–69;
 201vb20
- 192va53; אמר (מאמר נבדל) 202rb29, 59; הקיף (הגביל) 202rb67, 68–69; הגביל
 201vb20
 λέγειν 192va53 [440b28]; ἐπιζητεῖν 201vb20 [458a33]

- determinatus 202rb29, 33, 34, 38, 47, 56 (*bis*)
 محدود) محصل 202rb29, 33, 47)
 מוגבל) מוקף 202rb29, 33, 47)
- Deus 201vb38, 202ra53
 الله 201vb38; الله 202ra53
 האל
- diaphaneitas 192rb6, 28, 32, 48
 شفاف 192rb6)
 سفير (شفاف 192rb48)
- diaphanum 192rb29, 30, 38, 39, 43, 55, 56, 57, 192va2
 مشف 192va2)
- سفيري
 διαφανές 192rb29 [419a11], 55 [439b11], 57 [439a27]
- diaphanus 191vb47, 192rb46, 52, 59, 63, 192va9, 193ra3
 شفاف 192rb46; مشف 192va9)
 سفiroth (سفير) 192rb46
 διαφανής 191vb47 [438b6]
- dicens (*substantivum*) 192vb33, 37, 54, 60, 193ra15, 60, 64, 68, 193rb6
 اعتقد (اعتقد) قال 192vb33; دای 192vb37, 193ra15)
 אמר 192vb33; סבר 192vb37; זב (شب) אמר 193ra15)
- dicere 192ra40, 42, 192rb6, 21, 22, 23, 26, 60, 62, 69, 192va11, 21, 42, 52, 54, 59,
 192vb27, 30, 31, 40, 43, 45, 46, 50, 69, 193ra2, 5, 6, 7, 8, 10, 25, 30, 48,
 193rb18, 26, 28, 31 (*bis*), 40, 49, 65, 193va21, 29, 53, 55, 56, 195va5, 30, 40,
 45, 59, 60, 195vb25, 36, 196ra7, 47, 196rb15, 19, 201ra3 (*bis*), 10, 20, 27,
 34, 201rb44, 54, 66, 201va15, 201vb22, 23, 25, 37 (*bis*), 40, 48, 202ra19, 54,
 55, 56, 57, 202rb8, 65, 202vb16, 17, 23, 37, 48, 203ra25, 30 (*bis*), 34, 38, 42,
 43, 65, 256ra53, 65, 66, 67, 256rb7, 56, 256vb35, 39
 سلف من قول; حکی 202vb16; اعتقد 203ra30 [1]; دای 192rb60, 192vb40, 43, 45, 50, 256vb39; سنتی 195va30, 59, 60, 201vb23;
 نعم 192vb25; عبر 192va42; عدد 193ra5, 6; تبین 193ra8; ذکر 193ra48; om. 192vb46, 193ra10, 193va21, 55, 196rb15,
 201ra10, 202vb17)
- אמר 192ra40, 42, 192rb21, 192vb27, 195va40, 201ra3 [*bis*], 20, 203ra42,
 43, 256vb35; רצוני לומך 193ra48; מנהoca 193va56; ספק 202vb16;

- סבר חשב 192rb60, 192vb45, 193ra8; קרא 195va30, 59, 60, 201vb23; סבר התבאר 192vb40, 43, 50, 201vb37 [2], 256vb39; יחס 201vb25; סבר מאמר עבר מן באර 201ra27; ספר באר 192va42; om. 192vb46, 193ra10, 193va21, 55, 196rb15, 201ra10, 201vb37 [1], 202vb17)
- λέγειν 193va21 [440b28]; εἰρῆσθαι (dictum esse) 192va52 [440b27], 201ra3 (1) [453b11], 203ra65 [464b18]; σκέπτεσθαι 201ra3 (2) [453b11]; ἐπι-σκέπτεσθαι 192rb21 [439a12]; διορίζειν 192vb27 [445b1]
- differentia 192rb67, 192vb25, 193rb27, 193va31, 196ra51, 203ra60
 192vb25, 193va31) فرق
- הבדל 196ra51) הפרש (differentia)
- differre 192va40, 195va19, 43, 196rb14, 201vb35, 36, 202ra42
 اختلاف 192va40, 195va43; 201vb35, 36) فرق
- הובDEL 192va40; היבDEL 195va19, 202ra42; התחלפ 201vb35, 36; הבדל 195va43; הפרש 196rb14
- difficile (*adverbium*) 196rb39, 62, 256vb15
 عسير 256vb15)
- קשה (*verbum*) (קשה [*adiectivum*] 256vb15)
- difficilis 196rb5, 8, 48, 201rb33
 عسير [*verbum*] 201rb33)
- difficilis esse 196ra17, 202rb7, 256vb19
 اعتاص عسير [*adiectivum*] 256vb19)
- קשה 196ra17; דחוק 202rb7; קשה (*adiectivum*) 256vb19
- valde difficilis esse 196ra40
 عسيير صعب
- קשה ורוחוק
- difficultas 256rb39
 عسر
- קשי
- digerere 192vb3, 201va37, 256rb22
 نضج انضمام 201va37)
- החבש עכול 192vb3)
- digestio 192vb3, 201va28, 52, 53, 54, 58, 63, 256rb62, 256va11
 طبخ هضم 256va11; طبخ 201va54, 58; نضج ونضج 201va63)
- בשול ועכול 201va28, 52; עכול 201va53; בשול ועכול 201va63)

digestus (*adjectivum*) 256rb41

ضَعْجٌ

מְבוֹשָׁל

dilatare 193rb12

اَتَشَرَّ

הַתְּפַזֵּר

diminuere 201va68, 201vb5

قَلِّ

הַתְּמֻעָט

diminutio 201vb11, 256ra57

اضْمَحَلَلٌ; قَصَانٌ 256ra57

201vb11; חַטּוֹךְ 256ra57

directum 193rb68, 193va2

وَلِي

לִצְדָּקָה

disciplina 193va48 (*bis*), 203ra23, 27 (*bis*), 28

تَلْمِيذٌ

لُمُودٌ

μάθησις 193va48 (*bis*) [437a12]

dispositio 192rb66, 192va26, 39, 192vb42, 193rb62, 196ra31, 35, 46, 202ra11, 202vb8, 203ra55

حَالَةٌ 192va39, 193rb62; حَالَةٌ (امْرٌ) 192vb42, 202vb8, 203ra55; صَفَةٌ 196ra31; om. 196ra35)

ظَاهِرٌ (تَأْرِيرٌ) عَنْيَنٌ 196ra31; om. 196ra35)

dissimilis 201va40

غَيْرُ شَبِيهٍ

بِلْهِي دُومَة

dissolutio 201rb4

اَفْحَالٌ

הַתְּרָהָה

λύσις [454b27]

dissolvere 192vb1, 201rb5, 201vb3, 256rb61

تَخْلِي 256rb61; اَفْحَالٌ 201vb3; تَحْلِيلٌ 201rb5;

הַתְּרָהָה 192vb1; הַנְּתָךְ 201rb5; הַתְּרָהָן 201vb3; הַתְּרוּקָן 256rb61

distinctivus 195vb61, 66, 196ra14, 22, 24

ميّز

borr

distinguens (*substantivum*) 195vb68, 196ra9, 67

الميّز

הborר

distinguere 191vb37, 38, 40, 192rb56, 192vb25, 195vb41 (*bis*), 43 (*bis*), 47 (*bis*), 63, 196ra10, 196rb10, 202vb26, 256va12

فَمِنْ 192vb25; **تفصيل** 191vb40, 196rb10, 256va12; **متىز** 192rb56; **افتراق** 192vb25; **متىز** 202vb26)

ל**הבדיל** 191vb37, 38; **הברה**; 191vb40; **הכיר**) ב**דר** 192rb56; **הבדיל** 192vb25; **ברירה** 196rb10; **הבין** 202vb26)

θεωρεῖν 202vb26 [464b7]; **διακρίνειν** 191vb37 [436b15]

diversari (=diversum esse) 191vb33, 192rb27, 49, 192va15, 202vb31, 256va3, 6, 19

اختلاف (192rb49; *om.* 256va3, 6, 19)

התחלפות (192rb49; *om.* 256va3, 6, 19)

diversificari 192vb4

اختلاف

התחלפות

diversitas 192rb43, 45, 50, 192va16, 192vb4, 201ra45, 202vb50, 256va4, 20, 256vb23 (*bis*)

تضاد 201ra45; 202vb50, 256va4, 20, 256vb23 [*bis*])

تبان 192rb43, 45, 50, 192vb4; **يُحرّون** 202vb50, 256va4, 20, 256vb23 (*bis*); **البدل** 192va16; **البدل** 201ra45

diversus 192rb31, 33, 195va49, 195vb10, 45 (*bis*), 196ra65, 203ra26, 32

متغير 195va49; **متباين** 203ra26) **مختلف**

مشتנה 195va49; **نبدل** 203ra26) **מחולף**

divide 192vb39, 195va59, 196ra10, 11

فصل 196ra10; **تفصل** 192vb39; **اقفل** 195va59; **اقسم** 196ra11

البدل 192vb39; **הפטק** 195va59) **البدل** 192vb39; **הפטק** 195va59)

divinatio 201vb23, 37

كهنة

קסם

divinus 201vb21, 202ra51, 54, 56

- الاهى
אלָהִי
- divisio 195vb34, 38, 69
 تفصیل 195vb34; تحلیل و تفصیل 195vb38; تحلیل 195vb69
 חלוקה ופרק התורה 195vb34; חלוקה 195vb38; חתירה 195vb69
- dominari 191vb46, 196rb38, 43, 55, 201va12, 14, 45, 256rb9, 10, 17, 29, 57, 68,
 69, 256va9, 13, 256vb2
 غالب
 נבר
κρατεῖν 256rb9 [379a1]
- dominium 192va57, 61, 202vb68, 203ra58, 59, 60, 256rb15, 20, 256va4, 15, 30,
 52, 60, 256vb8, 26
 استولى 256rb20; قهر 256rb15, 256va52; سلطان) غلبة 256va4,
 256vb26)
- תנברת 256va15; נבר ממשלה 202vb68, 256va4, 30, 256vb26; נצח 256rb15,
 256va52; של 256rb20)
- dormiens (*substantivum*) 201ra11, 201vb48, 202vb14, 54
 نائم (نوم) 202vb54)
 ישן (شنة) 202vb54)
- dormire 201ra39 (*bis*), 201rb22, 201va53, 202vb42
 نام
 يشن (نوم) 201ra39 [1])
- dubitatio 202ra31
 نظر
 עיון
- dubius 201rb18
 شك
 ספק
- dulcedo 192vb5, 8
 حلاوة
 מתיקות
- duo 191vb55, 59, 60, 192rb42, 44, 50, 192vb5, 9, 39, 55, 193ra34, 193rb7, 48,
 66, 67, 193va54, 195va24, 42, 49, 58, 195vb1 (*bis*), 4, 9, 10, 20, 27, 33,
 196rb15, 201ra9, 28 (*bis*), 29, 201rb45, 64, 65 (*bis*), 201va28, 67, 201vb40,

202ra18, 27, 41, 202rb4, 202va21, 30, 43, 202vb32, 203ra29, 44, 256ra54, 256rb15, 49, 50, 60, 256va5, 7, 56, 256vb5, 7, 14, 24

سودان 191vb59, 60, 191vb55, 192rb50, 192vb5, 195vb1 (2), 201va28; فرمان 192vb9; طعمان 192vb39; امران 193rb7, 203ra29; صنفان 192vb55; حجتان 193ra34, 201vb40, 202ra18, 27; انتان 193rb66, 67, 256va7; حاستان 193va54; وجهان 195va24, 195vb1 (1), 20, 27, 201ra29; قوتان 195va42, 49, 195vb10, 201ra9, 28 (2), 201rb45, 65 (1), 256rb15, 49, 50; معنان 195va58; حالتان 195vb4; عضوان 201rb64, 65 (2); متقدمان 202rb4; موضعان 202ra41; اعطان 202ra41; سیبان 201va67, 203ra44, 256va5; جهتان 202vb32, 256vb7; عرضان 202va30, 256vb24; جنسان 202va21; شرطان 256ra54; شرطان 256rb60; نسبتان 256va56, 256vb5, 14

שתי צורות 191vb55, 193rb7, 195va58, 195vb4; שני עניינים 191vb59, 60, 192rb50, 195vb1 (2), 202va43; שני דברים 192rb42, 44, 193rb48; שני טבעים 192vb9; שני כתות 192vb39; שני טעמים 192vb5; שני מינים 192vb55; שני פנים 193ra34, 201vb40, 202ra18, 27; שני מינימ 193rb66, 67, 256va7; שני חשש 193va24, 195vb20, 27, 201ra29; שני כחות 195va42, 49, 195vb10, 201ra9, 201ra28 (1), 201rb45, 65 (1), 256rb49, 50; שני חלקים 195vb1 (1); שני בקשות 195vb33; שני אברים 201ra28 (2); שני רשיים 196rb15; שני שתי נחנות 201va67, 203ra44, 256va5; שני סבות (2); שני נתינות 202ra41; שני קדימות 202rb4; שני מקומות 202va30, 256vb24; שני יחסים 256ra54; שני מקרים 202vb32, 256vb7; שני צדדים 256rb60; שני חנאים 256va56, 256vb5, 14; *om.* 256rb15

egritudo 256va26, 61

مرض

חל

elementum 192rb27, 39 (*bis*), 46, 48, 52, 59, 60, 192va54, 193va23, 201va24, 45, 202rb12, 23, 29, 31, 36

اسطقس

يسود

στοιχεῖον 192va54 [443a9]

elephas 196ra36

فیل

طیل

elongare 256vb2
 طال

ארך

ens 196rb30, 202ra22, 202rb41, 202vb33, 256rb15, 18, 19, 26, 27, 29, 33

وجود (وجود) 202rb41; *om.* 202ra22

מציאות (نمایة) 202rb41; *om.* 202ra22)

enuntiare 201vb27, 202ra19, 202va19, 203ra2

اذنار (ذل) 202ra19; اذنار (دل) 203ra2)

הודעה (هودي) עתיד (هوره) 201vb27; 202ra19; 202va19; 203ra2

enuntiatio 202va22, 202vb22, 203ra5

ادراك (اذراك) 203ra5)

השגה (هوراه) 202va22; 202vb22; 203ra5

epilepsia 202vb9

اغماء

نفقة

equalis 196ra60, 62, 64, 201rb45

مستوية (عدل) 201rb45)

شواه (adiectivum) [verbum] 201rb45)

equaliter 202rb26

على التعادل

על השווי

equivoce 203ra23, 30, 41

اشتراك الاسم

شحونه (الشام)

equus 256va41

فرس

صون

πίπιτος [466b10]

errare 193rb32

غلط

طعنة

error 193rb35

غلط

طعنة

- esse (*substantivum*) 191vb32, 192va11, 38, 51, 192vb41, 193ra45, 47, 195vb58,
60, 62, 65, 196ra1, 202ra20, 40, 202rb29, 34, 38, 49, 56, 57, 256rb16
وجود
מציאות
 essentia 192rb69
ماهية
 מהות
 essentialiter 201vb29, 202rb49, 50, 51, 63, 66
بالذات
בעצמו
 excitare 192ra60, 192vb35, 196rb32, 201va54, 203ra62
عجب 192ra60; **أتبه** 192vb35; **بے** 196rb32; **201va54;** **האג** 192ra62
הפלא 192ra60, 201va54; **העיר** 192vb35, 196rb32; **203ra62**
ἐγέιρειν 201va54 [458a24]
 exire 192vb49, 61, 65, 68, 193rb6, 11, 17, 26, 196rb26, 31, 32, 201ra16, 202ra36, 38
خرج
יצא (*om.* 202ra36)
ἐξιέναι 192vb49 [437b12]
 existens (*adiectivum*) 201ra11
نمای
 existentia (*substantivum femininum*) 193ra24, 256rb31
حلول 193ra24; **بقاء** 256rb31
השארות 193ra24; **הגעה** 256rb31
 existere 192va28, 30, 193ra8, 23, 193va22, 52, 195vb31, 201rb37, 56, 202rb17,
50, 51
حدوث 193ra23; **حصل** 193va52; *om.* 193va22, 195vb31) **وجد**
نمای 193ra23, 193va52; *om.* 193va22, 195vb31) **(הניע)**
 existimabilis 195va8
منظون
ונחטיב
δοξαστός [449b11]
 existimare 192vb66, 193rb36, 195va17, 202va2, 203ra12
ظنون
דעות חשב (*om.* 192vb66)

existimatio 195va68

وهمى

הה

expansio 201va10

استشار

החפשות

expellere 201vb7

دفع

דחה

experimentare 196ra34, 201vb28

اعتبر 196ra34; اعتن 201vb28

בחן 196ra34; בבחן 201vb28

extendere 193ra65, 68, 193rb1, 4

امتداد (امتداد) 193ra68)

משך (משך) 193ra68)

exterior 202vb2, 11

خارج

חיצון 202vb2; חיצוני 202vb11

extinguere 192rb15, 16

اطفي

כבה

ἀποσβεννυαι 192rb16 [438b15]

extra 192va40, 193rb61, 193va34

من خارج 193rb61; خارجاً 192va40; خارج 193va34

בחוץ 192va40; בחוץ 193rb61; חוץ 193va34

ad extra 201va10

إلى الخارج

לחווץ

extrahere 192va19, 24 (*bis*), 30, 31

ابرز

חוצין

extraneus 196ra57, 256rb23, 256va62

غرب

(ور) نكري 256va62)

ab extrinseco 192ra63, 68, 192vb34, 39, 202ra3, 9
 خارج (om. 202ra3)

מחוץ

ex extrinseco 191vb39, 193rb30, 256va18, 53–54
 من خارج

מחוץ

ad extrinsecum 201va19
 إلى الخارج

לחווץ

extrinsecus (*adiectivum*) 192ra2, 12, 15 (*bis*), 192va19, 33, 41, 192vb35, 40, 44, 47, 53, 193ra9, 11, 193rb41, 42, 201rb10, 35, 201vb50, 52, 63, 68, 69, 202va55, 69, 202vb5, 203ra46, 256va16, 256vb10

خارج (om. 192va19, 41, 192vb47, 193rb41, 42, 201rb35, 201vb68, 202vb5; 201rb10; 202va69; om. 192va33)

נכנים על חוץ (om. 192va19, 41, 201rb35, 202vb5; om. 193rb41, 42; 201rb10; 201vb68; נראות 202va69; om. 192va33)

extrinsecus (*adverbium*) 193ra13, 193va18, 202ra7

خارج (om. 202ra7)

מחוץ (om. 202ra7)

facere 192rb33, 44, 192vb35, 193ra7, 14, 193rb32, 60, 193va24, 37, 195va50, 56, 195vb13, 14, 18, 35, 36, 196ra8, 9, 49, 201va25, 201vb59, 202ra43, 202rb9, 202va68, 202vb5, 53, 57, 66 (*bis*), 203ra54, 256vb27; *v. presentare*
 اوجب 192rb33, 202rb9, 202vb57; صنع 193ra14; حدث (فعل 192vb66 [1]; om. 192vb35, 193ra7, 193rb32, 60, 193va37, 195va50, 56, 195vb13, 14, 18, 36, 196ra8, 9, 49, 202va68, 202vb5, 53, 66 [2], 203ra54, 256vb27)

התילד פעל (om. 192rb44, 201va25; 202ra43; 193ra14, 201vb59; 193va24; 195vb35; om. 192vb35, 193ra7, 193rb32, 60, 193va37, 195va50, 56, 195vb13, 14, 18, 36, 196ra8, 9, 49, 202va68, 202vb5, 53, 66 [2], 203ra54, 256vb27)

ποιεῖν 193ra14 [744a36]

facere (*substantivum*) 195va14, 28, 54, 196ra7, 52, 53

faciens (*substantivum*) 202ra38

فاعل

פועל

facies 193rb67 (*bis*), 68, 193va2 (*bis*), 6, 9

وجه

פניהם (om. 193rb67 [2])

facile (*adverbium*) 196rb45

سهولة

קלות

facilis 196rb4, 6

سهل

כל

factum 202va6

حدث

מחחדש

falsum 193ra10, 201vb47

كاذب 193ra10; بطلان 201vb47

כובב 193ra10; בטול 201vb47

falsus 201ra19, 201vb33, 41, 65, 202ra16, 56, 203ra43, 61, 64

(امر باطل) كاذب 202ra56)

(חובן בטול) כובב 202ra56)

famosum 201vb33

مشهور

מפורסם

famosus 201vb31 (*bis*)

مشهور

مפורסם

fatigare 201vb16

لحق خالل

הגיע לאוות

fatigatio 201rb6, 9, 201va29, 66, 201vb10, 13

تعصب 201rb6, 201va66, 201vb10; خالل 201rb9, 201va29, 201vb13

לאוות (חולשה) 201rb9, 201va29; גישה 201vb13)

femina 256va41

أنتي

נקבה

thetales [466b10]

fere 192va43, 192vb37, 202rb62, 202vb54

- كاد (استكاد) قریب من 192va43; 192vb37)
- אפשר (מן) קרוב (מן) 192vb37)
- ficus 256rb2
 ئين
 חאנָה
- fides 202ra22, 202va31, 33, 37, 202vb35
 تصدیق
 אמתה (אמון) אמת (אמון) 202va33; 202vb35)
- fieri 192rb30, 35, 37, 45, 47, 58, 60, 192va8, 14 (*bis*), 69, 192vb9 (*bis*), 12, 16, 65, 69, 193ra55, 193rb22, 33, 193va19, 21 (*bis*), 48, 195va34, 196ra14, 38, 196rb13, 201rb25, 26, 27, 201va3, 40, 43, 46, 57, 66, 202rb29, 63, 66, 202va17, 203ra21, 256rb11, 38
 كان (ولد) حدث 192rb30, 45, 47, 192va14 [*bis*], 192vb9 [*bis*], 12, 16; 192vb65, 193ra55, 193rb22, 33, 193va19, 21 [*bis*], 48, 195va34, 196rb13, 201va3, 202va17, 256rb11; اعطي 196ra14; *om.* 192va69, 192vb69, 196ra38, 203ra21)
 היה (תlid) התחדש 192rb30, 45, 47, 192va14 [*bis*], 192vb9 [*bis*], 12, 16; 192vb65, 193ra55, 193rb22, 33, 193va19, 21 [*bis*], 48, 195va34, 196rb13, 201va3, 202va17, 256rb11; נח 196ra14; *om.* 192va69, 192vb69, 203ra21)
 είναι 192vb9 (1) [442a13]; γίγνεσθαι 201va3 [456b27]
- figere 195vb1, 196rb12, 36, 44, 61
 ثبت (ب) ثبت 195vb1; ثبوت (أبي) ثبت 196rb44; ثبت 196rb61)
- קיים (בא) קיים 195vb1; קים 196rb12; הקיימים 196rb36)
- figura 192vb65, 67, 193va38, 195vb6, 7, 256rb14
 شكل (om. 193va38)
- תמונה
- finis 192rb55, 193va57, 201rb59, 60, 201vb51
 اخر (كمال) منتهي 192rb55; آخر 193va57)
- תכלית (تلمس) 192rb55; סוף (تلمس) 193va57)
- πέρας 192rb55 [439b10, 12]
- finitus (*adjectivum*) 192va42
 تاهي
 יש (تכלית)
- forma 191vb47, 56, 58, 59 (*ter*), 192va56, 192vb33, 35, 40, 58, 60, 193ra4, 8, 10, 11, 15, 17, 45, 46, 193rb41, 45, 46, 52, 53, 55 (*bis*), 63, 65, 69, 193va3,

- 4, 8, 10, 11, 13, 15, 195vb2, 5, 7, 21, 22, 23, 24, 33, 35, 41, 57, 58, 196ra9,
 11, 12, 29, 34, 196rb4, 5 (*bis*), 8, 9, 12, 37, 40, 44, 45, 61, 202ra64, 69, 202rb39,
 40, 61, 202va43, 44 (*bis*), 45 (*bis*), 47, 50, 202vb15, 67, 203ra54, 61, 62,
 256rb12, 13, 14, 62, 256vb32 (*bis*), 33, 34
صورة (*om.* 193ra4, 193rb53, 203ra62)
צורה (*om.* 193ra4, 193rb53, 203ra62)
- forte** (=forsitan) 191vb54, 202va8, 62, 202vb11, 15, 39, 44, 45, 203ra38, 256va60,
 62
امكن عسى ان (ربما) 203ra38; 256va60, 62)
אولي אֲפָשֵׁר (בעמיה) 191vb54, 203ra38, 256va60, 62; 202va8)
- fortior** 192vb62, 201rb30, 201va51, 256rb32, 33, 256vb35
اعظم (اقوى) 256vb35)
חזק יוֹתֶר גְּדוֹלָה (よつて グドーラ) 192vb62, 201va51; 256vb35)
- fortis** 192vb57, 202vb10, 256va25
قوي شديد (192vb57)
- قوه**
- fortitudo** 191vb34, 192rb31, 193va57, 201rb9
قوه
- כח** (חזק) 191vb34)
- fortius** (*adverbium*) 192vb26
قوى
- يوتر حوك** δέξιως [444b14]
- frigiditas** 192vb7, 201va15, 19, 22, 25, 201vb11, 202vb65, 256ra60, 256rb55, 68,
 256va1, 2, 10, 33, 34, 59
برودة برد (برودة) 201vb11, 202vb65, 256va10, 33, 34, 59; *om.* 192vb7)
- كور** 201vb11; *om.* 192vb7)
- frigidum** 192ra29, 201rb68, 201va9, 12, 27, 201vb10, 256vb8
بارد بارد 192ra29, 201rb68, 201va27; برد 201va9, 201vb10, 256vb8;
 201va12
كور 201vb27; **كور** 201vb10)
- frigidus** 192ra40, 193va46, 201va24, 34, 36, 44, 202vb52, 65, 256rb4, 44, 256va36,
 47
بارد برد (بارد) 192ra40, 201va34; *om.* 256rb4)

- ker (كريروت) קָרֵר 192ra40
ψυχρός 192ra40 [444a10], 193va46 [444a10], 256rb4 [465a10], 256va36 [466a19]
- frigus 192ra6, 15, 201vb6, 256rb12
 بَرْدَةٌ (برودة) بָּרְדָה 256rb12; *om.* 192ra6
 קָוֵר (om. 192ra6)
- fructus (*substantivum*) 193va33, 34
 ثمرة
 פְּרִי
- fugere 193rb7, 195va68
 بَرَّأَ 193rb7; فَرَّ 195va68
 דַּחֲקָה 195va68; *om.* 193rb7
- fumosus 192ra39, 192vb15, 18
 دُخَانِيٌّ (دخاني) دَخَانِيٌّ 192vb18
 עַשְׂנִי (عشن) עַשְׂנִי 192vb18
 καπνώδης 192vb15 [438b24]
- fumus 192ra40, 59, 193va24
 بَخَارٌ 192ra40; دُخَانٌ 192ra59; جَزٌ دُخَانِيٌّ 193va24
 אַדְלָק עַשְׂנִי 192ra40; אַדְלָק עַשְׂנִי 192ra59; אַדְלָק עַשְׂנִי 193va24
 ἀτμός 193va24 [443a25]
- fundamentum 256vb37
 اصل
 שָׁרֶשׁ
- futurum 201ra62, 201vb28, 202rb46
 ما يَحْدُث 201vb28; امر مستقبل 201ra62; امر مستقبل 202rb46
 מה שיתחדר 201vb28; עתיד 201ra62; עניין עתידי 202rb46
- futurus (*adicetivum*) 202ra49, 202rb53, 202va1, 202vb20, 203ra3, 9, 11
 حدوث 202rb53; حدوث 202va1, 202vb20
 התחדר 202rb53; חדש 202va1; מחדר 202vb20; עתידי 203ra3)
- Galenus 193rb35, 50, 193va19, 256vb18
 جالينوس
 גָּלִינָס
- gaudere 192va29, 32
 سر 192va29; فرح 192va32
 נִיל 192va29; שמח 192va32

gaudium 201rb19
 فَرْحَةٌ

שְׁמַחַת

Gaumar 202vb16
 עָמָרָה

generabile 202rb34, 35
 مُنْتَاسِلٌ

מוֹלִיד

generare 256rb40, 256vb11, 29
 تَوَلِيدٌ

הַתִּלְדָּה (הַתִּלְדָּה) 256rb40

generatio 192rb62, 64, 202rb22, 23, 26, 202va3, 256ra56, 63, 256rb8, 9
 مُنْكَوْنٌ 192rb64; حَدُوثٌ 202rb23; كَوْنٌ 256rb9; om. 202va3)

הַחֲדֵשׁ (הַחֲלֵד) 192rb64; מִתְהֻוָה 202rb23; 256rb9; om. 202va3)
 γένεσις 202rb23 [337a6], 256ra56 [329a8]

generatum 256rb12
 مُنْكَوْنٌ

מִתְהֻוָה

gens 202vb30 (*bis*), 31
 أَنْوَافٌ

أُوْمَّهٌ

genus 192ra53, 192vb14, 193va52, 195va18, 196rb30, 201va67, 201vb21, 202ra36,

37, 41, 47, 202rb43, 202va30, 61, 203ra4, 6, 57, 256ra67, 256rb51, 52
 جنس

סָוג (מִין) 202rb43)

glacialis 191vb48
 جليدي

سَفِيرٍ

gladius 192ra12
 سيف

سِيَرٌ

grandinosus 192ra8, 193rb45, 49, 193va17
 بَرْدَى

קוֹרִי (קוֹרָה) 192ra8

- gravare 201va41
 قل
 כבד
- gravitas 256ra61
 قل
 כבדות
- grossior 192ra13
 أغاظ
 עבה
- grossities 192ra16
 غلط
 עובי
- grossus 192ra49, 201va41
 غليظ
 עבה
- gustabile 192va60, 65, 193va44
 مذوق (مطعم) 192va60
 מומעם
 $\gamma\epsilon\nu\sigma\tau\delta\nu$ 192va60 [442a1]
- gustabilis 192vb24
 ذو الطعم
 בעל טעם
- gustare 201vb49
 ذاق
 טעם
- gustus 191vb35, 37, 43, 192ra21, 34, 192rb25
 ذوق
 טעם (טעמה) 192ra34
- $\gamma\epsilon\nu\sigma\tau\delta$ 191vb35 [436b13], 43 [445a7], 192rb25 [418a13]
- habens (*substantivum*) 192vb13, 195va19, 201rb19, 202ra10, 15, 202rb14, 18, 203ra56
 ذو ما (ذو) 192vb13; ذ (ذو ما) 201rb19
 בעל יש לו (בעל יש לו) 192vb13; 201rb19)
- habere 191vb53, 192ra13, 23, 32, 192rb5, 192va25, 55, 192vb14, 17 (*bis*), 19, 20, 21, 55, 61, 193ra3, 46, 193rb56, 66, 193va41, 42, 195va45, 67, 195vb45,

65, 196rb26, 41, 43, 49 (*bis*), 58, 201ra8, 36 (*bis*), 63, 67, 201rb11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 40, 52, 64, 201va58, 59, 66, 202ra20, 22, 30, 37, 61, 63, 202rb38, 44, 45, 48, 50, 202va29, 35, 43, 202vb25, 51, 67, 203ra14, 15, 256rb15, 20, 40, 54, 256va15, 38, 55 (*bis*), 256vb6
 ل ذو فی) 192ra23, 32, 202ra30, 61, 63, 203ra14; 192vb17 [*bis*], 193rb66, 202vb51; اجتمع ل كان ل 192vb20, 21, 201rb13, 201va59; 196rb49 [2]; كان عند 201ra8, 201rb15, 16, 17, 18, 20; وجد ل 202va29; وجد فی 202vb67, 256va55 [2]; *om.* 191vb53, 192ra13, 192rb5, 192vb55, 193ra46, 193rb56, 193va42, 195vb45, 65, 196rb26, 41, 43, 49 [1], 201rb64, 202ra20, 22, 202rb38, 202vb25, 203ra15, 256rb15, 20, 40, 256va15, 38, 55 [1], 256vb6)
 ל (ב) 192ra23, 32, 202ra30, 61, 63, 202va35, 203ra14; בעל 192vb17 [*bis*], 193rb66, 202vb51; היה ב היה ל 192vb20, 193rb56, 201rb13, 40, 201va59; המצא ב החקבץ ב ל 196rb49 [2]; המצא ב החקבץ ב 196rb58, 201ra8, 201rb15, 16, 17, 18, 20; המצא ב החקבץ ב אצל 201ra63; אצל 202va29; המצא ב החקבץ ב אצל 202vb67, 256va55 [2]; *om.* 191vb53, 192ra13, 192rb5, 192vb55, 193ra46, 193va42, 195va67, 195vb45, 65, 196rb26, 41, 43, 49 [1], 202ra20, 22, 37, 202rb38, 50, 202vb25, 203ra15, 256rb15, 20, 40, 256va15, 55 [1], 256vb6)

κοινωνεῖν 201ra8 [453b15]; ζχεῖν 201rb20 [455a6]

habitans (*substantivum*) 256rb3, 4

أهل

אנשים

οἰκῶν [465a11]

habitare 256va42, 47, 48

سكن) أهل 256va42)

אנשים (שכן) 256va42)

οἰκεῖν 256va42 [465a11]

hebetare 201rb47

تبذل

הבהל

Hercules 202vb40

هرقل

הרקל

homo 192ra16, 29, 60, 192rb14, 192vb24, 193rb66, 193va6, 31, 36 (*bis*), 37, 41,

- 42, 47, 51, 195va16, 61, 64, 195vb53, 196ra5 (*bis*), 17, 29, 36, 40, 196rb18, 35, 59, 201ra62, 67, 201rb32, 34, 45, 201va27, 201vb22, 24, 26, 28, 66, 202ra6, 52, 55 (*bis*), 202rb1, 2, 6, 46, 202va25, 27, 29, 33, 50, 202vb14, 18 (*bis*), 25, 31, 39, 44, 49, 203ra14, 16, 22, 23, 24 (*bis*), 36, 38, 41, 256ra69, 256va6, 21, 24, 47, 55, 64, 256vb23
 انسان 192ra60, 196ra17, 36, 40, 196rb59, 201rb32, 45, 201vb28, 66, 202ra6, 202rb2, 202vb39, 44; دجل ناس 195vb53, 202vb25; 196rb35, 201rb34, 201vb24, 202rb1, 202vb31, 49, 203ra22, 24 [*bis*], 36, 41, 256va6, 21, 24, 47, 64; اهل 202ra55 [1]; قوم 202ra55 [2], 202va27; شخص 202vb14; om. 193va37, 196ra5 [2], 196rb18, 201va27, 202va50, 203ra16, 23)
אָדָם (יש אָדָם 196ra29, 196rb18, 35, 201rb34, 201vb24, 26, 66, 202ra55 [*bis*], 202rb1, 6, 202vb14, 31, 49, 203ra22, 24 [*bis*], 36, 41, 256va6, 21, 24, 47, 64, 256vb23; עז 202va27; om. 196ra29, 201va27, 202va50, 203ra16, 23)
ἀνθρωπος 192vb24 [444a29], 195va16 [453a9], 196ra5 (1) [453a9], 256ra69 [465a6]
- hora 191vb53, 201va46, 57, 202ra21
 وقت (om. 191vb53)
- עת (om. 191vb53)
- humanus 202ra57, 203ra31
 انسان
 אנושי
- humefacere 192vb1, 201va35, 38
 ترطيب (طب) 201va38)
 התחלה (רטיב) 201va35)
- humiditas 192va63, 192vb6, 8, 12, 17, 196rb39, 43, 47, 52, 53, 201va15 (*bis*), 25, 55, 202vb52, 256ra60, 256rb13, 55, 57, 63, 65, 67, 68, 256va2, 4, 9, 20, 30, 31, 35, 40, 45, 52, 256vb8, 25, 45
 دطوبة (om. 192vb6, 256rb67)
 لحوث (om. 256rb67)
- ὑγρότης 196rb43 [453a23]
- humidum 192ra29, 192va62, 63, 64, 193va27, 196rb41, 44, 201rb68, 201va9, 12, 27, 201vb10, 256rb20
 رطب 192ra29, 192va62, 64, 193va27, 201rb68, 201va27; دطوبة 192va63, 196rb41, 44, 201va9, 12, 201vb10; om. 256rb20
 לחות (om. 256rb20) 192va63, 193va27, 201rb68, 201va27; om. 256rb20)

humidus 192va67, 69, 192vb2, 193va25, 46, 201va34, 37, 44, 256rb3, 256va36, 42, 47, 50

دطّب (om. 256va47)

לְפָנָי (om. 256va47)

ἀγρός 192vb2 [441b20], 256va36 [466a18]

humor 192ra33, 193rb49, 193va16, 18, 196rb45, 202vb54, 56, 203ra58, 256rb21, 22, 41 (*bis*), 44, 256va62, 256vb43

خطّط 193rb49, 193va16, 18, 196rb45, 256vb43)

לִיחוֹת (om. 193rb49, 193va16, 18, 196rb45, 256vb43; ערוב 256va62)

idolum 202va65, 203ra55

صُنْمٌ

צַלְמָה

igneus 192ra39

نَارِيٌّ

شَأْنٌ

ignis 192rb40, 46, 47, 66 (*bis*), 68, 192va9, 192vb20, 193va27, 203ra59, 256rb29, 31

نَارٌ (om. 192rb66 [2])

שָׁאֵן (om. 192rb66 [2])

πῦρ 192rb66 [761b18]

ignorantia (*substantivum femininum*) 202ra22, 32

جَهْلٌ

סְכֻלּוֹת

ignoratus 256vb20

مجهول

מוֹסְכָּל

ignotus (*adjectivum*) 202ra44, 45, 202rb69, 202va36, 203ra4, 256vb15

مجهول

מוֹסְכָּל

illuminare 192ra66, 192rb8, 9

استمار

קְבָלָאָוֶר 192rb8 (ナウル)

imbibere 192ra33

تشرب

התערב

impedire 192va28

عاق

מנע

imponere 192ra18, 21

ابت

אשר

impossibile 193ra5

محال

שקר

impossibilis 193ra37, 56, 193rb13, 201ra34, 201vb32, 202ra61, 203ra20, 25, 34, 36, 256vb43

ليس امکن 193ra37, 193rb13, 203ra34; 193ra56, 201ra34, 201vb32; مستحيل

يمكن لا 203ra20, 256vb43; ممتنع 203ra25, 36

يمكن لم 202ra61; يمكن 203ra25, 36) נמנע שקר) אי אפשר 193ra37, 193rb13, 203ra34; 203ra25, 36)

impressio 193ra16

انطباع

חתימה

imprimere 193ra16

انطبع

החותם

incipere 195va2, 201vb52

ابداء

התחיל

inconveniens 193va43

ضائق

مزيك

λυπηρός [443b20]

index (*sc.* digitus) 192ra31

سبابة

אצבע

indifferenter 192vb53, 202ra8

سواء 192vb53; لا فرق 202ra8

شواهدة 192vb53; אין הבדל 202ra8

indigere 191vb43, 44, 192ra42, 46, 57, 192vb46, 54, 57, 193ra9, 11, 41, 50, 52,

69, 193rb1, 60, 195va41, 196ra47, 60, 201vb14, 17, 202vb19

- قص (192ra46; 202vb19) احتاج
- צָרֵךְ (צָרֵךְ) הצריך (192ra46; 202vb19; 192vb57, 195va41, 201vb17)
- indigestio 256rb45
- عدم نفخ
העדך בשול
- individualis 193ra51, 202ra62, 68, 69, 202va41
- شخصي (أيشي) فرطى (202va41)
- individuare 202ra64
- شخص
החלק לפרטים
- individuum 195vb7, 202ra66, 202rb2, 9, 10 (*bis*), 11, 12, 16, 17, 20, 21, 33, 37, 40, 53, 63, 202va3, 8, 34 (*bis*), 256rb5, 52, 53, 256va6, 7, 9, 15, 18
جزء (202ra66; om. 202va34 [2]) شخصي (202rb11; om. 202va34 [2])
فصل (202ra66; فرات 202rb20; حلقة 202rb11; om. 202va34 [2]) איש (202ra66; om. 202va34 [2])
- individuus 195va33, 202va6
- شخص (195va33; 202va6)
أيش (195va33; 202va6)
- inducere 196rb21, 201ra59, 202va40, 42
قبل ب (196rb21; اتي ب 201ra59)
נכנס (196rb21; 201ra59) בוא ב
- inductio 192va10, 192vb13
استرا (192va10; 192vb13)
הגעה (192va10; חוקירה 192vb13)
- inferior 196ra20
- اسفل
תחתון
- infinitus (*adjectivum*) 192va16, 17, 43, 202rb62
غير متنه
- בלתי בעל חכלה (192va16; אין חכלה) בלי חכלה (192va17)
- infirmitas 193va45, 256rb48, 256va13
- مرض
חול
- infirmus 202ra10, 14

مریض

חוליה

graviter infirmus 256vb21

زمین

חלוש הטבע

νοσώδης [464b30]

informans (*substantivum*) 193rb53, 54, 62, 195vb68

المصقر

המציר

informare 196ra32, 202va32

صقر 196ra32; *om.* 202va32

زيد 196ra32; *om.* 202va32

infrigidare 192ra2, 193rb16, 201va35, 38, 47 (*bis*)

برد 193rb16, 201va35)

התקרד (فترד) 193rb16)

infrigidatio 192ra2

ברד

קור

initium 201vb51

مبادر

התחליה

innasci 191vb40, 192rb29, 192vb23, 193ra4, 193va23, 196rb39, 40, 201va16,

19–20, 203ra53–54, 256rb65, 256va17

من شأن

(מה שדרך) מודרך 191vb40)

inopinabilis 202va4

غير تكير

בלתי موقحش

inquisitio 195va13

طلب

בקשה

inquisitio per rememorationem 195va4

תזכר

הודכורות

τὸ μνημονεύειν [449b4]

- insimul 193ra18, 195vb24
 معاً
 יחד
 inspicere 192ra13, 15, 193val, 8
 نظر (verbum) [substantivum] 192ra13)
 ראות 192ra13; ראה 192ra15; עין 193val; עין 193va8
 inspiciens 193va7, 9
 ناظر
 מעין 193va7; מבית 193va9
 in instanti 195va6
 في الان
 בעתה
 instrumenta sensus 201ra40
 الات الحالة
 كل، החוש
 instrumenta sensuum 192ra22–23, 34–35, 41, 192vb28, 193ra49, 201va30, 202ra8
 الات الحس (الحواس 193ra49)
 كل، الحواس
 αἰσθητήρια 192ra34–35 [435b9], 192vb28 [445b1]
 instrumentum 191vb42, 45, 46, 49, 51, 61, 192ra17, 20, 21 (*bis*), 24, 36, 53, 54,
 192rb21, 192vb22, 53, 193ra14, 50, 52, 201ra33, 41, 43, 47, 50, 58, 201rb5,
 6, 10, 23, 40, 48, 49, 55, 201va17, 61, 202rb61, 64, 202va63, 69
 كل
 كل (om. 191vb61)
 αἰσθητικόν 191vb42 [445a7]; αἰσθητήριον 192rb21 [439a6]; ὅργανον 202rb64
 [730b22]
 insula 256va48
 جزيرة
 آن
 intellectum 193va52, 202va9, 203ra18 (*bis*)
 مقول
 מושכל
 intellectus (*adjectivum*) 202ra26, 202rb44, 48, 59, 202va48
 مقول (تصوري) 202ra26
 מושכל (ציריך) 202ra26)

- intellectus (*substantivum*) 193va50, 54, 195va36, 61, 63, 201ra68, 202ra39, 58, 202va6, 42, 202vb27
 مَعْقُولٌ 201ra68; عَقْلٌ 202va6)
শব্দ 193va54; **শব্দ** 201ra68; **শব্দ** 202va6)
- intelligentia (*substantivum femininum*) 202ra60, 65, 68, 69, 202rb35, 37, 202va4, 13, 23
 عَقْلٌ
শব্দ
- intelligere 193rb11, 202ra60, 68, 202rb38, 51, 52
 عَقْلٌ (verbum) 193rb11; om. 202ra60)
 צִירָה 193rb11; om. 202ra60)
- intelligere (*substantivum*) 193va49
 דַעֲתָה
 הבנת הוראה
- intelligibile 193ra32
 مَعْقُولٌ
শব্দ
- intelligibilis 202va21
 مَعْقُولٌ
শব্দ
- intendere 202ra12
 افڑاط
 הגבר
- intensus 192ra3, 7, 26, 192rb2, 256rb22
 شدید; 192ra26; افڑاط 192ra7; اکثر ممای ینبغی; 192ra3 خارج عن المعتاد
 افڑاط 256rb22
- חזק 192ra26; 192ra7; یوثر مما شراؤی 192ra3; یوزا من النحو
 הגבר 256rb22
- intentio 192va21, 193ra26, 27, 31, 34, 36, 38, 43, 193rb63, 193va31, 195va12, 14, 48 (*bis*), 51, 52, 53, 54, 55, 57, 60, 195vb3, 5, 7, 14, 15, 21, 23, 30, 37, 41, 42, 196ra1, 7, 10, 11 (*bis*), 13, 65, 69, 196rb3, 201ra65, 201vb59, 61, 62, 202ra3, 7, 9, 11, 62, 63, 68, 202va24, 40, 42, 48, 202vb27, 28, 203ra47, 256rb54
 معنى (om. 195va12, 195vb42, 202ra11)
 דבר (om. 195va12, 195vb42, 202ra11)

interiacere 192ra49
قام
עמד

interior 202va58, 65, 202vb1 (*bis*), 8, 9
باطن
פנימי

interius (*substantivum*) 201ra43, 54, 59, 201rb58, 201va8, 65

201ra59, 201rb58, 201va65) داخل (باطن)

חוץ

contrahi interius 201rb31–32

اقبض

התΚבץ

interpretans (*substantivum*) 202vb37

معتر

פותר

interpretari 201vb47, 202vb40, 42, 43

عبر 201vb47; عباره 202vb40; ادرك 202vb42; اعتبر 202vb43

הפתור פתרון השיג פתרון הבין פתרון 201vb47; 202vb40; 202vb42; 202vb43

interpretator 202vb25

معتر

פותר

κριτής [464b6]

interrogare 202vb24

سؤال

שאל

intra 192va40

داخل

חוץ

intrare 192ra62, 202ra53, 202vb3

مال الي داخل 202ra53; دخل في 192ra62; دخل على 202vb3

נתה אל חוץ 202ra53; הכנס על הכנס עלי 202vb3

ab intrinseco 202ra9

من داخل

מבפנים

intrinsecus (*adiectivum*) 192rb7, 192va18, 27, 43, 201rb36, 202va56

باطن (داخل) 192rb7, 201rb36; *om.* 202va56)

פנימי (om. 202va56)

intrinsecus (*adverbium*) 192ra67

introitus 201ra48, 54, 201rb11, 57, 69

غور (دخل) غور 201rb11; 201rb57)

מבוא (הכניסה) העמק (הכnestה) 201ra48; 201ra54; 201rb11)

intuitio 193rb64

תְּבַנָּה

השכלות

invenire 192va45, 193ra18, 195va58, 196ra34, 196rb57, 201ra25, 201rb19,

202rb22, 203ra32, 256vb14

وجد (كَانَ) وجد 192va45; (الفي) 193ra18)

הגיון (חכמה) המצאה 192va45; בא עד חכמה 193ra18)

investigare per rememorationem 195va64, 66

תְּגִזֵּר

הזרבר

ἀναμιμνήσκεσθαι 195va66 [453a8]

investigare per rememorationem (*substantivum*) 195va26–27

תְּגִזֵּר

הזרברות

ἀναμιμνήσκεσθαι [451b16]

investigatio per rememorationem 195va13, 15, 46–47, 195vb16

תְּגִזֵּר

הזרברות

τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι 195va15 [453a8]

investigatio rememorationis 196ra4, 16, 196rb13

תְּגִזֵּר

הזרברות

investigatio rememorativa 196rb4

תְּגִזֵּר

הזרברות

Ioseph 202vb25

יוסף

ףסוי

- ira 191vb53, 56
غضب
בעם
- iracundus 191vb53
من هاج غضبه
מי שעורר בעסנו
- irasci 192ra60
غضب
בעם
- ire 201va33
صار
הליך
- iris 192rb37
فوس فرج
שחת קוף
- irrationalis 201ra39
غير ناطق
וולת מדבר
- iudicare 195va51, 55, 61, 201ra45, 202va1, 256vb16
قطع عاطى قضا (قضى) حكم
נתן משפט (משפט) شfat
κρίνειν 201ra45 [426b23, 455a17]; ἐπικρίνειν 201ra45 [431a20]
- iudicare (*substantivum*) 195va60
حكم
משפט
- iuvamentum 196ra48
معونة
عزيز
- iuvare 201ra63, 201rb28
معونة
عزيز
- iuvenis 196rb51, 58, 256va35, 256vb22
شاب (om. 256vb22)
בחור (בחורה) 196rb51; om. 256vb22)
- labor 201rb10, 201vb14

تعب

عمل 201rb10; ينبع 201vb14

laborare 195va28

اعمال

השחט

laborare (*substantivum*) 195va28

اعمال

השחט

large 202ra50, 202rb58

largiri 202vb27

فاض

השפיע

ledere 195vb52 (*bis*), 54, 55, 196ra21, 22, 23, 25, 201va44

أختل 195vb52 [1], 54, 55; اختل 195vb52 [2], 196ra21) ألم

חלה 195vb52 [2], 196ra21; כאב הפסד (כאוב 196ra22, 23, 25)

lesio 196ra18, 21, 22, 24, 25

اختلال (ألم 196ra18, 21)

כאוב הפסד (כאוב 196ra18, 21)

letitia 201rb15

فرح

شמחה

τὸς χαίρειν [454b30]

lēvitas 256ra62

حنة

كلوت

lex 202rb68, 202vb35

قبول 202rb68; سير 202vb35

קבלה 202rb68; קבלה 202vb35

liber de Anima 192ra35, 192rb7, 22, 192va52, 192vb30, 193va29, 201ra44, 202ra41

كتاب النفس

ספר הנפש

τὰ περὶ ψυχῆς 192rb22 [439a8], 192va52 [440b28]

liber de Animalibus et Vegetabilibus 202rb32

كتاب الحيوان والنبات

ספר בעלי חיים והצמחים

liber de Generatione 192rb62

كتاب الكون والنساد

ספר הוויה והפסד

liber de Generatione et Corruptione 202rb22–23, 256ra63

كتاب الكون والنساد

ספר הוויה וההפסד

liberatus 202ra58

بني

نكي

ligamentum 201rb2, 8, 202ra13

رباط

קשר

δεσμός 201rb2 [454b10, 26]

linea 192vb63, 67, 193ra1

خط

دُو

lineatio 195vb6

تخطيط

موقع

lingua 192ra21, 32

لسان

לשון

γλῶττα 192ra21 [476a19]

locus 191vb57, 192ra4, 6, 193ra49, 195vb45, 196rb43, 201va68, 201vb3, 202ra46,

202rb1, 5, 55, 202va27, 256rb4, 256va46, 256vb40, 42, 45

بلد [in hoc loco] 193ra49; مكان [in hoc loco] 201va68, 202rb1, 202va27; موضع [in hoc loco] 193ra49; هامنا [in hoc loco] 201va68, 202rb1, 202va27;

256rb4; om. 191vb57, 201vb3 [v. acquirere], 202rb55)

مكان (in hoc loco) 193ra49; مدينة 256rb4; om. 191vb57, 201vb3

[v. acquirere], 202rb55)

τόπος 196rb43 [453a24], 256rb4 [465a8]

longior 256ra68, 256rb1 (*bis*), 4, 6, 30, 33, 47, 256va29, 42, 45, 48, 49

طول اطول (أكثـر) 256rb33, 47; طول 256va29)

אורך יותר ארוך 256rb33; יותר נدول 256rb47; (רב) יותר 256va29)

longitudo 256ra52, 63, 66, 256va3, 256vb13, 16, 27, 36, 38, 39, 44

طول

אריכות אורך 256ra63, 256vb13, 16, 27, 38)

longus 196rb41, 256rb37, 58

طويل

ארוך

loquela 193va48

كلام

דבר

λόγος [437a12]

loqui 193va58, 201vb39

تكلم

דבר

σκέπτεσθαι 193va58 [449b3]

lucere 192rb66

اخـ

הـair

lucidum 192rb6

مضـى

ماـir

lucidus 192rb6, 38, 40, 51, 192va2, 5

عصـى

ماـir (ماـir) 192rb6)

luminosum 192rb43

نـير

ماـir

luminosus 192rb64

منـير

ماـir

lux 192ra5, 58, 59, 62, 192rb2, 3, 6, 13, 16, 29, 30, 32, 34, 35, 57 (*bis*), 62, 64,

65, 192va9, 12, 193ra68, 69, 193rb18, 19, 20, 26, 29 (*bis*), 33, 34, 35, 40

- ضُو (om. 192rb16, 193rb33)
- אָוֶר דְּאָוֶת אָוֶר 192rb64; om. 192rb16, 193rb33)
- φῶς 192rb6 [418b3], 29 [419a11], 57 (2) [439a27]
- magis (*adverbium*) 192ra13, 18, 19, 27, 28, 192va22, 63, 193ra58, 59, 193rb54, 58, 59, 195vb31, 60, 63, 196ra25, 196rb39, 201ra52, 201rb47, 62, 201va35, 202va45, 46, 68, 203ra24, 256rb26, 27, 68, 69, 256vb19, 33, 34
 קְטַם [quanto magis] 192ra13, 27, 193ra58, 256rb26, 68,
 אֲקָשֵׁר אֲשֶׁר 192va63, 256vb34; אֲדָל [magis demonstrat] 201ra52;
 أَقْرَب [magis videntur] 203ra24; أَحْقَى [magis videtur] 256vb19; om. 192ra19, 192va22, 193ra59, 196ra25, 256rb27, 69)
- כָּל מָה [quanto magis] 192ra18, 27, 193ra58, 256rb26, 68, 256vb33; יְחִידָה מָורה [magis demonstrat] 201ra52; يَوْهَر كَرِبَّلَاه [magis videntur] 203ra24; يَوْهَر دَائِي [magis videtur] 256vb19; om. 192ra19, 192va22, 193ra59, 196ra25, 202va45, 256rb27, 69)
- magis (*substantivum*) 192rb51, 192va15, 201vb35
 אֲקָשֵׁר
 גָּדוֹל
- magnitudo 256vb40
 عَظِيمٌ
 גָּדוֹל
- magnus 193ra63 (*bis*), 193rb64, 195vb57, 202ra45, 202va35, 202vb4, 67, 256rb36 (*bis*), 256va16, 25
 كَبِيرٌ 193ra63 (*bis*), 195vb57; كَبِيرٌ 193rb64, 256rb36 (*bis*); 202ra45;
 شَدِيدٌ 256va16, 25; om. 202va35, 202vb4
 عَظِيمٌ 193rb64, 195vb57, 256rb36 [2]; حَوْكَةٌ 202ra45; om. 202va35, 202vb4)
- maior 192ra69, 193va46, 54, 196ra20, 201va44, 46, 201vb46, 202ra21, 202va40, 203ra8, 256rb27, 52, 55 (*bis*)
 أَعْظَمٌ 256rb27, 52; أَغْلَبٌ 256rb55 [*bis*]; om. 201va46)
 دَوْلَةٌ 193va54; يَوْهَر نَوْبَر 256rb52; يَوْهَر دَائِي 256rb55
 دَوْلَةٌ 256rb55 [*bis*]; om. 201va46)
- malaxatio 192vb22
 عَرْكٌ
 مَيْرَوْهَةٌ

malitia 202vb60, 256rb62
 ردأة

רֹעַ

malus (*adjectivum*) 256va63
 ردأة

רֹעַ

manifestus 191vb49, 192ra45, 192rb33, 53, 68, 192va11, 54, 193ra52, 195va9, 32, 40, 46, 201ra54, 201rb43, 50, 58, 201va2, 201vb63, 202ra28, 33, 48, 202vb24, 203ra8, 256va25

ظاهر [verbum: manifestum esse] 192ra45; ظاهر 192rb33, 53, 195va32, 40, 202ra28; في الظاهر [verbum: manifestum esse] 193ra52, 201rb50; بـان [verbum: manifestum esse] 256va25; يـن [verbum: manifestum esse] 192va11; om. 201ra54, 201rb43)

נְרָאָה [verbum: manifestum esse] 192ra45; נְרָאָה 192rb33, 53, 193ra52, 195va40, 201rb50, 202ra28, 203ra8, 256va25; התברא [verbum: manifestum esse] 192va11; om. 201ra54)

φανερός 201vb63 [459a21]

manus 192ra31, 193va41
 يـد

יד

mare 192ra5
 بـحـر

מים

marinus 256va48, 49, 50

بحري [verbum: manifestum esse] 256va50)

ים אשר ביום [verbum: manifestum esse] 256va48; ים אשר ביום [verbum: manifestum esse] 256va49; ים يوم [verbum: manifestum esse] 256va50

masculus 256va41
 ذكر

זכר

ἄρρην [466b10]

materia 192va16, 192vb11, 193ra26, 28, 40, 202ra59, 65, 202va8, 10, 256rb61, 63, 66, 256va1

مادة [verbum: manifestum esse] 192vb11, 193ra26, 28, 202ra65)

חומר

materialis 202ra67, 256va61

- مادی 256va61 هیولانی 202ra67;
- חמרי
- maxime 192ra30, 31, 193rb9, 196rb12, 201ra57, 201rb27, 33, 201va36, 201vb26,
202va34, 256vb4
ب خاصة (om. 201ra57, 201rb27, 33)
כל שכן (om. 201ra57, 201rb27, 33)
- maximus 193ra21, 193rb64
ענין שד יד 193ra21; גדרול
- mediare 192vb51, 193rb40, 193va15, 16, 17, 21
بواسطة (بتوسط) 192vb51)
- באמצעות
- medicina 256vb15 طب
- רפואה
- طبيب
- נפואה
- medicus 202va19, 203ra58, 256vb16
- نفیق
- latrōs* 203ra58 [463a5]
- medietas 193ra23, 193rb12
- نصف
- חצי
- medium 191vb44 (*bis*), 192ra42, 43, 46, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 192rb4, 12, 21,
192vb46, 51, 52, 53, 54, 56, 59, 193ra3, 19, 31, 41, 43, 45, 47, 48 (*bis*), 55,
56, 57, 58, 60, 69, 193rb23 (*bis*), 24 (*bis*), 26, 29, 39, 44, 193va20, 195vb50,
54, 201vb38, 39, 202ra45
واسطة (وسط) 193rb24 [2], 201vb38, 39, 202ra45; 193rb44, 193va20,
اوسيط 195vb54; om. 193rb23 [*bis*], 24 [1])
- אומצע (עוצם אומצעי 193rb44, 193va20, 195vb54; om. 193rb23 [*bis*], 24 [1])
- ἄλλον 191vb44 (*bis*) [445a7]; τὸ μεταξῦ 192ra46 [419a27]; μεταξῦ 192rb12
[438b2], 192vb51 [419a20]; μέσον 193rb24 (2) [446a22]
- medius 192rb49, 193ra45, 61, 193rb45, 193va5, 196rb49, 256vb17
متوازن (معدل) 256vb17)
- אומצע (מוצע 193rb45, 196rb49; שווה 256vb17)

medulla 193va33, 195vb63
لب

פָּרִי

melancholicus 202vb51, 54, 68
سوداوي (سوداوى) 202vb68

שחור

μελαγχολικός 202vb51 [464a32], 54 [464a32]

melior 192ra30, 193ra59, 193va54
أجود (أفضل) 193ra59

يُوَتَرْ نَبَدْ 192ra30; **يُوَتَرْ سَلْمَ** 193ra59; **يُوَتَرْ شَلْمَ** 193va54

melius (*adverbium*) 192vb24, 202vb6
أجود 192vb24; **جاد** 202vb6

הטיב 192vb24; **يُوَتَرْ طَوبَ** 202vb6

melius (*substantivum*) 191vb33, 37
أفضل
 Hospeh Mula

membrum 201ra7, 201rb53, 54, 64, 66, 201va1, 32, 34, 36, 40, 44, 48, 201vb18,
 256va24
عضو (*om.* 201rb54)

אבר

μέμριον 201ra7 [453b13]

memorans 195vb50
ذاكر

زوج

memoratio 195va16
ذكر

זכרון

τὸ μνημονεύειν 195va16 [453a7]

memoria 195vb55, 196rb50, 51, 54
ذكر

זיכרון

mensura 193ra2
بعد

مرחק

mensurare 256rb11, 13, 19–20

قدر

שער

Meteora 256rb8

أَطْرَافُ

أَوْتُوهُوَّة

minera 202rb15

معدن

מחצב

minime 256rb40

قل

מעט

minimus 192rb48, 59

صغير 192rb48; أقل 192rb59

يُوَثِّرُ مِعْتَدِلٌ 192rb48; كَمْنَ 192rb59

minor 192va21, 201va23, 24, 256rb28, 44, 45, 256va27

متصر (أصغر) 192va21; أقل 256rb44, 45; دون 256va27)

يُوَثِّرُ كَمْنَ (מקצר) 192va21; מַעֲטָה לְמִתְהָא 256rb44, 45; 256va27)

minorare 256vb45

قل

מעט

minus (*adverbium*) 196ra26, 256rb47

أَقْلَى

يُوَثِّرُ مِعْتَدِلٌ

minus (*substantivum*) 192rb51, 192va15, 201vb35

أَقْلَى

מעט

mirabile 196ra45, 201ra17

عجيبة

נְפָלָאָה

mirari 196rb61, 203ra62

استغرب وعجب 196rb61; استغرب 203ra62

חמה והפליאה 196rb61; תאהו 203ra62

miscere 192rb41, 192vb17

اختلط **תشتח** 192rb41; **تختلط** 192vb17

עורב **הלקחה** 192rb41; **عورب** 192vb17

mixtio 192va8, 192vb2, 12, 256rb29, 30

مخالطة **اختلاط** 192va8; **امتراج** (خلط) 192vb12)

ערוב **הטינגות** (ערוב) 192va8)

mixtum 192va57, 65

متراج

نموج

modus 192ra54, 192va19, 20, 192vb4, 15, 20, 193ra4, 34, 35 (*bis*), 36, 38, 39, 45, 193rb5, 193va39, 195va24, 58, 195vb27, 54, 196ra35, 201ra10, 29, 201rb14, 38 (*bis*), 62, 201va39 (*bis*), 59, 201vb40, 42, 43, 45, 202ra18, 27, 29, 30, 34, 49, 53, 202rb1, 2, 19, 46, 47, 202va3, 53, 54, 202vb31, 32, 47, 203ra19, 22, 35, 36, 37, 38, 39, 256ra66, 256rb2, 51, 256va2, 6, 8, 54
صنف 192ra54, 192va19, 193ra4, 202ra49, 53, 203ra19, 39, 256va2; **قدر** 192va20; **جهة** 192vb15, 20, 193ra35 [*bis*], 36, 38, 39, 195va24, 195vb27, 196ra35, 201rb38 [*bis*], 62, 201va39 [*bis*], 59, 202vb32, 203ra37, 38; **ضرب** 193ra45, 202rb46; **حالة** 195va58; **دسم** 201ra10; **ماهية** 201ra29; **نحو** 201rb14, 202vb47, 203ra36; **حال** 202ra34; **وجه** 256ra66, 256va8; *om.* 193rb5, 195vb54)

מיין 192va20; **צד** 192vb15, 20, 193ra35 [*bis*], 36, 38, 39, 195vb27, 196ra35, 201rb38 [*bis*], 62, 201va39 [*bis*], 59, 202vb32, 203ra37, 38; **ענין** 195va58, 202ra34; **דשם** 201ra10; **פניהם** 201ra29; **מהות** 256ra66, 256va8; **כת** 256rb2, 51, 256va6; *om.* 193rb5, 193va39, 195va24, 195vb54, 202va54)

morari 196rb10

تلل

ארך

mori 256va26, 60, 62, 256vb3, 11, 22

عطب **مات** 256va60; **موت** (ملك) 256va62; **موت** 256vb22)

موت **פחאמם** **ميتة** (موت) 256va60; **موت** 256vb22)

mors 201rb34, 202vb53, 256va32, 33, 34, 58, 62

موت

موت **ميتة** (موت) 256va62)

mortalis 256va26

قاتل

مميّة

mos 202rb67, 68, 202vb38

خلق

מדה

motus (*substantivum*) 191vb55, 192vb57, 193rb27, 42, 193va38, 196ra51, 53, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 64, 69, 196rb35, 201ra41, 49, 51, 52, 201rb58, 201va5 (bis), 10, 68, 69, 201vb4, 14, 51, 52, 57, 68, 202ra12, 202rb25, 30, 31, 202vb10, 59, 61, 66, 203ra49

تَصْرِفٌ 196ra62; اِتَّقْلٌ 203ra49)

חַנּוּעָה 196ra62; עַסְקָה 203ra49; om. 202ra12)

κίνησις 202ra12 [463a10]; φορά 202rb25 [336a15, 17]

movere 191vb56, 192vb23, 48, 56, 193rb10, 11, 24, 193va35, 36 (bis), 37, 38, 201ra41, 201va6, 20, 42, 56, 69, 202ra1 (bis), 4, 5, 202rb61 (bis), 65, 202va56, 202vb10

حَزْكٌ 201vb23; اِضْطَرَبٌ 193va36 [2]; حَزْكٌ اِتَّقْلٌ 191vb56; om. 193va37, 38, 202ra1 [2])

עַוְרָה 191vb56; חַנּוּקָה 192vb23; וְנִיעַ 201va20, 202ra1 [bis], 4, 5, 202va56; om. 193va36 [2])

κινέτην 193rb10 [446a29], 11 [446a30], 202rb65 [730b22]

mulier 203ra56

نساء

אשה

multiplex 202rb62

دقق

דק

multitudo 192rb27, 32, 192vb5, 201ra46, 201va26, 256va39, 256vb41

كثرة

רַבָּי (רב) 192vb5)

multotiens 192va7, 196rb59, 201vb28, 256vb10

كثيراً (om. 201vb28)

פֻעֲמִים רַבּוֹת 196rb59; הרבה 256vb10; om. 201vb28

multum (*adverbium*) 192va48, 196rb60, 202vb3, 256va37, 256vb21

- كثير [vivunt multum] 256vb21) شديد
بلغ اخلا العمر; أكثر 256va37; أكثر 202vb3; كثيراً 202vb3; كثيرة 256va37; كثيرة 202vb3; كثيرة 256va37; كثيرة 256vb21)
- multum (*substantivum*) 192vb19, 195vb24
 كثير
 רב
- multus 192ra4 (*bis*), 15, 192va44, 49, 192vb26, 195va18, 196rb7, 9, 10, 46 (*bis*),
47, 48, 201ra10, 201rb21, 39, 40 (*bis*), 42, 44, 201va59, 202va52, 202vb56,
256ra66, 256rb63, 256va24, 38, 44, 64, 256vb21, 22, 31
 كثير 256rb63; بعض 256va24; أكثر 256va38; *om.* 192va44, 201ra10,
201rb40 [2], 44, 256ra66)
 רב 256rb63; כתה 256va24; *om.* 192va44, 201ra10, 201rb40 [2], 256ra66,
256vb21)
 πολύς 192vb26 [444b13]
- mulus 256va41
 بُلْ
- פָּרָד
 ἡμίονος [466b9]
- mundus (=universitas rerum) 193ra23, 196ra46, 201rb37
 عَالَمٌ
 עולם
- mundus (=purus) 202vb38
 ظفّة
 נקיות
- naris 201rb41
 اف
 עטף
- narrare 192vb55, 196ra31, 202vb41, 256vb13
 حكي (وصف) 256vb13)
- 叙事 (زمر) 256vb13)
- nasci 202vb7, 35
 ولد 202vb7; شأناً 202vb35
 גַּדְלָה 202vb7; הַוֹּלֵד 202vb35

nasus 192ra21
 اف
 חותם

nativitas 202vb36
 ولادة
 לידה

natura 192ra7, 56, 62, 63, 192rb26, 42 (*bis*), 43, 44, 192va17, 19, 21, 22, 24, 25, 29 (*bis*), 31, 37, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 63, 64 (*bis*), 192vb9, 18, 193ra14, 55, 193rb46 (*bis*), 48 (*bis*), 195va36, 65, 201vb20, 202ra60, 63, 202rb5, 8, 19, 38, 44, 48, 52, 59, 63, 69, 202va5, 28, 46, 203ra14, 17, 256va12 طبیعة 202rb8, 203ra14; *om.* 192ra7, 192va46, 64 [2], 192vb9)
 طبع (*om.* 192ra7, 192va46, 64 [2], 192vb9)

φύσις 192va22 [194a22, 381b6], 193ra14 [476a13, 744a37]

natura sensibilis 202rb60
 طبيعة محسوسة

طبع מוחש

naturalis 191vb52, 193rb15, 16, 196rb53, 56, 201rb23, 48, 50, 201va2, 3, 8, 16, 20, 22, 30, 38, 41, 55, 63, 68, 201vb5, 9, 202rb42 (*bis*), 44, 67, 203ra52, 256ra54, 256rb12, 15, 19, 20, 24, 35, 42 (*bis*), 49, 53, 256va8, 9, 19 (*bis*), 58, 62, 256vb7, 30, 37, 43
 طبیعی 193rb15, 201va2, 3, 8, 16, 20, 22, 30, 38, 41, 55, 63, 68, 201vb5, 9, 256vb30; *om.* 193rb16, 202rb42 [2])
 טבָעִי 193rb15, 201va2, 3, 8, 16, 20, 22, 30, 38, 41, 55, 63, 68, 201vb9, 256vb30; *om.* 193rb16, 202rb42 [2])

naturaliter 195va68, 201va28, 36, 202ra20, 27, 202vb26, 32, 256va8, 14, 64, 256vb3, 11, 20

طبعی 256vb3, 11; *om.* 201va36) مجری طبیعی)

طبعی 256vb3, 11; *om.* 202ra20) من Hag טבָעִי בטהבָע

necessario 196rb22, 201rb13, 52, 201va49, 202ra66, 202rb48, 203ra29, 256va57, 256vb5

ضروري 201rb52; י (بد) ضرورة 203ra29)

הכרחי 201rb52; א' אפשר (בhcrah) 203ra29)

necessarius 191vb32, 36, 40, 50, 192ra50, 192rb7, 201va43, 61, 201vb32, 202va37, 203ra33

- حاجة 192ra50; ضرورة 191vb36; من أجل (الضرورة) ضروري 191vb50, 201va43; من شرط 201vb32; في الواجب 201va61; اهم 192rb7; واجب 192ra50; צרך 191vb36; בעבור הכרח (הכרח) ראי 191vb50; מן תנאי בחיוב 201va61; הבהיר 201va43; בהכרח 202va37) ἀνάγκης 191vb36 [436b13]
- necesse 192rb13, 37, 41, 54, 192va16, 192vb2, 193ra12, 193rb24, 25, 195va56, 195vb48, 201rb45, 201va11, 201vb50, 54, 202ra35, 38, 202rb38, 49, 51, 68, 202va29, 38, 66, 256va18
ضرورة 192vb2, 193rb25, وجوب 192va16, 201vb54; وجوب 192rb13; من ضرورة) وجوب 202ra35, 202rb38, 51; وجوب ضرورة 195vb48, 202rb49; ע בָּדָק 202va29, 38; بالواجب 256va18; om. 192rb54, 193ra12, 193rb24)
רואי מחויב; מתחייב 192rb37; מתחייב מהכרח (הכרח) ראי
התחייב 192va16; מתחייב 192vb2, 193rb25, 202rb38, 51; מתחייב 202rb68;
בלתי לא ספק 202rb49; ראי בהכרח 202va29; בהכרח 195vb48; מתחייב 202va38; om. 192rb54, 193ra12, 193rb24, אפשר 201va11)
- necessitas 201vb12, 13, 15, 202vb29
من شرط) ضرورة 202vb29)
מן תנאי) הכרח 202vb29)
- negans (*substantivum*) 193ra30
انكى
כפר
نحو
negare 201vb24
جحد
כח
negare (*substantivum*) 201vb25 (*bis*), 26
دفع 201vb25 (1); مدافع 201vb25 (2); om. 201vb26
دھوت (om. 201vb26)
- negatio 195va62
سلب
שלייה
nervus 201va17, 56
عصب
עצב

- nichil 192ra23, 192rb17, 60, 192va25, 193ra14, 202vb54, 256rb38, 256va33
 ليس شيء (لم ... شيء) إنما [nichil ... nisi] 256va33; *om.*
 202vb54)
 לא ... דבר אין דבר 192ra23, 192va25, 256rb38; אם נם [nichil ... nisi]
 256va33)
 סולין 193ra14 [476a12, 744a36]
- niger 192rb47, 52, 192va13
 اسود
 שחור
 $\mu\acute{e}l\alpha s$ 192rb52 [439b21, 27]
- nigredo 192rb36, 256ra62
 سواد
 שחורת
 $\mu\acute{e}l\alpha n\acute{a}$ 256ra62 [329b12]
- nigrum 192rb49, 192va14, 192vb10, 193ra20
 اسود
 שחור
 $\mu\acute{e}l\alpha n\acute{u}$ 192rb49 [439b27], 192va14 [439b21, 27], 192vb10 [442a12]
- nimis intensus 256rb22
 افط
 הגביר
- nix 192ra4, 6
 نج
 שלג
- nobile 201rb36
 امر شريف
 עני נכבד
- nobilior 196ra63, 64, 201ra18, 20, 22, 23, 24, 202ra51
 اشرف
 יותר נכבד
- nobilis 202ra50, 202vb22
 شريف
 نכבד
- nocens (*adjectivum*) 202vb20

- ضاز **ضَّازٌ**
מוֹיךְ
 nocens (*substantivum*) 203ra11
 ضاز **ضَّازٌ**
מוֹיךְ
 nocitivum 195va69, 201rb1
 ضاز ؛ مؤذى 195va69; 201rb1
מוֹיךְ
 nolle 203ra17
 اي **אֵי**
 מאן **מַאֲנָן**
 nomen 195va67, 201vb36
 اسم **اسْم**
 שם **שֵם**
 nominare 256va54
 عدد **عَدْد**
 منها **مِنْهَا**
 noscere 195vb51, 256vb16
 معلوم ؛ وقف على 195vb51; 256vb16
 ידוע 195vb51; נודע 256vb16
 notificare 192rb26
 تعریف **تَعْرِيفٌ**
 'דיעה **'דִּיעָה**
 nubes 192rb34, 36, 192va5, 6, 201va18
 سحاب (غيم وسحاب) 192rb34)
 عن وعب (عنون 192rb34)
 nutrimentum 192va60 (*bis*), 201va34, 39, 47, 201vb2, 15, 256rb66
 غذاء (اغذاء) 201vb15)
 מזון (חיות نazon) 201vb15)
 nutrire 201vb14, 16
 اغذى **أَغْذِيَ**
 חיזן **חִזֵּן**
 nutritivus 201ra35, 201va64
 غاذى **غَذَّا**
 ۱۱

- obedientia (*substantivum femininum*) 196ra38
طاعة
השׁמָעַ
- oblivio 196ra2, 3, 196rb2, 48, 52
نسيان
שכחה
- oblivisci 195va22, 196ra6, 15, 28, 202vb45
نسى 196ra15
שכח (שכח) 196ra15)
- obscurare 192ra3, 61, 192rb15
ظلم
חַשְׁךָ (חַשְׁךָ) 192rb15)
- obscurum 192ra58, 64, 69, 193ra67, 193rb32
ظلمة (ظلم) 193rb32)
- חשׁוף**
σκότως 193ra67 [437b13]
- occasio 256rb48
آفة
הפסד
- occupans (*substantivum neutrum*) 196ra43
شاغلة
טורה
- occurrere 193rb4, 201vb61
تَقْرِي 193rb4; **تَقْرِي** 201vb61
פונשׁ
- oculus 191vb45, 61, 192ra6 (*bis*), 8, 11, 38, 61, 62 (*bis*), 64, 192rb8 (*bis*), 11, 15, 16, 192vb49, 61, 66, 68, 193ra65, 193rb2, 6, 16, 17, 21, 26, 30, 51, 193va5, 15 (*bis*), 17, 18, 201rb41
عين (*om.* 192ra6 [2], 62 [2], 64)
עין (*om.* 192ra6 [2], 62 [2], 64)
- οὐμα 191vb45 [438a16], 192rb15 [438b14]
- odor 192rb25, 192va53, 55 (*bis*), 192vb11, 13, 14, 19, 20, 21, 27, 193va39
دَارْجَة 192va53, 193va39)
- οὐρά 192va53, 193va39)
רִיחַ 192va53, 193va39)
- οὐσμή 192va53 [440b28], 192vb13 [443a9], 14 [438b24], 27 [444b15]

odorabile 192vb18

شموم

מורח

olfacere 201vb49

شم

חריח

olfactibile 192ra39, 193va22, 44 (*bis*)

شموم

מורח

olfactum 193va46

شموم

מורח

olfactus (*substantivum*) 191vb37, 192ra20, 37, 38, 192rb24, 192vb25, 193ra28, 193va20, 43

شموم (شم) 193ra28

מורח (ריח) 193ra28

omne 202ra36, 256ra55

كل 202ra36; **جميع** 256ra55

כל

omnino 193ra41, 202ra62

أصل

كل

omnis (*adjectivum*) 191vb33, 41, 192ra22, 30, 192rb38, 192vb13, 193rb5, 10, 22, 195va17, 46, 201ra12, 201rb12, 17, 26, 39, 67, 201va44, 201vb34, 64, 202ra47, 202rb20, 202vb30, 203ra34, 256ra59

كل 192rb38, 193rb5, 201ra12, 201rb17, 39, 201vb64, 202ra47, 202rb20, 202vb30; **عامة** 195va17; **om.** 192ra30, 201vb34, 256ra59)

كل 195va17; **om.** 191vb41, 195va46, 201vb34, 202vb30, 256ra59)

πᾶς 201rb12 [454b11]; **ὅστισον** 201rb26 [456b9]

omnis (*substantivum*) 201ra45, 201vb31

جميع

كل

πᾶς 201ra45 [455a16], 201vb31 [462b14]

operatio 201va60

- تصرف**
ش兆ش
 operativus 203ra7, 12
عملی
מעשי
 opinari 192rb63, 192vb49, 193rb34
اعتقاد (دای) 192vb49)
סביר (חشب) 193rb34)
 opinio 192vb31, 33, 36, 37, 193ra6, 202vb34
رأى
دعوه (סברה) 192vb36, 193ra6; 202vb34)
 oportere 201rb12, 47, 202vb37, 203ra2, 256va59
متضمن (يتبين) 201rb12; (واجب) 203ra2)
ראוי (מכובן) 203ra2)
 oppilare 201va16, 202vb53
سد
סתם
 oppositum 193ra56 (*bis*)
مقابل
מחנהך
 opus 196ra50
صاحبة
חבר
 ordinabiliter 202rb31
على نظام
על יושר
 ordinare 193rb14, 38, 202rb24
رتق (ترتب) 193rb38)
סדר (סדר) 193rb14)
 ordo 192va47, 48, 49, 193rb55, 56, 65, 195va31, 195vb56, 59, 201vb54, 202rb58,
 62
مرتبة
מדרגה
 origo 201va20

منبعث

משלח

oriri 202ra45

נִשָּׁא

וַיְ

orizon 192rb10, 195vb49

אנֵק

אֹוֶפֶק

otiali 202va60, 68

عطل 202va60; عطل 202va68

בִּטְלָן וּנוֹפֵסֶד 202va60; בִּטְלָן 202va68

otiose 193ra15

بَطْلَان

לבטלה

μάτην [476a13, 744a37]

otiosus 193ra14, 203ra17

عَيْنٌ

לרייך

otium 202va63

تَطْلِيل

בְּטוּל

palma (*sc. manus*) 192ra31

كَفٌ

כַּף

palma (= arbor) 256rb1

نَخْلَةٌ

חַמְרָה

φοῖνιξ [466a10]

palpebra 192ra10, 13, 17, 192rb15

جُنْ

עֲפָעָנִים

βλέφαρον 192ra10 [657a35], 13 [438a23]

parare 202vb21

استعد

הכין

paratus (*adiectivum*) 202vb26

متّهيٌ

מוכן

paries 192va7, 195vb29

حائط 192va7; *om.* 195vb29

בָּהֵל 192va7; *om.* 195vb29

pars 191vb48, 56, 57, 58, 59, 192ra8, 9, 14, 39, 69, 192rb10 (*bis*), 59, 192vb2 (*bis*), 193ra19, 193rb50, 51, 193va47, 195vb10, 196ra20, 52, 53, 55, 56, 58, 60, 62, 66, 69, 196rb38, 201ra6, 201va34, 45, 46, 201vb18, 32, 41, 42, 46, 202ra22, 202rb12, 23, 24, 26, 28, 202va40, 202vb23, 203ra8, 256vb28

موضع 192ra14; شى نا يلى 192rb10 [*bis*]; شى نا يلى 192rb59; طبة 193rb50, 51; جزء 196rb38; *om.* 192ra69, 193va47, 196ra20, 201va45, 46, 201vb46, 202ra22, 202rb24, 202va40, 203ra8)

ירעה מה שלוחה 192rb10 [1]; לצד 192rb10 [2]; 193rb50, 51; מקום 196rb38; *om.* 192ra69, 193va47, 196ra20, 201va45, 46, 201vb46, 202ra22, 202rb24, 202va40, 203ra8)

μόριον 201ra6 [453b13]

particulare 202rb5, 6, 202va7, 25, 27

جزئي

חלקי (פרט) 202va7)

particularis 193ra33, 37, 39, 41, 42, 44, 54, 195va33, 41, 196rb3, 202ra6, 63, 202va10, 12, 14 (*bis*), 22, 24, 203ra7, 10

جزئي (*om.* 202va14 [1], 203ra10)

פרט (*om.* 193ra41, 202va14 [1])

particulariter 192rb22

جزئي

פרט

parum 256va37

أقصى

יותר קצרים

parvitas 192rb28

قلة

מעט

parvus 193ra22, 62 (*bis*), 256rb34

- يُسِيرٌ (صفر) صغير 193ra22; على صفر 256rb34)
- קטן (عزم) 193ra22)
- passio 192va36, 193rb22, 201rb10, 201vb60, 203ra45
 اثر (فعال) 193rb22; الم (أفعال) 201rb10)
- רשות הפעולות (אחות) 192va36; כאב 193rb22; 201rb10)
- passivus 256rb9, 10, 16, 25, 32, 36, 39, 43, 50, 256va5, 14, 16, 23 (*bis*), 32, 53,
 60, 256vb3
 من فعل
 מוחפעל
- παθητικός* 256rb9 [378b25], 10 [378b25], 16 [378b25], 25 [378b25]
- pati 192va3, 201va38
 تأثر
 הרשות 192va3; השתנה 201va38
- paucitas 192rb32, 192vb5, 202vb62, 256va40, 44
 قلة
 معنٍ
- paucus 192ra5, 192rb3, 196rb8, 9, 12, 46
 قليل (*om.* 196rb8, 9)
 معنٍ
- percipere 196rb30
 اشعر
 הביא לשער
- contingit percussio 192rb14
 اصاب ضربة
 הוכחה
- perfecte 201rb15, 16
 على النهاية
 על השלמות
- perfectio 192rb57, 202va10, 11, 14, 16, 18
 كمال
 שלמות
- perfectior 192ra19, 20, 202vb2, 7, 203ra38
 أكثر
 יותר שלם

- perfectus (*adiectivum*) 192ra9, 201rb19, 20, 202ra52, 202va67
 تَامٌ [perfecta sollicitudo] 202ra52; أَكْمَلٌ [perfecta sollicitudo] 202va67)
 יותר שלם [perfecta sollicitudo] 202ra52; 202va67) שלם
- perficere 192rb29, 192vb28
 استوفى 192rb29; استكمل 192vb28
- permanentia 256rb33
 قاء
- השאנות
- perscrutari 195va3, 201rb53, 256ra51
 فحص (*substantivum*) (*verbum*) 201rb53)
 חקירה (חקיר 201rb53)
 ἐπισκέπτεσθαι 256ra51 [464b21]
- perscrutatio 202ra45
 فحص
- חקר
- pertransire 192va6
 מתר
- הלוֹ
- pervenire 192rb13, 192vb66, 193ra66, 193rb27, 43, 201vb53, 202rb8
 تَدْعَى 192rb13; 193ra66, 193rb27 وصول 192vb66, 201vb53; 193rb43;
 بلغ 202rb8
 כליה 192rb13; הגעה (192vb66, 201vb53)
- Pharao 202vb24
- prima Philosophia 202ra59
 علوم الالهية
- חכמה אליהו
- phlegma 203ra60
 بلغم
- لبنة
- pictor 195vb29
 راسم
- ריש
- pictura 195vb30

رس

רשם

Pitagorici 192rb63

فيتاغورش

סִיעַת פִּיחָאנוֹרִישׁ

planta 192va6, 8, 201ra35, 202rb33

نبات

צמח

φυτόν 201ra35 [454a17]

Plato 192vb37, 256rb6

أَفْلَاطُون 192vb37; *om.* 256rb6אַפְלָטָוּן 192vb37; *om.* 256rb6

ponere 192ra10, 47, 192vb62, 64, 193rb7, 19, 20, 25, 68, 201rb67, 69, 202rb68, 202va4, 203ra21, 256ra65, 256rb7, 256vb17

هَزَرَ 192ra10; فَرِضَ 193rb19; دَبَّ 193rb25; مَيْرَ 193rb68; وَضَعَ 192va4, 256rb7; *om.* 202rb68, 256ra65, 256vb17)הציב 192ra10; נושא 193rb19; הצע 192vb64; נושא 193rb20; והיה 192ra10; קשור 193rb19; 193rb68; נתיב 256rb7; *om.* 202rb68, 202va4, 256ra65, 256vb17)

ἐπιτιθέναι 192ra47 [419a29, 423b24]

posse 192va20, 22, 42, 44, 192vb59, 67, 193rb7, 18, 195vb24, 25, 196ra35, 201va19, 202ra46, 202rb8, 53, 202va33, 36, 48, 203ra12, 256va12, 256vb29
عُجز 192va20, 192vb59, 193rb7; استكاد 192va42; امکن 192va44; اوفي 256va12; *om.* 193rb18, 201va19, 202rb8, 53, 202va33, 203ra12)(يُمْكِن) 192va20, 192vb59, 193rb18, 256va12; לאֵה [non posse] 192va44; *om.* 201va19, 202rb8, 53, 203ra12)posse (*substantivum*) 192va23

ممکن

אפשר

possibilis 193ra67, 196rb27, 28, 31 (*bis*), 202ra47, 202rb26, 46, 203ra34, 40

(om. 193ra67, 196rb31 [2])

(אִמְمָשֵׁר) 202ra47; *om.* 193ra67, 196rb31 [2])post (*adverbium*) 192ra65, 193ra7, 195va40, 201vb20, 63بعد إذا 192ra65; إذا 201vb20; *om.* 193ra7, 195va40, 201vb63

- כָּאשֶׁר** 192ra65; **כְּפָנָן** 201vb20; *om.* 193ra7, 195va40, 201vb63
μετὰ ταῦτα 201vb20 [458a33]
- postea 192vb52
حتى
עד **שׁ**
posterior 192va38, 47, 195vb50, 55, 196rb37
مؤخر 192va38, 47)
אחר 192va38; **אחריו** 192va47)
Posteriora 202ra25
كتاب البرهان
ספר המופת
postremus 193rb51, 201vb2, 202va18
آخر 193rb51)
אחרוֹן
potare 201ra12
شرب
שתה
potentia 192va31, 66, 68, 196rb31, 201ra11, 14, 15, 17, 19, 202ra32, 37, 38
بالقوة
בכח (*om.* 202ra38)
δύναμις 192va66 [441b21]
potentialis 201ra21
الذى بالقوة
אשר בכח
potus (*substantivum*) 256va54
شرب
שתה
precedere 195va42, 202ra23, 30
קדם
بخاري
כל שכן
precipue 193va52
بخاصمة
precise 256vb16

قطبي

ברור חותך

predictum 256va56, 256vb5

شرط

תנאי

predictus (*adiectivum*) 201ra53, 256vb14

متقدم

קדם

prenuntiativus 201ra16

إنذار

הודעת העתידות

preparare 202ra28, 30, 202va31, 39

أوطأ (*om.* 202va39)

יעש (*השיין* 202ra30; *אמצע* 202va31)

preparatio 193va22

استعداد

البناء

prescire 195va11, 202va34

فُرِفَ قَدْمٌ (*حضرت* معرفة 195va11; *حصلت* 202va34)

يَدْعُ (*הגיעה* 195va11; *ידעה* 202va34)

presens (*adiectivum*) 193rb61, 195va6, 54, 56, 196rb22, 201ra65

أَحْضَرَ (*facere presentem*) 195va6; **مُوْجَدٌ** (*واقف*) 196rb22; **عُوْمَدٌ** (*[esse presens]* 201ra65)

العَمَدَة (*facere presentem*) 193rb61; **عُوْمَدٌ** (*[facere presentem]* 195va6;

نَمَّازٌ (*[esse presens]* 201ra65)

presens (*substantivum*) 195va12, 203ra4

حاضر 203ra4; *om.* 195va12

عُوْمَدٌ

presentare 195va14, 50, 195vb13, 14, 18, 36, 196ra7, 8, 9, 12, 13, 15, 29, 48, 49 (*bis*), 52, 53, 60, 65, 68, 201ra63, 203ra55

احضر (*facere presentare*) 195va14, 50, 195vb18, 196ra7, 48, 52, 53; **احضر** 196ra60, 65, 68, 201ra63; *om.* 203ra55)

העמד (*facere presentare*) 195va50; **העמד** 196ra15, 29; **העמד** 196ra60, 65, 68, 201ra63; **הגיע** 203ra55)

presentatio 196ra27
 احضار

עמידה

presentia (*substantivum femininum*) 192rb5, 193rb61
 حضرة

המצא

παρουσία 192rb5 [418b16]

presentire 195va39
 قد احت

כבר הרגע

in preterito 195va11, 12, 202vb48, 203ra3
 في الزمان الماضي

(في الماضى) في الزمان الماضي 203ra3)

בעבר; בזמנ העבר (בזמן העבר) 202vb48; 203ra3)

preteritus (*adiectivum*) 195va9
 في الزمان الماضي

بزمان العبور

primo 192va1, 192vb51, 193rb24, 195vb40, 46, 201ra4
 اوّل (om. 193rb24)

חילה (om. 193rb24, 195vb46)

primus 191vb58, 193va51, 195vb56, 59, 201rb63, 202ra34, 59, 202rb49, 202va13,

202vb36, 203ra15
 اول

ראשון

principium 201rb58, 60, 61, 201va1, 4, 42, 201vb7, 54, 62, 202ra39, 43, 50, 51,

202vb36
 مبدأ

התחלת

prior 192va37, 46
 متقدم

קודם

prius (*adverbium*) 193rb40, 195va55
 متقدم اوّل 193rb40; متقدم 195va55

瑚ילה 193rb40; קודם 195va55

privatio 201ra14 (*bis*)
 انتزاع

عدم

העדך

στέρησις 201ra14 (1) [453b26]

procedere 192va46

صار

הַלְךָ

profundere 201rb28

خاص

העמיך

profundum 201vb1

عمق

עומק

prohibere 192ra59, 192va25, 34, 201va17, 18

حجب (منع) عاق 201va17; حسب (منع) عاق 201va18)

נמנע (חסך) 201va18)

prolongare 256va57

طَلَّ

ארך

pronuntiare 192va20

عبر

פרש

prophetia 201vb24, 38, 202ra52, 202vb8, 23

(نبيه) وحي 202ra52, 202vb23)

نبואה

propinquior 256rb28

اسرع

oyeret ממהר

propinquus (*adjectivum*) 193rb5, 202va46, 256vb31

(اقرب) قریب [magis propinquus] 202va46)

oyeret كروب (oyeret كروب) كروب [magis propinquus] 202va46)

propinquus (*substantivum*) 202rb4

قرابة

кроуб

proportio 202rb39, 40, 256rb24, 26, 34, 35, 42, 49, 50, 53, 60, 256va21, 256vb20,

- نسبة**
רֹסֶת
- propositio 202ra25, 34, 202va21, 203ra15, 16, 17
متقدمات اول (مقدّم) [primaes propositiones] 202ra34, 203ra15
הקדמות ראשונות (קדמות) [primaes propositiones] 202ra34, 203ra15)
- proprius esse 203ra9
اختص
ייחד
- proprietas 192vb27, 193va29
خصوصية 192vb27; 193va29
סגולה
- proprium 192ra41, 192rb20, 192vb21, 193va42, 195vb18, 196ra49
خاص (ما يختص) خاص 195vb18; *om.* 196ra49)
מה שייחד (singularis) 195vb18; *om.* 196ra49)
- proprius 192ra22, 36, 52, 53, 56, 192rb1, 3, 5, 24, 193va32, 195va16, 195vb37,
 196ra5, 201rb52, 201va18, 201vb45, 202rb1, 6 (*bis*), 202va3, 26, 51, 202vb30,
 33, 203ra39, 256rb12, 18, 256vb13
خاص (proprius esse) 192ra22, 36, 52, 53, 56, 192rb3, 5, 24, 196ra5;
 193va32, 195va16, 201rb52, 201va18, 202rb6 (2), 202va3, 26, 202vb33,
 256rb18; **خاص (substantivum)** 192rb1; **خاص (substantivum)** 195vb37, 202vb30;
 201vb45, 202rb6 (1), 202va51, 256vb13; **موجود** 202rb1; **موجود** 203ra39;
التي له 256rb12
م يوجد (proprius esse) 192ra22, 36, 52, 53, 56, 192rb3, 5, 24, 196ra5;
 193va32, 201rb52, 201va18, 202rb1, 6 (2), 202va26, 202vb33, 256rb18,
 256vb13; **التي له** 192rb1; **م يوجد** 195vb37, 202vb30; 201vb45;
אשר לו 203ra39; **نحيدر** (proprius esse) 202rb6 (1); **نحيدر** 202va51; **التحيد**
 256rb12; *om.* 195va16, 202va3
- propter melius 191vb33, 37
من اجل الافضل 191vb33; **لمكان الافضل**
לחוטפות מעלה
τοῦ εὖ ἔνεκα 191vb33 [437a1], 37 [435b21]
- puer 196rb52 (*bis*), 58
صبي
קטן
πάμπαν νέος 196rb52 (1) [453b4]

pueritia 196rb59, 60

صبا

נעדרות

pupilla 193ra22, 193rb12

حدقة

אישון

purus 193ra47 (*bis*)

محقق

نمودر

putrefactio 256rb21, 38, 256va44, 256vb44

غفوة (عنف) غفوة 256va44)

עפוש

pyramidalis 192vb65

صنوبرى مخروط

מחודדרת בקויים

pyramis 193ra1

شكل صنوبرى

חמונה מחודדרת האצטונה

qualitas 192ra24, 26, 28, 192rb44, 192va57, 58, 192vb29, 201vb9, 256ra60, 61,

65, 256rb31, 62

كينية (أفراط) كينية [intensa qualitas] 192ra26)

תגברות (intensa qualitas) אייכות

quantitas 192rb44, 193ra61, 195va36, 38, 201va23, 24, 201vb9, 256ra61

كمية (قدر) قدر 195va36, 256ra61)

כמות (193ra61)

quartus 195vb61, 256rb7

رابع

רביעي

quasi 193rb45, 47, 66, 193va32, 34, 195vb6, 7, 196rb26, 27, 28, 201ra11, 201vb66,

203ra62, 256rb66

كأن نسبة (مثل) كأن نسبة 193rb66; om. 193va32, 195vb6, 7; 193va34; 196rb26, 27,

28, 201vb66; om. 201ra11)

כמו (193rb47, 193va32, 256rb66; om. 196rb26, 27, 28, 201vb66; 193rb45,

66; 193va34; درك 195vb6, 7; om. 201ra11, 203ra62

quatuor 192rb39, 192va58, 192vb32, 195va53, 256ra59, 65

أربعة

אֶרְבָּעָה

τέτταρες 256ra59 [330a25]

quērere 201rb1

צַרֵּק

הצְנֻעָע

quēstio 202rb4

שְׁكָ

סִפְךָ

quiditas 201ra48, 53, 201vb34, 203ra64

ماهية

מְהוֹת

quies 192ra19, 192rb1, 193rb64, 196ra41, 201ra51, 61, 201vb15, 202vb2, 62

دَاهْنٌ (سُكُونٌ) 196ra41, 201vb15; 202vb62)

כְּנָזָה (עֲמִידָה) 202vb62)

ἀκινησία (quies motūs) 201ra51 [454b26]

quiescere 201ra58, 202vb5

تَسْكِينٌ 201ra58; خَلْفٌ 202vb5

בְּטַל (201ra58; חַנִּיחָה 202vb5)

quinque 195vb56, 201ra12, 201rb14, 21, 40, 201vb67, 202va15

خَمْسَةٌ

חַמְשָׁה

quintus 195vb61, 201vb54

خَامِسَةٌ

חַמְישִׁי

radialis 192vb63

شَعَاعِي

נִצְוָצִי

radius 192vb49, 60, 68, 193ra68, 193rb6, 7

شَعَاع

נִצְוָן

ramus 256vb29

غصن

סעיף

κλάδος [467a15]

rana 256rb1

raro 203ra20

جَوْلٌ

מעט

ratio 192va18, 19, 23, 26, 33, 36, 41, 43, 192vb61, 193ra66, 256vb19

قول (نحو) 192vb61, 193ra66; قول (حجة) 256vb19)

דבר (טענה) מאמר טענה 192vb61, 193ra66; דבר 256vb19)

ratiocinari 202ra54

حَجَّةٌ

טענה

ratiocinatio 192vb55

حَجَّةٌ

טענה

rationabilis 196ra38

ناطق

מדבר

rationalis 201ra39

ناطق

مدبر

recedere 201ra43, 47

انصراف

نَفَرَ

receptio 192ra54, 193ra5, 193rb54, 195vb9

قول

קבול

recessus (*substantivum*) 201va3

انصاراف

התוותה

recipere 191vb54, 56, 192ra53, 192rb29, 30, 192va1, 3, 192vb50, 51, 56, 59,

193ra4, 17, 19, 61, 62, 193rb40, 46, 52, 54, 193va22, 26, 195vb42, 48, 63,

196rb12, 39, 40, 45, 201vb62, 202rb60, 202va7, 8, 10, 12, 47, 48, 49, 202vb35,

256rb14, 47

- فسد) قبل [recipere corruptionem] 191vb54; *om.* 201vb62, 202rb60)
- كبـلـه (recipere corruptionem) 191vb54; **קְבָלָה** 202vb35; *om.* 201vb62, 202rb60)
- recte 193ra55
بِحَقِّ
בְּדִין
- rectus 192vb64, 202rb7
وَاجْبٌ 192vb64; مستقيم 202rb7
מַחֲווֵב; **ישֶׁר** 202rb7
- reddere 192vb52, 60, 193rb41, 42, 47, 53, 193va23, 25, 27, 28, 49
תָּכִיּוֹן (آدى) 193va49)
- reducere 195vb34, 201va61
صَرْفٌ 195vb34; استرجع 201va61
הַשְׁחָמָשׁ 195vb34; **הַשִׁיבָה** 201va61
- reductio 195vb44, 196ra3, 196rb4, 5, 6, 8
رجوع 195vb44; استعادة (195vb44; 196ra3; *om.* 196rb8)
- שוב (196ra3; 196rb4) **הַשְׁבָּה**
- reflexus (*adiectivum*) 192vb64
مُنْعَلِفٌ
- regimen 256va28, 256vb4
تَدِيرٌ
- regio 202vb33, 256rb3, 256va42
بَلْدَةٌ
עיר 202vb33; מדינה 256rb3; **אָרֶץ** 256va42
τόπος 256rb3 [465a8], 256va42 [466b17]
- reliquie 201vb1
قَيْا
מֵה שָׁנַׂשָּׂר
- remanere 192rb25, 193va9, 13, 195vb53, 196rb15, 201ra38, 202rb27, 202vb43, 203ra46
فَيْ (*om.* 195vb53, 201ra38)
נִשְׁאָר (*om.* 195vb53, 201ra38)

rememorans (*adiectivum*) 196rb29, 57

ذَاكِرٌ 196rb29; ذَكْرٌ 196rb57

זְכָרַן 196rb29; זְכָרָן 196rb57

rememorans (*substantivum*) 196rb15, 20, 24, 33

متذگر

מודכר

rememorare 192vb36, 195va65, 196ra6, 56, 58 (*bis*), 59, 62, 196rb1, 22, 23, 43, 59, 202vb47

ذَكْرٌ (اذْكُر) ذَكْرٌ [facere rememorari] 192vb36; ذَكْرٌ 195va65, 196ra62, 196rb59; *om.* 196ra58 [2])

זְכָרַן (הַזְכִיר) זְכָרָן [facere rememorari] 192vb36; זְכָרָן 195va65, 196rb43, 59; זְכָרַן (הַזְכִיר) זְכָרָן 196ra62; *om.* 196ra58 [2])

τοῦ μνημονεύειν μετέχειν 195va65 [453a7–8]

rememorari 195va39, 202vb46

ذَكْرٌ

זְכָרַן (הַזְכִיר) זְכָרָן 195va39; זְכָרָן 202vb46

rememoratio 193ra10, 193va58, 195va3, 4, 9, 10, 11, 13, 15, 19, 21, 22, 23, 24, 27, 34, 46, 47, 48, 64, 66, 195vb16, 26, 53, 196ra3, 4, 16, 52, 61, 63, 196rb3, 13 (*bis*), 18, 20, 35, 42, 47, 48, 60, 201vb53, 55

ذَكْرٌ (ذَكْرٌ) ذَكْرٌ [inquisitio per rememorationem] 195va4; ذَكْرٌ [investigatio rememorationis] 196ra4, 16, 196rb13 [2]; ذَكْرٌ [investigatio per rememorationem] 195va13, 15, 46–47, 195vb16; ذَكْرٌ [investigare per rememorationem] 195va26–27, 64, 66; ذَكْرٌ 193ra10, 196ra52, 61, 196rb42; *om.* 195va11, 196rb18)

זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן 193ra10, 196rb20, 48; זְכָרַן 196ra52, 61; זְכָרָן 196ra63, 196rb3, 13 [1], 35, 60; זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן [inquisitio per rememorationem] 195va4; זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן [investigatio rememorationis] 196ra4, 16, 196rb13 [2]; זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן [investigatio per rememorationem] 195va13, 15, 46–47, 195vb16; זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן [investigare per rememorationem] 195va26–27; זְכָרָן (זְכָרָן) זְכָרָן [investigare per rememorationem] 195va64, 66; זְכָרַן (זְכָרָן) זְכָרָן 196ra3; זְכָרָן 196rb42; *om.* 195va11)

μνήμη καὶ τὸ μνημονεύειν 193va58 [449b3–4]; *μνήμη* 195va3 [449b3], 9 [449b15], 10 [449b15]; *τὸ ἀναμνησκεσθαι* 195va21 [451b4]

rememorativus 195va30, 37, 50, 60, 62, 195vb19, 30, 31, 62, 196ra8, 12, 23, 68, 196rb4, 201vb60, 202ra4, 203ra48, 51

- ذكر (ذكراً ذكر) ذاكر 195va50, 203ra51; [investigatio rememorativa] 196rb4)
 זכרון (זכרונות זכר) זכרון [investigatio rememorativa] 196rb4; זכרון 195va50;
 זכרון (זכרונות זכר) זכרון 203ra51)
- remissio 191vb35
 ضعف
 חולשה
 remittere 201vb5
 بد
 החקדר
 ex remoto 192vb27
 على البعد
 מרחוק
 $\pi\delta\rho\rho\omega\theta\epsilon\nu$ [444b9]
 remotum 192ra14, 16, 202rb55
 تبعاً (بعد) بعد [venire a remoto] 202rb55)
 על מרחוק (in remoto) 192ra16; om. 202rb55
 remotus 192va49, 193rb5, 9, 202vb13, 203ra3, 13, 256rb27, 256vb33
 بعد (remotus esse) 192va49; 193rb5; بعد [magis remotum] 256rb27)
 היה מרחוק (remotus esse) 192va49; רחוק 193rb5; רחוק [remotus esse]
 193rb9, 256vb33; יותר מרחוק [magis remotum] 256rb27)
 representare 202va65
 احضار
 המזאה
 representatio 195va29
 احضار
 העמיד
 res 192ra66, 192rb19, 192va4, 37 (*bis*), 40, 192vb24, 50, 193ra42 (*bis*), 66, 193rb1,
 41, 45, 193va31, 32, 195va5, 8, 33, 51, 195vb1, 3, 4, 13, 38, 40, 196ra8, 9,
 15, 27, 30, 32, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 63 (*bis*), 66, 69, 196rb21, 23 (*bis*),
 25, 26, 27, 28, 29, 33, 201ra11, 64, 69, 201rb28, 33, 60, 201vb31, 62, 202ra38,
 44, 49, 202rb9, 202va1, 47, 65, 202vb15, 20, 26, 44, 64, 203ra9, 11, 31, 32,
 54, 56, 256va17
 شئ (امر) شيء 192va37 [2], 193ra42 [*bis*], 195va8, 33, 196ra57, 202ra49, 202rb9,
 202vb20, 44, 203ra9, 11; شخص 201rb33; معنى 202va1; om. 196rb33, 201ra11,
 201rb60, 201vb31, 202ra44, 202vb26)

דבר 195va8, 33, 51, 196ra57, 201rb33, 202ra49, 202rb9, 202vb20, 44,
203ra9, 11; איש 202va1; om. 196rb33, 201rb60, 201vb31, 202ra38, 44,
202vb26)

res divina 202ra51, 54

شي الاهي 202ra51; امر الاهي 202ra54
דבר אלהי 202ra51; עניין אלהי 202ra54

res extrinsece 192ra2, 12, 192vb43–44, 256vb9–10

امور التي من خارج; اشيا التي من خارج 192ra2, 192vb43–44, 192ra12, 256vb9–10
10

ענינים אשר מוחוץ 192ra2, 192vb43–44; דברים אשר מוחוץ 192ra12, 256vb9–10
τὰ ἔξωθεν προσπίπτοντα 192ra12 [657a33]

res scita 203ra6

معلوم
דעתה

res sensibilis 193rb61, 202va16, 43, 45, 203ra48–49

امر محسوس 203ra48–49
شي محسوس 193rb61, 202va16; محسوس 193rb61, 202va43, 45
عني موهش 193rb61, 202va16; דבר موهش 202va43, 45; 203ra48–49

res speculativa 202ra40, 48–49, 203ra35

امر ذهري
شيء عيني 203ra35)

res visa 192vb66, 193rb9

بصري
نظرها

respectus (*substantivum*) 192vb7, 203ra32

نسبة 192vb7; اضافة 203ra32
יער 192vb7; יחס 203ra32

resurrectio 202vb36

rete 192rb7, 8, 10, 11, 14, 193rb2, 3, 41 (*bis*), 42, 43, 44 (*bis*)

شبكة
רשת 193rb3)

μῆτυγξ 192rb11 [438b2]

retinere 195vb24, 196rb37, 40

تحظى 195vb24)
שמר 195vb24)

reversio 195vall

השׁבָה

reverti 196ra43, 201va23, 64, 202ra4, 57, 202va69

عاد (صرف) دجع 201va64; مال 202ra57; نطا (صرف) شوب 202va69)

rex 202vb41

מלך

מלך

ripa 192ra5

افق

אפיק

sal 192va69

ملح

מלח

sanare 192ra39

שְׁנֵי

רַפָּא

πρὸς βοήθειαν ὑγιεῖας γεγονέναι [444a14]

sanguis 201va31, 256vb41

דם

דם

sanitas 256va57

صحة

בריאות

sapor 192ra32, 192rb25, 192va53, 55 (*bis*), 59, 62, 65, 192vb1, 4, 8, 11, 14, 17,

18, 193ra28, 193va39, 43

طعم (مطعم) طعم 193ra28; مطعم 193va39)

טעם (مطعم) טעם 193ra28, 193va39)

χυμός 192rb25 [418a13], 192va53 [440b28], 65 [441b19], 192vb1 [441b19], 8 [442a13]

saporosum 192va66

مطعم

مطعم

saporosus 192va59, 66 (*bis*), 68 (*bis*), 69

- مطعم [esse saporosus] 192va69) ذو الطعم) تقطّم 192va59;
- мотум [esse saporosus] 192va69) MOTUM (בעל טעם) MOTUM 192va59;
- scientia 202ra56, 57, 202rb64, 202va37 حكمة 202ra56, 57; علم 202rb64, 202va37
- חכמה 202ra56, 57; ידיעה 202rb64, 202va37
- scientia speculativa 203ra6, 13, 15, 18–19, 22–23, 40 علم تظري
- חכמה עיונית (om. 203ra40)
- scilicet 191vb61, 192ra11, 28, 31, 36, 53, 192rb11, 42, 47, 48, 51, 192vb41, 62, 193ra32, 33, 43, 62, 69, 193va2, 195va42, 195vb6, 13, 196ra38, 201ra16, 56, 201rb20, 34, 40, 201va33, 47, 69, 202ra14, 27, 51, 54, 202rb5, 12, 43, 54, 202va6, 15, 31, 43, 202vb32, 36, 203ra49, 50, 256ra60, 256rb10, 256va43, 256vb25
- وهي 192rb47, 201va33; وهي 192rb48, 193ra32, 33, 43, 195vb6, 201rb20, انه 192rb47, 201va33; انه 192rb48, 193ra32, 33, 43, 195vb6, 201rb20, وذلك معنى ذلك 192vb41; وذلك 192ra54, 202rb12, 202va31, 256va43, 256vb25; وذلك 192vb41; 201ra16, 202rb54, 202vb32, 36; om. 192ra36, 53, 192vb62, 195va42, 195vb13, 202ra27, 51, 202rb5, 202va43)
- ונין זה והו (דצנוו לומר 192rb47, 48, 195vb6, 201rb20, 201va33, 256va43; וזה 192vb41; וזה 193ra32, 33, 43, 202ra54, 202rb12, 256vb25; וזה 201ra16, 202rb54, 202vb32, 36; om. 191vb61, 192vb62, 195va42, 195vb13, 202ra27, 51, 202rb5, 202va43)
- scire 193ra11, 12, 201ra41, 46, 202ra57, 202rb46, 50, 53, 202va2, 202vb20, 29, 42, 203ra6, 27, 27–28, 256vb15, 18
- حصلت معرفة; وقع معرفة; حكيم 193ra11, 12; حصل العلم) علم 202rb46; حصل 202va2; ادرك 202vb20; اخطأ [nullus scivit] 202vb42; قوف على 256vb15; تعرف 256vb18)
- נפלה חכם; הגעה הידיעה (ידיעת הידיעה) 193ra11; הגעת הידיעה 202ra57; הגעה הידיעה 193ra12; הגעה הידיעה 202rb50, 53; הגעה הידיעה 202va2; הגעה הידיעה 202vb20; הגעה הידיעה 202vb42; עמידה על 256vb15; עמידה על 256vb18)
- secundus (*adieciuum ordinale*) 191vb58, 192vb37, 58, 193rb57, 68, 193va3, 6, 9, 59, 195vb3, 58, 196rb17, 201rb64, 201va29, 201vb4, 202rb47, 202vb34, 203ra52, 256rb48
- الثاني (om. 193rb57, 193va3, 196rb17)
- שני אחר (om. 193rb57, 193va3)

semen 202rb35

بُزْد

וְרָע

semper 195va20, 201vb57, 202rb27, 202vb38, 59 (*bis*), 203ra50
لم ينزل قاتماً 195va20; אבל (אֲבָל) 202rb27; *om.* 202vb38, 59 [2])

לֹא יִסּוּר עַוְמָד (תָּمִיד) 195va20; *om.* 202vb38, 59 [2])

senectus (*substantivum*) 256va27, 28

سن الشيخوخة; السن الذي للشيخوخة 256va27

ימי حكناه (השנים אשר לזכניהם) 256va27; 256va28

senex 196rb52, 53, 54, 56, 57, 256va36, 38

شَخْ

זָקָן

γέρων 196rb52 [450b6]; λέαν γέρων 196rb52 [453b4]

sensare 193va4, 32, 195va35

حَسْن

חֻשָׁ

sensatum 193va12, 201vb25

محسوس

מוחש

sensibile 191vb47, 192ra47, 48, 54, 192rb21, 23, 192vb25, 32, 33, 38, 47, 51, 57, 193ra8, 9, 12, 15, 26, 28, 33, 193rb4, 21, 193va35, 196rb30, 36, 201ra42, 46, 56, 201rb24, 40, 201vb50, 67, 69, 202ra7, 203ra46
محسوس (حَاسِنَة) 193va35

193va35; *om.* 193ra28)

alσθητὸν 192rb21 [439a6]

sensibilis 191vb31, 192rb9, 193rb27, 61, 193va6, 195vb33, 38, 39, 57, 196ra1, 30, 201ra30, 32, 45, 48, 58, 201rb26, 27, 31, 202rb60, 202va16, 22, 43, 45, 202vb4, 203ra49

حساس (حَسَّنَة) 191vb31, 201ra45, 201rb26, 27, 31, 202vb4; 192rb9, 193va6, 201ra30, 32, 48, 58)

ழոஷ் (ழாஷி) 191vb31; מרגיש (מַרְגִּישׁ) 192rb9, 193va6, 201ra30, 45, 48, 58, 201rb26, 27, 31, 202va22, 202vb4; *om.* 201ra32)

sensus (*substantivum*) 191vb39, 192ra23, 35, 41, 43, 44, 46, 47, 51, 56, 192rb4, 18, 192vb28, 193ra25, 28, 30, 49 (*bis*), 50, 193rb27, 39, 62, 193va30, 51,

- 54, 195va7, 34, 195vb51, 196ra21, 43, 201ra10, 12, 13, 15, 17, 18 (*bis*), 19, 20, 25, 40, 45, 61, 201rb5, 15, 17, 21 (*bis*), 39, 42, 201va30, 69, 201vb52, 67, 202ra1, 8, 202va15, 66, 69, 202vb5, 256vb18, 20
حاتمة 193ra49 [1], 193rb27, 62, 195va7, 195vb51, 196ra21, 201ra10, 13, 15, 17, 18 [*bis*], 20, 25, 40, 201rb15, 21 [*bis*], 201va69, 202va66, 69, 256vb18, 20; **احساس** 195va34; *om.* 193ra28, 201ra19, 201rb39, 42, 201vb52) **חושך** 195va34; *om.* 192ra44, 193va30, 201ra19, 201rb39, 201vb52, 67)
αἰσθητήριον 192ra47 [419a29, 423b24]; *αἴσθησις* 193va54 [437a16], 195va7 [449b13], 201ra20 [417a12], 201rb21 (2) [455a6]
sensus communis 192vb52, 193rb1, 43, 51–52, 52, 57, 59–60, 193va11, 13, 15, 195vb58–59, 196ra43–44, 196rb7, 10, 201ra34, 47, 54, 59, 201rb20, 23, 24, 28, 38, 55, 57, 201va1, 2, 201vb61, 202ra1, 5 (*bis*), 203ra46, 51
حاتمة مشتركة 201ra59; **حاتمة مشتركة** 201rb23)
חוֹשׁ מְשׁוֹתֵךְ (*om.* 202ra5 [2])
κοινὸν αἰσθητήριον 201rb55 [469a12]
sentiens (*adiectivum*) 193rb36
حساس
מְרֻגִּישׁ
sentiens (*substantivum*) 195vb39, 46, 201ra22, 201rb41
حاتمة 201ra22)
חוֹשׁ מְרֻגִּישׁ 201rb41)
sentire 193ra13, 195va52, 56, 69, 195vb35, 39, 46, 196ra6, 28, 30, 36, 196rb59, 201ra12, 41, 201vb49, 66, 202vb47, 48
תזכיר **كان المحسوس** 193ra13, 195va69, 195vb35; **احت** 195va56; **תזכיר** 202vb47)
הזכיר 193ra13; **היה המוחש** 195va56; **הזכיר** 202vb47)
οἴεσθαι 201vb49 [463a12]
sentire (*substantivum*) 192vb57
احساس
הריגש
separare 193rb16
فارق
נפרד

separatio 196ra39, 41

انفراق

פרידה היפרד 196ra39; 196ra41

sequi 256va21

نجع

نمث

sermo 192vb29, 193ra15, 53, 59, 64, 193rb28 (*bis*), 38, 195vb12, 201ra52, 201rb50,
201vb33, 34, 202rb6

قول كلام (قول)

דבר (דבר) מאמר (דבר)

serpens (*substantivum*) 256va44, 45

حيثة

רמש

ڈھیس 256va44 [466b19], 45 [466b19]

sex 256va54

ستة

השה

siccitas 192vb7 (*bis*), 12, 16 (*bis*), 23, 196rb38, 39, 46, 56, 201va10, 13, 202vb66,
256ra61, 256rb14, 56, 68, 69, 256va1, 10, 33, 34, 59

يُوسنة 192vb23, 196rb46, 56, 201va10, 13, 202vb66, 256rb68, 256va33,
59; يابس 256va34; om. 192vb7 [2])

يُوبش (يُوبش) 192vb23, 256rb14; om. 192vb7 [2], 201va10

ξηρόν 256ra61 [330a26–28]

siccum 192ra29, 192va67, 201rb68, 256vb9

يابس (يابس) 256vb9)

يُوبش 192ra29, 256vb9; יבש 192va67, 201rb68

siccus 192vb2, 193va47, 202vb52, 65, 256rb5, 256va36, 46, 256vb40, 42

يابس

יבש

ξηρός 192vb2 [441b20], 256va36 [466a19]

signare 193rb69, 193va1

انطبع

החתם

significare 193va50, 203ra58, 59, 60

- دلّ 193va50; *om.* 203ra60)
- הבראה (הורה 193va50; *om.* 203ra60)
- signum 192rb13, 192va3, 64, 193ra23, 193va35, 201ra55, 69, 201rb31, 202vb1, 256va29, 36
- دلل (دلل) 192rb13, 192va64; دلّ 193va35)
- ראיה (הוראה) 192rb13, 192va64)
- simile 196ra59, 63, 196rb23, 27, 29, 32, 201ra56, 201rb38, 202ra10, 61, 202rb15, 202va9, 51, 202vb16
- غير ذلك مثل 201ra56, 202ra10; شبيه 196ra63, 196rb29; مناسب 202rb15; مثال ما يحاكي 202va9, 51; من جنس 202vb16)
- מתיחס דמיון 196ra63; דמיון מיחס דומה 196rb27, 201ra56, 202ra10; דמיון ומثل מה שיחקה מסות זולת זה 201rb38; מה שיחקה מסות זולת זה 202rb15; 202va9, 51; 202vb16)
- شبيه بالموت 196ra59 [451b19]
- simile morti 201rb34
- شبيه بالموت
- דומה במוות
- similis 192va61, 195va63, 196ra46, 196rb23, 201va39, 202va24, 42, 44, 45 (*bis*), 46, 64, 202vb9, 53
- شبه روحاني محاكي مناسب 202va24; شبيه 202va42, 44, 45 [*bis*]; 202va46; 202va64)
- דמות רוחני מחקה דומה 202va24; מחקה 202va42, 44, 45 [*bis*]; 202va46; 202va64)
- similiter 192ra5, 20, 34, 48, 193ra28, 193va37, 39, 40, 196ra22, 202rb27, 202va57, 203ra20, 256rb57, 256va47
- كذلك الأمر كذلك 192ra34, 193va39, 40; *om.* 193va37, 203ra20, 256rb57)
- כונ הענין כוונת הענין 192ra34, 193va39, 40; *om.* 203ra20, 256rb57)
- similitudo 202vb26, 29, 30, 34, 203ra54
- محاكي [facere similitudinem] 203ra54)
- המקומ [facere similitudinem] 203ra54)
- όμοιότης 202vb26 [464b6], 203ra54 [460b6]
- simplex 192ra28, 37, 195vb1, 37, 202rb11, 17
- بسيط (بسطة) 192ra37)
- פשות

simplicia (*substantivum*) 256vb32, 33, 35

بساط

פְשׁוֹטִים

simpliciter 201ra24

على الاطلاق

במוחלט

habens sitim 203ra56–57

عطشان

צמא

Socrates 202ra54, 202va20, 256rb6

سفرط (*om.* 202va20, 256rb6)

סָקַרְאָת (*om.* 202va20, 256rb6)

sol 191vb60, 192rb34, 201va18, 256vb30

شمس

שמש

solitaria 196ra42

خلوة

בדידות

sollicitudo 202ra52, 202va35, 202vb18

عنابة

חכלייה (*חשגהה* 202vb18)

sollicitus 202vb43

مشغول النفن

טרוד הנפש

solummodo 192vb35, 196ra30, 201ra25

فقط (انما) 192vb35)

אבל (אבל) 192vb35)

solus 192rb40

وحد

לבד

solvere 202ra13

انحل

התיר

somniare 201vb46, 202vb41, 203ra60

رُؤْيَا (رَأَى رُؤْيَا) 203ra60)

חֲלֹם (רָאָה חֲלוּם) 203ra60)

somnium 201ra16, 201vb20, 23, 26, 27, 34, 37, 40 (*bis*), 44, 64, 202ra16, 18, 19, 48, 202vb17, 24, 27, 39, 40, 41 (*bis*), 45, 46, 49, 57, 203ra41, 43 (*bis*), 57, 63, 64
منام (رُؤْيَا) 201ra16; *om.* 202vb46, 57)
חֲלוּם (*om.* 202vb46, 57)
ἐνύπνιον 201vb20 [458a33], 202vb27 [464b6], 203ra64 [464b17]; **τὸς ἐνύπνι-**
άξειν 201vb64 [459a21]

animal habens sompnum 201rb12–13

ماله نوم من الحيوان

שיש לו **שנה מבعلي** **الحيوان**

καθεύδον [454b11]

sompnus 196ra45, 46, 201ra4, 9, 10, 13, 15, 25, 36, 40, 42, 48, 50, 53 (*bis*), 62, 201rb2 (*bis*), 7, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 25, 26, 32, 33, 42, 43, 47, 51, 57, 59, 62, 69, 201va3, 12, 25, 26, 43, 45, 48, 66, 201vb8, 14, 17 (*bis*), 45, 51, 56, 66, 202ra2, 12, 29, 44, 202rb3, 202va18, 50, 52, 67, 68, 202vb4, 13, 15, 28, 53, 55, 57, 59, 69, 203ra12, 45, 61, 256ra58
نوم (*om.* 201rb2 [2], 43, 202ra2, 44, 202vb15, 203ra61)
שנה (*om.* 201rb2 [2], 43, 202ra2, 44, 202vb15)
ὕπνος 201ra4 [453b11], 13 [453b27], 36 [454a16], 48 [457b1], 50 [454b26], 201rb2 (*bis*) [454b10, 26], 12 [454b10], 26 [456b9], 201va3 [456b28, 457b1], 201vb17 (2) [458a28]; **τὸς καθεύδειν** 202ra12 [463a10]

sonus 192rb24, 192va30, 52, 193va28

صوت

קָול

ψῆφος 192rb24 [439a11, 418a13], 192va52 [440b27]

spargere 201va68, 201vb5

تبعد [*sparsus esse*] 201va68; **بعد** 201vb5

התקדר [*sparsus esse*] 201va68; **htkdr** 201vb5

species 202va4, 61, 62, 256ra69, 256rb47, 51, 52

نوع

מין

γένος 256ra69 [465a4]

- speculativus 202ra40, 49, 203ra6, 13, 15, 19, 21, 23, 26, 35, 40
نظری
עינוי
- speculum 191vb48, 193rb45, 47, 66, 69, 193va1, 2, 4, 5, 6, 8 (*bis*), 9
مراءة (*om.* 193va8 [2])
מראה (*om.* 193va8 [2])
- habere spem 196rb26
תוֹקֵחַ
הַפִּיל
- sphera 193ra23
. كُرْة
כְּדָוֶר
- spirituale 193ra46, 47, 48, 54, 57, 201rb37
روحاني
רוּחָנִי
- spiritualis 192ra67, 192va23, 27, 33, 36, 192vb41, 45, 193ra24, 30, 35, 64, 193rb55, 57, 59 (*bis*), 195vb31, 59, 61, 63, 196ra25, 26, 201ra21, 22, 23, 24, 25, 66, 202va17, 43, 68, 202vb22, 29
روحاني
רוּחָנִי
- spiritualitas 196rb8, 9, 11, 202va49, 203ra63
روحانية (*om.* 196rb8)
רוּחָנִית (*om.* 203ra63; *om.* 196rb8)
- spiritualiter 193ra32
روحاني
רוּחָנִי
- spiritus 191vb55, 193rb33, 201va17, 28, 41, 202vb53
روح
רוּחַ
ἀναθυμίασις 201va17 [458a6]
- spoliare 195vb23
جزد
שְׁלָל
- sponte 202vb5

تَعْدِيد

كُوْنٌ

statim 192ra7, 192rb15, 193rb16, 193va12, 195vb52, 196rb29, 201va21, 69
 مُقْدَار فَتْر 192rb15; *om.* 193rb16; 192ra7, 193va12, 195vb52, 196rb29,
 201va21, 69

مَفْهَام 192rb15; **יְנוּם** 193rb16; *om.* 192ra7, 193va12, 195vb52, 196rb29,
 201va21, 69

subiectum (*substantivum*) 193ra3, 193rb15, 19, 195va24, 195vb6, 20, 27, 28,
 201ra29, 30, 201rb41, 52, 201va2, 7, 202va52
 مُوْضَع (شَخْص) 195vb28)

נִשְׁאָן 193ra3; **אִישׁ** 195vb28)

substantia 192vb23, 193rb19, 195vb65, 201vb2, 202rb9, 11 (*bis*), 12, 16, 20, 21
 جُوْهَر

عَزْمٌ

subtilior 192ra18, 193ra58
 الْطَّفِيفُ

يُوَثَّر دَكٌ

subtilis 203ra64
 لَطِيفٌ

sufficere 192vb61, 201vb34
 اجْزَى 192vb61; افْعَ 201vb34

הַסְפִיקָן

summa 193va55
 جَمِيلٌ

כָלְלִים

superficies 192rb54
 سطح

شَطَحٌ

superfluitas 256va11, 256vb11
 فَضْلٌ 256va11; فَضْلَة 256vb11

مُوْتَرٌ

superfluus 203ra37
 فَضْلٌ
 مُوْتَرٌ

superior 196ra20

اعلى

עלין

superius (*adverbium*) 201rb54

ما سلف

מה שעבר

superponere 193rb12

انطبق

התדרבך

supponere 192vb48

النبي

הניע

surdus 201rb22

اصم

חרש

sustentare 202vb21

ارفه

עור

syncopis 202vb11

غشى

התעללות

tactus (*substantivum*) 191vb35, 38, 43, 192ra21, 24, 30, 192rb25, 193va41

لمس (om. 192ra30)

משוש (om. 192ra30)

ἀφή 191vb35 [436b13], 192ra30 [441a2], 192rb25 [418a14, 439a11]

tangere 193rb22, 201vb50

لمس 193rb22; ما تمس 201vb50

משש

tangibile 192rb25

ملموس

ממושש

tarditas 202vb66

*بط

אחר

tardus 196rb35

بطيء

מתחרה

temperamentum 192ra1, 26, 201rb56

اعتدال (تعديل) 201rb56

شولي

temperare 192rb2

معتدل

שולה

magis temperare 192ra27

اعدل

יותר ממצוע

tempus 193rb9, 11, 195va6, 196rb41, 202rb1, 55, 202va20, 26, 203ra2, 256rb37

امس (وقت) زمان 203ra2

زمان (عن) زمان 202va20; عنين 203ra2

χρόνος 193rb11 [446a30]

futurum tempus 203ra3

مستقبل

עתיד

tempus presens 195va6

زمان واقع

زمان عومد

tenere 192vb36, 202rb60

عند

אצל

terminatus (*adiectivum*) 192rb54, 55, 56, 195va38, 202rb20, 45, 202va20

(*om.* 192rb55, 56) محدود

(*om.* 192rb55, 56) موجود

ώρισμένος 192rb54 [439b11]

non terminatus 192rb57–58

غير محدود

בלתי موجود

άδριστος [439a27]

terra 192rb49, 192va64, 193va25, 256rb30, 32 (*bis*)
ارض

אָרֶץ

tersus 191vb46
صقل

בְּהִירִי

tertius 193rb55, 58, 195vb4, 11, 38, 59, 256vb27
الثالث (مُؤْنَس) ثالث

שלישי

testari 192vb18, 201va25
شب

העיר

thesaurus 203ra50, 51
خزانة

أوامر

timidus 203ra62
مرعوب

מחפחד

habens timorem 202ra10, 15
خائف

مفחד

tinctor 192va44
صباغ

צבع

tinctura 192va41, 44, 193va38
صبغ (om. 193va38)

צבע

totum 201vb32, 33, 202rb27
كليه (كل 202rb27)

כל (כלי) كل 202rb27

tractatus (*substantivum*) 193va56, 57, 59, 195va2, 256ra51
مقاله

מאמר

transfere 196ra31, 33, 202vb59

- تَقْلِيل (تَقْلِيل) قُل 202vb59
- كِتاب (كتاب) نِعْتَك 196ra31
- transire 192va5, 196rb36, 201ra56, 69, 202va66
 מַעֲלָה
 עבר (اللّه) הַלְّךָ 201ra69, 202va66
- transitus (*substantivum*) 192ra59
 قَوْد
 עֲבוֹר
 translatio 196ra57, 201vb58
 اَسْتَأْل
 הַעֲתָה
- transmutare 201vb10, 11, 256va17
 تَغْيِير (om. 201vb10, 11)
 شَنَوْת (om. 201vb10, 11)
- transmutatio 201vb8, 202rb24, 256ra59, 256rb34, 37
 تَغْيِير 256rb34
 شَنَوْت (شَنَوْت) 202rb24
 μεταβολή 202rb24 [336a19, 336b2], 256ra59 [315a2, 329a8]; μετάβασις
 (i. q. μεταβολή; v. *Philoponum in De Gen. et Corr.* 337a7) 202rb24
 [337a11]
- tres 192ra36, 42, 44, 46, 57, 192rb4, 193rb39, 56, 195va69, 195vb1, 12, 17, 64,
 196ra15, 37, 201ra27, 202va64, 203ra1
 مَلَمْ (om. 192ra44)
 شَلْلَه (om. 192ra44)
- tristitia 196rb33, 201rb16
 حَزْنٌ 196rb33; حَزْنٌ إِلَم 201rb16
 כָּבֵב 196rb33; אַבְלָל 201rb16
 τὸ λυπεῖσθαι 201rb16 [454b30]
- tunica 192rb11
 طَبَّة
- רִיעָה
- turbare 191vb52, 201va41
 كَدَر 191vb52; تَبَرَّد 201va41
 עֲכָר
- turbidus 192ra5, 192rb47

- كدر**
- עכור**
- ultimus 193rb43, 202va11, 16
- آخر**
- אחרון**
- universale 195va40
- כל**
- בכל**
- universalis 193ra32, 36, 38, 39, 44, 51, 193rb38, 195va36, 196rb1, 201rb42, 202ra40, 42, 43, 60, 64, 202rb5, 48, 52, 202va6, 10, 12, 21, 23, 24, 28, 41, 46, 202vb29
- كلي (عاصم) 201rb42; مث 202vb29; om. 202ra42)
- כולם** 193ra32, 36, 38, 39, 44, 51, 196rb1, 201rb42, 202ra40, 43, 60, 64, 202va10; **כלי** 193rb38, 195va36, 202rb5, 48, 52, 202va6, 12, 21, 23, 24, 28, 41, 46; **כל** 202vb29; om. 202ra42
- universaliter 192ra50, 192rb23, 192vb30, 193rb6, 196ra65, 201rb63, 201vb8, 202ra49, 203ra18, 44, 256ra58, 68, 256rb24, 256va21, 31, 256vb5
- قول كلي (بالجملة) 192rb23, 192vb30)
- במאמר כל (בכל) 192rb23, 192vb30)
- καθόλου 192rb23 [439a8]
- unum 191vb55, 196rb15, 201rb55, 201va28
- واحد (أحد) 191vb55)
- אחד (אחת) 196rb15)
- unus 191vb59, 192vb33, 56, 193ra35, 36, 38, 67, 193rb56, 195va24, 195vb3, 201rb38 (*bis*), 39, 46, 201va39, 59 (*bis*), 65, 67, 201vb58, 202rb1, 2, 202va21, 52, 202vb23, 32, 39, 60, 61, 203ra26, 44, 256rb46, 47, 256vb7
- واحدة (أحد) 201rb38 [*bis*], 39, 202rb1, 2; 191vb59, 193ra35, 36, 195va24, 201va59 [1], 202va52, 203ra26; **أولى** 193rb56; **بعض** 256rb47; om. 193ra38, 67, 201va39, 59 [2], 201vb58, 202vb23, 39, 60, 61)
- אחד (אחת) 191vb59, 192vb56, 201va59 [1], 65, 67, 202va21, 52, 203ra26, 44, 256rb46; **ראשונה** 193rb56; **חצ** 256rb47; om. 193ra67, 201va39, 59 [2], 201vb58, 202vb23, 39, 60, 61)
- usus (*substantivum*) 201rb35, 202va54
- انصراف 201rb35; استعمل 202va54
- פעולה 201rb35; **פעשה** 202va54

uti 192ra44, 201rb5, 201va62, 202va53, 55, 56, 58, 203ra10, 256va55, 59,
256vb4, 9

استعمل (*om.* 203ra10, 256vb4)

השתמש (فعل) עשה 192ra44; 201rb5; 203ra10; *om.* 256vb4)

utile 201rb1, 203ra11

نافع

موعل

utilis 202vb20

نافع

موعل

vadere 193ra55

سار

הלך

vagina gladii 192ra12

غمد السيف

תיק הטיף

እለጥሮን [421b29]

valde 191vb48, 192rb46, 196ra40, 201vb30, 202ra50, 202rb7, 256va63, 256vb18

بمفرط [valde difficilis] 196ra40; عسير صعب; في غاية) جداً 191vb48, 192rb46;

256va63; *om.* 256vb18)

קשה ورחוק 191vb48, 192rb46; [valde difficilis] 196ra40; بتحليل () مأدر

256va63; *om.* 256vb18)

vanus 193ra14

باطل

لبطلة

vapor 192ra59, 61, 192vb14, 193va25, 201va40, 55, 202vb56

بخار

آن

ἀναθυμίασις 192vb14 [438b24]

vegetabile 202rb14, 32, 256ra68, 256rb54, 56, 59, 64, 256vb26

نبات

צמח (צומח) 256rb64)

velocitas 202vb61

سرعة

מהירות

velox 196rb47

سريع

מהיר

vena 201va16, 56

عرق 201va16; شريان 201va56

עורק דופק 201va16; ניד 201va56

φλέψ 201va16 [458a8]

venire 192vb58, 201va17, 19, 202ra9, 202rb54, 202vb8, 256va28

اتى [venire a remoto] 202rb54–55; وصل 202va9; تباعد [venire a remoto] 202vb58; صار 202ra9; بلغ 202vb8; في 256va28)

בוא [venire a remoto] 201va17; הגיע 201va19, 256va28; קדם הנעה (בו) 202rb54–55)

venire ad suum locum 191vb57

خلف

בוא במקומו

verbi gratia 192rb28, 36, 192va5, 69, 195va7, 196ra20, 201rb10, 22, 202va54, 58, 203ra59, 256ra61, 67, 69, 256rb3, 6, 19

مثل 192rb28, 192va69; كـ 192va5, 196ra20, 202va54, 256rb19)

משל 192rb28, 192va69; כـ 192va5, 196ra20, 202va54, 256rb19; כמו 203ra59)

οἶνος 201rb22 [455a6], 256ra69 [465a5]

verbum 193va50

لُفْظ

מלֵח

δύνωμα [437a14]

vere 192ra65

على حقيقة

כפי אמתה

verior 202vb49

اصدق

يؤثر أמתى

veritas 201rb61

حقيقة

אמת

vermis 195va18

דּוֹד

חולעה

verum 201vb46

صادق

צודק

verus 193ra2, 63, 196ra35, 201ra16, 201vb26, 41, 44, 65, 202ra16, 19, 202va40, 47, 203ra42, 61, 62, 64

[على نحو ما شوهد الزم صحيح] صادق [vera dispositio] 193ra2; 193ra63; 196ra35; 202va40, 47) حقيقي

כפי מה שנראה התחייב אם (vera dispositio) צודק [193ra2; 193ra63; 196ra35; 202va40, 47)

via 193va47, 51, 201va16, 202vb53

طريق مجرى 193va47, 51; 201va16, 202vb53

(درى شبيل) درك 201va16)

vicinitas 192rb58, 61

تجاور

شبونة

videre 191vb54, 192ra58, 63, 65, 66, 67, 192rb17, 192vb50, 66, 193ra20, 21, 66, 67, 193rb1, 5, 9, 31, 32, 193va3, 15, 16, 195va15, 196ra33, 45, 201ra11, 20,

201rb24, 36, 201vb27, 29, 30, 49, 66, 202rb2, 62–63, 202va50, 202vb15, 44, 203ra24, 25, 56, 57, 59, 256va1, 24, 27, 256vb12, 18, 19, 21

نظر 192ra58, 63, 192rb17, 192vb66, 193rb5, 9, 31, 201vb49; راي 192vb50,

شاهد 193ra20; 66, 67; شبه 195va15, 201ra20, 256va1, 256vb12, 18; 196ra33,

ظهور 201rb24; 203ra25; اطلع على 196ra45, 201rb36; 201vb30;

دوية 203ra59; وجد 256va27, 256vb19; om. 193ra21, 193rb1, 201vb29, 203ra24, 57)

ראה דמה 193ra66; חשב 193rb32; דמה 195va15, 201ra20, 256va1, 256vb12, 18; عل 196ra45, 201rb36; مثل عل 201rb24; مقا 256va27, 256vb19;

om. 193ra21, 193rb1, 201vb29, 203ra24, 57, 59)

δρᾶν 193ra67 [437b14]

vigere 201ra61, 201va62

قوى

201ra61; חזק 201va62

vigilans 201ra55

قطان

عر

vigilia 201ra4, 9, 12, 14, 26, 49, 51, 62, 201rb3, 4, 13, 15, 18, 31, 42, 43, 49, 51, 59, 62, 201va13, 57, 201vb51, 52, 69 (*bis*), 202vb13, 14, 46, 59, 68, 256ra58
قطلة سهر) 201ra9, 201rb18, 51, 59, 62, 201va13, 57; اذا استيقظ [in vigilia] 202vb46)

באשר הקירח יקיצה [in vigilia] 202vb46)

έγρηγορσις 201ra4 [453b11], 14 [453b27], 201rb3 [453b27, 454b27], 15 [454b29]

vigorare 202va60, 61

قوى اعمل 202va60; قوى 202va61

עשיה 202va60; קוחה 202va61

vilior 192va12, 13

اخضر

יותר פחות

vilis 201ra19

خبيث

低声

viridis 192va6

اخضر

ירוק

virtus 191vb41, 50, 192ra36, 192rb12, 20, 193ra69, 193rb3, 62, 65, 193va41, 195va24, 29, 31, 32, 33, 41 (*bis*), 42 (*bis*), 43, 44 (*bis*), 49, 57 (*bis*), 58, 63, 66, 68, 195vb1, 4, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 26, 33, 36, 38, 45, 64, 65, 196ra1, 15, 18, 19, 27, 37, 44, 45, 47, 201ra3, 9, 27, 28, 34, 50, 201rb3, 4, 7, 8, 17, 30, 35 (*bis*), 42, 44 (*bis*), 45, 49, 51 (*bis*), 53, 65, 201va6, 60, 201vb53, 54, 55, 57, 202ra5, 202va14, 53 (*bis*), 54, 56, 58, 63 (*bis*), 64, 202vb1, 2, 8, 9, 10, 21, 33, 52, 55, 58 (*bis*), 67, 203ra47, 49, 50, 256rb17, 256va25, 27
قوة (*om.* 195va41 [2], 195vb64, 202vb10)

חכמת (*om.* 195va41 [2], 195vb64, 202vb10, 256va25)

virtus activa 256rb8, 15–16, 25, 35, 38–39, 43, 43–44, 49, 58, 61, 256va5, 13, 14, 22, 31–32, 256vb2, 12, 26

قوة فاعلة

כח פועל

δύναμις (*virtus*) 256rb8 [378b29]

virtus cogitativa 201ra60, 63, 65, 202ra13, 14, 202vb19–20, 203ra7, 9–10, 48
قوة فكرية (قوة منكرة) 202ra13, 202vb19–20, 203ra7)
כח מחשב (*virtus comprehensiva*) 203ra48)

virtus comprehensiva 202va57

قوة مدركة

כח משג

virtus conservativa 196ra65

قوة حافظة

כח שומר

virtus distinctiva 195vb61

قوة مميزة

כח בורר

virtus nutritiva 201ra35, 201va64

قوة غذائية

כח זן

virtus passiva 256rb25, 35–36, 38–39, 43, 256va5, 13–14, 15–16, 22–23, 31–32,
 60, 256vb3

قوة منفعة

כח מתחפיעל

virtus rememorativa 195va37, 50, 195vb19, 30, 62, 196ra8, 68, 202ra4, 203ra48
 195va50) **قوة الذاكرة** (قوة ذاكرة

195va50) **כח זכר** (魄力 195va50)

μνήμη 195vb19 [450a23]

virtus sensibilis 191vb31, 192rb9, 193va6, 201ra30, 44–45, 48, 201rb26, 27, 31,
 202vb3–4

192rb9, 193va6, 201ra30, 48) **قوة حسية** (قوة حسية

193va6) **כח מרגשח** (魄力 191vb31; כח חושי) 193va6)

αἰσθητικόν 201rb27 [456b9]

virtus visibilis 191vb45, 193ra65

قوة مبصرة

כח רואה

virtus ymaginabilis 193rb53

قوة متخيلة

כח מדרמה

virtus ymaginativa 193rb58, 60, 193va7, 10, 13, 195vb19, 27–28, 32, 60, 196rb6–7, 201vb64–65, 202ra1, 2, 12, 17, 202va15, 39, 59, 67, 202vb50, 203ra45

فوة خيال 202ra17, 202vb50; **قوة تخيل** 195vb19; **قوة مصورة** **قوة متخيلة** 202va59; **فوة حيالية** 202va67, 203ra45; *om.* 202ra1)

כח דמיון 195vb19; **כח מציר** **כח מדרמה** 202ra17, 202va59, 202vb50; **כח דמיוני** 202va67, 203ra45)

φαντασία 195vb19 [450a23]; **φανταστικός** (*yimaginativus*) 201vb65 [459a22]

visibilis 191vb45, 193ra65, 193rb13

بصر

ראיה

visio 192ra9, 60, 67, 69, 192vb49, 63 (*bis*), 65, 193rb8, 29, 33

رؤية 192vb49, 65, 193rb8, 33; *om.* 192vb63 [2])

ראות 192ra67, 69, 192vb63 [1]; *om.* 192vb63 [2])

τὸ δόραν 192vb49 [437b12]

visus (*substantivum*) 191vb36, 54, 192ra3, 4, 7, 37, 57, 61, 65, 66, 192rb5, 13, 24, 192va2, 10, 192vb69, 193ra22, 193va19, 53, 202vb7

عين 192rb13, 24, 192vb69, 193va19; **نظر** 191vb54, 192ra3, 7; **بصر** 192ra4)

ראות 192ra4, 65) **עין** 192ra4, 65)

δύνατος 191vb36 [435b21], 192rb24 [418a13], 193va53 [437a4]

vita 256ra52, 64, 66, 68, 256rb1 (*bis*), 4, 6, 47, 58, 256va3, 7, 19, 20, 29, 32, 34, 43, 45, 48, 49, 58, 256vb6, 14, 17, 23, 27, 36, 38, 40, 44

عمر 256rb47, 256va3, 256vb27; **حياة** 256va32, 34) **عمر** 256rb47, 256va3, 256vb27;

חיה 256ra52, 256rb6; **חיות** 256rb1 [2]; **חיים** 256rb47, 256va3, 256vb27)

vitreus 193rb50, 193va19

جاجي

וכוכבי

vivere 256va37, 38, 39, 40, 256vb21

عمر

חיים

vocare 193rb50, 193va19, 195va10, 67

سَنْتِي

קְרָא

voluntarie 202rb66

عن الارادة والاختيار

מן הרצון והבחירה

voluntarius 202rb42, 44

ارادى

רצוני

voluntas 195va14, 202ra51, 202rb20

أراده (اختيار) 202ra51)

رُّضُونَ (بِحِيرَةٍ) رُّضُونَ 202ra51)

vulgaris 201vb36

جمهور

אָדָם

yimaginabilis 193rb53, 195vb5, 22 (*bis*)

متخيل

مَدْوِمَةٌ (مَدْوِمَةٌ) 193rb53)

yimaginans (*adiectivum*) 195va17

متخيل

مَدْمَةٌ

yimaginans (*substantivum*) 195vb40, 47, 48, 196ra9, 68

صورة

מַצִּיר

yimaginare 195va35, 195vb40, 202vb64 (*bis*)

تصوّر 202vb64 (1); تصوّر 195vb40; تصوّر 195va35; تصوّر 195vb64 (2)

ظاهر 195va35; ظاهر 202vb64 [1])

yimaginari 192va18, 193va10, 14, 195va18, 39, 53, 195vb25, 46, 196ra35, 201vb62, 202ra2-3, 202vb54

تصوّر 192va18, 193va10, 14; تصوّر 195vb46, 196ra68, 202ra2-3; تصوّر 196ra35, 201vb62)

حسب ذاتها 195va18, 39, 53, 195vb25; ظاهر 195vb46, 196ra35, 68; 201vb62; حسب ذاتها 192va18, 193va10, 14; حسب ذاتها 202vb54

yimaginatio 195va35, 43, 44, 47, 48, 195vb52, 196rb1, 202ra11, 202va32

- تصور متخيّل 195vb52; 196rb1, 202ra11; 202va32) خيال (متخيّل
מדומה 195va35; ציור 202va32; הידמה (דמיון) 202ra11)
- yimaginativus 193rb58, 60, 193va7, 10, 13, 195vb19, 28, 32, 60, 66, 196ra13, 21,
22, 196rb7, 201ra64, 201vb56, 65, 202ra1, 2, 12, 17, 202va5, 7, 11, 12, 15,
39, 47, 59, 67, 202vb50, 203ra45, 49; *v. virtus yimaginativa*
متخيّل 195vb19, 66, 196ra21, 22; خيال 201ra64, 202va59; متقرّر (متخيّل
202vb50, 203ra49; خيالي 202va5, 67, 203ra45)
- �imaginatum 195va61
- متخيّل
- דמיון
- yimaginatus (*adjectivum*) 195va51
- متخيّل
- מדומה
- ymago 195va53, 54, 55, 56, 195vb3, 4, 13, 14, 16, 201ra64, 201vb58 (*bis*), 202va32,
202vb60, 61, 203ra34
دمى (دم) 201ra64; *om. 202va32*) .
רשות (دميون) 201ra64; *om. 202va32*)

II

IN INDICEM LATINO-ARABICO-HEBRAICVM INDEX
GRAECO-LATINVS

ἀδυναμία	debilitas
ἀήρ	aër
αἰσθάνεσθαι	comprehendere
αἰσθησις	sensus
αἰσθητία	instrumenta sensus
αἰσθητίον	instrumentum, sensus
αἰσθητικόν	instrumentum, virtus sensibilis
αἰσθητικὸν μόριον	comprehensio
αἰσθητόν	sensibile
αἰτία	causa
ἀκυνησία	quies (motūs)
ἀκοή	auditus
ἀκούειν	audire
ἀλεεινός	calidus
ἄλλον	medium
ἐξ ἀνάγκης	necessarius
ἀναθυμίασις	spiritus, vapor
ἀναμιμνήσκεσθαι	investigare (per rememorationem)
τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι	investigatio (per rememorationem), re- memoratio
ἀνεσις	debilitas
ἄνθρωπος	homo
ἀδριστος	non terminatus
ἀπολέσθαι	desiccari
ἀποσβεννύναι	extinguere
ἄρρην	masculus
ἀφή	tactus
βλέφαρον	palpebra
γένεσις	generatio
γένος	species
γέρων	senex
λιαν γέρων	senex

γεῦσις	gustus
γευστός	gustabilis
γίγνεσθαι	fieri
γλῶττα	lingua
δεσμός	ligamentum
διακρίνειν	distinguere
διαφανές	diaphanum
διαφανής	diaphanus
διαφθείρειν	corrumpere
διορίζειν	dicere
δοξαστός	existimabilis
δύναμις	potentia, virtus
έγειρειν	excitare
έγκεφαλος	cerebrum
έγρηγορσις	vigilia
εἶναι	fieri
εἰρῆσθαι	declaratum esse, dictum esse
ἔλυτρον	vagina gladii
ἐναντίον	contrarium
ἐνέργεια	actus
ἐνυδρός	aquosus
τὸ ἐνυπνιάζειν	sompnium
ἐνύπνιον	sompnium
ἐξιέναι	exire
τὰ ἔξωθεν προσπίπτοντα	res extrinsece
ἐπιζητεῖν	determinare
ἐπιθυμία	appetitus
ἐπικρίνειν	iudicare
ἐπισκέπτεσθαι	dicere, perscrutari
ἐπιτιθέναι	ponere
ἐρωτικός	qui desyderat mulieres
τοῦ εὐ ἐνεκα	propter melius
ἔχειν	habere
ζῷον	animal
ἡδύς	conveniens
θερμόν	calidum
θερμός	calidus
θερμότης	caliditas
θεωρεῖν	distinguere

θῆλυ	femina
ἴδιον (<i>sc. εἶναι</i>)	appropriari
ἴππος	equus
τὸ καθεύδειν	sompnus
καθεῦδον	animal habens sompnum
καθόλου	universaliter
καπνώδης	fumosus
καρδία	cor
κινεῖν	movere
κίνησις	motus
κλάδος	ramus
κοινὸν αἰσθητήριον	sensus communis
κοινός	communis
κοινωνεῖν	habere
κρατεῖν	dominari
κρίνειν	iudicare
κριτής	interpretator
λέγειν	determinare, dicere
λευκόν	album
λευκός	albus
λευκότης	albedo
λόγος	loquela
τὸ λυπεῖσθαι	tristitia
λυπηρός	inconveniens, non conveniens
λύσις	dissolutio
λύχνος	candela
μάθησις	disciplina
μάτην	otiose
μελαγχολικός	melancholicus
μέλαν	nigrum
μελανία	nigredo
μέλας	niger
μέσον	medium
μετὰ ταῦτα	post
μεταβάλλοντα ἔξαιματοῦσθαι	alterari in sanguinem
μετάβασις	transmutatio
μεταβολή	transmutatio
μεταξύ	medium
τὸ μεταξύ	medium

μῆνιγξ	rete
μιμεῖσθαι	assimilare se
μνήμη	rememoratio, virtus rememorativa
μνήμη καὶ τὸ μνημονεύειν	rememoratio
τὸ μνημονεύειν	inquisitio per rememorationem, memoria-
	ratio
τοῦ μνημονεύειν μετέχειν	rememorare
μέριον	membrum, pars
πάμπαν νέος	puer
νοσώδης	infirmus, graviter infirmus
ξηρόν	siccitas
ξηρός	siccus
οἰεσθαι	sentire
οἰκεῖν	habitare
οἰκῶν	habitans
οἶν	verbi gratia
ὄμμα	oculus
ὄμοιον	simile
ὄμοιότης	similitudo
ὄνομα	verbum
ὄξεως	fortius
ὄραν	videre
τὸ ὄραν	visio
ὄργανον	instrumentum
ὄσμή	odor
ὄστισοῦν	omnis
οὐδέν	nihil
ὄφις	serpens
ὄψις	visus
παθητικός	passivus
παρουσία	presentia
πᾶς	omnis .
πέρας	finis
ποιεῖν	facere
ποιητικός	activus
πολύς	multus
πόρρωθεν	ex remoto
πῦρ	ignis
σκέπτεσθαι	dicere, loqui

<i>σκότος</i>	obscurum
<i>στερεῖσθαι</i>	carere
<i>στέρησις</i>	privatio
<i>στοιχεῖον</i>	elementum
<i>σῶμα</i>	corpus
<i>τέτταρες</i>	quatuor
<i>τόπος</i>	locus, regio
<i>τροφή</i>	cibus
<i>πρὸς βοήθειαν ὑγιείας γεγονέναι</i>	sanare
<i>ὑγρός</i>	humidus
<i>ὑγρότης</i>	humiditas
<i>ὕδωρ</i>	aqua
<i>Ὕπνος</i>	somnus
<i>φανερός</i>	manifestus
<i>φαντασία</i>	virtus ymaginativa
<i>φανταστικός</i>	ymaginativus
<i>φθορά</i>	corruptio
<i>φλέψ</i>	vena
<i>φοῖνιξ</i>	palma
<i>φορά</i>	motus
<i>φύσις</i>	natura
<i>φυτόν</i>	planta
<i>φῶς</i>	lux
<i>τὸ χαλρεῖν</i>	letitia
<i>χρόα</i>	color
<i>χρόνος</i>	tempus
<i>χρῶμα</i>	color
<i>χυμός</i>	sapor
<i>ψόφος</i>	sonus
<i>ψυχή</i>	anima
<i>τὰ περὶ ψυχῆς</i>	liber de Anima
<i>ψυχρός</i>	frigidus
<i>ώρισμένος</i>	terminatus

III

INDEX LOCORVM

	COMPENDIA AVERROIS			
	<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
<i>Posteriora</i>				
i. 1			202ra25-28	
<i>Physica</i>				
194a21-22	192va22-23			
<i>De Gen. et Corr.</i>				
ii. 1-2				256ra55-63
329b11-13				256ra55-63
330a30 sqq.	192rb62			
ii. 10			202rb22-25	
ii. 11			202rb25-27	
<i>Meteora</i>				
378b28-30				256rb7-11
379a1				256rb7-11
381b6	192va22-23			
<i>De Anima</i>				
418a13-14	192rb21-22			
418b3-419a21	192rb6-7			
ii. 8	193va28-29			
419a9-21	193va15-16			
419a11	192rb29-30			
419a17-b1	192ra43-48			
419a20	192vb50-51			
419a32	192ra38			
420b18	192ra21			
421a21-22	192ra29-30			
421b29	192ra10-12			
423b24-25	192ra46-48			
426b20-23			201ra44-46	
428a20		195va68		
428a22-24		195va68		
iii. 5			202ra40-41	
<i>De Sensu</i>				
436b12-14	191vb35-36			
436b15-17	191vb37-38			
437a1	191vb33			
437a3-17	193va53-55			
437a11-14	193va47-50			
437b12-13	192vb48-50			
437b12-14	193ra65-67			
438a5-6	193rb49			
438a8-9	191vb47-48			
438a13	193rb49			
438a16	191vb45-46			
438a22-24	192ra12-15			
438b5-6	191vb46-47			

	COMPENDIA AVERROIS			
	<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
438b11-15	192rb13-17			
438b20	192ra17			
438b24	192ra38-39			
438b24	192vb14-15			
439a6-12	192rb20-26			
439a21-25	192rb26-28			
439a26-27	192rb57-58			
439b10-12	192rb53-55			
439b19-27	192rb49-53			
439b27-30	192va14-17			
439b31-440a3	192va41-43			
440b27-29	192va52-54			
441a2	192ra29-30			
441b19-21	192va64-66			
441b19-21	192vb1-3			
441b19-21	192vb11-12			
442a1	192va59-60			
442a12	192rb35-36			
442a12-13	192vb8-10			
442b26-443a8	193va20-21			
443a8	192vb11-12			
443a9-10	192va54-55			
443a9-16	192vb13-14			
443a21	192vb14-15			
444a8-15	192ra39-40			
444a10-15	193va44-47			
444a22-25	193va44-47			
444a24-25	192vb16			
444a28-33	192vb24-26			
444b8-15	192vb26-27			
445a7-8	191vb41-44			
445b1-2	192vb27-28			
446a29-30	193rb10-11			
449b1-4	193va56-59			
<i>De Memoria</i>				
449b4		195va2-4		
449b7-8		196rb35		
449b10-15		195va5-11		
449b22-23		195va11-12		
450a22-25		195vb18-19		
450b6		196rb52		
450b20-27		195vb27-30		
450b20-451a16		196rb19-34		
451b2-5		195va19-23		
451b18-20		196ra58-59		
453a7-9		195va15-17		
453a7-9		195va65-66		
453a7-9		196ra4-5		
453a23-24		196rb42-43		
453b4-5		196rb52		

	COMPENDIA AVERROIS			
	<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
<i>De Sompno</i>				
453b11-17			201ra3-9	
453b26-27			201ra13-14	
454a7-11			201ra30-33	
454a16-17			201ra35-36	
454a24-26			201rb44-46	
454a26-32			201rb48-50	
454b9-11			201rb2-3	
454b11-12			201rb12-13	
454b23-27			201ra50-52	
454b25-27			201rb2-4	
454b29-31			201rb14-16	
455a6-7			201rb20-21	
455a15-22			201ra44-46	
456a3-6			201rb55	
456b9-10			201rb26-27	
456b16			201rb34	
456b27-28			201va3	
457b1			201va3	
458a21-22			201va53	
458a24-25			201va54	
458a25-32			201ra50-52	
458a28			201vb17	
458a33			201vb20	
459a14-22			201vb63-65	
460b3-7			203ra51-56	
461a25-b3			201vb48-50	
461b19			202ra8	
462b14-18			201vb31-34	
463a10-11			202ra12	
463a30-b1			201vb28-29	
463a30-b1			202rb45-46	
464a28-29			202va34-35	
464a32-33			202vb48-51	
464b5-7			202vb25-27	
464b16-18			203ra64-65	
<i>De Longitudine</i>				
464b19-20			256ra51-52	
464b29-30			256va27-29	
464b29-30			256vb21-22	
465a4-6			256ra69-rb1	
465a6-10			256rb3-5	
465a7-10			256va42-43	
465a10-12			256rb5-6	
466a1-2			256vb40-41	
466a1-2			256vb51-52	
466a3-4			256ra68	
466a4-5			256vb41	
466a9-10			256rb1-2	
466a18-19			256va35-36	

	COMPENDIA AVERROIS			
	<i>De Sensu</i>	<i>De Memoria</i>	<i>De Sompno</i>	<i>De Longitudine</i>
466a18–19				256vb51–53
466a18–22				256ra63–65
466b7–8				256va36–37
466b9–10				256va40–41
466b16–22				256va41–50
467a10–18				256vb26–29
469a5–12			201rb54–55	
<i>De Spiritu</i>	193ra14–15			
476a12–13				
<i>De Part. An.</i>			202rb31–34	
i. 1				
<i>De Gen. An.</i>			202rb64–65	
730b21–23				
744a36–37	193ra14–15			
761b19–20	192rb66–67			
<i>Metaphysica</i>			202ra36–38	
1049b24–27				
<i>Pl., Apol.</i>			202ra54–57	
20d–e				
Vetus Testamentum				
<i>Genesis</i> xli. 15			202vb24–25	
<i>Exodus</i> iii–iv			203ra5	
<i>Daniel</i> ii, iv			202vb38	
Novum Testamentum				
<i>Actus Apostolorum</i>			202vb39	
ix. 3–9				
Galenus, <i>De Optima</i>				
<i>Nostri Corporis</i>				256vb17–18
<i>Constitutione</i> 4				
(iv. 745 Kühn)				
<i>De Hippocratis</i>				
<i>et Platonis Placitis</i>				
vii. 5 (v. 623 Kühn)	193rb50			
Ibid. (v. 625 Kühn)	193rb35–36			
Avicenna, <i>De Anima</i>				
f. 8ra15–21		195va66–68		